

1915. Motice lidu (č. 1-3).

Mistr

Jan Hus

Dle svých přednášek
v Osvětovém Svazu
napsal

Václav Flajšhans.

Překladem
S. Šimáčka v Praze.

M. JAN HUS

DLE SVÝCH PŘEDNÁŠEK
VE » SVAZU OSVĚTOVÉM «

NAPSAL

V. FLAJŠHANS.

—
S OBRAZOVÝMI PŘÍLOHAMI.

1915

F. ŠIMÁČEK V PRAZE

Na pozvání »Svazu Osvětového« měl jsem v měsících lednu, únoru a březnu t. r. cyklus přednášek o literární činnosti M. Jana Husi. Trest těchto přednášek, arci s příslušnými doplňky a změnami, vydávám — na přání pana nakladatele — v této knížce.

Úkolem jejím jest podati dnešní výtěžky odborné práce o životě, činnosti a učení kostnického mučedníka. O některých věcech, které tu jsou nové, zevrubněji vykládají mé články v letošní »Osvětě« — o jiných nalezne čtenář poučení ve větším mém díle, r. 1901 v Praze u Vilímka vydaném. Hlavní zásadou dílka toho jest, aby veškero líčení bylo, pokud možno, založeno na přímém vyprávění Husa samého, aby tedy v jubilejním roce své mučednické smrti Hus sám česky (proto vybírány jsou hlavně citáty ze spisů českých) podával Čechům o sobě zprávu. Ostatní zprávy, vesměs z listin a dokumentů nebo z Mladenovice čerpané, mají býti spíše jen doplňkem a potvrzením, nežli základem a kontrolou těchto výroků Husových.

Tyto výroky Husovy jsou vybrány tak, aby si z nich čtenář doplnil slovy Husa samého to, co jest v textu jen stručně pověděno. Hus ovšem — zejména při líčení neřestí své doby a svého procesu — se dosti často opakuje; v takových případech vybírány výroky nejzřetelnější. Největší váha položena na to, aby čtenář našel v této práci všechna obyčejně uváděná místa ze spisů Husových; při tom samo sebou se rozumělo, že tu nalezne výbor nejdůležitějších listů Husových.*) A hleděl jsem také k tomu, aby se čtenář tak seznámil s hlavními pracemi Husovými nejen těmito vybranými citáty, nýbrž také přesným poučením o jejich formě a dochování, tak aby si mohl, kdyby si přál, snadno krátký výklad knížky doplniti sám z původních prací Husových.

Odtud také forma práce. Není jejím úkolem citovati rozsáhlou literaturu vědeckou a vykládati čtenáři, proč zrovna tak a ne jinak kniha vypráví. Veškerá polemika a diskuse jest tedy

---

*) Citáty a jiné úryvky jsou nejčastěji vzaty z mých starších studií a překladů. Výklad o kázáních betlemských (91—93) z mého feuilletonu v *Nár. Listech*, výklad o Kolínovi (68—71) z mého článku ve *Věstníku Akademie*, výklad o zázracích wilsnackých z mého vydání Husova »de sanguine Christi«, citáty obrany dekretu kutnohorského z mého překladu (u Vilímka) »Hus proti Němcům a cizozemcům«, citáty listů z mého vydání v »Světové knihovně« atd. Obširnější citáty čtenář snadno si vyhledá v »Sebraných spisech M. J. Husi«, jež vydalo nakladatelství Vilímko (sv. 1.—6.).

MATICE
LIDU
BĚH XLIX.

V. FLAJŠHANS:
M. JAN HUS

DLE PŘEDNÁŠEK
VE »SVAZU OSVĚTOVÉM«.

1915
F. ŠIMÁČEK V PRAZE

z knihy vyloučena. Ža to zevrubně jsou citována místa ze spisů Husových — a jest ponechán v nich jazyk Husův; jest přece celkem srozumitelný. Kde by čtenáři některá věc nebo některé slovo nebylo jasné, jest vše vyloženo v úvodních slovech předcházejících.

V »Přídavku« jsou sestavena hlavní díla, na nichž naše znalost Husa se zakládá — a také hlavní spisy, z nichž by se čtenář mohl zevrubněji poučiti. O jednotlivých dílech Husových jest podrobné poučení jednak při prvním uvedení, jednak na příslušném místě díla samého.

V Praze, dne 28. března 1915.

V. Flajšhans.

I. HUSOVO DĚTSTVÍ.

Vlast a doba.

Jsme v Čechách, na sklonku XIV. století, za posledních let vlády Karlovy.

»Otcem vlasti« nazvaly právem dějiny císaře Karla IV. Vždyť byl to on, jenž přinesl Čechám zlatý věk, jenž lnul láskou vskutku otcovskou k naší zemi a on to byl, který ozdobil Prahu překrásnými stavbami, počínaje chrámem svatovítským a konče pověstným a velkolepým mostem přes Vltavu. A, bohužel, byl Karel také králem jediným ze všech našich panovníků, který měl schopnosti a vůli pozvednouti své milé rodiště — vždyť Karel se narodil 14. května 1316 v Praze a chtěl postaviti ji na roveň ostatním krásným a starobylým městům tehdejší Evropy. Když Karel ujal se vlády r. 1346, nebylo od něho mnoho očekáváno. Poměry v Evropě byly neутěšené. Německo bylo politicky roztříštěno na řadu státek, jichž knížata mezi sebou byla v ustavičném boji. V zemi bylo plno loupežníků a podvodníků a tak byl ohrožen obchod, nemohl růsti průmysl. Cestující byli přepadáváni za bílého dne na veřejných silnicích. Papež, kdysi nejmocnější politický činitel v Evropě, byl při nastoupení Karlovi v zajetí avignonském, bezmocný, poddávající se svému osudu. Řím, metro-

pole všeho křesťanstva, město, v němž žili svatí apoštolové Petr a Pavel, v jehož ohromných arénách vykrváceli první mučedníci za pravdu Kristovu, ten stal se jevištěm peněžních zájmů a panovačných choutek mocných jednotlivců. Itálie byla roztříštěna politicky právě tak jako Německo, za to ovšem stála vysoko kulturně, majíc v městech svých knížata druhu hrabat z rodu Medici, na jejichž dvorech žili nejslavnější básníci a umělci tehdejšího světa. A za takového úpadku Itálie a Německa vzmáhala se Francie za panovníků z rodu Valois a Anglie za Plantagenetů. A proto se zdálo, že jedna z těchto dvou mocných říší pohládne vznešenému kdysi sídlu caesarů. A na východě vzmáhaly se zatím dva státy nové, Polsko a Uhersko, aby se brzy přihlásily k slovu v dějinách.

V té době nastoupil na trůn Karel IV. Na své hlavě nosil i korunu římsko-německou. Roku 1355 dal se korunovati za císaře římského, přijal také korunu Lombardskou i Arelatskou. Postaral se o klid v Německu; Zlatou bulou hleděl zabrániti dalšímu roztříštění, ustanoviv sebe za suveréna nad kurfirsty, kterýmž podřídil menší knížata. V Německu i v Čechách zjednodušil práva, odklidil »boží soudy« a souboje, dosazoval vzdělané úředníky a chtěl tak založiti říši pevně zorganizovanou.

Nejvíce však se staral Karel o svoje milé Čechy. V nich snažil se uskutečniti všechny své ideje. Nejprve hleděl je povznésti hospodářsky a kulturně; proto zjednal zemi klid a pokoj, aby každý se mohl věnovati svému zaměstnání, řemeslu a obchodu. Když Čechy mírem bohatly, mohl je Karel povznésti i kulturně. Proto povolal

do Prahy italské umělce, aby spolu s našimi mistry vyzdobili Prahu krásnými stavbami. Pro sebe dal vystavěti Karlštejn, který měl býti nádhernou klenotnicí a schránkou pro korunní klenoty. Na vysokých skalách stavěl pevné hrady. Čím si přál, aby se Čechy staly, vidíme jasně z toho, že založil v Praze universitu, která se stala střediskem veškeré vzdělané Evropy. Přicházeli na ni sousední Bavoři, Sasové, Uhři i Poláci. Čechy v této době staly se střediskem veškeré Říše. A povážíme-li, co všechno Karel pro Čechy a pro Prahu udělal, jak je povznesl a vyzdobil, zatane nám na mysli postava velkého Augusta, který právě tak povznesl veliký Řím.

A Karel šel i stopou tohoto svého prvního předchůdce na trůně římského císařství, pokud se týkalo vědy a literatury. S velikou zálibou čte slavná díla své doby — byl panovníkem své doby nejvzdělanějším a nejučenějším — ale ještě horlivěji se snaží v Čechách rozšířiti dvě hlavní vědy, které miloval jeho věk: jsou to theologie a dějepis. První z českých panovníků dbá o sepsání českých dějin, dává opisovati starou kroniku Kosmovu, volá na svůj dvůr schopné historiky, píše sám svůj životopis a dává konečně vybranému učenci k dispozici archivy i knihovny, jen aby dílo bylo dokonalé. A stará se také, aby dílo, které na jeho rozkaz a pod jeho vedením Pulkava skládá, bylo přeloženo i do češtiny. Ještě milejší byla srdci jeho theologie; jsa proniknut opravdovou zbožností a znaje Písmo takřka z paměti, hledí spojovati dějiny s theologií, stará se, aby veliké vzory křesťanských cností, zejména vlastního národa, byly postaveny celému světu před oči. Sám píše život sva-

tého Václava, svého patrona a předchůdce na trůně českém — a stará se opět, aby byl přeložen také do češtiny; s arcibiskupem Arnoštem se stará, aby pro Čechy byl upraven Pasionál, životy mučedníků božích, tak, aby v něm našly místo životy světců slovanských (Cyrila a Metoděje) i českých (sv. Prokopa), kterých do té doby si nevšímáno. Ačkoli sám, příliš věře, nežli aby pochyboval, sbírá po celé Evropě ostatky svatých mnohdy velmi pochybné ceny, přece se staví proti nechutným zázrakům, v nichž si libovaly pozdější legendy — a dává sestavovati nějakým neznámým dominikánem po česku krásný »Život Krista Pána«, bez oněch směšných »zázraků«, podle evangelíí, v nichž si tolik liboval. Sám vykládá čtení jednotlivá, píše rozbory jednotlivých podobenství evangelických a stará se opět o překlad těchto svých latinských výkladů do češtiny. Se zálibou se účastní theologických disputací na universitě — ale nezapomíná proto na hlavní pramen křesťanství, slovo Kristovo, povolává do Prahy a chrání svou mocí proti útiskům slavné kazatele, Konráda z Waldhaus pro Němce a Milíče z Kroměříže pro Čechy.

Jeho vláda je skutečně požehnána — i tím jeho nevyrovnaným uměním říši rozšiřovati a zvelebovati a přece při tom stále zachovávatí mír. Věren svému heslu, které položil do úvodu svého zákoníka »*Maiestas Carolina*«: »*praeterita reformare, praesentia bene disponere*«, buduje v srdci Evropy stát, který může býti vzorem říším okolním. Zjednal mu samostatnost kulturní zřízením university a slova zakládací listiny, třebas 1348 přejatá kanceláří královskou z předlohy starší, zřejmě ukazují krásnou jeho

snahu: »Mezi touhami srdce jeho že vždy byla první péče, aby království jeho české, které nade všechny jiné země s obzvláštní náklonností duše objímá, jako oplývá hojností potravin, tak mnohými muži moudrými bylo ozdobeno, aby věrní obyvatelé téhož království, kteříž po ovoci krásných umění bez přestání lačnější, nemusili o cizí almužny žebrati, nýbrž sami připravený stůl k nalévání aby měli v království svém... a nejen aby nebyli nuceni k vyhledávání věd kraj světa obcházeti a cizích národů se prositi, aby se jich dychtivostí zadost stalo, nýbrž aby mohli sobě pokládati za čest, když by jiné mohli zváti k té libosti vůně, k účastenství takové rozkoše.« A z těch slov, jichž potom v bojích universitních r. 1408—9 dovolával se Hus, vidíme, že moudrý vladař mínil nejen Čechy universitou vědecky osamostatniti, nýbrž i k nim okolní země kulturně přitáhnouti a přivtěliti. Tak učinil již dříve, osamostatniv Čechy také církevně. Zjednav r. 1343 Čechům arcibiskupství, připojil k němu nejen domácí biskupství litomyšlské a olomúcké, nýbrž i biskupství míšeňské, bamberké a řezenské v Říši a opatřil arcibiskupu pražskému důstojnost legáta papežského pro krajiny severní, v nichž ihned Karel jal se odvislost církevní doplňovati také odvislostí politickou. Jako císař římský osamostatnil své království také politicky, učiniv z krále českého prvního kurfirsta Říše a přikázav Zlatou bulou kurfirstům ostatním, aby syny své dali učiti také jazyku slovanskému. Ale staral se také o neodvislost hmotnou: výhodnými smlouvami s centry tehdejšího obchodu, s Benátkami a Hamburkem, Norimberkem a Krakovem, zakládáním továren,

pěstováním vína, výrobou hedvábí, zřizováním lázní, zakládáním měst s hojnými výsadami císařskými a královskými — tím vším vzkvétala země, táhlo se do ní bohatství cizí. A také opora vojenská i diplomatická byla dokonalá; hradby měst obnovovány, pevné hrady zakládány, smlouvy s okolními státy chránily Čechy od náhlého přepadení. Nejpevnější oporou byly ovšem dobré finance státní; plná pokladna královská mohla snadno platiti kupní ceny za nové země a zakládati potřebné; lehko nabídl Karel vždy potřebnému papeži 50.000 dukátů, sumu na tehdejší dobu ohromnou. Srdcem všeho učinil svou milovanou Prahu: založením Nového města ztrojnásobil její rozsah i obyvatelstvo, spojil organicky s oběma královskými hrady, Vyšehradem i Hradčany, sloučil mostem nevídané velikosti a leskem dvoru císařského přiřadil na jednu rovnoprávně k Avignonu i Paříži, tehdejšími metropolím západu. Pro Čechy samy byla Praha Karlova příliš veliká a mocná; měla býti středem nové říše, měla převzítí dědictví Říma, Avignonu i Paříže.

Rodiště a narození.

A za této zlaté doby Karlovy oddechoval také venkov český, jež dlouho pustošily domácí války jednotlivých loupeživých šlechticů. Také jih český, kam do hvozdů šumavských jen zřídka zalétal ohlas velikých událostí, pomalu za moudré správy Karlovy okřival. R. 1341 vznikl tam na hranicích království, poblíže »zlaté stezky«, ve stínu vysokého Boubína nad říčkou Blanici, silný hrad Hus, majetek kdysi pánů

z Janovic. V druhé polovici XIV. věku náleželo k němu již 23 vesnic podél Blanice, z nichž nejdál na sever se rozkládala v údolí mezi lesnatými vrchy Husincem a Vráží poslední hradní vesnice, *Husinec*. K této hradní vesničce přirostla řada domků nových, svobodných usedlíků a z vesnice rostlo městečko. A městečko netrpělo příliš nátisky panskými; koncem XIV. věku připadlo zboží Janovičské králi — a na hradě Husi byl tou dobou purkrabím královským známý později válečník Mikuláš z Husi. Obyvatelé městečka nacházeli snadnou výživu jednak ve svém polním hospodářství, jednak v blízkých, asi hodinu vzdálených Prachaticích.

Okolí Husince ještě je plno památek na mládí a pozdější věk velikého svého rodáka. Na jihozápad, asi dvě hodiny, ukazuje se u vesničky Chlístova podnes lípa, pod kterou prý Hus kázával; na vrchu Libinu ukazují v tváři jistého světce podobu Husovu; na pravém břehu Blanice, asi čtvrt hodiny jižně od Husince, ukazují na cestě do Prachatic před lesem »skálu u Husa«; tu prý Hus odpočíval na cestě do školy a hlava jeho prý se vtiskla do kamene: podoba bývala kdysi veliká, ale jakýsi nepozorný ctitel Husův, utloukaje si na památku před lety kámen, podobu zkazil. Skála sama prý shora podává podobu matky Husovy a celý její oblouk představuje tvář vousatou, prý Husa samého.

Nejvzácnější památka arci je rodný domek Husův, od r. 1883 majetek »Sokola« Pražského. Stojí skoro na jižním konci města, v pravo. Pamětní deska označuje malý ten domek, zvaný dříve »u Nánů«, podle prvního majitele (1634 až

1662) nám známého. Zadní část stavení — dvůr se stodolou — je nyní úplně změněna; dvůr vydlážděn a stodola proměněna r. 1893 v pěknou modlitebnu evangelickou; zahrádka k ní přilehlá je pěkně upravena a opatřena lavičkami, jež daly zříditi české obce americké. Také přední část stavení — vlastní rodný domek Husův — je několikrát přestavován; několikrát vyhořel (podle pověsti hořelo vždy v Husinci, když některý rodák byl svěcen na kněze), ale vždy prý vyhořela jen část jižní, dolejší — vlastní světnička Husova zůstala uchována. Ta jižní část má také nové vzezření; je to krám s příbytkem, k němuž se stoupá po několika kamenných stupních, jež vzaty ze starého pažení vrat. Také střecha celého domu je nová — jen právě světnička Husova prý zůstala. Aspoň již v XVI.—XVII. stol. byla v nynější formě a pobožný lid okolní řezal si z ní třísky, prý proti bolení zubů. Z průjezdu vchází se na pravo po několika dřevěných schůdkách do této »světničky Husovy«; je to malá, nízká komůrka s oknem do ulice, s nízkými dvěma prastarého zámku, jež se zavírají ještě z vnitřku dřevěnou petlicí. Strop je dřevěný a hliněný; nese malý železný kroužek; stará dřevěná podlaha je téměř celá proniklá červotočem. V pravo je malá almárka, od poutníků celá pořezaná, do níž prý Hus ukládal knihy; v levo je zděný krb a dveře do vedlejší komory. Jediný nábytek je novověký stůl s pamětní knihou; po stěnách rozvěšeny věnce a obrazy Husa se týkající.

V tomto domě podle tradice se Hus narodil. Bezpečné zprávy o tom arci nemáme. A zrovna tak nejista jest také *doba narození*. Historikové

čeští XVI. věku o době narození Husova nevěděli nic; teprve koncem XVI. věku ujímá se tradice podle zprávy Kodícilovy, že se narodil r. 1369; v cizině vzniká tradice, že se narodil r. 1373. V cizině také se zná potom den narození — 6. července. Toto poslední datum jest arci omyl; Čechové slavili sice 6. července svátek Husův, ale tím mínili den zrození *světce*; dnem zrození světce však jest datum jeho mučnické smrti. O dni narození Husova nevíme tedy a nemůžeme věděti nic; o roce narození můžeme však souditi jenom podle pravděpodobnosti. A tu je jisto, že datum Kodícilovo, r. 1369, je jistě mylné; pravděpodobnější jest datum druhé, r. 1373.

O době narození Husova máme jenom neurčité jeho zprávy vlastní. V »Knížkách proti knězi kuchmistrovi«,*) psaných někdy ke sklonku r. 1414, brání se Hus proti nařčení, že by byl horší nežli ďábel, těmito slovy: »Každý ďábel z nebe vypadlý již v hříše zatvrzen jest 6605 let a vždy zlosti zvyká; a já ještě *nehřeším padesáti let*«; tato slova můžeme ovšem vykládati všelijak; ale vždycky je jisto, že Hus o sobě r. 1414 tvrdí, že není ještě 50letý; narodil se tedy jistě po r. 1364.

Druhé datum je určení kněžství Husova; o tom je níže širší výklad. Hus byl vysvěcen za kněze koncem r. 1400. R. 1401 byl děkanem fakulty, 1402 rektorem university. Pro všechny tyto hodnosti bylo předepsáno určité stáří; Hus

---

*) Erben, Spisy, III, 245; otištěno z tisku r. 1509; rukopis není dochován; dílo je bezpečně Husovo.

musil býti aspoň 25letý, aby mohl býti ordinován za kněze, volen za rektora atd. A sám o sobě 1412 vyznává*) ve velikém Výkladu desatera: »Vyznávám svú zlú žádost, že když sem byl žáčkem, tehdy měl sem mysl, *abych brzo byl knězem*, abych tak měl dobré bydlo a rúcho a byl lidem vzácen; ale zlú tu žádost poznal sem, když sem Písmu srozuměl.« Vidíme tedy, že Hus jistě se svým svěcením neodkládal a že hleděl rychle se domoci kněžství; byl tedy r. 1400 jistě 25letý, ale ovšem ne mnohem více než 25letý; narodil se tedy před r. 1375.

Vidíme tedy, že podle vlastních slov a udajů Hus narodil se někdy mezi lety 1364—1375, blíže k r. 1375, než 1364. Ono starší datum, které klade narození Husovo na r. 1373, nabývá tedy větší pravděpodobnosti.

A pro toto poslední datum mluví také srovnání Husa se starším jeho vrstevníkem Štěpánem z Pálče. Hus všude, kde o něm mluví, pokládá jej za staršího a učenějšího. V úvodě k 1. knize svých Sentencí**) praví r. 1407 (nebo 1408?), předkládaje Pálčovi, tehdy již bakaláři theologie, svou hesi k opravě, že nechce proti němu »jako štěně mladé« polemisovati. To také vidíme srovnávajíce kariéru Pálčovu s Husovou: Páleč o sedm let dřívě je bakalářem svobodných umění, o pět let dřívě mistrem in artibus, o tři leta dřívě bakalářem theologie... všude tu vi-

*) Erben, Spisy I, 429; otištěno z rukopisu pol. XV. stol., dílo je vzorně bezpečný text Husův.

**) Mé vydání, str. 200—201; text pochází bezpečně od Husa, otištěn podle rukopisu z r. 1410.

díme staršího vrstevníka i v aktech jako v celém Husově chování k němu. A Páleč, byv slyšen 1422 v Polsku před legátem papežským jako svědek, udal o sobě, že jest 50letý. I když by toto udání nebylo snad naprosto přesné, nýbrž jenom přibližné, vždy jest patrné, že Páleč se narodil kolem r. 1370, Hus tedy, jako mladší, až po této době. A k té době se právě hodí r. 1373 nejlépe.

Kdybychom však i tohoto srovnání nedbali a omezili se přesně na data, poskytovaná Husem, postačí nám udání, že Hus se narodil někdy v letech 1364—1375, nejspíše r. 1373.

R o d i n a a d o m o v .

O prvním vychování a vzdělání Husově víme velice málo; co víme, zakládá se jen na nejistých kombinacích, z nichž některé tuto možno uvést.

Otec Husův, nejspíše asi stavu selského, slul snad *Michal*. Soudíme tak podle seznamu světců*) pražských z r. 1400, v němž mezi jáhny svěcenými toho roku uvádí se »Johannes Michaelis de Hussynecz«. Poněvadž by jinak jméno Husovo v celém seznamu nepřicházelo, soudívá se — přes opačné mínění Tomkovo, jenž první doklad ten objevil — že tímto Janem Michalovým míní se Hus a že tedy otec jeho slul Michal. Podle toho se pak dále zdá, že r. 1400 otec Husův ještě žil. Hus sám vzpomíná jenom matky, právě ve Výkladu (r. 1412): »a matka má učila

---

*) V rukopise archivu kapitoly svatovítské v Praze č. XVII, fol. 39v, z poč. XV. a konce XIV. stol.

mě říkati Amen, tak Bóh daj«*) — a také pobožné legendy pozdější vzpomínají jenom matky; vodila prý ho do školy, vyprovázela prý ho i do Prahy; napekla prý (jako výslužku pro školního mistra) koláčů i husu vykrmila. Ale cestou do města jí husa utekla — a tak prý potom kromě venkovských koláčů neměla pro mistra nic než slzy, aby mu svého syna doporučila. Ale jinak o ní nevíme nic. R. 1415 byli oba jeho rodiče již mrtvi.

Že měl bratra, soudíme z jeho listu z Kostnice mistru Martinovi 16. června 1415: »syny bratra mého, zdáli se ti, dej na řemeslo«;**) poněvadž v téže době, r. 1408—1410, připomíná se v rukopisích písař Zikmund z Husince, bylo by možno, že jest tento písař s bratrem Husovým totožný a že byl r. 1415 již mrtev; vyložíme-li v témž listě Martínkovi slova »doporučuji ti bratry své« doslovně, měli bychom svědectví, že jiní bratři Husovi r. 1415 ještě žili. Snad měl i sestry — ale to všechno jsou nejisté dohady.

Prvního vzdělání nabyl asi Hus, míníme-li tím základní nauky náboženské a početní, v domě otcovském; další vzdělání, umění čísti a psáti, poskytla prý mu škola prachatická. Tradice ukazuje vedle domu prachatického starý, šedý, jednopatrový domek jako »školu Husovu«. Veliká, klenutá učebna je nyní rozdělena na dvě komůrky, kolem nízkého okna se vine břečťan — zde prý Hus chodil do školy s Křišťanem z Pra-

---

*) Erben, Spisy I, 358, otištěno z originálu pol. XV. stol.

**) Listy Husovy, mé vydání, III, č. 30, podle rukopisu Mladenovicova.

chatic, zde prý nabyl prvního vzdělání Jan Žižka z Trocnova. Tyto legendy pozdější nejsou ovšem velmi pravdě podobny; ale že asi malého hochu rodiče dříve posílali do blízkých Prachatic, nežli ho svěřili daleké Praze, můžeme beze všeho připustiti.

Prachatice, mocné a bohaté město proboštů vyšehradských, vynikaly již tou dobou rozsáhlým obchodem po »Zlaté stezce« se ubírajícím; byly tou dobou německé, ale faru tam měl — ačkoli tam nesídlil a snad ani Prachatickým vůbec osobně nebyl znám — známý skladatel český mistr Závíš. Mladý Jan Michalův tu poprvé poznal moc a sílu německého měšťanstva v Čechách, ale zároveň také moc a vážnost duchovenstva i církve. Proboštem vyšehradským a pánem Prachatic byl tehdy (1368—1381) princ z rodu královského, Jan Soběslav (potom biskup litomyšlský, na konec patriarcha akvilejský) — a mladý Jan mohl zřetelně viděti, jak nad pyšnými bohatci městskými ještě daleko výše stáli probošt a kanovníci vyšehradští a jak na př. neznámý mu osobně mistr Závíš bral tučné příjmy v Praze od oveček v Prachaticích, kterých ani neviděl. Nebylo divu, jestliže i v malém tomto žáčkovi vznikla touha státi se knězem.

K tomu však bylo potřebí odebrati se do Prahy. A tak malý Jan, jako ostatní snaživí hoši této doby, obírá si stav duchovní a odchází někdy v letech osmdesátých navždy ze svého rodiště.

Pobožné legendy pozdější vykrašlují prachatická studia Husova mnohými podrobnostmi. Tak prý se kdysi vracel ze školy prachatické domů a zastížen byv bouří, odpočíval u tak

zvané »skály Husovy«. Hrom burácel a starostlivá matka, o synáčka se strachujíc, vyšla mu vstříc. Nalezla ho u skály, když v tom zrovna prý blesk udeřil do blízkého jalovcového keře a tento vzňav se, hořel jasným plamenem. Mladý Jan zamyšleně se díval prý do plamene a když ho matka pobízela k návratu, řekl: »Vidíš, jako tento keř, tak i já sejdu ohněm se světa...« — Jest to právě jen legenda, jako ostatní podobné.

II. HUSOVO JINOŠSTVÍ.

První studie.

V Praze nastoupil mladý Jan Michalův trnitou dráhu chudého studenta. Kdy do Prahy přišel, není nám známo; ale můžeme souditi podle všech jeho zmínek, že zde byl již jako hoch, jistě již r. 1386. Neboť toho roku zakázal arcibiskup Jan z Jenštejna bujné hry žákovské v kostele, jichž však, patrně před tím, mladý Hus se účastnil, jak hned uslyšíme.

Tu v těch prvních letech mladý Jan nabývá také svého pozdějšího jména. Tehdy nebylo ještě jiných jmen nežli křestných; po starším slovan-ském způsobu přidáváno k němu jméno otcovo ve formě buď *-óv* nebo *-ovic*: „Dětrich Buzóv“ (nebo „Buzovic“); Hus tedy slul v prvních dobách „Jan Michalóv“ (Michalovic). Obyčejně přidáváno jméno domova, se jménem anebo bez jména otcova, tedy »Jan (Michalóv) z Husince«. Poněvadž však ve větších městech ani tato forma jména ještě nestačila k označení jednotlivce, přirůstaly časem k úřednímu jménu rozmanité přezdívký, které s počátku uváděny slovem »řečený«: tedy na př. »Smil řečený Flaška«; časem pak přezdívka srostla nadobro se jménem a potomci uvedeného Smila sluli již prostě »Jan Flaška« atd. Tak i mladému »Janovi z Husince«

bujní spolužáci přezděli ‚Hus‘ a tak mladý žáček s počátku se píše »Jan, řečený Hus, z Husince«, časem pak krátce jenom »Jan Hus«; úřední akta však dlouho ještě do r. 1412 píší »Jan z Husince«, teprve potom ovládá prosté »Jan Hus«. Přezdívka nejspíše vznikla podle jména domova, ale nepochybně souvisela také s jeho tělesnými vlastnostmi, jak bývalo zvykem.

Jméno »Hus« samo o sobě v těch dobách nebylo neobvyklé a nelze ho rozeznati v prameňech od jména německého ‚Hus‘ (= ‚Haus‘). V zápisech fakulty právnické se připomíná r. 1382 »pan Jan Hus«; 1402—1403 v soudních knihách pražské konsistoře uvádí se farář v Mukařově »Jan, řečený Hus«; r. 1414 dává v Polsku kvitanci na žold jiný ‚Hus‘ atd. Jméno našeho Jana nalézáme poprvé s tímto příjmením r. 1398 »Hus z Husince«.

Takovým způsobem nabyt mladý Jan ve společnosti bujných žáčků svého nového jména — a užíval ho pak rád. A sám ve svých spisech si se svým novým jménem pohrává; nazývá se tak také latinsky (»auca«) — a toto jméno proslavil pak v dějinách. —

S počátku Hus, jako ostatní chudí »žáčkové«, vstoupil asi do služeb — dnes bychom řekli ministrantských — k nějakému knězi nebo kanovníku; konaje v chrámech rozličné služby měl za to byt a nuznou stravu. Mnoho toho nebylo; sám píše r. 1412:*) »Jako já, kdy sem byl žáčkem lačným, udělaje lžici z chleba, dotud sem jedl hrách, až sem i lžici snědl.« Za to arci žáčkové svou službu konali zběžně a neradi; tak jako děti

*) Ve velikém Výkladu: Erben, Spisy, I, 278.

rychle a nedbale se modlí na př. »Otčenáš«, zrovna tak činili i žáčkové, podle vlastních jeho slov v témž Výkladu:*) »Česky dletky sem slýchal, any řiekajú páteř, neumějíte slov cele řici; jako za »Osvět se jmě tvé« řiekají: »Osvět tvé«; a za »pokušenie« řiekajú »pošenie«... —

Tak pohřiechu! kněžie a žáci řiekají a zpievají hodiny; jakož i já, když sem byl žákem a zpieval sem s jinými vigilie, tak sme zpievali, jedne abychme odbyli: neb jiní sú peníze brali, a námi zavláčili i zaorali. Běda nám, nepokajem-li se s obú stranú, neb sme se velmě zklamali a bohu se posmievali!«

Nebylo ovšem divu, že malí žáčkové si tak vedli; zkusili dosti nepohodlí i ve školách, kde v prachu na zemi musili se nazpaměť učiti veršičkům latinským nejrozmanitějším, i doma, kde často spali na podlaze, nosili roucho zamazané a roztrhané, chodili s rozličnými koledami po žebrotě a co vyžebrali, musili odváděti starším svým kolegům. Bylo tedy bídy dost, ale při tom ovšem mladá mysl snadno všechny tyto strasti překonávala. Byloť v bujně chásce mladé při tom všem dost veselí a Hus později**) s upřímným politováním vzpomíná na všeliké bujné hry, které tehdy s ostatními provozoval, zejména na slavnost »biskupa mladátek«, kterou bujní žáci konali na druhý svátek vánoční: »Co pak činie zjevné nekázni v kostele, strojiece krabošky (jakož i já v mladosti byl sem jednú po hřiechu kraboškú!) kto by vypsal na Praze? Učiniece žáka potvorného biskupem, posadie na oslici tváří k uocasu,

*) Erben, Spisy I, 307.

**) Tamže; Erben, I, 302.

vedú ho do kostela na mši; a před ním mísu polévky a konev neb čbán piva, i držie před ním, an jie v kostele. A viděch, an kadí oltáře, a vzdvih nohu nahoru, i vece hlasem velikým: Bú! A žáci nesiechu před ním veliké pochodné miesto sviec, a chodi oltář od oltáře, tak kadě. Potom uzřěch, ano žáci vše opak kukly kožišné obrátili, a tancují v kostele; a lidé se dívají a smějí, a mnějice, by to bylo vše svatě neb právě, že to mají v své rubrice, to jest v svém ustavení... Dokud sem byl mladý v letech i v rozumu, také sem byl z té rubriky bláznivé; ale když mi dal pán buoh poznání v písmě, již sem tu rubriku, to jest ustavenie toho zabylstvie, z své hlúposti vymazal. A svaté paměti kněz Jan arcibiskup, ten jest pod kletbú ty hry a nekázni zapověděl, a velmi dobřě; neb jest křesťanské ustavenie, že k řádu kněžskému nemá dopuštěn býti, ktož ty hry v svátky strojí.«

Ale při tom ovšem Hus nebyl horší nežli ostatní jeho spolužáci; vidíme, že uchoval si hlubokou zbožnost při všem tomto zesvětštělém životě mladého dorostu duchovního; a ještě podivuhodnější bylo, že si své zanícení udržel i v pozdějších letech dospívajícího jinošství, kdy mohl již snadno pozorovati nesmírný úpadek celého života státního i církevního, jaký v království nastal po smrti Karlově.

Duchovenstvo za doby Husovy.

Úpadek státu českého i církve za prvních dob Václavových byl líčen již často a stačí otevřítí k tomu soudní protokoly a nařízení synodní, abychom se přesvědčili, jak hrozný byl

zejména úpadek duchovenstva a jak náhlý v prvních letech arcibiskupství Jana z Jenštejna. Ale nejlépe o tom poučí několik výroků Husových, jenž právě v těchto dobách dorůstá v muže; nemůžeme zde ovšem uváděti výroků všech, nýbrž jenom některé a nikoli nejostřejší. Uvidíme, že to nejsou pouhé obraty kazatelské.

Za největší hřích se svého stanoviska, jež kladlo zachování panictví a panenství nejvýš, pokládá Hus kněžstvu souvěkému hřích *smilstva*; praví na př. 1413 v Postile*) o zvyku, aby kněží smilní byli topeni, toto: »O milý Kriste! by každý, jenž jiné horší zlým příkladem, byl tak utopen, málo by kněží i zákonníkův ostalo, počnouce od papeže až do nejmenšieho, jenž jest pilen lakomstvie, pýchy i smilstvie! I kam by se děli kuběnáři kněžie i mnišie, a my moře nemáme? a snad s ženami svými, by měli s žerňovými u potocě topeni býti, zastavili by potok, a učinili by rybník! Daj, pane Kriste! ať nejsúce na těle ztopeni, kají se i s kuběňami, aby nebyli na věky u pekle pohříženi.«

A dále praví ve Výkladu**) r. 1412: »Toho neposlúchají svrchu vypsání, a také frejieři a frejieřky, nébrž smilníci a smilnice, jenž mnohokrát v kostele spolu leží, a zvláště kněžie dáblovske smelosti, jako by byli prisvěceni k té zlosti. Ale díš: Křivdu mluvíš, kněží hanobíš! A já odpoviem, že za mne v kostele u Matky boží v Týně popadli sú s manželkú kněze prostřed dne, a musili sú kostel ihned jinak světiti. A by měli

*) Erben, Spisy II, 284; z rukopisu z r. 1414.

**) Erben, Spisy I, 303; z rukopisu souvěkého.

všechny proto světiti, snad by málo bylo klášterův i kostelův, by neměli svěceni býti! O by bylo hodné pověděti, co jistého zlého viem, jenž se děje! ale poručím to spasiteli svému, jenž všechny zlosti vidí, a hroznějie pomrští takých lotryň a lotrovstva.*

Jinde praví (1413 v Postile):*) »Protož die David prorok: Neroďte býti jako kóň a mezek. Kóň mrcha řehtavá, bujná, k smilství hotová a mezek mrcha neplodná, neb nikdy nerodí ani mezek ani mezkyně. Koni řehtaví k smilství jsú smilníci bujní, vykrmení, o nichž die pán böh v Jeremiášově 5 k.: Nasytil sem je, a cizoložili sú, a v domu k...y smilnili sú, koni milovní žen a vypuštění učinění sú. O, co jest těch koní sytých, a vypuštěných od diela hynštův, obročných kněží, jenž z veliké sytosti a z prázdnoti cizoložie a smilnie, a řehcí k ženám cizím! co jest také kniežat, pánův i rytieřův, i tučných měštěninův, jenž pohřiechu cizoložie a smilnie, a jsú jako mezkové neplodní v duhovenství! né ještě i tělestně jsú obecně velicí smilníci a veliké smilnice bez plodu: daj pán böh, aby byli odvázáni jako oslicě od jeslí tělestné rozkoši.*

Ještě ostřejší jest citát Výkladu:**) »Neb co hroznějšie a nehodnějšie, že kněz těma rukama, jimaž žehná, lámá a dává způsob chleba lidem k věčnému životu, a tak dává tělo božie, a těma rukama, jež klade na hlavu člověka, aby přijal ducha svatého, dotýká se svého údu a piple k...u! se biedného, smrdutého a ji biednú biednici a smrdutú! a těmi ústy, jimaž líbá nebo běře

*) Erben, Spisy II, 130.

***) Erben, Spisy I, 205.

způsob chleba a v něm tělo božie, pak líbá k... u.«

Podobně jinde ve Výkladu, po ostrém citátu ze sv. Bernarda, dokládá:*) »Takť mluví Bernášek; neměj jemu za zlé, milý kněže! jenž s svú zpovědlničkú, aneb s kuběnú, tak pěkně okolo jdeš. Aníž máš výmluvy, řka: Jest mi sestra; neb Amon sestru Thamar porušil jest. A věř mi na mé svědomie, že sem mnoho shledal kněží, jenž s vlastními sestrami takměř každý deň, i na vánoce, i na velikú noc shřešili sú. A také sem nalezl, jenž (s) svými duchovními dcerkami též sú přebývali! A zda světšti též neklesají? Jistě velmě mnozí; né shledal sem, že otec se dcerú, a bratr se třmi vlastními sestrami. Odkud to pocházie? jedne z obcovanie.«

Taktěž praví tamže, na jiném místě, vyloživ rozličné neřesti lidské:**) »A tak v pravdě shledáme, že někteří mají jestřáby, raroxy, sokoly, krahujce, psy, koně za bohy, jako lovci; někteří voly, krávy, ovce, svině, jako měštěné a sedláci; někteří zlato, stříbro, jako všichni lakomci; někteří ženy biedné, jako všichni smilníci, a zvláště knězie smilní, jenž kráše odievají své ženy kuběny, než Kristovy živé a svaté obrazy.«

Týmž skoro způsobem jinde:***) »O, co kněží jest v té cestě! máloliť jest smilníkóv, jenž almužnú panny, vdovy i manželky v smilství zavodí, a k...y krmí a odívají pyšnějie než manželé manželky?«

*) Erben I, 277.

**) Erben I, 67.

***) Erben I, 401, v »Knižkách o svatokupectví«, r. 1413, podle rukopisu z konce XV. stol.

Hlavní vinu prikladá biskupům a děkanům; ti se nesnaží, aby tato nejohavnější neřest byla vyplněna, spokojují se pouhými pokutami; praví proto ve Výkladě:*) »Co pak nynie biskupové? sami smilnie! A jakýž otec, tací synové; on jich netreskce, jedne ač na peněžích, jakož činie i arcipřestové a jiní úředníci. Črt črtu oka nevykline, a zmek oba do pekla vezme.«

A týmiž skoro slovy jinde:**) »Jakýž otec, takýž i syn; syn dá a otec vezme penieze, aby syn ženimu měl; onen prodává hřiech a tento kupuje. A v Moravě kdys, jakož pravie, kopu farář dával od kolébky; protož převzděli tomu platu cunabulales, česky pokolebnie. A v Uhřích platí každý farář od dietěte; a čím jich viece má tiem viece biskupovi peněz dá. Tak sú mi pravili, kteříž sú v Uhrách bývali.«

Proto praví, že by smilníci měli býti podle slov sv. Pavla z cirkve vyobcováni:***) »O by nynější kněží smilnú obec tak vyobcovala, a dáblu trápenie moci boží poručila, jako sv. Pavel, zdá mi sě, že by mnozí kostelé neměli mše do téhodne!« a dokládá pak krátce povšechně:†) »O prostředniem slibu jistě neumiem z písma, aniž viem raditi; neb mnozí sľubujú, aby byli knězie, a nejsú hodní, aby pásli svině, jsúc zprzněni smilstvím, cizoložstvím!«

Jiný takový hřích, proti němuž Hus u kněží bojuje často, ale který ovšem byl rozšířen také

---

*) Erben, Spisy I, 246.

***) Erben I, 444; »Knížky o svatokupectví«.

***) Erben, Spisy I, 251.

†) Tamže, Erben I, 267.

u světských tehdy značnou měrou, jest *obžerství a opilství*. Praví tak 1413 v Svatokup.:*) »O, hybět kanovníkóm, farářóm, biskupóm i jinýb kněžím i prelátóm, jenž jedie, žerú, lokají, tučně se pasú, a v duchovenství nic neprospívají! Svatý Pavle! byť ti nejedli, kteřížt neprospívají, jistě mnozí by zemřeli; jedne ač za práci počtú hojně pití, neskrovné jedení a jiné tělestné utěšení; jakož sem slýchal, ani objedúce sě říekají: O kterak mnoho trpíme pro cierkev svatú boží!«

Jinde vykládá, jak v Písmě Daniel ukázal králi pohanskému, že kněží sami jedli pokrmy, obětované bohům, a dokládá:**) »Snad to znamená, že kněží nynější jsú obžerní a nestřiezví, s ženami neřku tajemně ale zjevně bohu danú almužnu žerú, ale a kaks klamajíce lid, řkú: Dajte bohu, a chtiec sobě a ženám, jako oni knězie; a lid dává, mně, by bóh požíval v chudých, naliť Bělité a Bělkyne požívají s Bélenci. O Danieli, muži svatých žádostí! zamkni nynie Béle, a potrus prachem, ať král pozná, kto to žéře. Ale dieš, Danieli svatý, že netřeba trúsiti; neb netoliko ty, jenž jsi muž žádostí božích, rozsuzeš ty hanebné věci, ale již Hodek, Klimeš, Pabeš umějí to znáti i jich děti. Avšak i ti obžerstvie nenechají, ani sě pro obžerstvie na posviecenie, na svátky i do krčem svolávají.«

Jindy vypsal obšírný citát ze sv. Bernarda o rozmařilosti kněžské a dodává:***) »A v Čechách také, S. Bernarte! ač si nebyl, ale jáť po-

*) Erben, Spisy I, 438.

***) 1412, ve Výkladu, Erben I, 123.

***) 1413, v »Knížkách o svatokupectví«; Erben, Spisy I, 428.

viem, žeť majú pivo i staré i mladé, i husté i tenké. Kedyž svätšťa k nim prídu neznámí, tehdyť jim dadie tenkého pivce, aby mněli, že oni to pivce pijú, a také aby méně vypili. Pakliť koho čijí, že u nich snad chce po smrti ležeti, aneb že majú čáku, že jim chce něco dáti, tehdy podtočí dobrého z pitancie, aby jedna pitancie druhú přitáhla, a pitancie slove hojně u nich pití a rozkošné jedenie. A tak nebožátka ustúpili sú (v) rozkoši tělestné od světa, že není lidí v světě, by měli k tělu bydlo rozkošnější.«

Podobně dříve:*) »O svatý Bernarte! by nyne vizitoval, to jest navštívil kláštery (a) ohledal je, nalezl by těch dvanácte ohavností v klášterech, a jiných mnoho ohavnějších, jichž hrozno jest psáti. A ač každému křesťanu hodné jest, varovati se pověsti, však zvláště knězi, jenž má býti muž pravdy mluvčě písma svatého.«

Krátce dokládá:**) »A kteří lidé více pasú břicho v rozkoši, než biskupové, preláti, knězie a mnišie?«

—————

Další hřích, který dnes sice bychom méně vytýkali, ale proti němuž v době Husově brojili všichni mravokárci a ovšem zvláště u kněží, jest *tanec*; Hus horlí:***) »Ale pohřiechu! nynější biskupové a kněží, a zvláště kanovníci a prázdní oltářníci, nemohú dočakati, aby brzo služba božie se dokonala, aby do krčmy, a druzí leci kam v nehodné kněžím obyčeje se obrátili, né

*) 1412, ve Výkladu, Erben I, 265.

***) Tamže, Erben I, 236.

***) 1413 v Postile, Erben II, 28.

pohřiechu k tanci! A mnišie na nové mši tancě strojie, nověrní ďábelnsci a Jidášové! nepamatuji, že Pán Ježíš slúživ mši, dav své tělo a svú krev učedníkóm, řekl jim: Modlte se a neupadnete u pokušenje. A šel s nimi, ne k tanci, ale na modlenie, ne k veselí světskému, ale k potu krvavému, jímž se potil; a Jidáš lakomý ten běžel po peníze, aby svého mistra zradil.« —

Ale horlí i proti *nádheře v knihách:**) »Těž diem i o knihách, jenž mají lid v paměť nebeských věcí uvesti a v myšlenie svaté. Protož ktož knihy zlatem neb stříbrem okovává, ten okování miluje více než písmo; důvod toho: že knih, jenž též písmo mají, netbá, a okování vezma, okování pilně ohledává a na písmo netbá; a jest v tom nemůdřejší než opice, jenž vezmúc ořech, nekochá se v škořepině, ale ihned jádra dobývá. I zdá mi se, že kněz více hřeší, že knihy okovává, než rytieř, jenž kůň okovává aneb sedlo; neb konieř nesúdí koně po okování, ale knihy obecně súdie, a rádi kradú, a méně v nich čtú, než by nebyly okovány.« —

Horlí proti *klepařství a utrhačství*, při jídle a pití obvyklému:**) »Protož ktoby s svatým Augustinem držel tu zprávu, nemnoho by kněží zval k stolu, neb ti u stola netoliko maso, jak kněžie židovštie Kristovo jedie, ale i kosti zhlozí a zhryzú, neb hlozí svatých druhdy lidí život. A když člověka nemohú kterým zlým skutkem v pravdě uhaněti, hyzdie jeho úmysl, řkúce, že úmyslem porušeným, neb z žádosti pomsty, neb pro užitek tělesný, neb pro chválu svú, jako

*) 1412 ve Výkladu, Erben I, 72.

***) Ve Výkladu 1412 (Erben, Spisy I, 231).

by byl svatý, aneb aby se ukázal múdry, tak činí.«

Podobně činí prý i mniši a jeptišky:*) »A v tomto kusu jsú obecně lidé prázdni, jako kupci, knězie, a zvláště jeptišky a mnišie; neb sem to shledal, že prvé obecnie noviny věděli sú v klášteřiech zavřených, než v uliciech zjevných. A co to činí? jedne pokrm hojný a život prázdny.«

Zejména ostře vyniká v té době snaha duchovních, obyčejně právě nejhorších, vymknouti se z moci světské. Za nejmenší přtkoří knězi, třebaš sebe zaslouženější, bývala prohlašována kletba církevní, býval vyhlašován interdikt — t. j. staveny služby Boží. O tom Hus, pokládaje to za *pýchu*, vykládá často; tak praví, že kněží se stavějí proti slovům Písma, je kárajícím:**) »Ale z toho písma Antikrist chce svú kněží vynieti svým ustavením, tak že jich chtie, buď kněz kterak kolivěk zle živ, že nemá s ním nic pán světský činiti, ani ho tresktati, ani naň sáhnúti.«

Podobně dále tamže:***) »... a pak nynější zpětní světi kněží tak sú se z ustavenie Antikristova ohradili, že vezmeli kto co knězi, a ještě spravedlivě, neb popadnúli kněze v cizoložství, neb v lúpeži, tehdy ihned stavie službu boží, vězieli cizoložníka neb lúpežníka kněze; pakli dadie knězi políček v krčmě v sváru, an se o kostky neb o prázdnu ženu vadí, tehdy po-

*) Tamtéž (Erben I, 264).

***) V Postile 1413, Erben II, 258.

***) Erben II, 173.

ženú a klnú; pakli okrvavie kněze, ale stavia službu a pudie do Říma, řkúc, že nemož nižádný než papež rozhřešiti toho, jenž kněze okrvaví. Ale když kněz člověku kterému nohu neb ruku utne, aneb zabie člověka bez viny, toho kněze neklnú, ani služby stavia. Proč? Neb čert čertu oka nevykline. A ještě řkú: Tenť jest kněz statečný, jenž smie chlapa s húsle urúbiti.« A níže:*) »O kdy toto slovo naplnie knězie, jimž jest, jako die svatý Augustin, přikázanie? ani pohřiechu! pro jedno slovo protivné pohánějí do Říma, druzí jinam, a kleteb dobývají, opět proti přikázani Kristovu.«

A podle Husa tímto vsahováním moci svět-ské bývali kněží často vinni sami, ježto nežili podle zákona Kristova; praví ve Výkladu r. 1412:**) »Odpověď jest zřejmý důvod, že by knězie měli dosti na tom, což by jim, jako svatý Pavel die, k nakrmení (i) k odění skrovnému stačilo, a v tom bydlili v pokoře, vedúc svůj řád hodně, tehdy by světšti na ně nesahali; jakož zjevně vidíme, že kněžím dobrým a chudým nic nepřekážejí neb řiedko. A lehký jest důvod; neb poňavadž na nich nevidie pýchy a zbožie, a také krásných žen jměnie, a vidie, ani dobře zevnitř jsú živi, nemají příčiny, pro kterou by na ně sáhli, jedne ač by ti knězie z hřichu je treskali.«

A kněží, opět z pýchy, sami mezi sebou se hanějí a kaceřují; Hus praví 1413 v Postile:***) »To mají vážiti háncě, a zvláště knězie a žáci,

*) Erben II, 393.

***) Erben, Spisy I, 181—182.

***) Erben, Spisy II, 286.

jenž vadíce se o obroky, vypisují na se, což mohou najhoršieho. Také mají to vážití ti, jenž píší na druhé divná hanění, když jim dluhu neplatí; a také všickni, kteříž jiné hanějí.«

A dává příklad na mistru Maříkovi (*Rvačkovi*), kterého r. 1412 nepřipustili, ač měl od papeže výsadu, pražští profesoři theologie mezi sebe:*) »Né viem, že jeden mistr, Mařík mnich, dobyl sobě od papeže bul, aby mu bylo dáno nad jiné mistry místo; a přikázal v bulách, to jest v listech svých, aby jemu dali místo pod zbavením obrokův i kněžství i všech dóstojenství, a pod kletbú; a však nemohl jest od nich přivolenie mieti! Oni zle nepřivoliili z pýchy, a on zle o to stál; a tak pýcha s obú stranú se plnila. Neb die spasitel, že milují první stolice v zbořiech a rozšiřují své podolky v sukniech, v pláštiech a v tapartiech a v kapiech.«

Nejvíce té marné *pýchy světské* našel Hus ovšem u dvora papežského, jako všichni kazatelé reformní před ním. A tato pýcha a nádhera, která dostoupila vrcholu právě za posledních let papežství avignonského za Karla IV., bývala ovšem již od valdenských a viklefovců často srovnávána s pokorou a skromností Spasitelovou; nejčastěji bývaly proti sobě stavěny pokorný vjezd Kristův na oslíku do Jeruzaléma a nádherný průvod papežův o korunovací do Vatikánu; bývaly tyto protiklady zvláštními obrazy stavěny věřícím před oči — a snad podle takového obrazu píše i Hus, vyloživ

*) R. 1413, v Knížkách o svatokupectví, Erben, Spisy I, 454.

o vjezdu Kristově do Jeruzalema, 1413 v Postile takto:*) »Aj tak dnes slovo od slova papež, biskup, i farář má čísti, když před dveřmi kostelními stane u procesí, to jest v zřiezeném chodu žakovstva a lidu jiného. I neviem, kterak by papež to mohl dobře čísti, ač by snad uměl, neb biskup; neb mnozí bývají papeži, arcibiskupové, kardináli, biskupové, kanovníci i faráři, neumějí v knihách čísti; kterak mohl by čísti, ano všecko by bylo proti němu? Kristus na oslíku a on na velikém bielém oři neb hynštu, v úzdě zlatem okované, a drahým kamením úzdu, prsosiny i pochvy maje položené, třapce zbarvené u koblúka až do země, a dek, jenž kůň kryje, až se i po zemi vleče; před nímž oslici ženú neb mezkyni, jenž na sobě nese tělo božie, jedúcí druhdy trávu po zemi, na niž s Kristem nic netbají, a před papežem klekají, ano nad ním nebe nesú a nazývají najsvětějším, a trú se prosiece za obroky, a nohy líbají, ač dopustie oděnci žoldnéři, jenž kyji stříebrnými chudé od noh tepú; a on sedě na hynštu, směje se tomu, že tak u veliké chvále jest: a náš milý, tichý, pokorný spasitel jede s velikým pláčem na oslíku.

Nuž věrný křesťane! rozvrz to v svém rozumu, tak jeda papež, následuje-li svého spasitele? Dieš-li, že následuje, zklamáš se, jako i v tom se klamáš, mníš-li, by to tak mělo býti, a věříš-li, že ten papež tak jeda, jest otec najsvětější. Tiť se klamají, kteří jemu toho přivolíc potvrzují, jako kardinálové, jenž také s ním jedú v takéž pýše, jedne žeť nebe ne každý nad sebou

---

*) Erben, Spisy, II, 126—127.

má a třevícov zlatých; tiť nejdú pěší, jako apoštolé podlé oslicě, jenž nese Krista před papežem. Také se klamají, kteříž před ním, an tak jede, klekají, a i ti všichni, kteříž mnie, by to bylo dobře: jakož sem já mněl, dokud sem písma a života svého spasitele nedobře věděl; a již znám z jeho daru, že jest pravé rúhánie Kristovo a zavrženie jeho písma i následovánie, a že jest pravé antikriststvie. I kterak ti v pokoře, v pláči, v tichosti a v náboženství pamatují dnešní pokoru, tichost a pláč svého spasitele, jsúce jemu skutečně tak protivní? Kterak mohú čísti čtenie, kterak onu modlitbu napřed řečenú, ana tupí všechnu jich pýchu? kterak mohú čísti pašiji, to jest umučenie svého spasitele? Věrně velmě nedóstojně! I kde sú vzeli té pýše příklad? kterým písmem božím to sú sobě našli? Jistě Antikristovým vymyšlením, ne Kristovým, jenž jest vše zpět učinil.«

A podobné narážky proti nemírné nádheře dvora papežova čteme zejména v Postile častěji: proti jeho lichometným dvořanům píše na př.:*) »O, co těch pochlebníkův jest, a zvláště kněží u dvorův kniežetských, králových i panských, a zvláště u dvora papežova! K němuž najvěčší pochlebníci lezú, a modlé se a klanějí více nežli pánu bohu. A to vše činie, aby v měkkém rúše a v drahém chodili, aby pýchu, rozkoš a lakomstvie plodili! Jistě daleko sú ti od Janova života zablúdili! A běda nám bude, kteříž trpěti nechceme, a lehce jsúce živi, chceme býti spaseni;« podobně horlí níže:**)

*) V Postile, 1413, Erben, Spisy, II, 18.

**) Erben, II, 223.

to vážili ti, jenž se nazývají bohové z pýchy, a přijímají cti od lidí chlubně, ano před nimi klekají, nohy jich líbají, najsvětější nazývají, snad by k sobě přišli, a utrpení a pokoru Ježíšovu by na se přijeli! Ale nedopustie jich menší lotříkové, jenž jim pochlebují, aby jimudy v ovčinec vstúpili, jichž Ježíš nežádá, ani jim otvírá — « a ještě:*) »O běda pyšným, lakomým a smilným, jenž se tak vymlouvají! a běda ovšem tomu, jenž slove sluha, aby jiné volal k večeři, a pak sám pýchú, lakomstvím a smilstvím sám se od večeře dále, a maje jiné volati nevolá, ale těm překází, jenž volají.« — —

Příčinu této nádhery a pýchy, první kořen všeho zla, spatřuje Hus — tak jako jeho doba vůbec — v zesvětštění církve za Konstantina; podle valdské tradice prý se tehdy pokorný Petr Valdus, zakladatel Vald(en)ských, odchýlil od pyšného papeže římského Sylvestra. Ten přijal (prý) věnování Konstantinovo, ač ho hlas s nebe varoval; o tom čteme u Husa často, na př. v Postile:**) »Ale již toto jest v posměch a v potupenie, od času, jakž jest dáno papeži od Konstantina krále panování, po třech stech let a po prvém po Kristovi. V kteréžto dánie hlas jest slyšien: že dnes jest jed vlit v cierkev boží. I pravie oni, že ďábel to řekl; a já diem: že buď anjel boží neb ďábel, vždyť jest pravdu pověděl! Neb tiem nezčastným zbožím, jež Kristus nazývá mamonovou zlost, Luk. 16., zjedovatělo a ztráveno jest nám takměř všecko kře-

*) Erben II, 256.

**) Erben, Spisy II, 81 (podobně již 1412 ve Výkladu I, 415 a j.; ve spisech latinských často).

sťanstvo na duši; odkud svárové mezi papeži, mezi biskupy, a mezi jinými kněžími. Psi se o kost hryzú, vezmi kost a přestanúť: nebuď zbožie u kostela, a nenalezneš k němu kniežka! Odkud svatokupectvie? odkud přielišná v kněžích pýcha nad světské? Odkud jich smilstva? jistě od toho jedu.«

Trest za tuto zesvětštelost církevní a zvláště papežskou ovšem následoval. Bylo to — opět podle středověké nesprávné tradice, které však věřil stejně Hus jako ostatní všichni jeho vrstevníci — papežování papežky Johanky, o níž Hus opět v Postile*) vypráví takto: »A tak sú zavedli bludně poslušenstvím lid knězie, že mnozí pravie a káží, že což kolivěk přikáže papež, to mají lidé učiniti neb držeti, jako by papež nemohl poblúdiť; a nechtie pomněti, že mnozí papežové byli sú kacieři, a že jedna žena byla jest papežem dvě létě a tři měsiece, jenž jest byla rodem z Mohuče a slula Agnes, a kdy papežila, tehdy slula Johannes; a pak jedúc od svatého Petra do Latránu, i porodila dietě. Čert ji na papežovo miesto a jejie frejieř vsadil, že byla učená, a pán böh přepustil pro náš užitek, abychom ne ihned za svatého měli, kterýž bude držeti biskupstvie nebo papežstvie.«

Odtud pak, z této pýchy a nadutosti kněžské, vznikala *falešná učení*, jež přepínala nesmírně vážnost a moc kněžskou a jejichž tlumočnicí byla ke konci XIV. věku malá knížka »Stella clericorum« (= Hvězda duchovních). V ní — a

*) Erben II, 30.

z ní — se dokazovalo, že kněží jsou jako bohové, odpouštějíce hříchy každému podle své libosti — ano že jsou mocnější než Bůh otec, ježto ten tělo Kristovo jen jednou stvořil, oni však denně na oltáři znovu tvoří; že jsou povýšeni vážností nad kůry andělské a Pannu Marii atd. O těch bludech mluví Hus často; na př. proti *bludu o stvoření*:*) »bláznivě a bludně mluvie knězie, řkúc: My můžeme, kdy chceme, stvořiti boha neb božie tělo. Jako by byli stvořitelé svého stvořitele, a nemohúce všickni spolu jedné múchy stvořiti! I tak mluviece vyjí jako vlci, chtiece sami sě nad laiky vzněsti a lakomstvie rozšířiti. A tomu na znamenie káží na nových mšech, že kněz jest důstojnější než matka božie, a že stvoří tělo božie; a dovodie tak: matka božie jednú jeho urodila, ale kněz častokrát a když chce, jeho stvoří; a tak jedniem bludem druhého dovodie.«

Podobně na př. v Postile:**) »A v tom rúhání sú knězie, kteří pravie, že by oni byli stvořitelé svého boha, a že na mši stvořují tělo božie; ale to jest lež: neb ani toho stvořie, jež jest panna Maria urodila, neb to jedínú jest od boha stvořeno a od panny Marie porozeno, a nikdy jest nezhyulo, aniž zhyne; ani také stvořují jiného těla Kristova, neb nikdy nemá jiného, aniž bude mieti. A stvořiti jest něco učiniti, jenž jest prvé nebylo, aby již bylo; a tak bůh jest stvořitel, že učinil jest tento svět z ničehož, jenž jest prvé ne tak byl. Protož věřime v boha všemohúcieho, stvořitele nebe i země, a nevěřime, by knězie byli

*) Ve Výkladu 1412, Erben, Spisy I, 14.

***) 1413, Erben, Spisy II, 377.

stvořitelé...« nebo ve zvláštním traktátu:*) »... blázniví kněží pravie, že oni kolikokrát chtie, tělo božie stvořie, a že oni jsou stvořitelé svého stvořitele, a tak více pravie, že každý kněz jest důstojnější než panna Maria, matka božie, dovodiece takto: že ona jedínú jest boha Ježíše Krista urodila, ale každý kněz ten ho móż často stvořiti...«, v četných latinských polemikách (proti kazateli plzeňskému, jenž tak kázal o své primici r. 1411) a j. — —

Podobné falešné učení, ve kterém tehdejší duchovenstvo značnou částí vězelo, bylo nesprávné domnění o *odpouštění hříchů*. Mnozí myslii v skutku, že kněz vlastní mocí odpouští hříchy, posílá do pekla nebo do ráje podle své libosti: podle Husova výkladu je to hrubé kacířství, proti němuž se obrací v Postile:**) »Tak nynější kněží, majíce moc ohledati hříšného, ale ne vyčistiti duše od hřiecha, ani zprzniti tomu duše, jemuž nenie zprzněna, pravie, že oni mají moc, aby vyčistili svým odpuštěním, neb zadrželi kajícímu, tehdy lživě a marně pýchají, a chápají se moci, jenž na samého pána boha slušie; neb on sám ten jest, jenž móż svú mocí duši oživiti milostí a vyčistiti od hřiecha, jakož sám ji mohl stvořiti...« a ještě ostřeji o něco níže:***) »Ale nynější a najvíce kněží smilní a lakomí, ti se chlubie, že odpúštějí hříchy, a že mohú, koho chtie, i do nebes i do pekla poslati! A přékúpiece odpustky lživé, i říekají na zpovědi:

---

*) 1413, O šesti bludích, Erben III, 212; traktát bezpečně Husův; totěž také napsal latinsky.

***) Erben, Spisy II, 159.

***) Erben II, 163.

Já tobě dávám odpuštění hřiechův, i muk zbavenie. Ale buď pán bůh požehnaný na věky, že jim nedal té moci, aby komuž chtie hřiechy odpustiti, odpustili by, a aby do pekla poslali, koho chtie: neb, by tak po jich vůli bylo, své kněnie by rozhřešovali a do nebes posielali, a ty spravdivé, kteříž proti jich smilství a lakomství mluví, do pekla by posadili, nébrž kto by jim nepřivolil k jich zlosti, ihned by hřiechy jemu zadrželi; a tak která by žena šlechtná hanebnému knězi k smilství nepřivolila, řekl by jí: Já tě do pekla pošli, zadrže tobě hřiechy. Ale již pán bůh otvierá rozum věrným, že se jim nedadie klátiti; neb již znají, že kněz nemož hřiešného rozhřešiti, jedne ač jest právě kající a pán boh ho rozhřeší; a také že nemož jemu hřiechův kněz zadržeti, když pán bůh odpustí...«; v latinských spisích a j. Z tohoto mylného učení vznikla pak křivá a církvi nejnebezpečnější nauka o odpustcích.

Odpustky měly ovšem býti dávány jen lidem skutečně kajícím a mělo, když papež vypravil z Říma své posly do krajín zaalpských, býti placeno jen tolik, kolik by jednotlivec — ovšem když se skroušeně pokál — utratil na cestu do Říma, kde byly zásluhou mučeníků křesťanských, zejména apoštolských knížat, nahromaděny zvláštní milosti pro věřící. Ale záhy hrubší lid i méně svědomití kněží prodávali odpustky jako obyčejné zboží a tak vznikala veřejná pohoršení. Proti tomu píše Hus 1412:*) »Neb nyníie otcové, jenž slovú od lidí světi, mají kazatele lživé, jež rozsielají, aby lid blažili, kdyby jim penieze dali, svodiece je svými lživými řečmi. A ti

*) Ve Výkladu, Erben, Spisy I, 262.

jsú onen drakóv ocas, o němž die svatý Jan, že drak ocasem svým táhl jest třetí díl hvězd nebeských, a pustil je na zemi. A k tomu dříve položeno, že die buoh: Budú i ti, jenž blažie lid tento, i ti, jež oni blažie, sstrčeni; neb ti, jenž by se v cierkvi svaté jako hvězdy stkvěli, a v nebi úmyslem přebývali, ti odpadnú od nebeského obcovanie k zemskému. A o tom prorokoval jest Kristus, řka, že hvězdy padati budú s nebe. Ktož chce, rozuměj, co die duch boží v té řeči...« a zejména proti odpustkům r. 1412 hlásaným tamtéž:*) »Z toho dále máš, že v toto léto zklamali sú kněžie lživí mnohý lid, jistiece jim, že ktož by kolivěk dal papeži pomoc proti Napulskému králi, že by měl i hřiechóv všech i muk zbavenie. Druhé máš, že všetečně a rúhavě říkali sú: Já dávám tobě opuštění najplnějšíe od hřiechóv a muk. Ale papež v své bule, to jest v svém listu, každému slibuje, ktož se zpoviedá a má skrušenie a dá, že ihned má plné hřiechóv odpuštění; to vykládají jeho úředníci a poslové: že to jest zbavenie plné všech hřiechóv i všech muk...« i o něco níže, přímo proti papeži Janu XXIII.:**) »Ale viz, že nepokládá bula třetieho kusu pokánie, jenž jest dosti od hřiešného za hřiechy učiněnie; a tak kuse bez ocasa položili pokánie, proti onomu písmu, jímž bůh prikazuje, aby obět bohu celú i s ocasem dávali: ale miesto toho ocasa naplatili peněz dávanie.«

V Postile dáva pak věřícím satirickou radu proti těm a takovým kazatelům odpustků:***)

*) Erben I, 340—341.

**) Erben I, 342.

***) 1413, Erben, Spisy II, 152.

»I mohl by někdo, zpoviedaje se, řéci knězi: Milý kněže! tyto peníze já tobě dám; prosím, zajišť mi také, abych jich darmo nedal. A on die: Máš papežovy listy na to. A tento by řekl: Rád bych měl jistějšíe; bych měl Kristov list na to, neb dva rukojmě aspoň: Petra a Pavla, jenž oba v tom úřadě byla, a nikdy takých listov a odpustkov nedávala...«

Z těch a takových kořenů vyrůstaly dále četné *podvody s ostatky* světců, proti nimž potom Hus sám se musil postaviti. A i když nebylo podvodů, byla přece nicméně tato úcta ostatků často rázu pohanského a zhusta jenom vítanou příležitostí kněžstvu nesvědomitému vydírati a mámiti na lidech chudých peníze.

Hus o tom vypráví v Postile:*) »A toto by měli znamenati ti, kteříž nezřiezeně milují těla svatých a kupují za penieze u papežov, aby je za svaté stvrдили. Také mají to znamenati ti, kteříž chtie tělestným okem zde, smrtedlni jsúce, krev Kristovu v oplatčě, neb jeho tělo viděti, že blúdie obojí. Neb co platno jest kterému svatému, aby pro penieze papež ho potvrdil, a móż býti, že z falešného domnění, z ďáblova zklamánie a z křivého svědectvie? a pro biedné lakomstvie potvrdil-li by, že by oplatek nesvěcený měli za svatý způsob chleba a tak za tělo božie a některého kněze krev, jiež jest ukropil na oplatek, měli by za Krista krev jakož se přihodilo v mnohých miestech, a zvláště v Litomyšlském biskupství, v němž sú byli knězie krví svú oplatek zkrvavili; ale potom když sú zkúšeni, priznali

*) 1413, Erben II, 183—184.

sú se, že sú to učinili. K tým lakomcóm, jenž tak ľud svodie, a majú žiadost nezŕiezenú, již sú přichýlení více k zboží než k nebeskému království, duch svatý nepřide.«

Podobně ve Výkladu 1412, když byl citoval výmluvná slova svatého Bernarda z Clairvaux, pokračuje Hus:*) »O svatý Bernarte! snad by ty nevystavil kostí pozlacených, aby je líbali a peněz kladli; snad by nepodával monstrance, to jest ukázky, již ukazují, kdy jdú k ofěře, aby ji líbali? neb vieš ty, že nenie rovná směna dáti zlato neb stříbro neb měď políbíti, a zase zlato neb stříbro vzieti. Ba kto jest tu chytrú směnu nalezl? Snad také neřekl by ty, svatý Bernarte: Pomáhajte svatému Václavu, svatému Vítu, postavě hlavu neb ruku stříbrnú; neb snad to mienie si, že by tak ti světi, jenž jsúce živi peněz netbali, byli puzeni, aby žebrali?«

Podobně dí ve Výkladu:**) »Aj toť drahé Inocencie třetieho ustavenie! ale že jest měšci neb tobolce kněžské něco protivné, protož také jest nelibé; ale kdyby je drželi, snad by méně zubóv svaté Barbory, i jiných nazvaných od nich svátostí ukazovali. A věř m(n)ě, že tak zjevně(jé) kněžie lúdie lid k obětování, jenž méně jim dávají, než prvé. A již mají příslovie i sedláci: Aleť ten kněz konec stříbrný dobře přivede! slyšiece an praví, aby přistúpili, a svá srdce, totiž měšče otevřeli.«

Prodáváním klamných odpustkův a vybíráním peněz za podívání na (falešné mnohdy)

*) Erben, Spisy I, 79.

***) Erben I, 80.

ostatky svatých přicházíme k hlavní rakovině tehdejšího života církevního, k *svatokupectví*. Bylo tehdy takřka již ustáleným zvykem a právem za udílení svátostí, za propůjčení církevních úřadů, za postoupení kostela atd. platiti, ano vyvinul se celý obchod, jemuž v čele stála, jako skoro ve všech neřestech tehdejšího věku, papežská kurie. Proti svatokupectví, tehdy docela všednímu, psali všichni tehdejší opravovatelé církve; nejostřeji Viklef. A ovšem také Hus, v mnohých knihách českých i latinských, nejzevrubněji v »Knížkách o svatokupectví« — o nich bude dále širší výklad. Zde proto se klade jenom několik ukázek; 1413 píše Hus v *Postile*:*) »...svatokupectvie, to veliké kacieřstvie, pohřiechu! velmě jest kněží zprznilo, by měli odlúčení býti, aby jiných neprznili, prodávájce odpustky, zpověd, křest, kázanie, mší slúženie, pohřeb, olej svatý, žehnánie, i kostelov svčenie i oltářov, a věččí svatokupci prodávájce biskupstvie i jiné obroky, a jiní kupujíce, by řku ti byli s pomahači svými odlúčení od úřadu kněžského od obce, věrně nedostalo by se mnoho kněží! a musili by druzí biskupové a jiní k roli jíti, aby kněžstvie nepožívali, dokud by se od toho Jezi malomocenstvie pokáním pravým nezčistili.«

O vzrůstání kostelů píše v uvedených »Knížkách«:**) »A to mi se událo jednú řieci zákonníkom: Proč stojí o jeden kostel, davše faráři XXX kop a ztravu do života, aby jim kostela

*) Erben, Spisy II, 344.

**) 1413, Erben, I, 425, podle rukopisu z konce XV. stol.; dílo jest bezpečně Husovo.

stúpil, že má jim již v zákoně ostatek? Odpověděli sú mi, řkúc: že proto, že jest vedlé jich zboží a příležití jim. Řekl sem jim: Poněvadž ta jest příčina plná, proč onoho bližšího sobě nedobudete? Oni mlčechu a já řečech: Více snad proto, že nemá mnoho platu a póžitkuov! Druhé jim vecech: Nu již ten kostel chcete mítí, proto že vašemu zboží příležití; a když ten budete mítí, tehdy jiný opět tomu příležití, a tak ten budete chtítí mítí, a tak dálež dálež, až by vešken svět chtěli mítí! Oni se zastyděchu.«

O prodávání rozhřešení při zpovědi v Římě (tamtéž:*) »A v Římě zpovědníci, kněžie světští i mniši, běhúnkové neučení a nestateční, sedají na zpovědi, když jedne umluvie, aby určené zlato dali od zpovědi, a lidi, odkud přijdú s kterýmikoli hřichy, neumějíce jich zpravití, rozhřešují!«

Zvláště zajímavé jest líčení, veskrze pravdivé, jež máme dosvědčeno také akty úředními, o prodávání biskupství, zejména arcibiskupství pražského po smrti Zbyňkově r. 1411. O tom vypráví Hus rovněž**) v »Knižkách o svatokupectví«, že tím právě je nucen nový (arci)biskup k vypisování berní: »A toho jest dóvod, že netáhne mítí od papeže listóv, až ihned svolá žákovstvo, aby dali na pomoc zaplacení na plášť; a někdy ještě nemá listuov, a již chce mítí. Jako letos se stalo v našem arcibiskupství, že sú dávali jedni a úmyslem tím, aby ti, kteří káží slovo boží a treskčí jich hřichy, byli vypleněni; druzí dávali, bojíce se, aby jich nehrdlovali: neb sú vydali pokutu na ně, aby do kostela necho-

*) Erben, Spisy, I, 412.

**) Erben I, 461.

dili, dokud Simonovi nepoloží peněz. Ale třetí, ti hnutí duchem svatým, aneb snad bojíce se téhož porobení, nechtíce dáti, odvolali sú se ku papeži: ale lépe by bylo, by se odvolali k bohu statečně, nepřivolující k účastnosti svatokupectví, a prosili pánov a obce, aby se k tomu přičinili a nedali jich tisknutí v ten hřích i v škodu tělestnú.«

Podobně praví tamtéž o témž prodávání:*) »Prvé nebylo kde vzíti člověka, aby byl biskupem; neb jest bylo býti chudým a v hotově mučedníkem: ale již, když biskup umře, kterýž kolivěk má čáku, ten o biskupství staví! Jakož po smrti šťastné paměti kněze Sbynka stálo jich o arcibiskupství jedné čtyrmezciťma! a ty sme byli napsali ze jmena.«

O starším kupčení s pražským arcibiskupstvím, po smrti Olbrama ze Škvorce r. 1402, kdy nový arcibiskup Puchník zemřel dříve nežli vysvěcen, téhož ještě roku 1402, píše tamtéž:**) »Za Puchníka k Pražskému arcibiskupství stáli sú rukojmě ještě po jeho smrti: Kbel a Malešic a jiní, a musili sú platiti, an nepoživ nic biskupství, aniž v ně vstúpil, umřel jest! A buď to, že papež napřed netrží ani sám, ani skrze Jezi: ale již jest prvé ustanoveno od papeže Jana dvamezcietmého, co který biskup má dáti. Neb ten papež najprv jest nalezl a kázal sobě dáti prvé póžitky všech obrokuov, to jest, což užiti muož každý prvnie léto; a byl jest sehnal ten lakomý papež velikú věc pokladov v svú komoru.«

*) Erben, Spisy I, 449.

***) Erben, I, 408.

Není proto divu, že o těchto jednáních pravi resignovaně (tamtéž):*) »Ale než tak nyní kto v biskupství vejde, aby i on tak řádný byl, i aby tak volili, i papež aby tak stvrdil: spíše se most Pražský oboří, než takým během svatým v Pražské biskupství kto vstúpi.«

O svatokupectví vůbec dodává pak rozhodně (tamtéž):***) »Protož nebude svatokupectví z církve svaté vypuzeno, dokavadž zboží a panování od kněží nebude opuštěno. A že lakomství vždy přibývá, a zvláště mezi duchovními, protož třeba věrným se opatřiti, aby v lakomství a v svatokupectví neupadli, a pilni byli ďáblových chytrostí, jimiž vymlouvají svatokupectví i lakomství, aby je rušiti mohli.«

Správně zde za hlavní příčinu svatokupectví označuje touhu po bohatství, která se zmocnila tehdy duchovenstva od papeže až po nejmenšího ministranta a která se jevila v oné nejvíce nenáviděné u lidu a jemu také nejvíce škodící neřesti, ve stálém a nemírném *vydírání peněz*. I když prostý člověk z lidu koncem XIV. věku nehleděl tak příliš přísně na některé vady kněžské, jak se na ně díval Hus, když promíjel celkem kněžím tanec, omlouval jejich dobré bydlo, dovedl si křehkostí lidskou vysvětliti přestupky proti celibátu — přece nemohl odpouštěti a sám na sobě těžce cítil ono neustálé a nemírné dření peněz ve jménu Boha a svatých, jež potom rozhazovány plnými hrstmi k účelům nejnemrav-

---

*) Erben I, 413.

***) Erben, Spisy I, 410.

nějším. Jakým způsobem peníze lákány, toho uvádí Hus ze své zkušenosti tento příklad:*) »Né slyšal sem jednu na kázání, buoh jest mi svědek, že kázal jest jeden u svatého Jindřicha na Novém městě v Praze: Vězte, dietky, že tři čert; druhý, aby ústa zavíral, aby se nemodlili vial, aby hřiechov nezeleli, a dietky, to zlý čert; druhý, aby ústa zavíral, aby se nemodlili a boha nechválili, a dietky, to horší; a třetí, aby měšce zavíral, haha, dietky, to najhorší! Protož, milé dietky, nedajte tomu najhoršiemu ďablu sobě měšcov zavierati; přistupte k svátosti, otevrúce své měšce a tobolky!«

Proto právem horlí níže ve Výkladu:**) »Né haléřík poslední, jež jest babička v šlojiečku zážala, aby ani lapka, ani zloděj jí ho nevzal: jen haléřík ludař a zloděj na ní vylúdí; i kterakž lenie chytřejší a ukrutnější (než) zloděj? A ktož chce oko rozuma svého otevřieti, shledá, že pod pokrytstvím zákonníci více lúpie chudé krádežem než jiní; neb co by měli chudí sirotkové a vdovy a chudí slepi, chromí, nemocní sniesti, jako die spasitel, to oni všechno obecně pickující se šzerú.«

Podobně v Postile:***) »V témž hřieše jest mnoho bohatcov nynějších, kniežat, pánov, rytieřov, vládyk i měštěninov i měštěk, jenž chlu páčky a masojedky k ničemuž neužitečné chovají, myjí je, češí, do lázni nosie, maso jim zvláště vaří i kupují, ale chudému i taléře nedadie! A co jest biskupov, opatov, kanovníkov

*) Ve Výkladu 1412, Erben I, 80—81.

***) Erben, Spisy I, 220.

***) Erben II, 242.

i farářov, jenž chudých statek, jimž vládnú, na psy nakládají, a tu almužnu, kterúž mají chudí lazarové jísti, jedie jich psi tuční, chrti, vyžlata a ohaři, a také tisty, k...y neb ženimy!»

Ve Výkladu, uváděje citát ze sv. Pavla o chudobě kněží, .dokládá:*) »Aj teď máš velikého svědka, jenž ukazuje, na čem mají kněžie dosti mieti, a co zlého činí žádost zbožie, jenž se nyne pohřichu! velmě rozšířila v světě a zvláště mezi duchovními, jenž by rádi vešken svět pohltili.«

O falešných výkladech Písma lakomých kněží praví v Postile:**) »...die böh: Neukážeš se přede mnú prázdný. To kněžie na svú miskú takto vykládají: Neukážeš se v kostele bez ofěry, ale s ofěru u oltáře. Znáám to, že dobře činie, ktož ofěrují; ale my zle činíme, kdy ofěry lakomě žádáme...« a tamtéž níže:***) »A kněžie berú, a mnišie hulejí, a obojí chválé, že dávají jim; ale nepovědie jim, že těžce hřešie, a chtělili by se káti, aby navrátili nebožátkóm, které sú zklamali neb zlúpili; jako Zacheus před Kristem řekl jest: Pane! aj polovici zbožie svého dávám chudým, a ač sem co koho zklamal, navracuji čtvero, to jest třikrát více...« a opět správně vykládá kořen zla v téže Postile:†) »A že jsú vlcie hltaví, jest tento dóvod, že konec, pro který pracují, oňž stojie a s nímž okolo jdú, jsú peníze. A tak preláti, kazatelé, kněžie, mnišie, zákonníci, jenž držie jméno křesťanské

*) Erben, Spisy I, 281.

***) Erben, Spisy II, 289.

***) Erben II, 305.

†) Erben II, 292.

a dôstojenstvie, ktoréžto slušie na ovce Kristovy, a hľadie k lakomství rozličnými obyčejí, lapajúce lidský statek, všichni taci jsú falešní prorokové, proto že jiné ukazují v skutcích, a jiné ve jmeně a v dôstojenství; a jsú vnitř vlcie hltaví, že žádost jich jest k lakomství.«

A tato žízeň zlata zatlačovala pak každé jiné pomyšlení, vedla k úplnému opovržení duchovenstvem u světských a k úplnému zesvětštění, zmechanisování a šablonovitému formalismu všeho života náboženského. Modlili se pak jen ústy, ne srdcem, jak naříká Hus:*) »Svatý Anzelm přirovnává člověka takého, jenž se modlí ústy a ne srdcem, k mlynáři, jenž pustě na žrnovy vodu, i jde pryč; a když zrno vyprší, tehdy se bez užitka jeden žrnov o druhý kazí. Též ten bez užitku zuby a rty slova mele; a jakož ve mlýně žrnov hřmí, vzně: tr, tr, tr! též taký modlitebník. A v tom mlynářském kusu pohřiechu! jsme my kněží. A jakož žrnov, když nenie právě zkřesán, nedobře mele zrn, než na přeskáčku, nedotkna se některých zrn: též my říkáme ne všech, kteréž máme říekati slov. Protož jest příslovie toto: Úlomky hodinných slov zbierá Skřietek. O, co jich nazbierá po druhých! někteří počátek, nechajúce prostředka, ihned s koncem složí, řka: Deus mad tende.«

Taktéž v témž spise:**) »Neb kněz slúže mši pro peníze, neslúží hodně Kristovi bohu, ale Mamonu ďáblu, jenž jest pán a bůh nad lakomci. A také proto váží sobě bůh kněžské svátky za h... že opúštějí nábožnú modlitbu; pakli se

*) Ve Výkladu 1412, Erben, Spisy I, 307.

***) Erben I, 130.

modlí, ale rty hýbají a myslí se jinudy túlají; v kostele šepčí, a by nebylo holubic prodávati, to jest za dary duchovní lakomě peněz bráti, nešli by do kostela: neb by se neměli oč děliti a šeptati, a o něco rokovati.«

Činí tak i jeptišky:*) »Protož ač straka neb jiný pták říká slova modlitebná, však v pravdě nemodlí se; a varhany ač vznikne, však se nemodlé: a též i jeptišky, jenž štěbecí a nevědie co, jako straky.«

O celém tom jen ryze vnějškovém obřadnictví praví tamtéž:**) »A proto kněžie a žáci proměňují v kostele obyčej, že jednak zpívají, jednak čtú, jednak na varhany hudú, aby i jim, i lidem jiným z proměny bylo chutnější se modliti. Protož kněžie a žáci mají pěkně a nábožně státi před lidem jako zrcadlo, a mají, když čtú, právě, čele slova říkati, a koncě plně slov druhé strany, jenž čte, sčakati, prvá přestánie zpívánie a čtení činiti, aby i učeným i neučeným bylo mílo slyšeti, a aby mohli rozum vzieti. Neb co jest platno, když skovlíme jako štěňata v pytli, nerozumějice co skovlíme? majice mysl na ulici neb v krčmě, a tělo v kostele? jazyk v slovách neb v hlasitém zpívání, a žádost mezi ženami neb v kuchyni? v kvičime-li jako svině, aby dali jiesti? Jistě když tak jsme nezpůsobni, nejsme hodni, abychom od boha byli uslyšeni; uslyšíme odplatu, jako sú slyšeli mistři, kněžie a zákonníci od Krista, jimž jest řekl: Pokrytci! dobře o vás prorokoval Izaiáš, řka: Lid tento rty mě chválí, ale srdce jich daleko jest ode

*) Erben, Spisy I, 308.

***) Erben I, 301.

mne; nadarmoť mi sě modlí! Bojím sě pohřiechu! že v té kapitule, to jest v zběři, mnozí nynie jsú; neb někteří kněžie, přijdúce do kostela, i stojie neb sedie jako obrazi němí namalovaní; jiní šepcí, sobě i jiným škodiece, praviece sobě lži, marné věci i běhy světské, zpravujúce lidi dobré, přemietajúce v srdci i v řeči ženy pěkné, a smlúvajúce sě, kde sě po mši sejdú v krčmě, smějice sě, druzí lajice nekázaně, a ač kto chce sě právě mieti, ale nedadie, jeden druhým strká, aneb na něho ošklivě sě krká! O milý spasiteli! ti-li uprosie sobě i lidu králevstvie nebeské, jenž jako pohanstvo mají sě v tvém svatém miestě, udělavše jeskyni lotrovú z tvého domu?«

O úplném zesvětštění církve, o tom, jak duchovní tlačili se i k světským úřadům, jen aby měli příjmy bohaté — a jak dokonce papež zneužíval neřestí k tomu, aby z nich vybíral daně, Hus vykládá — a docela podle pravdy — v »Knížkách proti knězi kuchmistrovi« r. 1414:*) »Já bych rád, aby všichni kněží, jsúce dobře živi, slovo boží kázali: a ďábel rád by, aby všickni zle živi byli a nekázali; protož vede je v smilství, pro něž svatokupčí, a svého duchovního úřadu nevedú, ale opustiece kázání, modlení, mší slúžení a jiné práce duchovní, pletú se v úřady lidí světských, tak že již skoro osáhnú všecky úřady, v nichž penieze čijí. Aj, purkrabí kněz, kněz u desk zemských, kněz sudí, kněz vladař v zboží, kněz kuchynný, písař kněz, a

*) Erben, Spisy III, 246.

kdyby biřictví mělo plat veliký a nebylo ohavné a s velikú prací, kněz by byl i biřicem. Ano pohřichu! papež od prázdných ženek, jichž jest mnoho set v jeho městě, béře na měsíc po zlatém.«

Tu pak vzniklo konečně i to, že kněží sami stávali se vojáky a bojovali, vraždili i pálili. Měli v tom příkladem papeže, jak praví Hus ve Výkladu:*) »... papež bojuje, a dává jiným biskupóm moc, aby bojovali mečem tělestným. Toho pójčím, že jest to tak; ale kto dovede, že to jest dobřě? A kdy dále die: Proti tomu mluvíti jest kacieřstvie! toho přím; neb kdy bych toho dopustil, pánu Ježíšovi křivdu bych učinil, jenž jest bránil Petrovi mečem tělestným bojovati.«

Strojili se pak kněží i biskupové jako vojáci:**) »To jest znamenalo slehka, že nynější čas vidíme, že s Petrem papeži a biskupové chápají se meče železného; ale kto mezi nimi má meč duchovní, jenž jest slovo božie, nevidíme. Neb kde jsú nynější papežové a biskupové, jenž káží? zdeť jich nenie. Jdi na Rýn, tu nalezneš na biskupiech jaky, prsně, plechy, meče, kopie, terče i oděnie; věrně železem sú se ohradili, aby jako Kristus v ruce, v bok i v nohy nebyli zakláni! Kristus na kříži vysokém, oni na hynště velikém. Kristus trnovú korunu má na hlavě, oni s drahým kamením perlovú; Kristus za ny kopie dal v boce svém pohříziti, a oni chtie pro lajna tohoto světa bližního zahubiti! Pakliť pravie, že o vieru bojují, jistěť toho ve čtení ani v Kristově

*) Erben I, 172.

***) Erben, Spisy I, 175.

životě nemají...« a dovolávali se proto příkladu starozákonního:*) »Protož chtěli kněžíe proto bojovati, že v starém zákoně kněžíe jsú bojovali, proč nedopustíte, aby králové a kniežata zlé biskupy a faráře ssazovali, a na jich miesta dobrí kněží ustavovali? neb tak i v novém zákoně ciesařové papeže sú ssazovali pro zlost, a jiné vsazovali, o nichž byli by dlúzí dóvodové.«

A proto zavírá své výklady o bojování duchovních správně slovy:**) »A divná jest věc, že bez meče železného jich dvanácte s třetinádstým, Pavlem svatým, takměř vešken svět sú v Kristovu vieru uvedli: a več as neviem, by všichni biskupi, od prvniho, jenž jest meče sě chopil po apoštolích, až do poslednieho, by jednu krajinu svým mečem a panstvím na víru obrátili! Ale viem, že pro panstvie velikú věc se v pohanstvie zavedli, jako jest učinil Machomet, a Sergius mnich, a Julianus poběhlec, jehož čert byl na ciesařstvie vsadil; a od těch takměř všecko pohanstvo má počátek: Saraceni, Tataři, Turci a jiní, kteříž obecně Machometovo učenie držie. A co nám vybojují dobrého biskupové, nechavše duchovníeho řádu, to na soli prodáme. O by páni a kniežata chtěla mše slúžiti, křtíti, kázati slavně v kostele, vzpoviedati a rozhřešovati, řekli by kněžíe, že to jest kacieřstvie, a nedali by jim sě v to plésti, neb jest kněžský úřad: též by měli páni, králi, kniežata i rytieři říci biskupóm a kněžím, aby sě jim v jich úřad nepletli.«

*) Erben I, 181.

**) Ve Výkladu, Erben I, 180.

Tyto a takové citáty můžeme ovšem lehko rozmnožiti. Můžeme k nim připojiti zrovna tak četné citáty z Husových spisů latinských — a ovšem ze spisů jeho vrstevníků, předchůdců i následovníkův. Ale mohlo by se říci, jako se řeklo, že to jsou obvyklé nadsázky a přehánění kazatelů, že každý mravokárce hledí na hříšný svět černými skly svého mravního zanícení... Co praví doklady úřední?

O *papeži*, hlavě církve, máme spolehlivé doklady v žalobě, kterou koncil kostnický vedl proti svému předsedovi, Janu XXIII. Veškery výroky Husovy dohromady nejsou ani stín toho, co vytýkají sami kardinálové, biskupové a papežští úředníci, ve sboru shromáždění, nejvyšší viditelné hlavě křesťanstva. Dvaasedmdesát bylo těch artikulů žalobních: papež tam byl vražedník, travič, svatokupec, kacír (artikul 62), universitě boloňské odcizil důchody (48), hlavu sv. Jana Křtitele prodal za 50.000 dukátů (45), preceptorem řádu Johannitů za 6000 dukátů jmenoval 5leté dítě (6), prodával za peníze poslední pomazání, absoluci, odpustky, svěcení biskupů, žehnání opatů (30), do Brabant poslal ženatého laika jako apoštolského legáta (32), nepostil se ani nemodlil (7), cizoložil se svou švakrovou, jeptiškami, pannami i paními (2), koupil si kardinálství (4), dal otrávit svého předchůdce papeže Alexandra V. (6), tvrdil, že není života věčného ani z mrtvých vstání a že duše umírá s tělem (70) atd. Jestliže je tu přehnáno, přeháněli vlastní lidé papežovi; ale i sebe opatrnější rozbor těchto obvinění najde přece vždy daleko více, nežli vytýkal papeži Hus. Ale mnohem těžší, se stanoviska doby, byly viny, jež koncil pře-

cháží mlčením — v nichž tedy otcové shromáždění mlčky vlastně se souzeným papežem souhlasí. Jan XXIII. náleží (a již jako kardinál legát náležel) po přednosti k těm válečným knížatům církve, bojujícím mečem železným, o nichž píše Hus. Jeho papežství je vyplněno do posledního okamžiku takřka válkami s králem Ladislavem Neapolským, jako kardinál získal si příjmi »námořního lupiče« — byl tělem duší voják (knězem se stal teprve po volbě papežem). Proti tomu koncil nenamítá nic. A Jan XXIII. jde také dále stopou svých předchůdců ve finančním vykořisťování celého světa křesťanského: kurie papežská od XIII. století čím dále tím častěji ukládala jednotlivým zemím obecnou daň ve formě desátku všech důchodů duchovenských; od XIV. století zavedla annáty: každý nově jmenovaný hodnostář církevní musil odváděti stolicí papežské polovici svého prvního ročního příjmu; později si papež vymínil vůbec obsazování všech uprázdněných obročí církevních a prodával je docela obchodnický tomu, kdo podával nejvíce, někdy dokonce několika najednou. Papež Bonifác VIII. († 1303) zavedl prodávání odpustků, s počátku jednou za 100, pak za 50, později za 20 let a konečně, za dob Husových, vůbec kdykoli, podle potřeby papežské pokladny. Jan XXII. († 1334) zanechal svému nástupci osmnáct milionů dukátů na hotovosti, za sedm milionů dukátů klenotů: byl to peníz na tehdejší dobu ohromný, vydřený však v pravém slova smyslu lidmi surovými na chudých i bohatých podvodem i násilím. Proti těmto pramenům církevního bohatství a proti takovým důchodům svaté stolice také koncil nic nenamítá — a přece právě

v tom docela nekřesťanském vydírání peněz vězel vlastní kořen zla.

Taková byla hlava církve římské. Jak vypadala *hlava církve české*?

Za Husa byl arcibiskupem v Praze Olbram ze Škvorce, milec vévody Jana, jenž arcibiskupství koupil od papeže za 5416 dukátů, po něm Puchník, bohatý mnohoobročník (viz o tom citát Husův shora), pak Zbyněk Zajíc z Hasenburka, více voják než kněz (o kupčení s arcibiskupstvím po jeho smrti rovněž položeny citáty nahoře), pak mistr Albík, dvorní lékař králův, vdovec, jenž teprve po vysvěcení přijal kněžství a jehož heslem bylo: »není nápoje leč víno, není pokrmu leč maso, není radosti leč žena...« Albík vyměnil docela po kramářsku arcibiskupství pražské za probošství vyšehradské s Konrádem z Vechty — a tohoto, posledního arcibiskupa v Praze před restaurací katolickou, koncil kostnický proklel a sesadil...

A jak vypadalo nižší duchovenstvo? Máme zprávy visitační, na př. Pavla z Janovic roku 1379;*) podle těch na př. *na venku* kaplan v Mrtníkách chodil v krátkém oděvu, ve zbrani, obřady a mši sloužil v brnění; kněz Jilek v Podbrdsku byl opilec, kuběňář, dceru ševcovu unesl a třicet neděl se s ní toulal po světě; o žních toho roku (1379) farář Jan ve Lhotě unesl jistou děvečku jakéhos Matěje: chtěl ji znásilnit na poli; někdo se k tomu nahodil a na toho se obořil vytaseným mečem; rád tancoval v ho-

*) Výtahy z této zprávy otiskl česky Tomek v Dějepisu města Prahy III, 1875 a později (1884) Loserth, Hus und Wiclif, latinsky a německy (v příl. 261—265).

spodě Plčinské. — Slapský farář Čížek měl mnoho kuběn, jednu Zbyšku z Neveklova. O tu se pohádal s farářem v Maršovicích, který mu ji odvedl. Měli proto spolu nepřátelství — ale panenství řečenou Zbyšku zbavil řečený Čížek, atd. atd. V Praze byly poměry o něco lepší; ale nesmíme si pod těmi slovy mysliti snad nějaké ideální sluhy Kristovy. Z 39 visitovaných farářů jich šest vůbec nesídlilo u svého kostela, 16 jich bylo oddáno nejhorším neřestem. Farář svatolinhartský Prokop pořádal veřejné pitky s klášterníky a nevěstkami; Matěj, farář svatojanský, pořádal se svou souložnicí, Vídeňáčkou, na faře pro známé a kolegy adamitské tance; farář u sv. Ondřeje, Petr, přechovával zloděje, účastnil se rejů u přítele Matěje a kostkařil i opíjel se na svatbách; poříčský farář Bohuněk měl kuběnu, držel nevěstky, potloukal se po krómách — a byl při tom, podle svědectví osadníků, nejlepší ze všech kněží, které dotud měli. Ludvík Kojata, kanovník vyšehradský, prodal — jsa zároveň farářem u sv. Jana v Podskalí — stavivo ze své fary, nechav tam vůbec jen prázdné místo; držel si hampejs, potloukal se po hospodách a hrál tak vášnivě v kostky, že prohrál i spodní roucho, že ho dvakrát potom městská policie honila v noci nahého až na Vyšehrad. Atd. atd. To vyprávějí prameny úřední, tedy jen to, co bylo obecně známo a úředně zjištěno. A duchovenstvo klášterní nebylo lepší: probošt kláštera u sv. Magdaleny smilnil se svými jeptiškami, z Emaus utekl mnich se ženou Kuchty z Nuslí — a podle kázání vrstevníků byly vůbec kláštery pelechy hříchů, hnízda neřestí . . .

Nebylo to ovšem ani divno; bylo množství chrámů a klášterův (Praha sama měla 73 chrámův a kaplí, 25 klášterů), tedy také mnoho duchovních (jistě přes 1200 kněží); obročí církevní byla bohatě nadána — a k stavu duchovnímu tlačilo se tedy mnoho nehodných. Ale vydírali-li představení a náčelníci mnoho zlata, měli ovšem nižší a prostí (jak jsme viděli právě u Husa jako žáčka) hodně bídy a psoty; kaplani a vikáři nemívali často ani roucha, nemohli si ani knih kupovati; byly tu také třídní rozdíly veliké, jako vůbec v celém rozvrstvení společnosti středověké.

V Praze krom toho přistupovala k tomu ještě jedna věc, která bouřila prostý lid a duchovenstvo nižší. Kromě naprosté nemravnosti a nelidského vydírání peněz odpuzovalo od vyšších naduté cizáctví. Universita skoro všechna lepší místa vyprošovala si na papeži pro své členy — a ti bývali většinou Němci. Tito pak ovšem druh druhu kryli a podporovali, tak že vysoká hierarchie skoro veskrze se doplňovala sama z vládnoucí kasty německé.

Tak byly asi věci církevní v Praze kolem r. 1400. — —

L é t a b a k a l á ř s k á .

Dokončiv studia partikulární — dnes bychom řekli ‚středoškolská‘ — vstoupil Hus na universitu. Více nežli praví stručné a nejasné vzpomínky, shora uvedené, o jeho studiích partikulárních, nevíme. Legendy vědí ovšem více. Prý již v těchto dobách Hus myslil na smrt mučed-

ničkou. Četl prý umučení sv. Vavřince a sám se v duchu zkoušeje, dovedl-li by také tak pro Krista trpěti, vjel prý rukou do ohně na uhelníku a držel pevně, až mu ji druh odtrhl. Hus prý mu řekl: »Což se lékáš té maličkosti? Chtěl jsem toliko zkusiti, zdali bych měl dosti statečnosti snášeti jen částku toho, co svatý Vavřinec vytrpěl...« Legenda je pěkná, ale jistě je všecko vymyšleno; je to proti celému duchu tehdejší žakovské společnosti Husovy — a podobně pravdivé jsou ostatní legendy téhož rázu. Tím lépe za to jsme zpraveni o jeho studiích universitních.

Universita tehdejší byla mnohem samostatnější než nyní — a tvořila skoro samostatný stát ve státě. Počítala se k organisacím duchovenstva (její členové skoro všichni měli aspoň nižší svěcení, kancléřem byl arcibiskup pražský, nejvyšší ochránkyní stolice papežská) — a to se jevilo také ve zřízeních, pečujících o její profesory a studenty. Profesoři stále učící (dnes bychom řekli: „profesoři řádní“) bydlili spolu v *kolejích* bohatě nadaných po způsobu klášterníků; tyto koleje bývaly pak spojeny s *kapitolami*, nejstarší profesoři postupovali tak za kanovníky, probošty a biskupy. Z kolejí pražských nejslavnější a nejzámožnější byla *kolej Karlova*, založená císařem hned na začátku pro dvanáct mistrů universitních, z nichž někteří musili míti také grady theologické a přednáseti na fakultě bohoslovecké. Z této koleje postupovali nejstarší za kanovníky do *kapitoly u Všech Svatých* na hradě. Po ní vynikala zvláště *kolej krále Václava*, jež zakladatelem byla (od r. 1380) určena hlavně mladším mistrům universitním.

Tak byli opatřeni profesoři; studenti byli podle statut povinni bydlet u některého mistra; poněvadž i tu zase jich bývalo více, vznikaly jakés konvikty nebo pensionáty studentské, zvané *bursy*; taková bursa studentská byla i při koleji krále Václava.

Hus, podle zprávy spolužákovy,*⁾ byl členem bursy při koleji krále Václava (stávala na Ovocném trhu). Jeho profesorem byl asi slavný český mistr *Jan z Mýta*, od něhož máme dochován (v zlomku) veliký Výklad žalmů — a spolu s ním bydlili ještě čtyři horliví studenti. Byli to starší *Marek z Hradce*, jenž však v studiích se opožďoval za Husem, souvěký asi *Jakub ze Stříbra*, jemuž bujní kolegové pro malou postavu přezdívali *Jakoubek*, mladší a ohnivý *Jeroným z Prahy*, později spolubojovník a spolu-mučedník Husův. Nejstarší a nejmáznější byl asi pátý člen družiny *Jan z Prahy*, jenž později pode jménem *Jeroným* vstoupil na Strahově mezi premonstráty, byl také zpovědníkem krále polského a za válek husitských, drže se věrně katolictví starého, musil opustiti vlast — po mnohých cestách misionářských zemřel jako kajíc-ník benediktinský, v pověsti světce, v Benátkách r. 1440. Od něho právě víme, jak zbožní — při veškeré jinak veselé povaze mládí — byli tito studenti, jak horlivě konali své povinnosti náboženské, jak o velkonocích s radostí přistupovali k stolu Páně... A v těchto dobách také

---

^{*)} Praví tak *Jan z Prahy* ve svém traktátu proti čtyřem artikulům; citát poprvé uvedl *J. Bidlo*, Čeští emigranti v Polsku, v Časopise Musea král. českého 1885, str. 246, pozn. 39.

Hus asi horlivě poslouchal kázání slavných kazatelů; víme, že se zvláštní oblibou poslouchal tehdy kázání českých kazatelů.

Bylo ovšem tehdy v Praze dosti řídké české kázání, ale přece ne tak, jak obecně se domýšlíme. Již záhy starali se horliví Čechové, aby bylo také českému lidu poskytnuto kázání jazykem vlastním. Na hradě pražském u sv. Víta pobožné nadání zřídilo sice až teprve r. 1402 dva kazatele české; první byl Mikuláš z Rakovníka, horlivý vlastenec, po němž nastoupil bývalý spolužák Husův, Petr ze Stupna, dobrý hudebník (zemřel r. 1407), druhý Beneš z Ostroměře, jenž se připomíná ještě r. 1414. Ale u kostelů jednotlivých řádů bylo dosti kazatelů českých: kolem r. 1400 kázali u minoritů Čechové Václav a Petr, u františkánů Tomáš a Václav Duše, u augustiniánů kněz Václav a j.

Hlavním však místem, odkud se rozléhalo slovo Boží po česku, byla v této době *kaple betlemská*. Bývalí horliví posluchači Milíčovi, kteří s touhou vzpomínali na »ohňová slova« svého kazatele, snažili se, aby opatřili místo, určené výhradně jen pro kázání české. A k tomu konci společným nadáním bohatého měšťana pražského, Kříže kramáře, a vlasteneckého dvořana, Hanuše z Milheima, byla r. 1391 vystavěna veliká kaple se slušným nadáním pro dva kazatele, jež věnována jsouc památce Mladátek (pobitých v Betlemě), nabyla u lidu krátce názvu kaple betlemská nebo Betlem. Podle ustanovení měl první kazatel kázati každou neděli a každý svátek dvakrát za den; měl pak býti jmenován po návrhu tří českých mistrů koleje Karlovy. Měl to býti tedy

pravý opak proti mnohým tehdejšími pražským kostelům, kde farář někdy celý rok se ani v kostele neukázal. Druhý kazatel měl hlavní povinností sloužit mši a střídati se v kázání s kazatelem prvním.

Kaple betlemská bylo stavení dosti rozsáhlé (v XVIII. století ovšem úplně zbořené); klenutí spočívalo na patnácti sloupích; mívala až deset oltářů, byla později pěkně vymalována a spojena se sousedním domem kazatelů. V prvním poschodí tohoto domu kazatelského měl první kazatel byt a malou komůrkou přicházel rovnou na kazatelnu. Důchody kaple byly dosti slušné, mimo to mohl kazatel míti u sebe za plat studující. Prvním hlavním kazatelem v tomto Betlemě české reformace byl mistr *Jan Protiva* z Nové Vsi, jenž tento úřad zastával 1391—1396 (dožil se vysokého věku a zemřel až r. 1430 v Plzni). Byl dobrým kazatelem (některá jeho latinská kázání zachovala se podnes), ale nikterak nenáležel k straně reformní. Spokojoval se pouhým káráním nejhlavnějších a největších neřestí, neobraceje se na kořen hříchů, veškerý život člověka. Nové směry, jež od let devadesátých zavládly v duchovenstvu a bohoslovectvu českém, myšlenky Viklefovy a Janovovy, jež žádaly mravní očistu celého člověka, návrat celé společnosti státní i církevní k zákonu Kristovu — tyto neměly v něm zastánce, ba ani příznivce nebo stoupence. Ukázalo se brzy, že Protivovo postavení na tomto čelném místě českého hnutí reformního nebylo na delší dobu možno. A tak r. 1396 opustil Protiva Betlem, stav se farářem v Bystřici u Benešova. Odtud jezdíval často do Prahy a udržoval styky s českou stranou re-

formní. V letech 1399--1401 účastnil se v domě Václava Češíře rozhovorů náboženských spolu s Husem, Jeronýmem, Křížem kramářem a j.; již tehdy dostali se Hus s Protivou do sporu; jindy takový spor mezi Husem a Protivou vznikl na faře svatomichalské u křižovníka Bernarda, kde Protiva proti Husovi se postavil na obranu sv. Řehoře. R. 1407 Protiva z Bystřice přišel do Prahy, obdržev faru u sv. Klimenta na Poříčí, kdež se připomíná do r. 1422. V této době Protiva náleží k nejurputnějším protivníkům Husovým; špehuje ho na kázáních, vypovídá proti němu v četných protokolech svědeckých mnoho klamného, účastní se všech žalob a musil proto také později Prahu opustiti.

Prvním vedlejším kazatelem byl *Jan Štěkna*, mnich cisterciák, mistr artistů, později profesor bohosloví v Krakově. Působil v Betlemě zároveň s Protivou a Hus ho často poslouchal. Nazývá ho kazatelem »jako polnice zvučná«. Jedním jeho kázáním právě r. 1393 byl Hus přiveden k tomu (tehdy kázal Štěkna na Vyšehradě o milostivém létě a doporučoval s velikou horlivostí odpušky), že si za poslední čtyři groše koupil vzácný odpustek a ostatní den se potom musil spokojiti vodou a chlebem. Tento mnich, výborný jinak kazatel, dobrý Čech a slavný bohoslovec, náležel ovšem ke straně starší a naprosto neschvaloval počínání strany reformní, k níž se hlásil Hus. Neměl sice tehdy příležitosti vystupovati proti Husovi jako jeho kolega Protiva, poněvadž záhy se vzdal svého úřadu v kapli betlémské a odebral se na universitu polskou v Krakově, r. 1400 obnovenou, kdež horlivě nauky katolické proti viklefství hlásal

a šířil vzájemnost českopolskou, přeložil také píseň staročeskou »Zdráv buď, králi andělský«, jako dvorní kaplan královny Hedviky. Vystoupil r. 1406—1408 proti Husovi i jeho učiteli Stanislavu ze Znojma jako žalobce. Napsal zvláštní spis proti Husovu traktátu »O těle Kristově«, Stanislava ze Znojma donutil k odvolání. Další nepřátelství zamezila smrt. Štěkna zemřel r. 1408 v Praze, a Hus mu, ačkoli osobnímu protivníku, věnoval čestnou vzpomínku 1409 v kázání na památku Karla IV.

Takoví byli první dva kazatelé betlemští, hlavní Protiva, vedlejší Štěkna, které Hus dobře znal a jichž kázání poslouchával ještě jako student a s nimiž se na konec dostal do sporů pro reformní snahu za mravní očistu. O obou však musíme říci, že ačkoli povolání pro betlemskou kazatelnu, přece vyvoleni nebyli. Vedle dobrých schopností kazatelských, jimiž oba vynikali, místo toto žádalo přece něčeho jiného, totiž vysokou snahu mravní, boj za očistu národa i společnosti; bylo tu třeba mužů jiných.

Kdo na místo Štěknovo vstoupil po jeho odchodu do Polska, není nám známo; v pozdějších dobách (1411) připomíná se Husův horlivý stoupenec Mikuláš z Miličina jako druhý kazatel, po něm známý kněz Havlík, pak Martin z Volyně — oba horliví stoupenci Husovi. (Martin z Volyně zemřel r. 1428.)

Za to však úřad prvního kazatele přešel po Protivovi do rukou nejlepších a nejhorlivějších mužů národa českého. Po Protivovi stal se správcem kaple mistr Štěpán z Kolína, po něm Hus, po Husovi kolega jeho a přítel Jakoubek

(zemřelý r. 1429 v pověsti světce) — je to trojhvězdi nejskvělejší mezi českými theology XV. století.

Štěpán z Kolína, zvaný obyčejně »Chimera«, »nejhorlivější vlastenec«, jak ho Hus nazýval, narozený kolem r. 1360, stal se mistrem artistů r. 1383 a již v bojích, které se rozpoutaly na universitě v letech 1384—1385 mezi mistry českými a německými, stojí na straně české a pomáhá k vítězství. R. 1392 volen děkanem artistů, pak věnoval se studiu theologie. Jeho kázání nejstarší na slova Písma »opatrně choďte« v mnohém se podobá pozdějším kázáním Husovým; 18. října 1395 jako bakalář theologie má Štěpán z Kolína k shromážděnému kněžstvu řeč na text »oblecte nového člověka« — i toto kázání Hus napodobil ve svém starším kázání synodním. Kolem r. 1400 stává se, byv již před tím členem koleje Karlovy, kanovníkem u Všech Svatých a vstupuje v čelo národa českého na universitě. Jeho kazatelské působení zjednáva mu r. 1396 místo správce v kapli betlemské, bývá volen od Čechů za rozhodčího, smírčího, správce nadací atp. R. 1401 byl kvodlibetářem, vedl slavnostní disputaci, kterou universita počínala nový rok. Téhož roku svou starší faru štítarskou směnili za oltářnictví u sv. Mikuláše v Praze, toto za faru ve Vinařcích, tuto konečně za arcijáhenství boleslavské, ve kterémž úřadě zůstal až do smrti. Vzdal se proto 8. března 1402 kazatelství v Betlémě a na jeho místo jmenován, zajisté podle jeho návrhu, Hus.

Jako arcijáhen boleslavský Štěpán z Kolína stojí stále v čele národa českého a hledí, pokud může, prospívati i lidu obecnému. Lid obecný

byl tehdy mnoho tištěn zvláště tak zvaným odúmrtím, podle něhož páni, zemřeli sedlák bez závěti neb dědiců, brali si statky jeho bez ohledu na příbuzné. Proti tomu stavěli se mnozí vysocí duchovní — sám arcibiskup Jan z Jenštejna, kanovník Kuneš ze Zvole a jiní. Časem však i v duchovenstvu pronikala hrabivost, a i duchovní vrchnosti zachvacovaly odúmrtí. Strana reformní česká stála proti tomuto násilí, páchanému na chudých: Petr ze Stupna, Hus, Stanislav ze Znojma..., mezi všemi zvláště Štěpán z Kolína. Hus ve svém traktátě českém a starším kázání synodním pronáší ohnivě myšlenky Kolínovy. A ovšem jde s celým českým národem universitním Kolín také v otázce viklefské; i on jest viklefovcem, horlivým a upřímným, ačkoli ne docela a ve všem. Zejména v učení o svátosti oltářní drží se nauky církve a i v tom ho Hus následuje. Jeroným posílá Kolínovi z Paříže spisy viklefské. Posměšná tehdejší parodie t. zv. mše viklefská čítá Štěpána z Kolína k prvním viklefovcům v Čechách slovy »Viklef zplodil Štěpána z Kolína — Kolín zplodil Stanislava — Stanislav (ze Znojma) zplodil Husa.« Že, ačkoli viklefovec, přidržoval se učení církevního o svátosti oltářní, svědčí jeho slavné kázání synodě ze dne 24. června 1403 na slova Písma: »Člověk jakýs učinil večeri velikou a pozval mnohé.«

Jako věrný syn církve a horlivý stoupenec strany reformní dostupuje r. 1406 profesury theologie, nejvyššího důstojenství akademického. Z této jeho činnosti jsou nám zachována dvě díla: je to vstupní výklad na první knihu Mojžíšovu, velmi podobný vstupnímu výkladu

Husovu na knihy Lombardovy a veliký výklad prvních dvou kapitol Izaiáše, kterého Hus užil při výkladu epištol kanonických. Nedlouho však mohl působiti jako profesor theologie na universitě; již r. 1408 zemřel. Hus mu zachovává vždy vřelou vzpomínku.

Tento veliký kazatel*) shromáždil první zástupy Čechů v Betlemě — a množství posluchačů kolem své katedry universitní. Jeho kázání měla nesmírný vliv na mladého studenta — a Hus ještě jako zralý theolog v mnohém se drží formy slavného *Chimery*, jak přezděl Kolínovi universitní posměšek. Ale daleko více ještě proniká Husa veliký příklad tohoto velikého muže, jeho myšlení a snažení. Celá pozdější starší činnost kazatelská Husova cele se drží v kolejích, do nichž veliké očistné hnutí počátku patnáctého věku uvedl Kolín. Klada nejvyšší důraz na zákon Kristův, na vnitřní očistu, na mravní obrození člověka celého není přece Kolín nikterak přísným zelotou a neodsuzuje každého, kdo smýšlí jinak nežli on. K hluboké a upřímné snaze mravní druží se u něho srděčná soustrast se slabými hříšníky, křehkými lidmi, lítost nad zástupy nevědomých a nešťastných, hluboké vědomí malosti vlastní osoby vzhledem k velikým cílům, k nimž směřoval. Místo jedovatého a jízlivého posměšku, drsných nadávek a urputné nevráživosti k těm, kteří nejednají podle zákona a Písma, vidíme u *Chimery* nejenom nadšenou

---

*) Zevrubnějí výklad v mé studii: »Předchůdcové Husovi: 3. Štěpán z Kolína« ve Věstníku České Akademie 1905; k tomu dodatky v Časopise čes. Musea t. r.

---

lásku ke Kristu a jeho slovu, ale také soustrast s hříšníky, vlídnost k nešťastným. Mnozí reformátoři té doby (jako Viklef a j.) byli naplněni odporem a nenávisí proti klášterníkům, mni-
chům a řádům tehdejšími, vidouce v kláštorech jen hnízda lenochů. Kolín — a po něm, jak jsme již viděli, i Hus — přesně rozeznává mezi do-
brými úmysly zakladatelů jednotlivých řádů, uloženými v jejich řeholích, a mezi neřestmi a hříchy tehdejších klášterníků. Mnišství samo je věc dobrá, záslužná, ano i svatá; ale mniši tehdejší jsou zkaženi — je tu třeba reformy, ni-
koli boření nebo ničení.

III. PRVNÍ HODNOSTI.

Hus mistrem.

V pilné práci plynula mladým studentům rychle léta studií. Téhož ještě roku 1393, kdy Hus, pohnut kázáním Štěknovým, koupil si na Vyšehradě drahý odpustek za poslední čtyři groše, stává se mladý Jan z Husince (v září 1393) *bakalářem* v uměních. Byl to první stupeň na dlouhé dráze vědecké.

Cílem snažení Husova bylo, jako většiny mladých horlivců tehdejších, státi se profesorem theologie. K tomu konci musil projíti napřed fakultou artistskou (dnes říkáme »filosofickou«). Byla to příprava k medicíně i theologii (fakulta právnická se v Praze koncem XIV. stol. oddělila od ostatní university a tvořila universitu svou) — a učila mladého studenta vědecké práci vůbec. K tomu konci zabýval se hlavně filosofickými spisy, Aristotelem a předními filozofy středověku.

Tou dobou vládla na universitě pražské, jako na universitách ostatních, *filosofie scholastická*. Vedoucích lidí nedotkl se ještě proud nových myšlenek, humanismus, jež v Itálii tou dobou hlásali první jeho vyznavači, Petrarca a Boccaccio. Na universitě pražské bylo stále ještě Písmo vědou věd — a filosofie měla oprávnění

jen potud, pokud dokazovala jeho správnost. Nejvyššího vrcholu dostoupila scholastika, které filosofie byla »ancilla theologiae« (= služkou bohosloví), velikými pracemi svatého Tomáše Akvinského (ve XIII. stol.), jehož spisy musil se ovšem, spolu se spisy Aristotelovými, zabývati také Hus.

Směr scholastiky, k němuž se znala veliká většina pražských profesorů, byl rovněž tak zastaralý tou dobou jako scholastika sama. Hus spolu s ostatními znal se k *realismu*, byl realista. Bylo to učení, podle něhož obecné pojmy (»universalia«), na př. »pes«, existují skutečně mimo jednotlivá individua (,res' na př. »můj chrt«) a to buď, podle Platona, před nimi, jako jejich vzory (,ante rem') anebo, podle Aristotela, v nich a na nich (,in re'). K tomuto poslednímu učení, podle něhož jednotlivá individua existují jen potud, pokud v nich existují pojmy všeobecné (tedy »můj chrt« jen potud, pokud existuje vůbec »pes«), přiznával se sv. Tomáš Akvinský, hlavní autorita pražská, také Viklef, přední vzor Husův, u nás Stanislav ze Znojma, Husův učitel, jenž také pravost toho učení zvlášt dokazoval, a j. Proti tomu stál *nominalismus*, obnovený v pol. XIV. století Vil. Occamem, učící, že obecné pojmy (»pes«) jsou jen výtvar našeho myšlení, jenž vzniká tím, že shrnujeme to stejné nebo podobné, co na jednotlivých individuích vidíme — a že tedy obecné pojmy mimo náš mozek neexistují. Podle nominalismu jsou obecné pojmy jenom *jména* (,nomina', ,termini', ,voces') společná pro individua různá, vznikají teprve po nich (,post rem') — a podle toho sluli jeho stoupenčí ,terministé', ,nominalisté' atd.

Tomu všemu, čemu Hus učil se v dialektice, jež byla nejdůležitější ze všech *sedmi svobodných umění* (gramatika, rhetorika, dialektika — to byl nižší stupeň, zvaný ‚trivium‘, odtud ‚triviální‘, obecně známý; pak arithmetika, geometrie, astronomie a musika — to byl vyšší stupeň, ‚quadrivium‘) fakulty artistské, naučil se mladý bakalář důkladně. A naučil se také dobře středověkému způsobu disputací a kvestií (vědeckých sporů a rozprav); sám uvěřil pevně tomu, co se vykládalo, byl z přesvědčení realistou, ctil zásady filosofie scholastické — a jemu ovšem po celý život zůstalo, jako sv. Tomáši Akvinskému, nejvyšší autoritou Písmo. Sám to vyslovil později slovy sv. Řehoře: »Víra nemá zásluhy, kde lidský rozum podává důkaz; proto mistři a bystří theologové, kteří dokazují pravdu víry lidskými důkazy, jsou zbaveni zásluhy víry.«

Hus nebyl na studiích z nejnadanějších; mezi 22 zkoušenci byl v pořadí šestý, jeho kolega, pohyblivý Jakoubek, jenž spolu s ním zkoušku vykonal, byl druhý; oba spolu, někdy v říjnu t. r., vykonalí determinaci, t. j. slavnostně byli přijati mezi ostatní »bakaláře umění«. Bakalář směl sice již přednáseti, ale nesměl vykládati svého mínění, nýbrž jen spisy pražských, pářížských nebo oxfordských mistrů; musil pod vedením nějakého mistra se připravovati na další postup své dráhy vědecké — k mistrovství.

V této přípravě Hus předstihl téměř všechny své spolubakaláře; pouze jeden z oněch 22 přihlásil se spolu s ním v únoru r. 1396 ke zkouškám magisterským. Tu zkoušku s ním dělal také starší kolega, Marek z Hradce, jenž byl baka-

lářem již sedmý rok — a známý později jeho odpůrce Walther Harrasser. Komisi zkušební předsedal bývalý učitel Husův, tehdy rektor university, slavný Jan z Mýta, řečený Sofista; mezi šestnácti novými magistry je Hus v pořadí desátý, za přítelem Markem, ale před Harrassem. Tím nabyt Hus titulu licenciáta; do roka byl povinen vykonati ‚promoci‘, kde byl slavnostně přijat mezi ostatní mistry. Tak se i stalo a Hus ještě během r. 1396 dostává hedvábný tapart mistrovský s kápí a křídly, fialový baret doktorský, zlatý prsten a jemné rukavice. Přísáhl, že až do smrti chce hájiti pravdy — a zasedl mezi ostatní mistry; první cíl pouti byl dosažen, Hus jest od tohoto roku *magister in artibus* (mistr artistů; u právníků a mediků říkáno ‚doktor‘).

Není pochybnosti, že mladému mistru se jeho nová hodnost líbila; že jistě s ostatními kolegy po promoci šel na veselý banket, jak později, mluvě o obžerství, sám na sebe žaluje:*) »A bych měl dále psáti, nesměl bych měšťeninův pominúti. Tiť proto mají břicha veliká, neb žerú, nesvětiece svátka. A pak co mistři v svátek činie, jenž veliké přieliš hody strojie. Mezi těmi, pohřiechu! hus jest v ctnostech od Béle oškubená; neb jest také často sě na těch hodech přielišně krmila a chudých robotu žrala.«

Také na svou pýchu mistrovskou vzpomíná později i na svou uctivou zdrželivost v mínění před staršími kolegy:**) »Pohřiechu! také sem měl ty taparty, sukně s křídly i kápě

*) R. 1412, ve Výkladu, Erben, Spisy I, 123—124.

**) 1413, v Knížkách o svatokupectví, Erben, Spisy I, 454—455.

s běliznami; neb tak sú zahradili to mistrovství, že nelze k němu přijíti, nebude-li těch přístrojův míti! Protož aby lidé se vystřiehali té pýchy, die spasitel k učedníkům a zástupům: Ale vy neroďte nazváni býti mistři; neb jest jeden mistr váš: Kristus. Na to die S. Jeronym: že zlé žádosti tu Kristus brání, tak aby nižádný z pýchy nežádal, aby ho mistrem nazývali. A jistě já neumím se jinak vtípniti, aby kto hodně mistrem byl, jedne tím úmyslem, aby k učení pravdy božie spíše místo měl, a pravdu směleji pravil a směleji jí bránil. Ale již sem shledal, že sprostní kněží chudí a chudí laikové i ženy statečněji pravdy brání, než doktorové svatého písma, jenž strachy od pravdy pobíhají a nesmějí jí mluvit! I sám sem ten pohřiechu! byl, že sem pravdy upříemo a zjevně kázati nesměl.«

Podobně v Postile:*) »O běda mně! kolikokrát já přestúpil sem toto svaté písmo, vstávaje neb kuklu snímaje, aneb se klaněje bohatému, a ne tak chudému! a spieše posílaje po pití bohatému groš, než dada chudému peniez! Avšak ufám milosrdnému Ježíšovi, našemu vykupiteli, že mi to odpustil, a že mě již od toho zachová.«

Hodnosti akademické.

Jako mladý mistr Hus jistě horlivě se účastnil všech disputací a sezení fakultních i universitních. Byl povinen ještě dvě léta se podrobovati řízení fakultnímu, po těch dvou letech teprve nabýval místa jako skutečný učitel universitní, *magister actu regens*. Ale teprve po dal-

*) Erben, Spisy II, 385—386.

šich dvou letech byl mistr-regent připouštěn do rady fakultní, ač býval ovšem již dříve volen do rozmanitých komisí.

Universita se tehdy dělila na čtyři národy: český, polský, bavorský a saský. Jména ta označovala asi zhruba zeměpisnou polohu krajin, odkud jednotliví jejich příslušníci přicházeli. Že k národu bavorskému a saskému náleželi na jihu, severu a západu Čech Němci, že tedy tyto dva národy byly německé, o tom ovšem netřeba se dále zmiňovati. Ale ani národ český nebyl tou měrou český, jak bychom si mohli myslet. Kromě domácích Němců v Čechách i na Moravě, jichž bylo procento daleko větší nežli nyní (protože studovali hlavně zámožní a měšťské vrstvy vládnoucí byly tehdy většinou německé — a protože k Čechám náleželo tehdy také ještě Kladsko a Žitavsko, obojí dosti již zněmčené), náleželo k českému národu universitnímu také všechno studentstvo království uherského se zeměmi přivtělenými: Chorvatskem, Sedmihradskem atd. Národ český nebyl tedy tak jednolitě český, jak bychom si mohli myslet. A neměl podpory v národu polském: k tomu totiž kromě Polska a Litvy náležely i Slezsko, obojí Lužice, Míšeňsko a horní Sasko — vesměs země tou dobou buď úplně nebo z veliké části poněmčené. Vlastních Poláků z Polska bylo pak málo, poněvadž chodili raději na svou universitu krakovskou, která r. 1400 byla nově reorganisována a dobře vypravena; chodili tedy i z vlastního Polska do Prahy hlavně synové zámožných německých měšťanů — a tak národ polský na universitě byl většinou německý.

Hus náležel, jako mladý mistr, na universitě k národu českému, v jehož čele stál tehdy veliký Štěpán z Kolína, spolu s Mikulášem z Litomyšle, Janem Eliášovým a j. V národě českém, přes velikou menšinu Němců, rostlo vědomí národní a domáhalo se stále více uznání a platnosti na universitě a fakultách. Veškeré hodnosti a obročí, které universita udílela, byly obsazovány totiž usneseními podle národů; tak že mistři čeští, i když jich bylo sebe více, mívali jeden hlas a zůstávali tak v menšině proti třem hlasům druhých německých národů. Počtu těchto německých mistrů stále ubývalo; přibývaloť tou dobou v Německu nových universit (v Kolíně n. R., v Heidelberku a j.) — studenti zůstávali doma a mistři odcházeli na tato nová učiliště. Ale nicméně, ačkoli českých mistrů stále přibývalo a počet německých klesal, zůstávali Němci podle universitního zřízení stále ve většině při všech jednáních — a zabírali proto úřady i obročí dobře a bohatě dotované.

Vznikaly z tohoto stále rostoucího nepoměru boje mezi národem českým a ostatními národy universitními, v nichž záhy Hus nabývá pevného a jasného uvědomění národního. Vidíme ho všude v předních řadách po boku mistrů českých.

Do této doby Husova působení spadá asi jeho jediná cesta za hranice vlasti, o které můžeme souditi z některých narážek jeho spisů. Ve svém (latinském) universitním čtení o epištolách kanonických*) praví Hus, vykládaje slova 3. ka-

*) Text bezpečně Husův, psán před r. 1407, zachován v mnohých rukopisích souvěkých; místo uvádím podle vydání norimberského r. 1558, díl II., list 165.

pitoly 1. epištoly sv. Petra »(žen) ozdoba budiž ne ta zevnitřní v spleť vlasů a províjení zlatem« o vlásenkách: »vlásenka slove vložka cizích vlasů, jakož činí některé národy, jak jsem já viděl na Rýně...« A podobně praví později:*) »Jdi na Rýn, tu nalezneš na biskupiech jaky, prsně, plechy, meče, kopie, terče i oděnie.« I jinde ukazuje znalost francouzštiny a mravů národů západních. Slova jeho se shodují se skutečností. Právě r. 1397 dosedl na trůn arcibiskupský v Mohuči mladý hrabě Jan Nassavský, válečník tělem duší, jenž ještě r. 1415 na koncil kostnický přijel Husa soudit v úplném brnění, přílbu na hlavě a meč po boku. Poněvadž k takové cestě bylo tehdy potřeba delší doby a v letech pozdějších můžeme skoro měsíc po měsíci stopovati přítomnost Husovu v Praze, poněvadž dále Hus byl nezámožný a jistě vykonával přísně povinnosti fakultou mu uložené, zdá se, že Hus takovou cestu na Rýn podnikl asi jako sekretář některého člena veliké družiny královské, která provázela Václava IV. na jeho cestě do Francie v r. 1397—1398. V srpnu 1397 vyjel král z Čech, přes Cheb, Norimberk a Würzburg dojel na Vánoce do Frankfurtu; odtud přes Bingen, Trevír a Lucemburk do Remeshe, kde 23.—25. března 1398 jednal s králem francouzským o uklizení dvojice papežské. Přes Lucemburk, Koblenc, Frankfurt a Norimberk vrátil se opět v srpnu 1398 do Čech. Cesta vedla tedy hlavně Porýním, Hus mohl tu v dru-

---

*) R. 1412 ve Výkladu, Erben, Spisy I, 175; místo další uvedeno již shora na důkaz bojovné mysli tehdejších biskupů.

žině králově dobře pozorovati zvyky rozmanitých národů — a ovšem všimati si také mocných oněch tří knížat církevních, říšských kurfirstů, arcibiskupů trevírského, kolínského i mohučského, jejichž zeměmi se ubíral. (Arci, jest to jenom domněnka — ale jiné vhodnější doby nenalézáme.)

Vrátiv se, připravoval Hus své přednášky — a počíná opisovati *traktáty Viklefovy*. Je to první jeho dílo, jediný jeho rukopis nám dochovaný, chlouba nyní král. knihovny štokholmské.

Je to opis traktátů Viklefových »de individuatione temporis et instantis«, »de ideis«, »de materia et forma«, »replicatio de universalibus« a »de veris universalibus«; opis učiněn jest z rukopisu, nyní v pražské knihovně universitní chovaného, z r. 1397. Týká se skoro vesměs oné nauky realistické o všeobecných pojmech, jak jsme nahoře vyložili — a Hus souhlasí všude s výklady Viklefovými. Po straně přidává poznámky informační; knížku si upravil tak, aby z ní mohl studentům předčítati. Často vzpomíná v těch svých přípiscích na německé odpůrce universitní — a píše své poznámky také po česku; tak připisuje: »haha, Němci, haha!«; jinde chválí Viklefa: »milý Viklef, dajť böh nebeské královstvie«; některé poznámky jsou bujné a drastické: píše o vyvrácení Aristotela: »tuto dadie Aristotelovi v roh«, jinde zase proti jeho vykladateli Averroesovi: »Averrois o .ra háčě« (= spodky) — a již zde, v tomto prvním díle Husově nalezneme tu smutnou předtuchu, kterou později čteme u Husa často: na konci třetího traktátu připsal si: »o Viklef, Viklef, ne jednomu ty hlavu zvikleš!«

Svůj přepis dokončil 30. září 1398 »v den sv. Jeronyma Slovana« »rukou Husa z Husince: Amen, tak Bóh daj!« — ale přes to, že takto s Viklešem veskrze a nadšeně souhlasí, přes veškeru předtuchu, kterou ve zmíněném přípisu vyslovuje, nemá Hus ještě tušení, jak velice si jeho mysl podmaní Viklef theolog. Neboť, co poznal dosud, byly vesměs jenom spisy filosofické.

A těmto filosofickým spisům učí také dále na universitě jako »magister actu regens«. Jest nyní volen fakultou do rozmanitých komisí (vždy ovšem za národ český): 14. prosince 1398 do zkušební komise bakalářské; r. 1399 je promotorem při rozličných determinacích mladých Čechů. 9. března t. r. determinoval pod ním Matěj z Knína, později horlivý jeho stoupenec — a řeč, kterou ho Hus k nové hodnosti uváděl, máme zachovánu; Hus mluví v ní o thematicu: »Kdo se učil, nabyl vědomostí.« Rozeznává v ní dva druhy lidí: hříšné a ctnostné. Mezi hříšnými rozeznává líné, jež srovnává se želvou, naduté, jež srovnává s žábou a nepozorné, jež srovnává s hloupými zvířaty. Naproti tomu jsou ctnostní pilní, pokorní a vzdělaní; Matěj z Knína, řečený později ‚Pater‘ (»otec«), jest také takový, proto mu udílí grad bakalářský.

H u s k n ě z e m.

Takovým způsobem mladý mistr koná služby fakultě — a již r. 1400 ho vidíme v radě fakulty. Jest plnoprávný člen s ostatními — mohl by zatím se svou kariérou akademickou býti

spokojen. Ale jeho touha se nese výš, chce být profesorem bohosloví; zůstává tedy sice ještě stále ve svazku artistů, ale zabývá se již studii theologickými — a obírá si učitelem slavného tehdy viklefovice, prvního theologa na fakultě, mladého *Stanislava ze Znojma*.

K dalšímu postupu potřebuje však svěcení kněžského. 3. dubna r. 1400 nabývá svěcení jáhenského*) z rukou světícího biskupa Václava — a nedlouho potom, patrně v prosinci téhož roku (z té doby zápis v matrice chybí), nabývá svěcení kněžského. Sám později**) počítá za první rok své kněžské činnosti rok 1401 — vzhledem k uvedeným datům, zajisté správně.

Tak dostupuje Hus vzácného úřadu prostředníka mezi Bohem a lidem; mínění jeho o vysokém významu kněžství, třebas nebylo vždy stejné, bylo vždycky veliké. Třebas někdy skepticky mluvil o přednáškách svých bývalých kněží učitelů:***) »Věrně slýchal sem v školách ty řeči od mistrův o pokoře, o trpělivosti, o chudobě a o statečnosti i o jiných ctnostech, že tak pilně a tuze sú vymluvili, jako by již nemohlo lépe býtí a jako by ty všecky ctnosti naplnili, a pak v skutcích nic těch ctností sem nenalezl, ano plno pýchy, lakomství, netrpělivosti a nestatečnosti« — a třebas někdy sám svým star-

*) Viz pozn. na str. 19.

**) V traktátu kostnickém o těle Kristově: »prvního roku svého kazatelství, kterýž byl, jak myslím, r. 1401« — traktát bezpečně Husův, v mnohých rukopisech souvěkých zachovaný; v Norimb. vydání 1558, díl I., list 39.

***) R. 1413, v Knížkách o svatokupectví, Erben, Spisy I, 454.

ším kázáním vytýkal nesmělost:*) »Pak jest čtvrtá přiekaza tresktanie, jenž jest bázeň, pro niž člověk nesmie pravdy povědieti, a to aby přiezni neztratil, neb póžitka tělestného, neb nebyl pohaněn, neb uražen, a ovšem aby nebyl umořen. A v té přiekaze jsú mnozí u kniežat, mnozí kněžie, mistři a kazatelé: a já pohřiechu! byl sem, že nesměl sem proti zjevné zlosti mluvíti, boje se nemúdrě pónonív, kleteb, odsúzení, a smrti se lekaje. Ale milosrdný spasitel, jenž mě připustil k svému úřadu, již mi dává smělost, abych se již nestrachoval, ale již pravdu mluvil proti každému, jenž by byl proti zákonu Jezu Krista« — přece víme, že již od počátku svého kněžství konal zvláště horlivě svůj úřad kazatelský. Kázání svá z prvního roku svého kazatelství (kde kázal, nevíme; ale víme, že později kázával také v chrámě Týnském, v kostele u sv. Michala a j.) vydal na veřejnost**) a známe také některé citáty z nich (jeden takový bude uveden níže); ale v žádné ze sbírek nám dochovaných těchto citátů není, nemůžeme proto dosud žádné ze sbírek dochovaných pokládati za tuto první sbírku jeho kázání.

Že ovšem ani sám s sebou nebyl spokojen, ani se svým kázáním ani se svými modlitbami, to vyznává později několikrát: na př. 1412 ve Výkladu:***) »Protož diem, že těžko jest aneb nelze jest nám padlým, a zvláště k světu obrá-

*) R. 1412, ve Výkladu, Erben I, 140.

**) Víme o tom z vlastních jeho slov, uvedených shora, v citátu z kostnického traktátu o těle Kristově.

***) Erben, Spisy I, 312.

ceným a přichýleným, řeci tu krátkú modlitbu bez hřícha všedního; protož hřešíme ustavičně, když se modlíme. Jáť o sobě hřešný s žalostí vyznávám, že pro svú nestatečnost nižádného skutku neučinil sem v boží službě plně bez nedostatku; neb kdy sem učinil který skutek, neb páteř spěl, že bych v ničemž nedostatečen nebyl? Jistě nikdy.«

Ale přece, přese všechny své nedostatky, je si vědom svého poslání:*) »Protož i já ufám jeho svaté milosti, žeť mi toho nepohyzdí, že káží proti prelátskému prikázání; neb viem, že jeho jest lepší prikázání, jímž mě zavázal, abych kázal, dav mi dar umění i řeč, a žádost k tomu, a zvláště, jakož ufám jeho milosti, že mě v kněžstvie přijal a v kazatelský úřad.« — —

V těch letech Hus také účastní se již horlivě života veřejného. Chodívá s ostatními bakaláři a mistry často na faru u sv. Michala, kde byl tehdy farářem křižovník Bernard, později probošt kláštera zderazského. Jednou po obědě, kolem r. 1399, vznikla tak rozprava o svátosti oltářní. Hus držel se tu volnějších názorů — od r. 1381 kolovaly již po Praze názory Viklefovy — a tu mistr Protiva, bývalý kazatel betlemský, postavil se proti němu a odporoval mu zejména citáty ze sv. Řehoře. Hus odsekl: »Co Řehoř, ten byl prlencec (= veršotepec), ať prohlédne jeho slova kdo chce a najde, že ve všech vždy prlencoval.« Protiva odpověděl, že římská církev ho nepokládá za prlence, ale za nejsvětějšího doktora. Hus však, nedávaje mu domluvíti, dodal ještě: »Chcete věděti, pane Protivo, co je

*) R. 1413. v Postile, Erben II, 326.

se svátostí oltářní? Takhle věřte...« a rozvíjel před ostatními své názory, které potom, po letech, Protiva na něho udával — ovšem nesprávně, poněvadž zřetelně vidíme, že r. 1399 Husovi dobře nerozuměl a r. 1414 se již na věc dobře nepamatoval.

Jindy zase dostal se, opět s Protivou, do hádky v domě Václava Češíře. Tu, kolem r. 1401, přišla řeč na známé násilnosti krále Václava před osmi lety (r. 1393), kdy byl potupen arcibiskup, vězněn děkan, mučen Puchník a utopen ve Vltavě Jan z Pomuka. Přítomen byl také zakladatel betlemské kaple, známý boháč staroměstský Kříž kramář a ohnivý Jeroným. Mluvalo se o násilí moci světské a o tom, že pro takové násilí proti církvi měly by býti staveny služby Boží, vyhlášen interdikt. Hus postavil se proti tomu názoru: »Není důvodu v Písmě Kristově, aby pro mne, popa, nebo jiného, kdybych byl uvězněn nebo zabit, stavila se chvála Boží nebo bohoslužby v celém království.« A zvolal k Protivovi: »Udejte písmo nebo důvod!« A když Protiva odpověděl, že tak ustanovují církevní kanony a učí římská církev, Hus uhodil silně na stůl a zvolal: »Co římská církev? Tam zarazil Antikrist nohu, kterou těžko lze pohnouti...« — —

Vidíme-li všude tak ohnivou povahu mladého mistra-kněze, jevila se také i v jeho zábavách a studiích. Viděli jsme shora, jak bujně poznámky přičiňoval ke své lektuře — a víme také z jeho pozdějších listů, že žaloval na sebe, jak v mladších letech oddával se horlivě hře v šachy. Ale nejjasněji vysvítá ohnivá jeho povaha a vřelé nadšení vlastenecké z prvního jeho kázání, které

od něho známe — a které měl r. 1401 za domácích válek v Čechách.

Král Václav totiž, který od let devadesátých byl v stálých rozbrojích jednak s domácím panstvem, jednak se svými příbuznými a německými knížaty, dožil se r. 1400 konečně hanebného sesazení s království římského. 20. srpna t. r. kurfirsti říšští v Oberlahmsteinu pro lenost, pronásledování duchovenstva, mrhání zeměmi říšskými atd. sesadili Václava a den potom zvolili novým králem říšským Ruprechta Falckého, řečeného »Klem«. Václav sice hotovil se k válce a jednal o pomoc s bratrem Zikmundem, králem uherským, i panstvem domácím; ale svou prchlivostí rozbil jednání, ztratil venkovské své země, na konec i Falc — a dočkal se toho, že r. 1401 překročily voje Ruprechta Falckého hranice české. Spojenci Ruprechtovi, markrabí míšeňští, vtrhli od severu do Čech a znamenali svou cestu pálením a vražděním; na západě zrovna tak si vedli Bavoři; od východu táhl věrolomný strýc králův Jošt, markrabě moravský, od jihu táhlo odbojné panstvo české s arcibiskupem Olbramem a panem Jindřichem z Rožmberka. V červnu a červenci oblehla spojená vojska říšských knížat německých a domácího panstva krále v Praze; ale král nemohl spoléhati ani na své hlavní město. Mnozí z německých mistrů universitních a staroměstských měšťanů netajili se svou sympatií k nepříteli, ležícímu před branami. A v této době, kdy s věží pražských bylo viděti požáry vesnic a strážné ohně v táboře spojenců, v těchto horkých letních dnech vystoupil Hus na kazatelnu a burcoval k boji ohnivými slovy. Litoval ukrutností, páchaných nad

ubohým lidem selským, vyzýval k obraně a dokládal:*) »V této příčině jsou Čechové bídňější nežli psi a hadi, protože pes hájí lůžka, na němž leží a kdyby jiný pes ho chtěl odehnati, bojoval by s ním a had tolikéž: nás však Němci utiskují a zabírají úřady v Čechách a my mlčíme. Čechové v království českém podle zákonův, ano podle zákona božího a podle přirozeného pudu mají býti první v úřadech v království českém, jako Francouzi v království francouzském a Němci v zemích svých, aby Čech dovedl řídití poddané své a Němec německé. Leč jaký prospěch z toho, že Čech neznající řeči německé je v Němcích farářem nebo biskupem? Věru, tolik bude platen, jako stádu pes němý, nemohoucí štěkati. A tak nám Čechům platen jest Němec.«

Král sice na konec z této obtížné situace (ztrativ ovšem Lucembursko, Lužice, Míšeň a Falc) vyvázl dosti lehko; ale již roku následujícího nastaly opět nové nepokoje. Neboť nepohodl se se Zikmundem, tento dal bratra 6. března zatknouti, jako zločince dovésti na hrad a uvrhnouti do žaláře, jako před lety (r. 1394). A teprve r. 1403 mohl se Václav, tolikrát potupený a snižený, ujmouti zase vlády.

Hus po odchodu Míšňanů byl volen (15. října 1401) děkanem fakulty artistské. Úřad jeho, jako tehdy všechny úřady akademické, trval půl roku (od Havla do Jiří); zaměstnával Husa dosti při zkouškách — a Hus si oddechl, když 22. dub-

---

*) Slova ta později na něho žaloval opět mistr Protiva; Hus obvinění vysvětlil a výrok inkriminovaný doplnil dalšími slovy ve svém spise (r. 1414) »*Depositiones testium*«; podle rukopisu Mladenovicova otiskl Palacký, *Documenta*, 177—178.

na 1402 odevzdával jej nástupci, Henningovi von Baltenhagen. Byl to asi jeho poslední úřad fakultní; od té doby Hus více a více se věnuje teologii — a novému svému úřadu, jež přijal od Štěpána z Kolína — kazatelství v Betlemě.

Hus kazatelem betlemským.

Viděli jsme již, jak veliké a mocné bylo působení kazatelny betlemské za prvních jejích kazatelů. Veliký Štěpán z Kolína r. 1402, přetížen hodnostmi, vzdal se svého úřadu v Betlemě a podle předpisu měli tři mistři čeští koleje Karlovy (ve srozumění se staroměstským rychtářem) navrhnouti zakladateli kaple, Hanuši rytíři Milheimovi, kazatele nového. Nepochybně na návrh Chimerův padla volba na Husa — takové jméno si již získal mladý rodák husinecký ve svém národě — a presentaci Milheimovu potvrdil 14. března r. 1402 Ojíf, vikář arcibiskupa Olbrama, jmenovav Husa správcem a prvním kazatelem kaple betlemské.

Kazatelství betlemské podává Husovi vzácnou příležitost jednak působiti živým slovem daleko a vysoko, jednak žíti svým ideálům — studiu slova Božího, zákona Kristova. Mohl ve svých studiích theologických pokračovati bez tísnivých starostí hmotných; oba zakladatelé, zejména později Kříž kramář, pečovali o to, aby kazatel mohl se skutečně úplně věnovati jenom svému povolání. A obliba Betlema byla již před Husem veliká.

Kaple betlemská byla totiž nejen shromáždštěm pobožného prostého lidu českého z Prahy a z okolí, nýbrž stala se záhy také střediskem

šlechticů a dvořanů na hradě královském. Za Husa sama králová Žofie prý ráda poslouchala kázání v kapli — bezpečně toho dosvědčeno nemáme, ač ovšem z listů Husových vidíme, že královna náležela k horlivým jeho příznivkyním — a mnoho šlechtických (a zámožných městských) paní a panen oddalo se při kapli betlemské nábožnému životu t. zv. *bekyň*. Bekyněmi nazývány ty ženy (mužové sluli *begardi*, z čehož pozdější název *„pikhart“*), které žily společně životem klášterním, avšak nebyly klášterním slibem vázány. Mimo jiné žily tak u kaple betlemské Anežka ze Štítného (1401 až 1409), Petra z Říčan (spolu s Markétou z Peruce a Dúrou z Betlema, 1410—1418) a j. Takové bekyně byly také v Jindřichově Hradci, Kutné Hoře a j. — Hus takovým ženám, bohu oddaným, napsal svůj spisek »Dcerka«, a vzpomínal na ně v listech z Kostnice.

Kázání, ke kterému Hus byl o nedělích a svátcích povinen dvakrát denně (v postě a v adventě toliko dopoledne), byla ovšem mluvena česky, ale materiál k nim Hus sbíral si latinsky. Bývají to většinou jenom sbírky excerpt z rozmanitých světců církevních, později zvláště hojně z Viklefa.

Nejstarší sbírku »*Sermones de sanctis*« (»Kázání sváteční«), která Hus měl r. 1403, máme zachovánu v několika rukopisích*) a Hus nannoze se spokojuje jenom excerptem z církev-

---

*) Vydal jsem ji v Husových Spisích, publikovaných Českou Akademií, r. 1907 jako č. VII., VIII.; český překlad Milana Svobody vyšel u Vilímka r. 1908, v díle IV. Husových Spisů sebraných. Jest to text bezpečně Husův.

ního otce, zřídka ještě je citován Viklef, ač některá kázání jsou doslovně z něho přejata. Obsahuje přes 70 kázání a později, kolem r. 1408, byla tato sbírka ještě znovu vydána. Tu a tam, ale velice zřídka, vyskytují se jednotlivé výrazy a věty české.

Jiná sbírka, z doby o něco pozdější, jest »*Quadragesimale*«, sbírka kázání postních, zachovaná v mnohých rukopisích, dosud však nevydaná. Jest téhož výpiskového způsobu — a jen zřídka Hus k cizím výpisům podává živější vlastní výklad.

Skoro téhož stáří, není-li ještě mladší, jest jiná sbírka, zvaná u Husa »*Puncta*« (»*Body*«), jež podává týmž způsobem materialie ke kázáním na celý rok církevní. Kromě obecných výkladů a kázání neobsahuje zřejmějších narážek; zachována jest v jednom rukopise vídeňském z r. 1414 (neúplném a nejistém) — a v jiném, úplném a správnějším, rukopise kapitoly pražské. Dosud nevydána.

Stejného asi stáří jest »*Postilla de tempore*« (sbírka kázání nedělních), doplňující hořejší »kázání sváteční«. Vyskytává se někdy ve dvou dílech — bývá zvlášť díl zimní a díl letní. Jest to soubor výkladů na evangelia nedělní (k nimž připojena jsou také, jako v postile české, kázání na posvěcení chrámu, pak na pondělí velikonoční a svatodušní atd.), a to od první neděle adventní až do 24. neděle po svatém Duchu. Hus mnohých jejích kázání užil téměř doslovně později ve své veliké české postile na evangelia nedělní.

Nejdůležitější ze všech těch sbírek jsou t. zv. *kázání betlemská*. V těchto kázáních máme ukáz-

ku asi živého slova Husova v Betlemě, arci v rouchu latinském. Narážky na dobu současnou, na dvůr královský, kde se rozmařilí dvořané posmívají těm, kdož chtějí žít dle zákona Kristova, na měšťanské domácnosti řemeslnické, kde nesmírně mnoho se projí a propije, na hrady pánů, kteří utiskují sedláka robotami, na kláštery mni-
chů (Hus nazývá je ‚fraternitates kuklikorum‘, ‚bratrstva kuklíků‘) atd., jsou přehojné.

Kázání jsou pracována latinsky; ale kde kazatel míní nějakého efektu dojíti, tam užívá věrně slov českých; vykládáje na př. o pyšných, praví, ti že »nechtí býti nazýváni bratry druhých, říkajíce: *kdy sem s tebou husi pásl?*« (to, co tištěno ležatým písmem, je psáno česky). Tak zejména česky jsou podány různé etymologie, někde arci mylné, ve kterých Hus si liboval. Několikrát tak se zálibou ukazuje (a přejal to i do české Postily), že dobře slove »leprosus« česky »malomocný«, protože smrtelný hříšník »málo může« sám ze sebe, a německy »ausseczig«, poněvadž je vysazen z církve svaté. Jinde vykládá, »svadba« prý značí tolik co »svá dva« nebo »sebe dbajíce«; jinde zas, že dobře sluje česky »zlosyn« jako »zlosti syn« atd. Některá taková česká rčení moderního čtenáře téměř rozesmějí naivním výkladem populárním. Když na př. vyložil, jak člověk hříchem se zoškliví bohu, dokládá, že bůh potom takového člověka vydá ďáblu: »*Kdyžs mi ho zkazil, mějž ho sobě, ďáble!*« Jinde zas kárá pijáky, kteří pivali poslední ‚truňk‘ na oslavu »svatého dle Jana«; tu prý takový piják »z sebe duši vypie, jako sysla z dúpě«. Kdežto ovšem, kdyby někdo viděl hosta počestného »a pobiezie jeho« píti, není to

hřích. Ženy také nemají si na hlavě dělati »*chomáč vlasův*«, ani nemají si dávat do vlasů zlato nebo stříbro, sic potom vypadá »*jako myši hniezdo vysadě*«. Kupcům dovoluje se mírný zisk, protože vozí sem věci potřebné až z Benátek a mají s tím mnoho útrat: a je nám lépe, že pak pepř jest zde, než aby byl v Benátkách; proto takový kupec nehřeší, když připočítá si mírný zisk. Nebo bázeň boží je nám tak užitečná jako *ščetina dratvě*. Nemohl by zajisté nikdo sešítí botu ani protáhnouti dratvu, kdyby nepředcházela jako vůdkyně ščetina — a zrovna tak srdce hříšníkovo musí projíti bázeň Boží.

Jindy zas vykládá, jak prý máme poznati vlka v ovčí kůži: zatáhneme ho za ocas a jestliže ohlédna »*oškeři sě*«, tu zvíme, že to vlk. Nebo — ďábel nás klame jako řezník vepře: předkládá mu oves říká »*čiš, čiško!*« a ze zadu již zvedá sekeru, aby ho zabil. Mnohé ženské jsou nestydy, obnažující hlavu »*jako staré drchty, ježto v čepečkách chodie anebo oplzle mluvie*« atd.

V těchto kázáních betlemských (je jich zachován pouze jediný rukopis Klementinské knihovny pražské III. B. 20.) Hus ukazuje jasně svou opatrnost k ženám. Pokládá ženy za »smůlu ďablovu« — i když prý nejlépe s ní zacházíš, zamažeš se — často jim vytýká, že mnohá za milého nebo muže dala by celé nebeské království. Leč zrovna tak ostře vytýká kněžím jejich lakomství a rozkošnictví — lze tu sice pozorovati jakési umírnění výtek, ale přece nestávají.

Svým posluchačům dává někdy příklady z literatury, již znal dokonale: také příklad

»o jakémsi králi«, jenž umíraje dal synům lámati svazek prutův, aby je tak napomenul k svornosti. Jindy je vystřihá, aby nevěřili bajkám o Čechovi a Lechovi — to prý pohané vymyslili. Dovídáme se také, že kázání betlemská začínala pravidelně písní »Hospodine, pomiluj ny« nebo »Navščev nás, Kriste žádúci«; někdy také písní »Svatý náš Václave!« Poněvadž Hus chtěl, aby svátek zemského patrona slavili modlitbami a ne obžerstvím a opilstvím, byl proto podezírán, že prý brojí proti úctě sv. Václava — i brání se proti tomu podezření na kazatelně.

Mnohdy se při kázání jeho odehrávaly bouřlivé výstupy. Tak koncem března 1409 odehrál se při kázání Husově výstup, o němž byla již nahoře zmínka. Hus byl již v klatbě arcibiskupské a přece kázal, proto tím spíše chodili ho poslouchati pražští faráři, aby sbírali i věcné jeho bludy, ačkoli již sama forma byla závadná. Chodil také bývalý předchůdce Husův, M. Jan Protiva, od r. 1407 farář u sv. Klimenta na Poříčí, Husa tak stíhat. A Hus, upozorněn přáteli, viděl ho seděti pod kazatelnou, s hlavou skloněnou v šedém plášti a v kukli, zapisujícího. Vykládal tehdy zrovna o tom, jak dobří kazatelé podobni jsou volům: »jako totiž voli mlátíce oddělují zrno od plevy, tak kazatelé ctnosti od neřestí a cenné od všedního; a jako lidé zrno sbírajíce zachovávají a plevy odhazují, tak máme i my činiti. Co jest zrno, nežli přikázání Boží? a co plevy, nežli ustanovení lidí? Jako tedy zrno se zachovává a plevy odmítají, tak i my držíme přikázání Boží a nedovolená ustanovení lidí zavrhneme a nedbejme!« A vida, jak dychtivě Protiva lapá tato slova, vykřikl na něho s kazatelnou: »Kuklíku,

napiš to a nes to na onu stranu!« (totiž na Malou Stranu, do dvora arcibiskupova).

Taková byla asi kázání Husova betlemská, jichž — jak právě vyloženo — máme zachovánu jen jednu sbírku, latinskou, právě uvedenou, ale dosud nevydanou. — —

Kromě kázání v Betlemě Hus ovšem má také stále ještě promluvy promoční jako profesor a děkan na fakultě artistů; z té doby je nám zachováno několik promluv; zde uvádím ukázkou promluvu při promoci bakaláře Václava (nejspíše Václava ze Sušice, dne 22. března 1400); Hus tu*) praví:

»Ježto nemohu dlouho mluvit, jsa znaven neustálým dnešním křikem, chci ukrátiti rozvláčnější svou promluvu a hodlám našeho čekance pro budoucnost maličko napomenouti, ne marně, ale aby mařil neřesti, dbal ctností a *řádně žil* mezi počestnými lidmi. K tomu ho napomínaje, mluvím jen kratičce:

»*Řádně žij*,« jsou slova mravopočestného Katona, jenž tobě zní jako píšťala Ducha svatého, Václave, hlásaje: *řádně žij!* Neboť: kdo *řádně žije*, dobře žije, kdo dobře (žije-li tak), nezahyne onde nikdy. Pročež, Václave, *řádně žij*, po cizím nebaž, hleď se vystříhati smíchu rozpustilého, slov prázdných přikracuj, pravdy braň, snaž se činiti, co dobré jest a tak *řádně*

---

*) Promluvu tu otiskl poprvé Hoefler v *Geschichtschreiber*, II, 95—96; odtud překlad Svobodův v *Husových Sebraných spisech* I, 8—9. Podle mínění jiných promluvil Hus tato slova r. 1402 k bakaláři Václavu z Chebu.

žij! Počestně si choď, neposmívej se starším, nikoho nespravedlivě nedráždi: tak *řádně žij!* Na neštěstí měj pozor, budoucnost předvídej — abys *řádně žil!* Jiné pokládej za lepší sebe, soužení snášej jako spravedlivé — abys *řádně žil!* Vyhýbej se ženám, vyhledávej uměn, drž se ctnosti — abys *řádně žil!* Vyhledávej dobrých mravů, ježto nalézáš, když hledáš, pakli však nehledáš, ztratíš i to, co myslíš, že máš. Pročež neztrácej zahálkou, cos nalezl, ale vyhledávej dobrých mravů, abys *řádně žil!* Spi, kolik dosti jest, více bdi vždy, abys nebyl oddán spánku.

»Trvalý pokoj neřestem jenom potravu dává« — praví mravopočestný Kato — *tak řádně žij!* Věziž, že Katonovi následovníci a druhové měli pravidlem — totiž —

míru zachovati a ke konci zřítí, přírodu sledovati a zasvětit svůj život vlasti, nikoliv sobě, než zrozcem celému světu se znáti.

Toli zachováš, budeš moci *řádně žítí. Řádně žij!* A tak, jak praví filosof Sextus, buď člověkem věrným! Neboť dí: věrný člověk — vyvolený člověk jest; vyvolený člověk — člověk Boží jest, jenž jest Boha hoden; Boha hoden jest — kdo nic nesprávně nekoná snaže se býti Bohu věren. Hle, jak zdravě tě učí tenhle filosof! Abys byl věren a tak *řádně žil*, lituj zlého spáchaného, varuj se zlého budoucího, važ radost věčnou a trest nepřestávající!

Abys *řádně žil*, slov zlých si nemnoho všímej, vždyť nám nic po tom není, mluví-li kdos kdesi
cosi.

Ty tedy *řádně žij*, přijav grad bakalářský.«

Hus rektorem university.

16. října r. 1402 dostupuje Hus vrcholu svých akademických hodností — je volen za rektora university (na půlletí od Havla do Jiří r. 1403). Děkanstvím fakulty a nyní rektorstvím university Hus dochází k cíli svých akademických tužeb; jako kněz církevní a student theologie stojí ovšem teprve na počátku budoucí své dráhy.

Do dob jeho rektorátu připadá nejdůležitější událost jeho života: tu poznal poprvé theologická díla Viklefova. Viděli jsme již, jak se mu líbily Viklefovy traktáty filosofické — ale teprve Viklef theolog podmanil si Husa úplně.

Jan z Wycleffa*) (severně Richmondu v Yorkshiru), kolem r. 1324 narozený, vyniká povahou bojovnou a znamenitou bystrostí úsudku nad veškery své vrstevníky XIV. století. Byv donucen od mnichů žebavých vzdáti se katedry v Canterbury-Hall (byla to kolej oxfordská podobná Karolinu) a omezen konečně v důchodech na malou faru v Lutterworthu, věnoval se od let sedmdesátých hlavně studiím a přednáškám theologickým na universitě oxfordské. Vynikaje vášnivou láskou k anglické své vlasti a hrd na její parlament, těžce nesl poplatnost Anglie papeži a vydírání její výběřčími avignon-skými. Tato v Anglii byla ještě potupnější nežli v Čechách: nehodný král totiž Jan Bezzemek

---

*) Hlavní dílo o něm napsal *G. V. Lechler*, *Joh. v. Wiclif und die Vorgeschichte der Reformation*, 1873, Lipsko, 2 sv. (také v překladě anglickém); o jeho poměru k Husovi psal *Losert* (viz vzadu, v „Literatuře“); poslední stručná informace můj článek »Hus a Viklef« (Osvěta, 1915, 168—173).

za pomoc papežskou slíbil sv. stolici roční poplatek 700 hřiven stříbra; mocní králové následníci však poplatek ten odpírali a Eduard III. r. 1365 ho již po 33 let neplatil. Toho roku však ho vyzval Urban V., aby platil a také doplatil dluh 50 let. Král předložil prostě požadavek papežský parlamentu — a sněmovna lordů stejně jako dům obecných jej zamítly; odůvodnění provedl Viklef. A boj proti kurii byl veden dále; papež jednal sice r. 1374 v Brügge svými legáty s vyslanci anglickými, mezi nimiž byl i Viklef, ale když jednání se nedařilo, vedl Viklef boj proti papeži dále. William Kurtney, biskup londýnský, zavedl s ním proto vyšetřování, ale vévoda Lancasterský a hrabě Percy ho r. 1377 mocí vyprostili. A Viklef, ve službách parlamentu, postoupil ještě dále: ukazoval, že papeži nemají se vůbec platiti poplatky, ježto každý poplatek papeži jest almužna, on jest však bohat a almužen nepotřebuje. Tu dala stolice papežská ze spisů Viklefových vybrati 19 článků kacířských a žádala od biskupů anglických ostré zakročení proti »kacíři«. Ale biskupové, vidouce oblibu ohnivého mistra na universitě, v parlamentu i mezi lidem, spokojili se r. 1378 tím, že Viklef vydal mírné, dvojsmyslné prohlášení a zaslali toto odvolání kurii. Krátce na to Viklef těžce onemocněl; čtyři doktoři řádů žebravých ho navštívili, spolu s nespočítanými příznivci jinými, a domlouvali mu, aby se kál. Viklef se vzchopil a vzkřikl na ně: »Neumru, nýbrž budu žíti a kárati zlé skutky řádů žebravých.« A tak se i za nedlouho stalo.

Neboť doba sama nabízela mu útok na samy základy organisace církevní a její dogmata. Po

smrti papeže Řehoře XI. r. 1378 vzniklo dvoj-papežství. Dvojice papežská dala mu k útoku zbraně, nauka o transsubstanciaci hlavní objekt. A tak co ve velikých kázáních a traktátech vrhal se na antikristy, sedící v Římě a v Avignoně, na universitě 1381 ve dvanácti člancích prohlásil své nové vyznání víry o večeři páně. Boje o tyto články roznesly jméno Viklefovo po Evropě (také u nás psal proti nim Biceps) a vedly konečně k vítězství vysoké hierarchie nad smě-lým kacířem. Vskutku, nebylo takového kacíř-ství slýcháno od věků. První, hned po vyhlášení článků, dobyta byla hierarchií universita: pedel vstoupil do posluchárny augustiniánů, kde Viklef právě četl, a prohlásil zavržení jich kancléřem. Viklef zbledl a zamlčel se, ale pak se vzmužil a pravil, že se odvolává, ne k biskupu ani k papeži, nýbrž — jako pravý arcikacíř — ke králi, uchýlil se pak na svou faru lutterworthskou (u Kenil-worthu v Leicestershiru). V té době propuklo zrovna povstání sedláků a poněvadž sympathie Viklefovy s potlačeným stavem selským byly známy obecně, užito obratně toho vzbouření proti Viklefovi. Vzpouza sama měla průběh jako všecky selské války — s počátku byly páleny, vybijeny a drancovány zámky panské, také vražděno panstvo a úřednictvo, na konec pak přišlo vojsko a v proudech krve a nesmírných mukách udusilo veškeré hnutí rolníků. Biskup Kurtney stal se zatím arcibiskupem v Canter-bury a mohl nyní přistoupiti k vyhlazení kacíř-stva. K tomu cíli svolal 17. května 1382 synodu londýnskou, jíž se účastnilo 8 biskupů, 25 doktorů a bakalářů theologie, 14 doktorů práv; tito měli vyřknouti zatracení nauk Viklefových.

Sotva se začali raditi, nastalo v Londýně zemětřesení: shromáždění nicméně odsoudilo 24 článků (10 kacířských, 14 bludných) Viklefových (těchto 24 článků bývalo pak pojímáno do všech pozdějších odsouzení Viklefa v Praze, v Římě i v Kostnici) — a sněmovna lordů poskytla světskou moc k potlačení viklefství, oněch poutníků (lolarďů), které Viklef vysílal — byli to kajíční kazatelé hrubého roucha; 1382 zlomen odpor university oxfordské — ale Viklef vytrval. R. 1383 vystoupil ostře proti odpustkům, jež prodával v Anglii norvichský biskup Henry Spenser ve prospěch římského papeže Urbana, vedoucího křížovou válku proti papeži avignonskému. Vášnivě jeho vystoupení by bylo nepochybně vedlo i k zatracení jeho osoby, ale dříve než k tomu mohlo dojíti, Viklef 31. prosince 1384 zemřel na své faře lutterworthské. Poslední jeho práce byl překlad bible do jazyka anglického a latinský »Triolog«, obšírná kniha, podávající hlavní trest celé jeho nauky.

Jeho nauka bylo učení, nad něž po tisíc let nebylo nebezpečnějšího církvi římské. Kdežto jeho předchůdci spokojovali se většinou bojem proti neřestem jednotlivých duchovních anebo jednotlivých zřízení církevních, Viklef přiložil sekeru na sám kořen římského katolictví — jeho knihy stály proti Římu jako korán proti křesťanství vůbec.

To se jeví již v základním pojmu celé jeho nauky: podle něho církev není souhrn pokřtěných, nýbrž — podle sv. Augustina — shromáždění předurčených. Předurčení (praedestinati) jsou podle Viklefa ti, jež Bůh určil k věčné spáse — proti nim jsou předvedění (praesciti), o nichž Bůh ví,

že přijdou do věčného zatracení. Poněvadž pak nikdo neví, je-li předurčen čili nic, rozhoduje o příslušnosti k církvi vzorný život, život prostý hříchu smrtelného. Pravidla tohoto života dal hlava církve — Kristus; podle zákona božího, vyloženého ve sv. písmě, máme tedy žítí. Naproti tomu církev tehdejší je zkažená, zkažená hlavně statky světskými; první takovou zkázu učinil papež Sylvestr, vzav dar Konstantinův (že ta historka je nesprávná, Vikleř nevěděl) — od té doby je hlavou této církve papež-Antikrist. Jediný prostředek nápravy bylo by odnětí světských statků. A neúprosný logik nyní osekává budovu středověké církve podle zákona Kristova: zavrhuje svátosti biřmování, kněžství, poslední pomazání, zavrhuje svátky, posty, obrazy, ostatky, mši, hodinky a provádí konečně hlavní útok na jádro obřadů katolických — učení o večeři Páně.

Podle katolické církve děje se při této největší svátosti přepodstatnění (transsubstanciace) chleba a vína v tělo a krev Kristovu: Vikleř to prohlašuje za pověru, na základě svého filosofického realismu a logiky Aristotelovy; podle učení církve měnila se podstata chleba v podstatu těla a zůstaly jenom její znaky (tvar chleba, měkkost, chuť atd.) — ale to je logická nemožnost, není znaků bez podstaty, akcidencí bez subjektu. Dosavadní nauka jest tedy hrubé kacířství.

To byly asi hlavní body učení Vikleřova — a jest patrné, že úplně podvracely dosavadní církevní řád evropský. Hlásali je zmínění již lolardi — volné kázání slova Božího, i laiky, bylo Vikleřovi hlavní podstatou křesťanství — a moc církevní po smrti Vikleřově chopila se

ostřejších ještě prostředků. Na místo Kurtneye vstoupil na arcibiskupský stolec Tomáš hr. Arundel a synoda nová r. 1396 zavrhlá dalších 18 článků z Trialogu; a když hrabě z Derby vstoupil jako Jindřich IV. na trůn anglický, nastala doba vyhlazení viklefismu ohněm a mečem. Inkvisice a soudy pořádají nyní štvánice na chudé lolardy i mocné lordy, na živé kazatele i mrtvé spisy autorovy. První vstoupil na hranici kněz W. Sawtre (1400) — a za třicet skoro let plamenů a železa mohla kurie pohlédnouti s uspokojením na bílé skály anglické — ohavné kacířství bylo úplně vyplněno. 1407 tak upálen šlechtný Thorpe, 1409 v sudě upečen řemeslník Badby, slavný lord Cobham vstoupil na hranici r. 1417, kněz Richard Wyche, který hleděl napřed odvoláním se zachrániti, upálen r. 1431 atd. —

Tyto knihy přineseny v době Husova rektorátu poprvé do Čech; podle obecného mínění přinesl sem r. 1402 pověstný »Trialog« přítel Husův Jeroným. Viděli jsme již, že Hus projevoval podobné názory o poměru moci světské a duchovní jako Vikleř již ve svých rozmluvách na faře svatomichalské a u Václava Češíře; že byl téhož filosofického názoru jako Vikleř; a že již roku 1398 radostně souhlasil s Vikleřovými útoky na scholastické odpůrce. Tím mocněji působily nyní na něho knihy theologické. Legendy vyprávějí, že se jejich »sladkému jedu« bránil, že vybízeli Jeronýma, aby je vhodil do řeky; ale konečně prý podlehl úplně. To sice není úplně správně, ale je jisto, že od té doby jest Husovi Vikleř autorita největší a hlavní. Chválí ho na kazatelně, na universitě i ve svých spisech. Z těch chval je nejznámější výrok: »Hý-

bají mnou jeho spisy, jimiž usiluje veškerou snahou, aby všechny lidi přivedl k zákonu Kristovu a zvláště kněžstvo, aby pustíc nádheru a panství světské, žilo s apoštoly životem Kristovým. Mnou hýbe jeho láska, kterou měl k zákonu Kristovu tvrdě o pravdě jeho, že nemůže ani v jediném *i* nebo puntíku klamati.« Z těch příležitostných vyjádření bylo mu nejvíce vytýkáno*) dvojí, oboje význačné: pověděl prý kdysi, že by nevzal kapli betlemskou plnou zlata, aby se uchýlil od pravdy, kterou poznal z výroků Viklefových, a jindy řekl (a často opakoval): »V naději chtěl bych, aby tu byla má duše, kdež jest mistrova Janova Viklef.« A dokazuje své výroky obranou: »Cokoli pravdivého řekl Viklef, přijímám: ne že jest to pravda Viklefova, ale protože jest to pravda Kristova...« A od té doby též Hus přesně se řídí »zákonem Kristovým«, slovem Písma, které za hlavní normu křesťanství vyzvedl teprve Viklef.

Také se to jeví v jeho spisech; jsou místy doslovné výtahy z Viklefa. Všeho najednou arcibiskup Hus z Viklefa nepřijal; nyní byl asi v situaci poutníka, který plaví se po nesmírném oceánu, nevěda ještě, kam ho vítr donese, ale který již objevuje na obzoru novou zemi, třebaš dosud jen v modrých mlhách a naprosto nezřetelnou.

Ale týž dojem učinily knihy ty na přední zastupce církve domácí; dr. Kbel, oficiál arcibiskupský, a Václav, řečený Nos, arcijáhen plzeňský, oba kanovníci pražští, nemeškali, tře-

---

*) Vesměs v t. zv. »*Depositiones testium*« z r. 1414; otištěno z rukopisu Mladenovicova u Palackého, *Documenta*, 184.

bas tehdy stolec arcibiskupský byl osiřel, hájiti jménem kapitoly práva církve. Na jejich přání dr. Hübner, Slezák, Němec, sepsal 24 artikulů zavržených již synodou londýnskou 1382, a přidal k nim dalších 21, jež byly z největší části vybrány z 280, zavržených universitou oxfordskou. Z těchto 45 artikulů, prohlášených již za kacířské soudem církevním i universitním, mohli oba vysocí hodnostáři církevní posouditi, jaké nebezpečnosti hrozí církvi v Čechách. Jen ukázkou 5. »není založeno v evangeliu, že Kristus sloužil mši,« 9. »po Urbanu VI. nemá se již voliti papež,« 15. »žádný není pánem, prelátem, biskupem, je-li v hříchu smrtelném,« 18. »desátky jsou almužny,« 22. »svatí hřešili, zakládajíce soukromá náboženství« (míní se řády), 27. »všecko se děje z nutnosti,« 37. »církev římská je shromáždění Satanovo,« 42. »je hloupé věřiti odpustkům papeže a biskupů« atd.

Všechny arci nebyly doslovně vzaty z Viklefa, při některých byl možný také výklad katolicky nezávadný; ale v celku podávaly asi vskutku hlavní trest nauky Viklefovy.

Nebylo arci pomyšlení, že by se bylo za úřadování tak horlivého viklefovce, jako byl Hus, vymohlo naprosté a jednomyslné odsouzení těchto 45 artikulů; proto sečkáno, až Hus z úřadu rektorského o Jiří 1403 odstoupil a na jeho místo přišel Bavor, kdysi kolega Husův, Walther Harrasser.

IV. PRVNÍ BOJE.

Boj o Viklefa.

A tak, sotva Hus složil 24. dubna 1403 úřad svůj v ruce Walthera Harrassera, ujala se kapitola pražská práce a poslední pondělí květnové pedelové Hanůšek a Mikuláš bílý volali všechny mistry a doktory do veliké síně koleje Karlovy.

A v plné schůzi universitní, konané dne 28. května 1403 v 1 hod. odpo., pod předsednictvím rektora Walthera Harrassera, kolegy dříve a nyní nástupce Husova, došlo poprvé k veliké srážce mezi světem starým a novým, mezi stranou reformní a konservativní, mezi národem českým a německým. Netušili arci ti vážní mistři, kteří poprvé o těchto artikulích slyšeli, jak mocné jest působení knih, z nichž vytaženy, netušili, jak »sladký jed« evangelického doktora — tak byl Viklef nazýván — omámil mysl čtenářů a proto také nechápali vášně a rozčilení, s jakým konáno toto posvátné shromáždění. Když veřejný notář, Michal z Prachatic, přečetl závadné artikule — většinu z nich Viklef sám uznal — a když rektor vyzval shromážděné mistry podle stáří, aby se o nich vyjádřili, tu stála za novými myšlenkami jen falanx mistrů českých, strana národní a opravná. Věru v obojím mohla viděti ve Viklefovi svého mistra. První se ozval ve-

liký učitel théologie, bystrý rádce, kanovník Mikuláš z Litomyšle, obrácen k Hübnerovi: »Ty jsi falešně, nesprávně a chybně vytáhl artikule z knih, které tak nezni;« a Hus uchvácen slovy Mikulášovými dodal: »takoví falšovatelé knih měli by býti spíše upáleni než tam ti byli upáleni« (mínil totiž kupce tehdejší pražské, Berlína a Vlašku, kteří pro falšování šafránu byli upáleni). Stanislav ze Znojma vystoupil ještě ostřeji: bránil všech 45 artikulů, žádný z nich není prý kacířský ani bludný (první artikul zněl, že po proměnění zůstává ve svátosti oltářní podstata chleba hmotného — a byl tam i artikul, že bůh musí poslouchati ďábla) — a dokazoval to tak příkře a urputně, že mnozí ze starších doktorů pohoršení odešli ze schůze. K Stanislavovi se přidal druhý žák jeho, Páleč: hodil na stůl knihu Viklefovou a vyzval ostatní: »Ať vstane kdo chce a mluví proti jednomu slovu té knihy — chci brániti« — a zrovna tak horlivě stáli za Viklefem ostatní mladší mistři čeští, Marek z Hradce, Šimon z Tišnova, Petr z Koněprus atd.

Ale ovšem, když po skončené debatě dal mistr Walther Harrasser hlasovati, přehlasování opět, jako vždy mistři čeští a usneseno většinou zavržení 45 artikulů zmíněných a přikázáno členům university, »aby nikdo neučil, nekázal ani netvrdil, veřejně ani tajně, zmíněných artikulů pod pokutou vykonané přísahy.« Církev zvítězila.

Vítězství nebylo ovšem ani úplné ani definitivní. Jedna z příčin, že hierarchie domácí toho vítězství nevykořistila úplně, byly zmatky při obsa-

zování arcibiskupství pražského po smrti Olbrama ze Škvorce († 1402), za něhož definitivně dosedl teprve koncem r. 1403 nový metropolita. Byl to na rozdíl od dosavadních odpůrců králových rozhodný jeho straník, spíše voják nežli kněz, pán ze starého rodu českého, *Zbyněk Zajíc z Hasenburka*. První čin jeho byl, že se dostavil ke králi (v prosinci 1403), když se Václavovi podařilo prchnouti z vězení, a také v letech následujících pomáhal králi nejednou platně službami svými válečnými. Jsa vychování rytířského málo se vyznal při svém mládí v bohosloví a učil se, podle pozdějších klepů, prý teprve jako arcibiskup abecedě; ale jisto jest, že měl dobrou vůli k nápravě kleslých mravů kněžstva tehdejšího a že se mu tedy přední náčelníci strany národní a opravné líbili. Vůdce jejího, Stanislava ze Znojma, jmenoval synodním kazatelem, Husa rovněž a uložil mu při tom, »aby mu hned osobně oznámil, kdyby zvěděl o nějakém církevním zlořádu, anebo aby se na něho obrátil písemně, kdyby nebyl v Praze přítomen«; také Jan Eliášův a Štěpán z Kolína byli za něho ve vysokých hodnostech duchovních.

Zrovna tak, jako měl Hus přízeň arcibiskupa, dovedl si získati také přízeň dvora. Král Václav sám se ovšem asi nehrubě staral o rozmanité snahy opravné; ale za to tím bedlivěji jeho kázání betlemských si vážila králová Žofie, princezna bavorská. Manželství její asi nebylo šťastné — nešťastná paní uchylovala se tedy do kaple o potěchu duchovní a našla ji v řečech Husových. A zrovna tak její dvorní dámy a panstvo z okruhu králova; milcové královi a nižší úředníci, Jan z Chlumu, jemuž přezdíval král

»Kepka« (nemravné takové přezdívky byly mu obvyklé), Mikuláš Augustinův zvaný »bohatý« (poněvadž vzal si bohatou vdovu po Vlachovi Augustinim), Lacek z Kravař, nejvyšší hejtman moravský, Václav z Dubé a mnoho jiných členů nejpřednějších rodů panských a rytířských bylo mu oddáno; také mnozí svěřovali mu své syny k domácímu vyučování — pan ze Zvířetic a j., krátce Hus v krátkosti byl osoba u dvora královského i arcibiskupského hledaná a vážená.

Tato veliká obliba Husova u dvora králova i arcibiskupova bránila jeho odpůrcům (zatím) veřejně vystoupiti proti němu. Neodvažovali se — ačkoli jistě činnost Husova čím dále tím více je pobuřovala. Ale neodvažovali se proti němu vystoupiti také ještě z důvodu jiného. Nejobvyklejší zbraní proti nepohodlným kazatelům bylo — jak jsme viděli u Viklefa — obvinění z kacířství. Ale tato zbraň, třeba nyní odsouzením 45 článků také universitou pražskou měli generální vikář a oficiál arcibiskupův vhodnou příležitost zakročiti proti obráncům Viklefovým, nebyla proti Husovi tak spolehlivá a jistá jako proti jiným.

Neboť Hus, třeba Viklefa si vážil tak vysoce, jak jsme viděli, a třeba ho chválil i u přítomnosti arcibiskupově, přece nepřijal všech jeho nauk — a o těch, které přijal, podával výklad, který snad se nesnášel s celkovým duchem viklefství, ale nicméně mohl vždy ještě býti pokládán za katolický. Tak na př. hned nejvíce pobuřující učení Viklefovo o svátosti oltářní, tvrdící, že v ní zůstává podstata chleba (nauka o t. zv. *remanenci*, již se týkaly 1.—5.

článek zavržených 45 artikulů), toto učení zůstalo vždy Husovi cizí, Hus vždy se držel přesného učení katolického.*) Jedna věc ovšem i v jeho výkladech zavdávala odpůrcům jeho vítanou příležitost k podezření. Hus totiž v té době, kdy samo slovo ‚chléb‘ mělo, užito o svátosti oltářní, tak podezřelý zvuk, s oblibou a rád nazýval tuto svátost ‚chlebem‘ a bránil toho jména, když později synoda zakázala vůbec toho jména o svátosti užívat. Ale on ovšem, jak sám zřetelně a jasně v mnohých spisích vykládá, minil tímto »chlebem« nikoli podstatu chleba, jako Viklef, nýbrž ‚chléb nebeský‘, Krista samého, podle slov jeho v evangeliu »já jsem chléb živý« a podle církevních starých písní o Božím těle. Jemu tedy slovo ‚chléb‘ označovalo něco jiného nežli Viklefovi a jeho stoupencům. Ale ovšem ti, kdo této věci neznali a jenom rychle výklady Husovy poslouchali, mohli snadno souditi, že také Hus tvrdí, že i po posvěcení »zůstává chléb« (lat. ‚manet panis‘), že tedy učí remanenci. Dobří theologové, jakými byli generální vikář i oficiál arcibiskupův a inkvizitor kacířství, rozuměli ovšem dobře výkladům Husovým — a poznávali proto, že po této stránce žaloba z kacířství by neměla (zatím) úspěchu.

*) V době nejnovější pokusil se sice opět, jako již častokrát činili theologové katoličtí, o důkaz viklefství Husova i v této příčině profesor Sedlák článkem »Učil Hus remanenci?« (v *Studiích a textech*, I, 1914, str. 450—506): ale i tento důkaz selhává úplně. Nesmíme zajisté z nejasných výroků a nejistých výpovědí svědeckých zatemňovati výroky jasné, nýbrž naopak: jasnými a zřetelnými výklady Husovými osvětlovati místa temná a nejasná.

Ale tak jako v této příčině Hus se nedržel Viklefa (Viklef učil, že chléb zůstává chlebem, Kristus že je v svátosti přítomen nikoli tělesně, nýbrž jenom svátostně; podle Husa je Kristus v svátosti přítomen v pravdě a skutečně, celým tělem — tak asi jako duše v člověku; podoba chleba ho halí tak, jako tělo duši) — zrovna tak Hus nepřijímal celého učení Viklefova o církvi: nezavrhoval svátostí, postů, ostatků, obrazů, klášterů, papežství atd. a zejména také nedržel se druhé důležité nauky viklefovské, že kněz, který je v hříchu smrtelném, neproměňuje při mši chleba a vína v tělo a krev Kristovu. Hus držel se i tu mínění církevního, podle něhož i zločinný kněz úplně vykonává všechny obřady a věřící jeho jednáním neberou škody; kněz takový škodí sám sobě, sobě — podle učení církevního — zatracení jí a pije, není pak »důstojně« knězem. I toto omezení často bylo možno přeselechnouti, výkladu neporozuměti. Ale zase dobří theologové proti výkladu Husovu nemohli nic namítati — ani tato žaloba by (zatím) nebyla měla úspěchu.

A podobně se měly věci s ostatními články Viklefovými. Hus mnohé z nich držel, ale jeho výklad byl takový, že zatím — při mocné ochraně arcibiskupa a dvora — nebylo proti němu možno zakročiti; a hlavní, pohoršlivé články — o remanenci a o neposvěcování kněze nehodného — vůbec mu nebylo možno dokázati. Tu byl Hus přísně katolický, třeba výraz jeho mohl nezkušené másti; zde vůbec žaloba byla by (zatím) bývala marná. Bylo potřebí vyčkati, až arcibiskup se s Husem rozejde; zatím mohl se sbíratí materiál...

Boje proti zázračným ostatkům.

Viděli jsme již nahoře (na str. 45—46), jak často tehdy lakotní kněží zneužívali zbožné úcty lidu k posvátným ostatkům pro své zjištěné účely a jak se neštíteli k tomu konci ani podvodů. Musíme se k této věci vrátiti zevrubněji.

U nás nashromáždil Karel IV. nesmírné množství svatých ostatků, jejichž provenience nebyla vždy nesporná. Kostel sv. Víta ukazoval věřícím ruku Lazarovu, vlasy Maří Magdaleny, plenku Ježíšovu, ubrus z poslední večeře, kus provazu Krista Pána, závoj Panny Marie, houbu podanou Spasiteli na kříži, v Římě ukazovali dokonce předkožku Krista Pána od obřezání... Byly to věci, jimž těžko mohli věřiti sami ukazující...

Ale nejenom že byly ukazovány a uctívány takové ostatky velmi pochybné ceny, na mnohých místech k tomu přistupovaly přímo falešné zázraky. Také v diecési pražské množily se takové zázraky. Arcibiskup sám polapil*) v jednom chrámě kněze, lid podvádějícího; jindy zase, na hoře Blaníku, nějaký laik sváděl lid k poutem a divením; u Mnichova Hradiště vznikly pouti k posvátné, zázračné prý borovici: klášter tamní těmto poutem přál, davy lidu se tam hrnuly — jen přísný zákaz arcibiskupův na

---

*) Uvedené tu případy vypráví Hus sám ve svém latinském traktátu »De sanguine Christi« (str. 49. mého vydání); to potvrzují také zákazy synodní z r. 1403 a 1404, vydané nově prof. Stejskalem (1913 v Časop. katol. duchov.).

synodě r. 1403 a 1404 takové zázračnictví zametil. Není pochybnosti, že k těmto synodním zákazům mnoho také přispěl Hus.

A Hus přispěl také znamenitě k potlačení poutí do Wilsnacku (Olešňáku, blíže Wittenberge v Braniborsku). Tam r. 1383 prý kněz Jan, utíkáje před násilnickým rytířem Jindřichem z Bülowa, opustil chrám, jež našel, vrátiv se třetího dne, spálený. Pod rumem však našel, prý, na spáleném oltáři, schránku s třemi hostiemi. Neprohlédnuv jí, odešel. Byl prý však dětským hlasem v noci třikrát zavolán, aby se do Wilsnacku vrátil a tam sloužil mši. A ejhle, vrátiv se, našel tři hostie ohněm neporušené (jen trochu na kraji ožehnuté) a na každé uprostřed něco jako kapku krve. A v noci potom viděli ponocní, že v kostele hořely před zázračnými hostiemi svíce, jichž neubývalo a jichž vítr neshasil. (Později, ještě před r. 1411, se však přiznal při vyšetřování, že tyto zázraky jednak sám udělal, jednak vymyslíl.)

A hned potom dály se před touto »svatou krví wilsnackou« zázraky — a následovaly pouti. Ještě v srpnu r. 1383 (kněz Jan našel ty hostie 24. srpna) jakýs rytíř Děťřich Wenkstern rouhal se sv. krví wilsnacké a oslepl; slíbil, že bude putovat i se 30 muži ročně do Wilsnacku — a uzdravil se. R. 1386 mlynářka Markéta dostala se pod kola, byla rozdrčena a zahynula ve vodě. Druhý den byla vzývána svatá krev wilsnacká a Markéta nejen oživila, nýbrž i ozdravěla. Atd. Ale dály se i zázraky horšího zrna: rytíř Jindřich měl souboj s Bedřichem a slíbil, zabije-li ho, že věnuje zbraň svaté krvi wilsnacké; zvítězil, sou-

peře zabil — a zbraň obětoval. Jakýsi laik Petr byl dokonalý lotr, vrah a loupežník; když seděl v okovech, učinil slib svaté krvi wilsnacké —; utekl, zlámav okovy. Atd.

A tyto zázraky se svatou krví wilsnackou šířily se dále; začínaly se již v Čechách jeviti krvavé hostie, v Polsku, v Uhrách...; v Chrudimi se pachatelé, kněží, sami přiznali, byli uvrženi do vězení, jeden zemřel, ostatní prchli; v Krakově shledáno, že domnělá krev byla rez pryskyřice; v Prešpurku dvanáct takových podvodných kněží bylo uvězněno. Bylo vskutku na čas, aby se vyšetřily zázraky wilsnacké též.

K tomu konci arcibiskup jmenoval komisi: Husa a dva jiné mistry (byli to nejspíš Kolín a Stanislav ze Znojma), aby od poutníků wilsnackých dotazy a vyptáváním zvěděli pravost zázraků. Tyto protokoly podávají velmi zajímavé historie. Na př. měšťan pražský Petřík z Ách, maje ruku uschlou, obětoval svaté krvi ve Wilsnacku ruku stříbrnou; nebyl však uzdraven. I čekal tři dni v místě, aby zvěděl, co budou kněží o té ruce kázati. A tu třetí den v jeho přítomnosti kázal kněz: »Děti, slyšte nový zázrak; jakýs měšťan pražský byl vyléčen krví Kristovou od skrčené ruky a na znamení toho obětoval tuto ruku stříbrnou.« Leč Petřík, který stál dole, zvedl na to ruku a pravil: »Kněže! co lžeš! vidíš, ta ruka má jest tak jako dříve uschlá!« Nebo: o dvou ženách se vyprávělo, že byly slepé a že svatou krví zase svého zraku nabyly; úředně vyznaly obě, že vůbec nikdy slepé nebyly, že je pouze časem oči bolely. Nebo: jistý hoch prý, s nemocnou nohou, nabyl ve Wilsnacku zdraví;

komise shledala, že noha jeho jest horší nežli dřívě atd.

Výsledek vyšetřování komise měl za následek, že v létě r. 1405 synoda pražská zakázala věřícím vůbec veškery pouti do Wilsnacku; kdo by přes to tam putoval, musil žádati samého arcibiskupa o rozhřešení. Zákaz ten měl býti každou neděli lidu opakován s kazatelny.

Zákaz ten byl potvrzen potom i synodou magdeburskou (r. 1412), k jejímuž arcibiskupství náležela i diecése havelberská, v níž ležel Wilsnack. Ale biskup havelberský se ujal těch výnosných zázraků a odepřel poslouchati rozkazu svého metropolity.

O těch událostech, které vedle viklefství tvořily látku rozhovorů v r. 1405, vedeny spory i na universitě. Stanislav ze Znojma proslavil se s Husem zvláštní kvestií proti tomuto mámení; a Hus složil zvláštní dílo »*De sanguine Christi*« (o krvi Kristově), jehož vlastní o něco obšírnější název podává již také jeho obsah.

Nadepsán jest totiž spis*) otázkou: »Utrum Christus omnem sanguinem, qui de corpore suo effluxit, in eodem corpore hora resurrectionis glorificavit« (= »zdali Kristus všechnu krev, jež z těla jeho vytekla, v těle svém v hodinu vzkříšení oslavil?«). Odpověď k této otázce je zároveň řešením pravosti krve wilsnacké. Podle Husa — jak pak dokazuje — Kristus tělo své položil jako obět za člověčenstvo; zasloužil tedy,

---

*) Dílko toto, bezpečně Husovo, zachované v mnohých rukopisích, často tištěné a také napodobené vydal jsem r. 1903 ve »Spisech M. J. Husi«, č. III.

aby celé tělo jeho, každý vlas, nehet, prst... a tedy také všechna krev jeho, bylo oslaveno v hodinu vzkříšení a s tímto tak oslaveným tělem vstoupil na nebesa — není tedy na zemi a nemůže býti žádných relikvií z osoby Kristovy. Co se tedy ukazuje jako domnělá relikvie osoby Kristovy — Kristova předkožka v Římě, vousy jeho v Praze atd. — jest podvod; a kde se ukazují zdánlivě věci, krví Kristovou potřísněné (trny, hřeby, tříštky kříže), tu Hus — nechtě rozsuzovati, jsou-li vskutku pravé — pokládá je za zbarvené sice, červené, kdysi krvavé, ale nyní již podstaty krve Kristovy prosté. Bylo by ovšem výhodnější pro malověrné, kdybychom zde na zemi mohli míti pravou krev Kristovu a vůbec Krista celého — ale pak by víra, opřená smysly, neměla žádné zásluhy. Rozvíjí pak dále trojí tvrzení: zázraky jsou jen pro nevěřící; jest znamení malé víry žádati zázraků; církve nyní již nepotřebuje. Dějí-li se vskutku nějaké zázraky — Hus toho nepopírá, ač upozorňuje, že je velmi mnoho při tom podvodů — nejsou to zázraky Boží, nýbrž ďáblovy — ďábel nyní provádí zázraky a poslové Antikristovi.

Význam spisu Husova byl veliký; ještě v pol. XV. stol. podle jeho traktátu chopila se kapitola magdeburská znovu boje proti podvodům wilsnackým, ale opět marně, i přes podporu papežského legáta, kardinála Mikuláše z Cusy. Neboť těch (falešných) zázraků ujala se r. 1453 bula papežská — a teprve 28. května 1552 vzaly tyto zázraky, veřejné pohoršení celé Evropy, náhlý konec. Luterán Ellefeld rozbil schránku se »svatou krví« a zázračné hostie spálil v kotlíku — takový byl konec »svaté krve wilsnacké«.

Boje proti neřestem duchovenstva.

Boj proti falešným ostatkům a zázrakům nezaujal však Husa úplně, aby nehleděl staviti také ostatní neřesti kněžské, podle sil svých a jak mohl. Vedl boj proti těmto neřestem jednak svými radami u arcibiskupa, ale také u ostatních jeho rádců. O tom svědčí mezi jiným také jeden z nejstarších jeho listů,*) jímž dává radu neznámému svému příteli, jenž patrně nastupuje na nějaký úřad duchovní (snad oficiálský), jak si má vésti. Píše: »Spasení od Pána Ježíše Krista. Příteli nejdražší! Přes mou radu nevím, nastoupil-li jsi již dobrý úřad s velikým nebezpečenstvím spojený. Proto uvažuj a opět uvažuj ono křtitelem Kristovým publikánům předložené slovo: »Nic jiného nečiňte, než co ustanoveno jest vám«, a přidej ono Kristovo z evangelia: »Co jest platno člověku, by všecken svět získal, své pak duši uškodil«. Pročež, což spravedlivo jest, činiž, měj nejspravedlivějšího soudce před očima, abys ani vědomě netýral spravedlivého, ani nešlechtného nehladil. Odtáhni ruce od darů, což uzdu nešlechtnosti a pýchu popouštívá. Hleď, ať osoby nepřijímáš; jak bohatému tak chudému služebnosti úřadu svého poskytuj, aniž vyhledávej smrti člověka třeba nešlechtného pro zisk. Neboť znáš výrok Katoňův: »Na smrt bližního naděje neskládej.« Neraduj se ze sporů, jak činívají soudcové nešlechtní: »Z nemoci se těší lékař, ze smrti kněz a ze sporů nespravedlivý soudce.« Ne tak ty, ale

*) V mém vydání, svazek I., č. 2. Zachován (ovšem latinsky) v jediném rukopise boleslavském. Datum jeho jest těžko určití.

usmiřuj rozepře, nezbedné kroř, nevěstkářství nič a zvláště kněžské; přízeň Tě od spravedlivé stezky kárání nestrhuj, ani strach, nebo lépe by bylo Tobě nepřijímati úřadu než přijmouti jej a nelámati jím nešlechtnost. Buď tedy ducha statečného, abys i nešlechtnost ničil a spravedlnost pozdvihoval; tak »prostředkem nejbezpečněji půjdeš«, a ne tak, leč bys hledal a tloukl, aby dopřál milosti na pomoc, jež by přišla, prostředkovala, naplnila Tvou službu k užítku svaté církve Boží. Buď zdrav v Kristu Ježíši a pozdravuj přátele věčné pravdy.«

Kromě soukromých rad, ústních a v dopisech, Hus hledí si nápravy duchovenstva také v slavnostních kázáních, jednak ke kněžstvu o synodách, jednak k duchovenstvu a kolegům o slavnostních mších universitních. Tato parádní kázání, vždy ovšem latinská, plnila dvojí úkol: Hus jednak v nich důrazně dotírá na hlavní neřesti duchovenstva své doby, jednak však plní také úkol, jež mu ukládaly předpisy akademické. Jako student theologie byl povinen míti taková slavnostní kázání na důkaz jednak theologické učenosti, jednak pastorální schopnosti. Proto vidíme, že úřad kazatelský na synodách kněžských (bývaly dvě, o sv. Vítě v červnu a o sv. Lukáši v říjnu) a o mších universitních (ty bývaly o slavnostních příležitostech: ve výročí úmrtí Karla IV., v postě atd.) zastávali nejslavnější theologové národa českého: 1403 tak káže slavný Štěpán z Kolína kněžstvu, 1404 Hus, 1405 jeho učitel Stanislav ze Znojma, 1406 jeho kolega Petr ze Stupna atd.

První takové kázání měl před shromážděným duchovenstvem na památku výročí úmrtí

Karla IV., r. 1404. Mluví na thema »odvrzme skutky temnosti a oblecme se v odění světla«. Vytýká kněžstvu, že vyhledává svých úradů jen pro zisk, že se shání po mnohoobročnictví a připomíná na konec, že Mojžíš za hříchy lidu náčelníky jeho na šibenicích věšel.

Ještě důraznější bylo kázání synodní druhé, 23. října 1405. Hus mluví na slova Písma »Milovati budeš Pán Boha svého z celého srdce svého a z celé duše své«; nikdo nemůže Boha milovati, kdo neplní jeho přikázání; každý kněz smilný nenávidí Boha; kdo by tvrdil, že smilniti není hřích smrtelný, tomu Hus ukazuje šesté přikázání. Vykládá dále, že kněze od lásky k Bohu odvracejí statky světské: »a co hroznějšího jest,« praví přímo — »představení církve, papežové, arcibiskupové, biskupové, arcijáhni, opati, probošti, kanovníci a jejich družina vyhýbajíce se nedostatku vymamují ďábelsky poplatky... kde, prosím, jest zákon Boží, aby takový prelát zdanil svůj lid?« Mnichové dokonce podvrhují listiny, jimiž rozmnožují svůj majetek, vyžebraávají si dary takové od panstva a krále; uvádí proti rozmařilosti mnišské citát ze sv. Bernarda, dlouhý a trpký, a srovnává chudobu Spasitele s nynější rozmařilostí klášterníků. Mnozí prý duchovní jdou do Prahy studovat, jen aby se tu mohli oddávati neřestem; kněží vůbec rádi hoduji, loví, svatokupčí, obohacují se cizí prací, oni jsou příčinou všech schismat církve, od počátku až do nynějšíka. Je jich nesčíslné množství a místo aby byli náměstkové Petrovi a zástupcové apoštolů, jsou tovaryši Jidášovi a předchůdcové Antikrista. »Kde jest nějaký mudřec nyní, to jest theolog, který bádá v zákoně Bo-

žím a tak v nejvyšší moudrosti? Kde také písař, to jest, doktor práv, který každodenně studuje ustanovení lidská? Kde zpytatel světa, to jest artista, který zpytuje, svou řeč napravuje, jako gramatik? všechnu lahodu řeči ozdobenou krásli, jako rhetorik? všechnu pravdu probírá, jako logik? všechen počet srovnává, jako arithmetik? všechen běh hvězd a zvířetníka provádí, jako astronom? šíří země a obvod a výši nebes, jako geometr, rozměřuje? Jistě, všichni pošetile jednali, nehledali-li Boha nade vše.«

A tak mluví i na synodách dalších, často se schválením arcibiskupa i generálního vikáře. Ale zrovna tak ostře mluví ve svých slavnostních kázáních před shromážděnou universitou. Z těch uslyšíme později část krásného kázání věnovaného památce Karla IV. r. 1409; tuto se klade část kázání ze dne 17. května r. 1410, kde Hus u sv. Jakuba mluví na slova: »Ducha neuhášujte.« Hus se tu obrací přímo proti výmluvám kněžským; duchovní prý může býti sebe hloupější a neřestnější, vždycky přece nějakou výmluvu nalezne: »z nízkého rodu jest — ani Petr šlechticem nebyl; nedospělý jest — Jeremiáše má předchůdcem; hošík jest — ukazuje, že starci od hochy Daniela byli odsouzeni; nevzdělaný jest — nečte se, že by byli apoštolé chodili do škol; ženat jest — i apoštol přikazuje muži jednu manželku; opovrhnuv manželstvím opustí ženu — i Jan prý byl od svatby k evangeliu odvolán; za nevěstkami běhá — i Ozeáš na rozkaz Hospodinův vrhl se do náručí nevěstek; nemoudrý jest — Bůh rozkázal, aby nemoudrosti světa spaseni byli věřící; je vražedník — i Petr vyňav meč uťal ucho sluhovi; je bázlivý — i Jo-

náš se bál Ninivetských; je obtížen veřejnými úřady — Matouš byl ze cla vzat; piják a žráč — však Pán sám byl nazván piják vína a žráč masa; svárlivý jest — i mezi žáky Kristovými nastal svár; bojuje zbraní — však Martin Julianovi sloužil; je muž krve — Mojžíš Egyptana zabil a tělo schoval v písku; je nevěrný a křivopřísežník — Petr nevěru křivopřísežnictvím převýšil; němý jest — Zachariášovi to nevadilo; slepý jest — Pavel viděti nemohl, když ho Ananiáš posvětil; hluchý jest — to mu nevadí kázati, žádá se kazatel, ne posluchač; bloudí u víře — tak bloudil sv. Cyprian; učí kacířství — Augustin vyznává, že byl Manichejem; klaní se modlám — ale i mučedník Marcellin byl donucen jim kaditi; snad není křesťan — ale svatý Ambrož byl vyvolen ještě jako katechumen... k ničemu se nehodí, ale Samson osličí čelistí Filištínské pobil a i dnes může ještě Hospodin z kamenů vzkřísiti pokolení Abrahamaovo.« Není tento výčet úplný, ale z jedovaté jeho ironie jest patrné, že jest obrácen ostře a jasně proti všem tehdejším kněžským strany hierarchické. — —

Takovým způsobem bojuje Hus proti neřestem a vadám duchovenstva; jde tu v šlepějích velikého svého předchůdce v Betlemě a na katedře universitní, m. Štěpána z Kolína — ale jde tu také všude v duchu Viklefově.

V duchu Viklefově jde konečně také rozšiřováním, opisováním a překladem hlavních jeho traktátů, mezi nimiž nejvíce vyniká slavný *Trialog*.

Středověcí theologové měli totiž ve zvyku veškeré nauky theologické skládati ve velikou

příručníci, zvanou »Summa«; máme takovou od sv. Tomáše Akvinského, máme i od Viklefa (ve 12 knihách). Výtah její nazýval se »Summa summae«; takovou »Summou summae« jest i Viklefův Trialog. Viklef dal mu jméno Trialog podle staršího svého ‚Dialogu‘ (tenkráté rozuměli ‚dialog‘ jako ‚dyalog‘, rozmluvu dvou osob, u Viklefa rozmlouvají tam dvě osoby, Pravda a Lež, o záhadách theologických) proto, poněvadž v něm rozmlouvají tři osoby: »Alithia« anebo »solidus philosophus« »loquitur« (Pravda — důkladný filosof — tvrdí), »Pseustis« nebo »infidelis captiosus« »obicit« (Lhář — nevěrný bludař — namítá) a konečně »Phronesis« nebo »subtilis theologus« »decidit veritatem« (Rozum — důvtipný theolog — rozhoduje pravdu), z nichž ovšem na konec vítězí Rozum pravdy theologické. (Proti Viklefovi později napsal takový Trialog Gerson 1402—1403, kde vystupují Horlivost, Přízeň a Opatrnost.)

Rozdělen byl — po způsobu již obvyklém — na čtyři knihy, z nichž v první vykládá se o Bohu, v druhé o světě, v třetí o Kristu, ve čtvrté o svátostech; obsahuje systematickou a definitivní formulaci nauk Viklefových, o nichž shora byla zmínka. Byla to kniha zvlášt nenáviděná, nazývána tradilogem, prý její 4 knihy tak vyvracejí nauku křesťanskou, jako ji 4 evangelia zakládají.

Tuto knihu přinesl Jeroným a Hus zahloubal se do ní se zvláštní dychtivostí; opisoval ji a uměl takřka zpaměti; její opisy poslal markrabímu Joštovi, svým panským příznivcům a kamkoli věděl. A aby i sprostní lidé a jeho věrné ženské posluchačky mohly se v díle tomto pro-

bíratl, Hus Trialog přeložil do češtiny, dle pozdějšího přiznání Jeronýmova, s jeho vlastní pomocí. Je tedy dílo toto tím zajímavější, že je to také jediná práce Jeronýmova, jenž jinak literárně nepůsobil.

A jako s přítelem Jeronýmem Trialog, tak přeložil s druhým přítelem Jakoubkem druhou hlavní knihu Viklefovu *Dialog*, spis útočný a bojovný, hlavně proti světskému majetku kněží. Ale kdežto překlad Trialogu se nám nedochoval a zanikl, překlad *Dialogu* máme zachován podnes*) — a hojně ho užíval v XV. věku Chelčický. Ovšem musíme, podle všech známek, souditi, že tyto české překlady vznikly až později, snad až po r. 1410.

A kromě »Trialogu« a »Dialogu« snaží se Hus s Jeronýmem, Kolínem, Jakoubkem a j. o další opisy knih Viklefových. R. 1406—1407 studují v Oxfordu *Mikuláš Faulfiš* a *Jiří z Kněhnic* — a tito opisují pro Prahu další základní díla Viklefova: »De Ecclesia« (= O církvi) a »De veritate sacrae scripturae« (= O pravdě sv. písma) opsali ve vesničce Kenmertonu ve Worcestershiru a později, v Braybrooku v Northamptonshiru, dílo »De dominio divino« (O panství božím). Tak vidíme (traktáty »De ecclesia«, »De dominio divino«, »Dialog« a »Trialog« jsou stěžejné práce Viklefovy), jak v Čechách se šíří v těchto dobách čtyři hlavní evangelia pátého evangelisty, jak nazývali v Čechách faráře

---

*) V rukopise Musea král. českého, odkud jej vydal v publikacích České Akademie 1909 *Milan Svoboda*; nové zlomky našel a v Časopise Musejním r. 1913 vydal bibliotekář na Strahově *Cyr. Straka*.

lutterworthského. Ale šíří se rychle, opisy, které vznikaly v Betlemě i jinde v Praze, na venku v Čechách i za mořem v Anglii, i další traktáty Viklefovy; víme, že kromě nich Hus a jeho přátelé znali traktáty Viklefovy »De simonia« (= O svatokupectví), »De Christo et suo adversario Antichristo« (O Kristu a jeho odpůrci Antikristu), »De ordinatione Ecclesiae« (O zřízení církevním), »De triplici vinculo amoris« (O trojím provázku lásky), »De fide catholica« (O katolické víře), »De oratione dominica« (O modlitbě Páně), »De imaginibus« (O obrazech), »Responsio ad argumenta cuiusdam aemuli veritatis« (Odpověď k důkazům jakéhosi odpůrce pravdy), »De officio regis« (O úřadu králově), »De citationibus frivolis« (O svévolných povoláních), »Sermones dominicales s. evang.« (Kázání nedělní), »De praevaricatione« (O přestupcích), »De officio pastoralis« (O úřadu pastýřském), »Decalogus« (Desatero), »De probatione propositionum« (O důkazech tvrzení), »De fratribus discipulis et malis« (O toulavých a zlých bratřích), »De corpore Christi« (O těle Kristově), »De incarnatione verbi dei« (O vtělení Slova), »De Trinitate« (O Trojici), »De attributis« (O přívlastcích) ... asi 30 traktátů z více než sta, jež Viklef napsal. A z těch třiceti bylo roku 1410 jich již 15 synodou zakázáno.

Tak horlivě šíří Hus se svými učiteli a stoupcí nauku Viklefovu v Čechách — a podnes, přes spálení 200 svazků r. 1410 arcibiskupem, přes veškerá stíhání pozdější, zachováno v zemích českých (a ve Vídni, kam za císaře Josefa se dostaly ze zrušených českých klášterů) několik set svazků Viklefa, vzniklých touto horli-

vou propagátorskou činností kaple betlemské. Z nich nyní Angličané vydali si spisy Viklefovy, které v Anglii samé, otčině Viklefově, mají mnohem méně rukopisů nežli ve vlasti Husově.

Studia theologická.

Složiv rektorát v ruce Harrasserovy Hus ovšem nepřestal konati své povinnosti mistrské dále; vidíme ho i později ještě, jak předsedá při promócích svých žáků, účastní se slavnostních disputací atd. — ale přece hlavní své síly (kromě kazatelského úřadu v Betlemě) věnuje od r. 1403 studiu theologickému.

Tu Hus napřed dostupuje hodnosti t. zv. *bakaláře kursora*. Bakalář tento musil po pět let poslouchati přednášky svého mistra o Písmě a o Sentencích a teprve, když ho mistr fakultě (theologické) doporučil, směl kursoricky (zběžně — odtud název »cursor biblicus« nebo »baccalarius cursor«) vykládati bibli. Tyto výklady Písma sluly »kurs« a byl k nim povinen po dvě léta; teprve potom mohl postupovati dále — za *bakaláře sentenciáře*. Bakalář tento musil rok studovati knihy Lombardových Sentencí, rok pak čísti první jejich dvě knihy. Poněvadž četl »pro forma«, t. j. aby se stal mistrem theologie, nazýval se potom, po vykonání této povinnosti, *baccalarius formatus*; když dočetl i třetí a čtvrtou knihu, měl formát ještě dále studovati a pak nějaký čas učiti, aby se mohl psáti »*sacrae theologiae professor*«. Ale tohoto posledního stupně Hus nedostoupil; kursorem se stává kolem r. 1405, sentenciářem 1407, formátem r. 1408; r. 1409 sice dokončil výklad všech čtyř

knih Lombardových, učil i dále theologii, ale fakulta theologická ho mezi sebe nepřijala, Hus upadá do klatby arcibiskupovy i papežovy — posledního stupně svého snažení nemůže již dostoupiti. Jeho nejvyšší hodnost, které dostupuje r. 1408, je titul »magister in artibus, s. theologiae baccalarius formatus« — tak se podpisuje na svých listinách úředních.

Učitelem jeho na fakultě theologické byl slavný tehdy učenec, horlivý viklefovec, mistr *Stanislav ze Znojma*. Tento slavný učenec, jen o málo starší Husa (r. 1387 je mistrem v uměních, 1403 baccalarius formatus, 1406 mistrem theologie), rozvinul záhy rozsáhlou činnost literární. Jeho traktáty »De universalibus realibus«, »De corpore Christi« a »De ecclesia«, jeho kvestie »De vero et falso«, »De adoratione crucis« (O uctívání kříže), jeho kázání, řeči a přednášky získaly mu veliké jméno mezi mladší generací českou. Hus vzpomíná:*) »Stanislav byl můj učitel, od něhož v jeho cvičeních a přednáškách školních mnohemu dobrému jsem se naučil« — a níže dokládá:**) »jehož jsem miloval jako otce.« A Stanislav byl také jeho učitelem ve viklefství; šel mnohem dále nežli Hus, přijímal i Viklefovy názory o svátosti oltářní, což vedlo potom k jeho vyšetřování a dále odvolání, jak ještě uvidíme.

Vedle Stanislava (Hus mu někdy krátce říká Staník) učilo tou dobou na fakultě theologi-

*) Ve svém (latinském) spise »Contra Stanislaum de Znojma« z r. 1413; dílo bezpečně Husovo, zachováno v mnohých rukopisech; otištěno 1558 v norimberském vydání, I, list 265.

**) Tamtéž, díl I, list 288.

cké mnoho slavných Čechů; dokázal jsem jinde,*) že tou dobou byla na této fakultě, která soustřeďovala na sobě květ středověké inteligence, veliká většina českých mistrů, že tito čeští mistři však stáli také svou prací daleko výše nežli mistři němečtí. Byli to vedle slavného Chimery ještě Mikuláš z Lito-myšle, dále mistr Sofista, Husův učitel na fakultě artistské, profesor Biceps, slavný odpůrce Viklefův, pak mistr Jenek Václavův a j. ze starších, z mladších pak Jan Eliášův, Ondřej z Bro-du, Štěpán z Pálče a j.

Hus oddával se svým theologickým studiím celou duší. Bylo mu skutečně milé a potřebou srdce zabývat se zevrubně Písmem, jehož důkladná znalost byl jeden ze dvou hlavních požadavků studijních. Jeho výklad, třeba jen zběžný, byl tedy Husovi nikoliv prací, nýbrž potěšením. Byl povinen vyložit aspoň 80 kapitol textu biblického. Učinil více než byl povinen. Četl na fakultě spolu s kolegou Janem Eliášovým *veliký výklad 150 žalmů*. Je to největší práce Husova a jistě potřeboval k jejímu přečtení celého skoro školního roku, od 18. října 1403 do 16. července 1404.

Tento veliký výklad není nám zachován celý; ve vydání z r. 1558 otištěn jen výklad na žalmy 109—118, r. 1900 nalezeno pokračování, žalm 119—150, v rukopise klementinském. Největší část této řádné *lektury* připadá na prvou polovici r. 1404, do těch bouřlivých dob, kdy Václav zaváděl zase nový pořádek v zemi; ze

---

*) V článku »Pražští theologové kolem r. 1400« v Časopise Musea král. českého r. 1905.

stručných zápisů této ‚*Enarratio*‘, jak ji Hus sám nazývá, můžeme souditi, že to jest jedna z počátečních jeho přednášek theologických. Hledí býti stručný a věcný, omezuje se hlavně na citáty ze svatých otců a jen tu a tam nalezneme vtroušenu nějakou narážku na doby tehdejší.

A doba tehdejší byla dosti bouřlivá. Zasáhla i do studií Husových.

V červnu t. r. (1404) opustil totiž král Prahu, odjížděje do Vratislavě na schůzi s králem polským Vladislavem. Vládu v zemi zanechal Joštovi (který však musil odjeti do Moravy) a Zbyňkovi arcibiskupovi spolu s panem Bočkem z Poděbrad a Břeňkem ze Skály. Za neustálých domácích válek v zemi, které 1394—1403 skoro po devět let zemi pustošily, zmohlo se v Čechách velmi loupežné rytířství; zvláštní snesení sněmovní musilo zakazovati koupi a prodej věcí »válkou nebo lapkováním« nabytých. K takovým loupeživým rytířům náležel i *Zůl z Ostředka*, jehož loupeže často vzpomíná soudní kniha rožmberská,*) ale jejíž zápisy ovšem vzpomínají jenom menšího dílu škod Zoulových. Zmocnil se dvou hradů nad Sázavou (Hrádek a Dubé) a jeho roty loupežnické přepadaly nejenom lidi pánů z Rožmberka, nýbrž naplňovaly celé okolí až ku Praze a k Hoře Kutné postrachem. Jeho »šibalstvo«, vesměs hoši mladí a krásní, přepadali kupce i poutníky na veřejných silnicích a loupi-li i ve vesnicích a na samotách. Tu konečně vypravil se arcibiskup Zbyněk spolu s Pražany v červnu do pole, dobyl Dubé, ztekl Hrádek —

*) Popravčí kniha pánů z Rožmberka. Vyd. Fr. Mareš, 1878.

a polapil Zoula samého i s padesáti jeho tovaryši. Za velikého účastenství všeho lidu pražského byli potom všichni — 9. července 1404 — zvěšeni na Šibeničné hoře nad Prahou.

Tohoto Zoula — jenž byl pověšen za železný hák nejvýše nade všemi ostatními — provázal na této cestě poslední Hus. A domlouval náčelníku loupežníků tak výmluvně, že se skutečně kál a pokleknuv na popravišti prosil shromážděné davy lidstva: »Svatá obci, prosímť vás, prostě za mě pána boha.« (Tak vypráví tuto příhodu několikery zápis Starých Letopisů českých.)*)

Ale ne každý loupežník se tak kál jako právě Zoul. Víme o jiném, že u něho slova Husova nezvítězila na konec.

Pan Jan z Vartenberka na Řalsku, později stoupenec Zikmundův, zvaný »Chudoba«, účastnil se rád takových domácích válek (na př. 1406, 1417 a j.). V dobách dřívějších, kolem r. 1406, zdálo se, že se napraví — a Hus jeho kající úmysl s radostí a velikou chválou lidu ohlásil na kázání. Ale Chudoba záhy se opět dal na lupičství a Hus potom zvláštním listem ho napomínal k nápravě**) a žádal ho, aby propustil zajatce. Psal mu: »Spasení a milost od Pána Ježíše Krista. Urozený pane! S velikým dověděl jsem se srdce zármutkem, že někteří lidé povídají, kterak Vaše Urozenost k loupení se obrátila, brzo zabavujíc statky lidí, brzo jímajíc panoše a

*) Ve vydání Palackého r. 1829 na str. 9—10.

**) List, latinsky zachovaný v jediném rukopise boleslavském, psán byl někdy kolem r. 1408. Neměl úspěchu; Chudoba se postavil proti straně Husově. Viz v mé sbírce sv. I, č. 4.

statky jejich odnímajíc. Jestli tomu tak s tebou, nevím, a kéž by nebylo! neboť běda! častěji mi vrhli výčitky v tvář pravice: »Ejhle, tvůj oddaný syn Chudoba, kterého jsi chtěl do nebe vynášeti, jehož pokání odvážil jsi se veřejně ohlašovati, již hezky se kaje! čeho dřívě nemohl uloupiti, loupí; na to přijal rytířství, aby již byl k loupení smělejší.« A aj! tato řeč mé probodává srdce. Avšak v pravdě, neurážela by ta řeč, jen kdybych věděl, že tomu tak není. O mně zajisté těžší věci se povídají. Ale utěšuje čisté svědomí, ano to, co nepřátelé tvrdí, odmítá, vědouce, že je to nepochybně křivé. Pročež, urozený pane a milý v Kristu, napomínám pokorně pro milostivost Boží, milosrdenství a spravedlivost, jež šetří hříšníků pokání činících a tresce vinníky nepřestávající, mějtež věčné slávy a trestu paměť, uvažte důstojenství své a stůjte pevně v dřívějším dobrém předsevzetí a nedávejte se na loupění, ježto praví Pán: »Běda tobě, kterýž kořistíš; zdaliž i ty za kořist nebudeš?« Strašná jest tato kletba, kterou Vaše Urozenost tuším uváží a dodrží Pánu Ježíši Kristu, co slíbila.

Někteří přátelé Viléma, ježž Vaše Urozenost jala v Bole-slavi, žádali také, abych laskavě orodoval za Viléma. Pročež prosím více pro spásu duše Vaší nežli pro Viléma, jestliže ho bez viny Vaše Milost uvěznila, aby jej propustila na svobodu se všemi věcmi, jakž jej v zajetí má. Víme zajisté z Písma, že více sobě škodí ten, jenž jinému nespravedlivě něco odnímá, nežli onomu, jemuž odňal.

To jsem psal přeje si, aby Vaše Urozenost v úctě a milosti Pána Ježíše Krista nyní i bu-

doucně úplně setrvala, čehož poskytnouti nechť ráčí ten, jenž chtěl, aby obloupen byl za nás hříšníky.« —

O těchto dvou případech, kde Hus konal svou pastýřskou činnost u loupežných rytířů, víme — ale bylo těch případů nepochybně více. Ale byl i jinak vyrušován. Jeho soused, farář vedlejšího chrámu sv. Filipa a Jakuba, Mikuláš Zeiselmeister, pražský Němec a duchovní docela podle zvyku doby, bažící jen po tučných příjmech a výnosných obročích, tento kdysi jeho kolega, později — jako kanovník pražský — jeho nepřítel a odpůrce, shledával, že kaple betlemská mu ubírá důchodů; Hus musil s ním o svých právech sjednati novou smlouvu (1. dubna 1403), která nepochybně také nestačila ukliditi všechny neshody mezi stále klesajícím farním kostelem a mohutně rostoucí kaplí českou.

V ní také r. 1405 Hus pohřbil pod svou kazatelnou prvního zakladatele, Hanuše rytíře Milheima, a v ní také zapisuje na stěnách rozmanité nábožné průpovědky a modlitby. V ní také konečně učí své věřící novým písním českým.

Až do doby Husovy*) církve v Čechách dovolovala čtyři písně. Byly to dvě nejstarší, podnes dochované a zpívané: »Hospodine, pomiluj ny« a »Svatý Václave«, pak písně koncem XIV. věku velmi oblíbené, dnes však vyhynulé: »Bóh všemohúcí« a »Jezu Kriste, ščedrý kněže«. Z nich píseň svatováclavskou a »Jezu Kriste«

---

*) O Husovi jako hudebníku a skladateli (českých i latinských) písní duchovních zevrubně naposledy vyložil *Zd. Nejedlý*, Počátky husitského zpěvu, 1907, str. 157—221. Podle těch výkladů jest podán výklad hořejší.

vedl Hus do kostela — dříve byly zpívány jenom mimo chrám; poslední také přepracoval. Ale na rozdíl od dob dřívějších učil lid uživati těchto písní za společnou modlitbu i při bohoslužbě — a učil také lid skládati písně nové. Sám tak uvedl do kostela dvě písně nové: píseň »Navštev nás Kriste žádúci« upravil ke zpěvu podle starší veršované modlitby a týmž nejspíše způsobem i píseň »Vstalt jest bůh z mrtvých svú mocí«. Jest dále velmi pravděpodobno, že učil lid zpívati i veršované modlitby jako »Otčenáš« a »Věřím v boha« — a že od něho rovněž pochází píseň latinská »Jesus Christus nostra salus«. Tím byl Hus původcem lidového zpěvu kostelního vůbec — a navykl lid i zpívati při bohoslužbě své české písně i skládati písně nové. Bohatý rozkvět české písně duchovní v době husitské je tak jeho zásluhou.

Tím vším Husova studia theologická se zvolňují. Ale ovšem Hus v nich postupuje dále. Asi pro své posluchače vybral někdy v této době část kázání »Quadragesimale«, vypravující o umučení Kristově, a vydal samostatně pod názvem »*Passio Christi*«*) — a v téže asi době někdy složil pěkné a obsažné výklady sedmi epištol kanonických, rozumí se latinské (»*Commentarii super septem epistolas canonicas*«). Jsou to výklady na epištoly sv. Jakuba, Judy, Petra a Jana, jež asi činily pokračování dřívějších výkladů na žalmy. Část první podává ob-

---

*) Tato část »Quadragesimale« (kázání postních; v. o nich shora) vyskytuje se samostatně v rukopisích a byla otištěna 1558 v II. díle norimberského vydání spisů Husových.

širný úvod s prologem a výklad epištoly sv. Jakuba, část druhá jest rozdělena na tři knihy, jež probírají epištoly sv. Petra, pak Jana, konečně sv. Judy.*)

Kromě tohoto studia byl povinen ovšem také ke kázáním; těch bylo nyní čím dále tím více. Hus byl zván ke kázáním i mimo Betlem a máme velmi mnoho (latinských) kázání jednotlivých, skoro vesměs dotud netištěných, v nichž Hus jednak elegantním a výmluvným způsobem probírá jednotlivé otázky theologické (a tato kázání mluvil jistě při slavnostních příležitostech), jednak prostě moralisuje a mluví proti vadám laiků i kleriků. Vedle těchto jednotlivých kázání máme však také celé sbírky, patrně materialii pro kázání betlemská; jedna taková sbírka, necelá, zachována v jediném rukopise kapitoly pražské pod názvem »*Reportata*«, dosud nevydána; jiná, jiného rázu, úplná, podobná »*Postile de tempore*«, obyčejně pod názvem »*Sermones*« uváděná, v hojných rukopisích, rovněž dotud nevydána. — —

Na kázáních Husových shromažďovalo se nyní na tisíce lidí, byl ve stálém spojení s předními muži své doby, pěstoval i styky s Anglii, ovšem jen s viklefisty, a tak sláva jeho byla nyní v zenithu. Odpůrci jeho, bylo to jednak farní duchovenstvo a pak kanovníci a arcijáhnové, netroufali si dosud proti němu vystoupiti; čekali na příležitost a ta se vskutku brzy naskytla.

V červenci r. 1407 zemřel mistr Petr ze Vše-rub, vzor tehdejšího mnohoobročníka. Měl čtyři

---

*) Vydány rovněž ve vydání norimberském 1558, díl II

kanovnické prebendy (v Praze, na Vyšehradě, v Olomouci a ve Vratislavi) a k tomu ještě arcijáhenství Horšovské; měl tedy také nesmírné jmění. Byl členem »bratrstva obruče«, jež přijímalo jen zámožné, měl na Hradčanech dům č. 139 a roku 1395 byl jako posel králův v Římě proti arcibiskupu Jenštejnovi. Pohřeb jeho konán byl za nesmírného množství lidí a valného účastenství kněžstva; a tehdy mluvil 17. července ke 3. hodině odpolední i Hus. A tu vyjmenoval mnohé jiné již zemřelé mistry a pravil pak: »Hle, mistr Petr Všerub také zemřel, pročez prostě Boha za duši jeho, protože mám i naději, že milostí Boží jest spasen, i bojím se též, aby nebyl zatracen: obojí jest na soudě Božím. Já však — nepředbíhaje soud Boží — nevzal bych celý svět za to, abych chtěl zemřítí v tolika a tak velikých obročích...« Tato slova asi hrozně působila na shromážděné duchovenstvo a ještě více pokračování: »Kdokoli vyžaduje za svátosti peníze a od vydírání ustati nehodlá a zvláště když vydírá nehodně a nehodně nutí chudé, aby dávali, každý takový a všichni, kdo tací jsou, jsou falešní proroci, svatokupci a tedy kacíři!« Tak rozcházel se kněžstvo i lid s pocity velice různými s tohoto kázání o pohřbu Všerubově. *) Toto kázání Husovo byla ona kapka, kterou číše přetekla ...

---

*) O tom vyprávějí jednak první žaloby pražského duchovenstva, jednak Hus sám v odpovědi na ně; otištěno u Palackého, v Dokumentech 153 a n.

V. PRVNÍ ŽALOBY.

Stíhání viklefovců.

Ještě v říjnu r. 1407 káže Hus na synodě*) o thematu »stůjíte přepásáni na bedrech vašich«. Křesťanstvo, podle Husa, bojuje s ďáblem v trojím šiku — v prvním kněžstvo, v druhém páni, v třetím lid. Staví tu duchovenstvu před oči obraz kněze nehodného (podle výroků Jana Zlatoústého) i řádného. Kněz řádný má míti trojí zbraň: má býti opásán na bedrech pravdou — tu Hus opakuje výtky proti kněžím smílným, od papeže až do mnicha žebravého; má býti obrněn pancířem spravedlnosti — tu zejména horlí proti pánům, kteří vydírají odúmrtí; konečně má míti holeně — má býti hotov hlásati evangelium; tu pak hřímá proti falešným kazatelům, svatokupcům a mnohoobročníkům. Kázání jest ostré a příkré — asi jako kázání proti Všerubovi — ale je vskutku již poslední. Hus ztrácí rychle přízeň arcibiskupovu.

---

*) Veškera synodní, jakož i četná universitní kázání Husova máme zachována v mnohých rukopisích; první sbírka (devět celkem) tištěna 1558 ve vydání norimberském, díl II., list 25—53; odtud přeložena 1784 do němčiny (»Neun Synodalreden«) a 1903 Mil. Svobodou do češtiny (Hus, Sebrané spisy I, 135—242).

Neboť tou dobou již ostřeji a ostřeji doléhá se z Říma na arcibiskupa, aby si více všímal své diecése a stavil bludy viklefské. Nejspíše asi ostré zakročení proti zázrakům, zejména pak proti podvodům wilsnackým, přimělo kurii k tomu, že zvláštní bulou 24. června 1405 varovala arcibiskupa před viklefstvím. Následek toho byl, že na synodě r. 1406 formulováno určitěji učení církevní o svátosti oltářní a zavedeno vyšetřování s některými osobami, jak věří o svátosti oltářní. V té době Stanislav ze Znojma, i přes přízeň arcibiskupovu, donucen, aby svůj viklefský traktát »De corpore Christi« (O těle Kristově) ve smyslu přísně pravověrném přepracoval, v té době vyšetřován Kříž kramář a j. — a v té době také připravuje již hierarchie útok na kapli betlemskou.

Význam kaple betlemské rostl čím dále tím více. Královna polská Hedvika zřídila v Praze r. 1397 pro studenty z Litvy kolej litevskou (v níž ovšem málokdy byli Litvané); tato proměnila se záhy v bursu studentskou přivtělenou ke kapli betlemské. A podobně se k ní přičlenila bohatá kaple Božího těla, kterou r. 1382 na Karlově náměstí vystavělo bohaté »bratrstvo obruče« a r. 1403 darovalo národu českému na universitě. Oba tyto ústavy řídil Hus, kolej litevská vychovávala horlivé stoupence Husovy a z bohatých příjmů kaple Božího těla plynula opět stipendia pro jiné viklefovce. Poněvadž však také nadání kaple betlemské samé rostla (tou dobou kromě dvou kazatelů byl tam již také oltářník, kněz Matěj chudý, mezi prostým lidem pražským nesmírně oblíbený), představoval Betlem se svými pobočkami, mistry a studenty

silný hrad viklefovců, za nímž stál pevný šik národa českého na universitě.

Proto se snažila hierarchie r. 1407 této pevnosti dobýti; vyžadovány listiny a vyhledávány cesty, jak by se tomuto svobodnému hlásání Písma (a ovšem také kárání kněžstva) učinila přítrž buď převzetím do vlastní správy anebo jejím zavřením. To nebezpečenství pro kapli Božího těla odvrátili Hus se Štěpánem z Kolína, Pálčem a m. Martinem, předloživše 4. května 1408 v kanceláři arcibiskupské její zakládací buly, jasné a řádně stvrzené, pro kapli betlemskou pak Kříž kramář získal v Římě 14. května 1408 velmi pochvalnou bulu papežskou. Řehoř XII. tam nejen schválil, že kaple určena ke kázání českému, nýbrž i na žádost Křížovu ukládal arcibiskupovi, aby její založení stvrdil mocí papežskou. Ovšem — bula přišla pozdě; arcibiskup stvrzení takového nevydal.

Kázání Husovo v den pohřbu Všerubova (a příkrý tón kázání synodního) totiž zjednalo, po dlouhých bojích, straně protiviklefské u arcibiskupa převahu. Generální vikář Adam z Nežetic, příznivec Husův, nahrazen příkrým odpůrcem jeho, Janem Kbelem, místo oficiála arcibiskupského, náměstka generálního vikáře, měl starý kolega a kdysi soused-farář Husův, ale zároveň dávný jeho odpůrce, Mikuláš Zeiselmester. A tak r. 1408 počíná soustavné stíhání viklefovců.

První obětí je mladý žák Husův (za něho stal se bakalářem) a Stanislavův (tento ho roku 1404 promovoval za mistra), mistr Matěj z Knína, řečený »Otec« (Pater) — betlemští nazývali ho potom prvním mučedníkem. Žalovali ho ka-

novník Jan Cifra a Jan Eliášův z viklefství. Byl uvězněn ve dvoře arcibiskupově a 14. května 1408 slavně souzen. Arcibiskup sám předsedal, otočen kanovníky (mezi nimi byl m. Mikuláš Zeiselmeister) a mnohými profesory theologie, s druhé strany pak tlačilo se množství diváků, mezi nimi rektor university Kliment z Mnichovic a skoro celá strana viklefstů pražských. Byl tu jistě Hus, byli tu dále známí žáci Husovi mistři Mikuláš z Miličina a Prokop z Plzně, bakaláři Zdislav ze Zvířetic a Mikuláš ze Stojčina, pak přátelé Husovi, veřejní notáři Jan z Jesenic a Michal z Prachatic a j. a j. Předveden stráží arcibiskupskou Knín a generální vikář Kbel vyzval ho krátce, aby odvolal. A když mladý mistr odporoval, chtěl, aby mu byly důvody jeho vyvráceny a také dokazuje, že těm bludům neučil, pravil opět Kbel: »Musíš odpřisáhnouti kacířství, třebaš ho nikdy nadržel!« A když ještě Knín chtěl se přiti a bojovati, naklonil se Zeiselmeister ke Zbyňkovi a tu přerušil Knína příkře arcibiskup sám, po vojensku: »Nech, mistře, dalších řečí; buď odpřisáhneš anebo zůstaneš zde v mém dvoře!« Knín ještě chtěl prositi, aby mu nečinil veřejné hanby, ale potom předěšen podrobil se a odpřisáhl, jak žádáno. Když však chtěl na generálním vikáři protokol tohoto jednání, nedostal ho — i dal učiniti zápis o tom třemi notáři s podpisy předních tehdejších zástupců viklefství, ve dvoře přítomných.

Takto byl dán výstražný příklad — a zakročeno dále proti celému universitnímu národu českému.

20. května t. r. shromáždilo se 74 mistrů, 150 bakalářů a asi 1000 studentů národa českého ve

svém domě »u černé růže« na Příkladkách, za předsednictví rektora, aby vydali žádané arcibiskupem pravověrné prohlášení o bludech Viklefových. Tlak byl tak silný — král sám si přál, aby stálé podezírání království z kacířství v cizině přestalo — že žádný z viklefovců se neodvážil odporovati, ale také ovšem žádný z nich nechtěl přímo odsouditi Viklefa. Konečně veliký Štěpán z Kolína — je to naposled, kdy ho vidíme v čele českého národa universitního, nedlouho potom umírá — přednáší návrh sprostředkující: studentům se zakazuje čísti Viklefovův Dialog, Trialog a knihu o svátosti oltářní; dále pak žádný člen národa českého nemá žádnému ze 45 artikulů Viklefových, r. 1403 zavržených, učiti ani jich brániti »ve smyslech jich kacířských, bludných nebo pohoršlivých«: a tento návrh kompromisní přijal celý národ český jednohlasně.

Arcibiskup měl tedy žádané prohlášení protiviklefovské — ale mistři čeští rozuměli textu jinak, nežli on. Podle nich neměl nikdo oněch 45 artikulů bludně vykládati, neměl jim v kacířském smyslu učiti — samy však nebyly ani kacířské ani bludné. Arcibiskup však rozuměl, že těm bludným artikulům nemá se učiti — něco zcela jiného tedy nežli mistři. Bylo to tedy prohlášení dvojsmyslné, obojaké — ale hierarchii zatím stačilo.

Této výhodné situace užilo také farní duchovenstvo pražské (jak vypadalo tehdy, v. str. 60—62) a podalo arcibiskupu první *žalobu na Husa*, týkající se hlavně toho, že Hus veřejně na kázáních kárá a tupí duchovenstvo pro vydírání

peněz — což je i proti zvyku i proti poslednímu synodnímu nařízení.

16. června 1408 totiž Zbyněk na synodě slavně vyhlásil, že nenalezl kacífů, uložil všem kazatelům opětně poučovati lid o svátosti oltární, zakázal užívati o ní názvu »chléb« a rovněž zakázal haněti veřejně kněžstvo na kázáních k lidu obecnému. Nařízení synodní jest sice bezejmenné — ale obecně se vědělo, čí bludy se zamítají a čí kázání se takto zakazuje.

Hus proto ve dvou spiscích vystoupil proti tomuto synodnímu usnesení.

V prvním, traktátu »*De corpore Christi*«,*) Hus vykládá — s jemnou narážkou na zákaz synodního usnesení jména ‚chléb‘ — že je hrubý blud, míní-li někdo, že »tělo Boží« se vidí, jí, láme, hmatá atd. — že se vidí, láme, jí . . . jenom chléb; a že Kristus sám se nazývá chlebem několikrát. Toto poučení, podle předpisu synody z r. 1406, přednesl o Božím Těle, 14. června 1408 lidu — a po synodě vydal s některými malými změnami latinsky.

Druhý jest kvestie, rozprava, obyčejně nazývaná »*De arguendo clero*« (O kárání duchovenstva), jejíž obsah zase určen je již otázkou, jejíž odpovědí dílko jest. Ta zní: »*utrum in evangelisatione coram clero et communi populo licet charitative cleri malitiam arguere, hypocrisin eius detegere et contra manifesta eius scelera praedicare*« (zdaž při výkladu evangelia před

*) Zachován v přemnohých rukopisech, často vydán; posledně ode mne, Spisy M. J. Husi č. II. Traktát je dílo vzorně Husovo — do češtiny přeložil jej M. Svoboda, Spisy M. J. Husi, I, str. 245—262.

duchovenstvem a obecným lidem sluší vlídně zkázu duchovenstva kárati, pokrytství jeho odkrývati a proti jeho zřejmým zločinům kázati?). Mnozí se brání, praví Hus, že prý ani Lucifer, Mohamed a Antikrist proti svým nehorlí: právě proto, dí Hus, chce to Kristus. Prý se tím utrhá duchovenstvu na cti — nikoliv; prý se dává veřejné pohoršení — naopak, zabraňuje se tím, aby špatní kněží žádného pohoršení nedělali. Prý kněží jsou bohové, dle Písma, a těm se nemá zlořečiti — jsou bohové, ale jen dobří; prý se nemá odkrývati hanba, jako to učinil Cham — nikoliv tajná a soukromá, ale má se kárati veřejný hřích. Pravému sluhovi Božímu jest dovoleno kárati zlé duchovní, zvláště ty, kteří odírají pravdě evangelia, příkladem Kristovým, Pavlovým, proroků, kanony ... je z toho veliký prospěch — zlí kněží obrátí se ke Kristu, laikové zlí nebudou se moci na kněze vymlouvat, dobří kněží zlé kárající dobývají si tak spasení a zlým aspoň částečně dostává se takto již pokuty — arci má se vždy takové kárání díti z lásky ke Kristu a slovy vlídnými.*)

A konečně napsal také zevrubnou *obranu proti žalobám* pražských farářů,**) ve které na mnohých místech vede si ironicky proti příliš hrdému tónu žaloby a dokazuje správnost svých tvrzení jednak citáty Písma a otců, jednak obec-

*) Dílo rovněž bezpečně Husovo, zachované v mnohých rukopisích; vydáno 1558 v norimberském vydání spisů Husových díl I., list 149—153; přeloženo do němčiny 1784 ve »Vermischte Schriften« 129—172.

***) Otištěna v Palackého Documentech (latinsky, str. 155—163), do češtiny přeložena od M. Svobody v Sebr. Spisech M. J. Husí, 1903, I, 32—42.

ně platnými předpisy kanonickými. Ke třem artikulům žalobním (1. o vydírání peněz za svátosti, 2. o Všerubovi a Viklefovi, 3. že přes červnový zákaz káže dále proti duchovenstvu) odpovídá obšírně a zevrubně. K 1. artikulu má pět odpovědí, k 2. dvě, k 3. jednu. Jsou to vesměs odpovědi, jež se pohybují v tom rámci, jež již známe z dřívějšíka, zejména ze spisu »De arguendo clero«, některé pak jsou po způsobu scholastickém. Na př. obžalobní spis vytýkal, že se Hus neostýchal »přede vším množstvím lidu obojího pohlaví« říci to a to; a Hus v první odpovědi praví, že ten artikul je falešný a nesprávný proto, že toho dne nebylo *všechno množství* lidu v Praze; neboť nemluvil před množstvím obojího pohlaví, které tehdy bylo v Římě, ani nemluvil před množstvím, které bylo v Jerusalemě atd. Ale Hus také praví, že káže jen proti zlým, »znám zajisté mnohé faráře, kterým nejsem hoden obuv zouti a jejichž paty pro jejich svaté jednání rád bych chtěl zlíbati«, a proti těmto zlým že kázal i Kristus i staří svatí. Ti že jsou praví svatokupci, Jezité a Šimoněnci, kteří tak za peníze svaté věci prodávají.

Ve věci samé měl Hus pravdu; vybíratí za svátosti peníze přísně a naprosto bylo zakázáno již statuty Arnoštovými; smělý kazatel byl tu kryt vlastním zákorníkem arcibiskupství. Proto musilo zatím od dalšího stíhání se upustiti, musily se vyhledati nové artikule, lepší, závadnější.

Ale veškery tyto spisy Husovy nezamezily již dalšího postupu církevních úřadů. Přes to, že donutil národ český k odvolání, nespokojil se arcibiskup tímto úspěchem, nýbrž umínil si viklefství vyhladiti od kořene. Nařídil proto, aby

do 4. července t. r. byly v kanceláři jeho pokladníka (dvůr arcibiskupův ležel tehdy dole na Malé Straně, nedaleko Karlova mostu) odevzdány všechny exempláře knih Viklefových ode všech doktorů, mistrů, bakalářů, kněží, studentů a vůbec kohokoliv. A zároveň také zakázal, poněvadž Husovy reformy zpěvu církevního v Betlemě, přivádějící mu tam četné posluchače, byly rovněž farnímu duchovenstvu velice nemilé, zpívati v chrámech nové písničky mimo staré, již dovolené (to byly ony 4, jak je o nich nahoře zmínka).

A ve stíhání pokračováno dále. Jeden z předních bodů viklefství bylo volné kázání slova Božího. I to synoda překazila: zakázala všem kázati, kdo nemají svolení ordinariátu. Proto byli postaveni před soud arcibiskupský další dva viklefovcí — Zikmund z Jistebnice a Mikuláš z Velemovic, řečený Abraham. Zikmund z Jistebnice po krátkém vyšetřování se zákazu generálního vikáře Kbelu podrobil. Ale těžší byla věc s »Abrahamem«. Když se ho generální vikář (30. června 1408) tázal, či mocí káže, odpověděl, že mocí svého kněžství a pak podle slov Kristových. Kbel ho upozornil, že nemá posláni od arcibiskupa; Abraham pověděl, že i laikové mají právo kázati evangelium. Tu generální vikář nazval ho kacířem, uvrhl do vězení a počátkem července postavil před inkvizitory kacířství (byli dva, Jaroslav, biskup sareptský, a Mařík Rvačka).

Soudcové nutili Abrahama tehdy napřed k přísaze na evangelium; ten odepřel — a tu mu vytýkali valdenství. Tu vmísil se do jednání přítomný Hus a vytýkal soudcům, že sv. Jan Zlatoustý nazval takové lidi pošetilci, kteří myslí, že

přísaha na stvoření je silnější nežli přísaha na Stvořitele. Gen. vikář obořil se na Husa: »Ha, mistře, přišel jste sem poslouchat, ne dokazovat.« Ale Hus bránil dále neohroženě Abrahamu: »Hle, vy chcete tohoto kněze odsouditi, pravice, že drží valdenství, ač on sám přísáhl skrze Boha: jest to spravedlivé?« Ale ovšem jeho obrana nebyla nic platna: Abraham byl odsouzen a jako Zikmund z Jistebnice vypovězen z Prahy a zakázáno mu kázati.*)

Hus viděl zřetelně, že věci spějí k rozhodnutí — proti němu. Rozkazu arcibiskupova o vydání spisů Viklefových sice uposlechl, ale dodal ironicky: »Hle, veledůstojný otče: odevzdávám tu své knihy a kdekoli nějaký blud v nich najdete, kaďte jej označiti a já jej chci před veškerou obcí vyhlásiti za blud.« A když viděl, jak generální vikář zatočil s neposlušnými viklefovci, obrátil se ještě naposled listem k arcibiskupovi, v němž, po oslovení, píše takto: »Velmi často si opakují, jak jste mi Vy, otče, ustanovil na počátku správy Vaší za pravidlo, kdykoli bych upozoroval nějakou vadu ve správě, abych hned oznámil vadu takovou osobně nebo za (Vaší) nepřítomnosti písemně. Pravidlem tím jsem nyní nutkán vysloviti: Čím to je, že krvesmilní a rozmanitě hřešící (duchovní) bez trestu kárného, jako býci nezkrocení a hřebci plemenní, s šijemi vypiatými vykračují si svobodně, kněží však pokorní, trní hříchů vytrhávající, povinnosti správy Vaší z lásky plnicí, ne-

---

*) O tom jsme zpraveni od Husa samého, v jeho odpovědi na žaloby z r. 1414 (u Palackého, Documenta, 184—185).

následující lakomství, nýbrž zdarma pro Boha podnikající práci kázati evangelium, jako kacíři jsou žalařováni a právě pro kázání evangelia vyhnanství trpí. Ó, otče! jaké to svědomí překážeti kázání evangelia, jež přikázal Kristus učeníkům svým hlavně, řka: »Kažte evangelium všemu stvoření«; jaká to rozvaha bedlivého dělníka a věrného zdržovati od práce? V pravdě myslím, že takové věci ne Vy, otče, nýbrž jiných lidí sveřepost rozsévá. Který pak chudý kněz bude míti odvahu dorážeti na nepravosti? který bude míti odvahu vytýkati neřesti? »Žeň zajisté hojná jest, ale dělníků opravdových málo.« Pročež, otče, »proste pána žni, aby vypudil věrné dělníky na žeň svou«. Neboť Vám, otče, přísluší veškeru žeň království Českého sklízeti, do stodoly Páně shromažďovati a počet z každého snopu vydati v den smrti. Ale jakým způsobem budete moci Vy, otče, tak veliké množství snopů do stodoly Páně dopravit, odnímaje kosu slova žencům k libosti lenochů, kteří sami nežnou a jiným brání, když slovem Páně dotknou se jejich nepravostí? Na nich, ó žel, vyplňuje se (slovo) Apoštola, řkoucího: »Zdravého učení nebudou trpěti, odvrátí uši od pravdy a k básním je obrátí a majíce uši svrablavé shromažďovati sami sobě budou učitele.« V pravdě naplní se toto slovo Apoštolovo, protože »ustydla láska v duchovenstvu a rozmnožena jest nepravost v lidu« pro úbytek lásky v duchovenstvu, které ustává od zbožného kázání evangelia a pravého následování Krista. Neboť kdo z nás, běda, následuje života Kristova v chudobě, čistotě, pokoře a ustavičném kázání? Běda, třikrát běda! Naplňuje se slovo Apoštolovo: »Všichni zajisté

svých věcí hledají a ne těch, kteréž jsou Krista Ježíše.« Pročež, otče nejdůstojnější, otevřte oko vnitřní (nebo uvnitř), milujte dobré, poznávejte zlé, nechť si Vás neulahodí nádherní a lakomci, nýbrž ať těší Vás pokorní a milovníci chudoby; pohánějte lenivé do práce, nebraňte věrně pracujícím o žni Páně, protože není omezováno, čím uskutečňuje se spása duší.

Více bych psal, ale úkol kázati evangelium brání. Pán všemohoucí mysl Vaši, Otče, ve svrchu psaném říd, abyste mohl pastýři pastýřů vydati počet povinný v čase náležitém.«*)

Leč list měl výsledek zrovna tak nepatrný, jako obrany a traktáty; mezi arcibiskupem a Husem rozvírala se propast, která událostmi z venčí přikvapivšími rozšířila se tak, že nebylo ji již lze překlenouti. Byl to boj o obedienci papežskou, který vyvrcholil trojpapežstvím; o tom bude řeč hned.

Zatím však zbývá dodati ještě něco o závěrku Husovy kariéry theologické. R. 1408 dokončuje Hus svou dráhu theologickou čtením výkladů *Petra Lombarda*, svým největším a nejznamenitějším dílem dochovaným.

Petr Lombard, zemřelý r. 1164 jako biskup pařížský, sebral (podobně jako Viklef v *Triologu*) celou »summu« tehdejší nauky církevní ve čtyřech knihách »Sentenci«, t. j. výroků církevních otců o záhadách a dogmatech náboženských. První kniha vykládá o Bohu, druhá o světě, třetí o Kristu, čtvrtá o svátostech; jed-

---

*) List zachován v jediném rukopise, z něhož jej vydal Palacký — nový překlad v mé sbírce. sv. I., č. 6.

notlivé knihy mají po 40—50 kapitolách, každá kapitola několik jednotlivých rozprav: je tam asi na tisíc drobných úvah, kvestií, filosofických, v nichž ovšem ne vždy Lombard se s učením církevním docela shodoval. Ale v celku kniha jeho podávala soubor učení katolické církve, nabyla záhy pověsti evropské a vedle Písma náležely Sentence k hlavním pilířům vědy theologické.

Hus, ucházeje se tímto čtením o »formu«, měl od fakulty zřízené čtyři oponenty. Byli to Petr Mangolt, mnich, Jan z Prahy, Husův dobrý přítel, Mikuláš Stoer, slavný později theolog, a Štěpán z Pálče, přítel, učitel a později odpůrce Husův.

Začínaje přednášku svou o knihách Lombardových Hus praví:*) »Otec a syn a duch sv. jeden bůh, který byl přítomen počátku mého kursu, budiž přítomen i na začátku sentencí, v jehož jménu totéž thema této knize přikládám řka: ‚Potřebuje-li kdo moudrosti, žádejž od Boha‘ (Ep. sv. Jakuba, kap. I. v. 5.). A poněvadž já sám jsem nejvíce moudrosti potřeben, jest mi tedy nutno podle příkazu Apoštolova žádati moudrosti; mne totiž nejvíce tísní potřeba moudrosti; jak pro nespořádaný život, tak pro nedostatek moudrosti, i pro vznešenost látky začaté i pro pilnost posluchačů, kteří mne zásluhami života daleko převyšují...«

Na počátku každé knihy Hus v prologu staví svou posici, v prvé knize: »zdali nestvořená Trojice Písmo svaté, které jest nejdůstojnější

---

*) Citáty vesměs vztahují se k mému vydání Sentencí.

moudrost a vědění, dává toliko z milosti lidem, aby věčně byli spaseni«. Jednotlivé vývody tohoto svého thematu doporučí pak čtyřem mistrům oponentům. Leč neomezuje se jen na výklady čistě vědecké: hned v úvodě vykládá, že nemají se svaté věci prodávati: ti, kdo berou za ně peníze, ti prý »hudrují jako krocani, kvákají jako žáby, cvrčí jako cvrčkové, jako skřítkové a poslové Antikrista«; podle Husa však zdarma sloužití svátostmi jest chvalitebný zvyk. Mezi jiným je tu také proveden důkaz, kterého Hus užil arci až později: »z toho dále následuje, že neškodí, ale prospívá rozmanitými jazyky vyjádřiti a jejich vlastním písmem napsati pravdy, zaznamenané řečí latinskou nebo jejími značkami zapsané. Tak zajisté ku prospěchu církve Matouš psal evangelium hebrejsky, Marek latinsky, Lukáš syrsky a Jan řecky, aby čtvernásob táž pravda byla označena.« Není tu sice ještě výslovně vyvozeno, že má se psáti evangelium také česky, ale uvidíme, že Hus brzy k tomuto důsledku dospěl.

Ke knize druhé přidává kvestii: »zdali Bůh, který jediné jest stvořitel, mohl vytvořiti svět smyslů od věčnosti«; ke knize třetí (1408) kvestii: »zdaž za vykoupení pokolení lidského toliko syn Boží se mohl vtělit«; ke knize čtvrté »zdaliž udělují svátosti nového zákona, jež jsou ustaveny lékem proti hříchům, božskou milost?«

Kdežto kniha první a druhá byly dokončeny r. 1408, hlavní díl přednášek o knize 3. a 4. náleží již do r. 1409, do dob nejtěžších bojů universitních a Husovy nemoci. V té době byli oponenty Husovými mnich Jan z Hory, Jan Franckenstein (který odešel pak do Lipska) a mnich

Matouš ze Zbraslavě. Kvestie, které Hus řeší a proti nimž polemizuje, jsou asi téhož rázu jako při knize první.

Toto dílo náleží k nejdůkladnějším pracím Husovým. Přesně tu formuluje svoje učení, skoro veskrze v souhlase s učením církve a Lombardem. Někdy ovšem drží odchylku Lombardovu: tak podle Lombarda kněz nerozhřešuje vlastní mocí, třebas propůjčenou, nemá tedy práva říci: „Rozhřešuji tě“, nýbrž pouze oznamuje hříšníku, náležitě kajícímu, že se mu dostalo rozhřešení s nebes. Tato nauka Husovi se velmi zalíbila — v té je ve shodě s Lombardem proti obecnému učení. Velmi málo je však odchylek, kde by se shodoval s Viklesem proti společnému učení církve — Hus je pravověrný jako málo který z jeho současníků.

Hus v díle tomto užil veškeré rozsáhlé literatury theologické své doby — a ovšem také svých spisů starších; uvádí v něm zejména svůj traktát »De corpore Christi«, touže asi dobou složený (v. shora). A ovšem pak v pozdějších svých spisích dovolává se tohoto svého díla základního — překládá z něho celé partie potom ve svých spisích českých — a vzal je s sebou do Kostnice za důkaz své pravověrnosti.

Některé drobné rozpravy vydal pak ve zvláštních drobných spiscích. Tak vydal Hus zvláště (anebo jeho posluchači si opisovali zvláště) úvahu »O ctění obrazů« (*De adoratione imaginum*) z kn. III., odd. 9.; podobně zvláště se vyskytá kvestie »O přepodstatnění« (*De transubstantiatione*), vyňatá z kn. IV. odd. 11. — a ještě jiné. Také celé jednotlivé knihy se vyskytují zvláště; bývá to zejména IV. kniha »De

sacramentis« — O svátostech — a konečně si pozdější čtenáři pořizují celé výbory a anthologie z velikého tohoto díla. Ano, někteří později, hřešice na neznalost dob následujících, vydávali některé jednotlivé kousky práce Husovy*) potom za práci vlastní.

Zápas o obedienci.

Třicet let dvojpažství (v Avignoně vládl od r. 1394 Benedikt XIII., v Římě od r. 1406 Řehoř XII.) naplnilo konečně svět takovým pohoršením, že vznikla na západě myšlenka obnoviti jednotu církve jakýmkoliv způsobem. Po mnohých marných pokusech opustily konečně oba sbory kardinálské své papeže, sešly se v Livorně a odtud, v červenci 1408, výzvaly svět křesťanský, aby zatím odepřel poslušnost (obedienci) oběma papežům a aby na koncilu, jež svolali kardinálové na 25. březen 1409 do Pisy, byl zvolen papež nový.

Avšak krok obou sborů kardinálských nezastrašil obou papežů. Jmenovali kardinály nové a horlivě se snažili (u nás papež Řehoř XII.), aby si dosavadní obedienci udrželi. Naproti tomu zase spojené sbory kardinálské, za nimiž stála hlavně Francie a republika florentská, snažily se

---

*) Jest to dílo Husovo dochované v mnohých úplných rukopisích, dále v četných výtazích a jednotlivých zvlášt vybraných kvestiích. Jest to základ našeho vědění o nauce a literární činnosti Husově. Vydáno poprvé mnou v Spisech M. J. Husi, č. IV—VI, 1904, str. XLII + 776 a do češtiny přeloženo M. Svobodou v Sebr. spisech M. J. Husi, díl III. Až do té doby byly známy jen jednotlivé kvestie, otištěné ve vydání norimberském.

příměti university a dvory evropské k neutralitě, mezi nimi ovšem také krále Václava a pražskou universitu.

Václav záhy se přiklonil ke kardinálům a vyslal k nim v říjnu mimořádné poselstvo, v němž mimo známého mistra Mařka zv. Rvačku byli také oba přední viklefovci, Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče. Tito dva však byli v Bologni od legáta Baltazara Cossy pro kacířství uvěznění a o jmění oloupeni. Universita i národ český se jich zvláštními důraznými dopisy ujali — a byli pak, po trpkých zkušenostech, skutečně propuštěni. Zatím Václav, na novou prosbu kolegia kardinálského, poslal nového posla, rovněž viklefovce, m. Jana, řečeného Kardinála, z Reinsteina, se slibem, že neutralitu zachová a koncil pisský obešle. Totéž provedl i v Německu na sněmě říšském mohučský arcibiskup, Jan hrabě nassavský.

Šlo nyní o to, aby se k mínění královu přidal také arcibiskup s kapitolou a universita. Arcibiskup s kapitolou se věrně drželi papeže římského — a také na universitě, zejména mezi mistry německými, nebylo chuti ke sborům kardinálským. Byl to hlavně strach o prebendy, který vedl ke konservativismu; jakmile jednou by se počalo s reformami, nikdo nevěděl, kde se reformní hnutí zastaví. U vysokého duchovenstva bylo to zejména mnohoobročnictví, které mohlo kteroukoli změnou jenom ztratiti — u cizích mistrů universitních opět hrozila ztráta výnosných beneficí každou reformou zastaralého zřízení universitního, jež by ji byla vydala přirozeným dědicům, národu českému. Tak spojoval se přirozeně vlastní prospěch s trváním stavu dosa-

vadního — a tak přirozeně vysoká hierarchie i cizí předáci universitní scházeli se v jednom táboře, protiviklefském a protireformním.

Tábor viklefský bojoval za reformu církve i státu, university i duchovenstva; ale tou dobou podléhal i na universitě starému zřízení i v církvi vysoké hierarchii. Dosud se podroboval, ustupoval; a všude s ním ustupuje také Hus. Ani jeho list arcibiskupovi ani obrany proti žalobám nejsou nic platny; čím dále tím více mizí možnost kompromisu. Že spor se stále přiostruje, mělo asi také příčinu v tom, že několik předních viklefovců tou dobou zemřelo — byli mrtvi i veliký Štěpán z Kolína i slavný Jan z Mýta i výmluvný Mikuláš z Litomyšle i učený Petr ze Stupna, jiní pak byli buď vypovězeni nebo v žaláři: v Bologni tak uvězněni byli Stanislav i Pálež, z Prahy vypovězeni Abraham i Zikmund z Jistebnice — Hus pomalu vstupuje do prvních řad svého národa, jenž roste, i své strany, jejíž řady za persekuce řídnou.

Tu však přichází, ze svých potulek dalekou cizinou, do Prahy starý přítel, arciviklefovec Jeroným — a záhy nabývají věci jiné tvárnosti. On to jest asi, který ukazuje Husovi cestu, jak spojití prospěch králův s prospěchem viklefovců; on to jest, který ukazuje Husovi výhody kaple betlemské pro dobývání práva národu českému na universitě — a on to jest konečně, který věci dotud v učených a vysokých kruzích přetřásané, o reformě statut universitních, o neutralitě k obojí kurii, o opravě církve v hlavě i v údech, dovedl učiniti populárními v lidu, zjednati jim silnou ozvěnu v masách pouličních. Je to krátký posměšek, lehká písnička česká i německá, která

se najednou ozývá po ulici za mnichem-břichopáskem jako za cizincem-profesorem; je to demonstrace pouliční, která směřuje jednou proti arcibiskupu, jindy proti rektoru; jsou to posměšné průvody, beroucí se po náměstích — a vtipné letáky, přibíjené na vrata klášterů i na katedry universitní... a nebývají to vždycky věci vonné, kterými bývají vítáni odpůrci viklefovců. Král není právě v Čechách — a v těchto posledních měsících vlivem Jeronýmovým hýbe se najednou takřka celá Praha...

A najednou jest viděti, jak ohromná menšina je těch, kteří se drží starých řádů a zastaralých zvyklostí. Na universitě ani sám rektor, Henning von Baltenhagen, neodvažuje se dáti vyhlásiti výsledek hlasování, jenž ovšem vyzněl proti viklefovcům, proti neutralitě — a také proti jasné vůli králově. Ale čeho se neodvážil rektor, učinil arcibiskup. Vída rostoucí agitaci v duchovenstvu i v lidu pro neutralitu, suspendoval krátce Husa, jako prvního neposlušného syna církve, od úřadu a zakázal mu kázati. A zrovna tak ostře zakročil proti ostatním viklefovcům.

Hus však zákazu neposlechl, kázal dále o neutralitě a šíře své mínění vyložil posledním svým listem arcibiskupovi. Píše v něm,*) mimo jiné: »Neměl jste na liché nařčení protivníků mých písemně jak řečí latinskou, tak i českou zhanobiti a prohlásiti mne veřejně za neposlušného syna svaté matky církve, nýbrž, vyšetřiv pravdu, říci: »Co to slyším o tobě?« a kdybych byl pochybil, uložití mi spasitelný trest a, když bych neustal od neposlušenství svaté matky církve,

*) Podle mého vydání sv. I., č. 8.

potom příslušných prostředků užití, mne za neposlušného veřejně prohlásiti a podle potřeby mně kázání svatého evangelia zabrániti. Pročež vězte, otče nejdůstojnější, že nikdy nebylo a, jakož důvěřuji v Pána, nebude úmyslem mým, od poslušnosti svaté matky církve odstoupiti, nýbrž podle příkázání svatého Petra apoštola jest úmyslem mým nejen papeže římského a Vás, otče nejdůstojnější, poslouchati, nýbrž i »všelikému stvoření lidskému poddánu býti pro Boha«, buďte králi, jakožto nejvyššímu, buďte vladařům jak od něho poslaným. A níže se dodává: »Poddáni buďte ve vši bázni pánům netoliko dobrým a mírným, ale i zlým.« Hle, nařizuje apoštol Kristův, všelikého lidského stvoření i představených poslouchati zlých (ale pro Boha, ne v rozkazích zlých, nýbrž dovolených, znějících k chvále Boha všemohoucího), aby služebníci poslouchali pánů svých a prelátů. Cožkoli tedy římský papež Řehoř XII. nebo svatá matka církev nebo konečně Vele důstojnost Vaše dovoleně nařídí, chci pokorně poslechnouti. Ale spor o větší slávu nemohu začínati, poněvadž to Spasitel zapověděl učedníkům svým u Luk. XII., a také nemohu s náměstkem apoštolským souhlasiti v tom, že nedodrží*) přísahy učiněné a všemu téměř křesťanstvu zřejmé, poněvadž bych tak se protivil Kristu, jenž praví u Mat. v kap. V.: »Buď řeč vaše: Jistě, jistě, nikoli, nikoli«; a který praví skrze proroka: »Sliby čiňte a plňte Hospodinu Bohu vašemu.« A tak vzhle-

*) Hus tu naráží na přísahu, kterou Řehoř se při svém zvolení zavázal, že se papežství zřekne, bude-li naděje na jednotu církve.

dem k těmto dvěma věcem, totiž sporu papeže a protipapeže a nedodržení přísahy jsem neutrální . . . . . Ostatně, otče nejdražší a spolu nejtihodnější, na mne strkají nepřátelé moji pomluvy, jak zvykli po dlouhý čas, o nichž bylo by obšírně psáti, ale pro nyníšek tolik dostačíž: Jestliže Vy, otče, na mně vinu shledáte, chci trestu pokorně se podrobiti. Nicméně prosím pokorně pro Boha, abyste Vy, otče, všem víry nedával a mně úřadu kazatelského nezastavoval, poněvadž jste obdržel písemné svědectví, že jsem neodstoupil od poslušenství římského papeže Řehoře XII.; ano v neděli právě minulou veřejně jsem kázal na kazatelně, že jsem neodstoupil od papeže Řehoře, nýbrž, že chci svaté římské církve a jejího představeného poslušen býti ve všem dovoleném. Pročež kdyby to byla věděla Vaše Vele důstojnost, nebyla by mne snad ve svém listě označila za prvního syna neposlušného, jako cíl šípu. Avšak já jsem povinen pokorně trpěti, poněvadž dí Spasitel: Radujte se a plesejte, poněvadž odplata Vaše hojná jest v nebesích. Kterouž Vám, otče, nechť ráčí uděliti Pán náš Ježíš Kristus. Amen.« —

List ten ovšem, jako dřívější, neměl žádného účinku — a bylo by nepochybně došlo k exkomunikaci a klatbě, kdyby nebyl všem sporům, universitním i církevním, učinil konec — dekret kutnohorský.

D e k r e t k u t n o h o r s k ý .

Spory universitní zachvacovaly kruhy čím dále tím širší. Velikou parádní přehlídkou byla slavnostní disputace »de quolibet«, počátkem

r. 1409 konaná, u přítomnosti francouzského poselstva Karla VI., svatebního vyslanectví vévodů brabantských, konšelů staroměstských — a celé takřka strany viklefovské. Neboť přes odpor starších mistrů byl kvodlibetářem zvolen — Matěj z Knína, řečený Otec, nedávno arcibiskupem pro viklefství potrestaný, jenž nyní celý turnaj řečnický otvíral a všechny kvestie vedl. Veškery disputace (táhly se od 3. ledna do února) měly ráz viklefský — a francouzský vyslanec, Jakub z Nouviona, pozoroval s hrůzou, že viklefovci počínají hlásati a žádati provedení viklefského artikulu o odnětí světských statků duchovním. A Knín?

Tento mladý, horlivý bojovník probíral na tomto kvodlibetu otázku, »zdali soudce podplacený, který rozhoduje ve prospěch podplácějících, tíže hřeší, nežli strana, která podplácí«, a zamítnuv ji, obracel se ostrými slovy proti protivníkům, kteří prý se jako Židé a fariseové spikli proti nevinným, roztrušují o království Českém a svaté Praze, že je nakažena kacířstvím, jsou velezrádci a odbojníci proti králi a království.

A vrchol arci všeho pohoršení pro arcibiskupa a stranu starší bylo neustálé vychvalování Viklefa, jehož cesta jediná je cesta pravdy, a scéna groteskní, kdy před shromážděnými hostmi a nesčíslným množstvím studentstva Jeroným vystoupil na katedru ke Knínovi a lehce ho hladě po bradě, řekl: »Hleď, milý hochu« — a tu začal česky, »oni ti ukládali o život a chtěli tě zabiti pro Viklefa, a ty jsi nevinen; hle, kde jsou teď, kteří tě pohaněli?«

Tohoto kvodlibetu ovšem se neúčastnil žádný ze starších mistrů německých — ale za to vedl k dalším krokům arcibiskupovým.

Jitření stoupalo — a král, který se konečně vrátil, aby přijal poselstvo francouzské (toto mělo ho vybízeti opět k neutralitě — a mělo k ní také pohnouti arcibiskupa a universitu), musil naposled rozhodnouti sám.

Dostavila se k němu počátkem ledna do Kutné Hory, kde přijal poselstvo francouzské, jehož jménem měl k němu převor Sallonský řeč o opravě církve, spolu s knížaty brabantkými, z Prahy deputace universitní, v níž mimo rektora a mistry německé byli také čtyři profesoři čeští, Hus s Jeronýmem, Ondřej z Brodu a Jan Eliášův. Když král zvěděl o nepokojích na universitě a o tom, že universita se dosud usnísti nemohla, rozzlobil se velice na mistry české (jež asi mistři němečtí ze všech těch nepořádků vinili) a obořil se na Husa krátce:*) »Ty mi vždycky děláš nepořádky se svým druhem Jeronýmem; a nepostarají-li se o to ti, jimž náleží, já sám dám vám postaviti hranici!« Tak pořídili mistři čeští u krále...

Hus vrátil se do Prahy — a upadl (asi z rozčilení) do těžké nemoci. Ale věc dostala se tím úplně do rukou horlivějšího a bojovnějšího Jeronýma; v několika dnech podařilo se Jeronýmovi mínění královo zcela zvrátiti. Hlavním jeho pomocníkem byl tu Mikuláš Augustinův (řečený z Prahy nebo z Vožice, také z Okoře nebo

---

*) Podle zprávy Nasovy na koncilu kostnickém, jak vypráví Mladenovic. Otištěno v Palackého Dokumentech, str. 282.

z Egerberka podle svých rozličných statků; často zván Mikuláš Bohatý na rozdíl od Mikuláše z Lobkovic, řečeného Chudý) — a hlavním asi důvodem, že král slíbil Francii i kardinálům tolik, že couvnouti nemohl a že odpor university musil mocí zlomiti.

A tak vydává král Václav slavný svůj »dekret kutnohorský«,*) nařizuje v něm universitě takto: »Ačkolivěk každý člověk každého člověka povinen jest milovati, přeceť potřebí jest, aby toto milování pocházelo z lásky zřízené; pročež cizinci přednost dáti proti domácímu není pravé; nebo pravá láska začíná vždycky sama od sebe a tak na přátely podle poslušnosti přirozeného přátelství dále se rozšiřuje. Poněvadž pak hodnověrná zpráva Nás dochází, že národ německý, v království tomto Českém žádného obyvatelského práva nemající, ve všech věcech, o kterých se při učení pražském jedná, tři hlasy sobě přiosobil k užívání, ježto národ český, pravý této země dědic, toliko jeden má a ho užívá: pročež pokládáme to My za nespravedlivé a velice neslušné, aby prospěchů obyvatelů zemských cizí a přesporní lidé v hojnosti měli požívati, oni pak škodlivým nedostatkem cítili se sklíčení: nařizujeme vám mocí tohoto listu pevně a určitě a naprosto míti chceme, abyste napotom národ

---

*) Zevrubnější výklad o těchto událostech, v nichž podíl Husův býval dříve přeceňován, podává souborná publikace »Historického klubu«, vydaná v jubilejním roce 1909 péčí akademického senátu české university »Dekret kutnohorský«. Jsou to přednášky a rozpravy Václava Novotného, Kam. Krofky, Jos. Šusty a Gust. Friedricha, k nimž připojen faksimilopisu dekretu kutnohorského, jež Hus vzal s sebou na koncil kostnický.

český při všech radách, soudech, zkouškách, voleních a jakýchkoliv jiných nadáních a zakládáních, podle toho zřízení, které národ francouzský v universitě pařížské a též jiní všichni národové v Lombardii a v Itálii užívají, ke třem hlasům všemi způsoby připustili a jej při tomto privilegium na budoucí věčné časy zanechali v pokojném užívání; a jinak nečinite, chcete-li nejtěžšího našeho hněvu se vystříhati!«

Tak zněl mandát královský, daný na Horách Kutných dne 18. ledna 1409 »království našich Českého léta 46., Římského však 33«. Nedlouho potom navštívili nemocného Husa oba přátelé: Jan Eliášův i Broda; a Hus, dostav krátce před tím opis dekretu, zeptal se Brody znovu: »Bylo-li by pak spravedливо, abychom my měli tři hlasy?« Oni oba jedním hlasem odpověděli, stojíce před ložem Husovým: »Kdyby Bůh dal! my k tomu nikdy nebudeme moci dojíti!« Hus pak pravil: »Hle, právě přišel posel od krále s listem universitě; tu máte opis, čtěte jej!« Jak zaradovali se asi vidouce, že národ český dobyl všeho, zač bojoval po pětadvacet let. A tu Hus vybízel své spolubojovníky k vytrvalosti: »Hle, já již téměř umírám; jestliže tedy zemru, *stůjte pro sim za spravedlnost a osvobození národa našeho!*«*)

A sotva že se uzdravil, vystoupil na katedru a vybízel věrné své české posluchače betlemské: »Dítky, děkujte Hospodinu a panu Mikuláši Augustinovu, že jsme Němce vykoře-

---

*) O tom o všem podává Hus zprávu sám ve svých obranách proti žalobám, zvaných »*Depositiones testium*«. Text otiskl Palacký, Documenta, 181.

nili a že jsme vítězi« — a vystoupiv na katedru universitní, horlil na konec své přednášky universitní o 3. kn. Lombardově ke studentům: »Přisahá se pro věrnost, jako činí lenníci králi nebo knížeti a králové obci, jakož se píše v 2. Král. kap. 5., kde se praví: Přišla pokolení israelská k Davidovi do Hebrona, řkouce: ‚Hle, my kost tvá a maso tvé jsme . . .‘ Tak by měli přísahati národové cizí se svými staršími českému králi Václavovi, že mu budou věrni a poslušni . . .«

A když Němci na universitě nicméně nehodlali poslechnouti krále, vzdorovali a rozmanitými traktáty bojovali proti nenáviděnému dekretu, bojuje i Hus zvláštním traktátem »*Defensio mandati*«.*) Dokazuje tam čtrnácti důvody, že král nejen měl právo dekret vydati, nýbrž že se tak stalo zcela správně a po právu božském i lidském; týmiž slovy, asi jako v prvním kázání r. 1401 (v. str. 88), dokazuje, že Čechům v Čechách náleží všude přednost i prvenství a končí ohnivou odpovědí na tvrzení Němců, že od prvopočátku university měli přednost oni a že jim náleží také nyní:

»K tomu se odpovídá podle textu Apoštolova ke Galatským (kap. IV. v. 1.): »Pokudž dědic maličký jest, nic není rozdílný od služebníka, ačkoli jest pánem všeho, ale pod ochráncemi a zprávcemi jest, až do času uloženého od Otce«, a níže: »a tak již nejsi sluha, ale syn; a poněvadž

---

*) Traktát ten, někdy také připisovaný Husovu právnímu příteli Janu z Jesenice, vydal poprvé Hoefler v *Geschichtschreiber*, II, 156—165; po něm Palacký v *Docum.* 335—363. Český překlad vydal jsem r. 1900 pod názvem »M. J. Hus Proti Němcům a cizozemcům« u J. R. Vilímka.

syn, tedy i dědic skrze Boha«, kdež z řečeného vyběře se podlé obdoby: poněvadž Čechové na počátku učení byli maličci ve vědách a tak pro nedostatek věd byli jako sluhové Němců a tak jsouce dědicové království, byli jako sluhové Němcův až do času uloženého od otce, totiž od císaře,*) který říkával: »Jak vzrostete ve vědách, vy budete páni a dědici: sečkejte maličko.« *Protože však již s pomoci Boží přišla plnost času, v němž učitelé čeští rozmnožili se nad učitele německé a povznesli se ve všech vědách a schopnostech nad cizince: následuje, že již nejsou sluhové, ale synové, a poněvadž synové, i dědici skrze Boha. Ať ustoupi tedy správcové a ochráncové, kteří prospěch vlastní vyhledávali na dědicích království, a dědicové, kterým přísluší dědictví, nechť panují na věky věkův Amen.*«

Ale Němců ovšem ani tato obrana Husova nepřesvědčila, ani další jednání královo nezastrašilo. Král totiž, nabyv dekretem kutnohorským jistoty, že universita pod vedením českých mistrů přidá se k neutralitě, odňal hned potom, 22. ledna 1409, papeži římskému Řehoři v celé říši české obedienci. V Praze potom, 16. února 1409, sjednal definitivní smlouvu se sbory kardinálskými a 15. března vypravil podle slibu své poselstvo na koncil — v čele jeho však stáli protiviklefovci Václav Králík z Buženic, Tiem, biskup míšeňský a j. Na tyto kroky královy odpovídá arcibiskup, jehož postavení se stává čím dále tím kolísavější, klatbami.

---

*) Míni tím ovšem císaře Karla IV., zakladatele university.

V postě r. 1409 stíhá církevní klatbou na prvním místě neposlušného Husa, pak jeho přátele m. Jana z Jesenice, Marka z Hradce (jehož sesadil také s kanovnictví pražského) — všechny viklefovcce a vůbec ty, »kteří předpokládají jednoho společného muže a jednoho společného osla« (t. j. realisty, v. str. 74). Ale k provedení klatby scházela mu moc: král a konšelé odpovídali represáliemi a exkomunikovaní, mezi nimi ovšem Hus, klatby nedbali, kázali a konali bohoslužby dále. Tu vyhlásil arcibiskup nad Prahou a okolím interdikt: nesměly se konati bohoslužby, posluhovati svátostmi atd. Nastaly na to výtržnosti pouliční: z jednoho kázání Husova vyhrnul se lid se zbraní proti paláci arcibiskupskému a jen četná stráž uchránila Zbyňka od násilí; za to lid vyléval si zlost na bohatých farách pražských, ty vybíjeny, faráři po ulici štvání, pohazování blátem, metání do řeky, jiní polonazí se svými souložnicemi smýkáni po náměstích a vlečení na pranýř. Arcibiskup — a s ním vyšší duchovní — odjel, vzav s sebou poklady chrámové, z Prahy do Roudnice: a král s městskou radou stavili důchody uprchlých, konfiskovali statky, žalařovali zbylé a vypovídali: moc arcibiskupova byla v létě r. 1409 úplně zlomena.

A týmž způsobem braly se věci na universitě. Němci nedali se nijak přesvědčiti o správnosti dekretu a 6. února 1409 podali králi protest. Neuznávali dekretu a nabízeli králi, aby se národ český, nemůže-li dosavadního stavu věcí snést, oddělil úplně od ostatních (jako se oddělila r. 1372 universita právníků) a aby měl svou universitu, se svými úřady, zkouškami atd. Tento protest doplnili mezi sebou smlouvou, že ve svém

odporu vydrží a že raději, než by dekret přijali z Prahy odejdou: a zavázali se, kdo by se zpro-
nevěřil smlouvě, že upadne do klatby, ztratí čest
a zaplatí pokutu 100 kop grošů (asi 7000 korun).
A zamezili také veškeré jednání universitní,
zkoušky, volby . . . , dokud by dekret nebyl od-
volán.

I jednáno s králem opětně (tou dobou byl král
na hradě Žebráku) o změnu dekretu. Král již před
odhodlaností Němců kolísal; ale poněvadž konec
konců šlo o neutralitu, král vysláním poselství
v březnu na koncil píský měl ruce již vázány a
nemohl svoliti, aby snad universita, třebas jenom
tří národů, vydala votum nepříznivé. A tak ko-
něčně veškeré jednání se rozbilo. A došlo tedy
na slova smlouvy německé. Hus sice na počátku
svých přednášek o 4. knize Lombardově varoval
německé své posluchače:*) »Jestliže tedy kdo
z vás přísáhl, že vyjde z Čech a nikdy se ne-
vrátí, ten nedovoleně přísáhl. Ať zruší přísahu
pošetilou, nedovolenou a od ďábla a jeho prů-
vodčích vnuknutou, aby neupadl do dvojího hří-
chu: neboť tak přísahající potřebuje moudrosti
světců svrchu uvedených: ať žádá od Boha a
dáno bude jemu, že pozná, že tato přísaha ruší
lásku, potlačuje pravdu, poskvřňuje poctivost,
ničí užitečnost a proti dřívější přísaze snaží se
porušiti dobro obce učení pražského!«

Ale slova jeho padala arci na skálu. Němci
nepovolili ani novému přísnému rozkazu krá-
lovi; a když o Jiří 1409 opět zmařili volby a
staří funkcionáři němečtí své úřady dále zastá-
vali, zlomil konečně král odboj německý mocí.

---

*) V mém vydání Lombarda, str. 503.

Dne 9. května na mimořádném shromáždění university odňal komisař královský, Mikuláš Augustinův, v průvodu konšelů a ozbrojenců, starému rektorovi Henningovi von Baltenhagen odznaky úřadu, pečet, klíče pokladny a matriku universitní — a přečetl rozhodnutí královské, jímž královský rada, bývalý profesor Zdeněk z Labouně, se jmenuje rektorem a Šimon z Tišnova, horlivý viklefovec, děkanem fakulty artistské. Dekret kutnohorský byl uveden v moc práva.

A Němci splnili svou výhrůžku. Domluvivše se již dříve s lantkrabaty durynskými a markrabaty míšeňskými vyšli 16. května 1409 (a ve dnech následujících) z Prahy — a po obtížné pouti, na níž dosti často byli týráni luzou, dospěli do Lipska, kde založili universitu novou; potvrdil ji 9. září 1409 papež Alexandr V. a prvním rektorem byl zvolen Jan z Minsterberka. Statuta její byla skoro doslovně opsána z pražských — byla opět rozdělena na čtyři národy (míšeňský, saský, bavorský a polský — k tomu náleželi Čechové). — —

Není pochybnosti, že odchodem Němců byla značně postižena universita (ztrativši mnoho profesorů i studentů a klesajíc ponenáhlu na ústav pouze zemský a národní, jednak nedostatkem konkurence, jednak nedostatkem studentstva) i Praha sama (mnoho zámožných lidí tak odešlo — a odnesli s sebou také mnoho kapitálu); ale zprávy pozdější tyto ztráty značně přehánějí. Že počet vystěhovalců nebyl do tisíců, o tom svědčí prostě to, že universita lipská, kam se odebral proud hlavní, měla v zimním běhu r. 1409/1410 pouze 368 posluchačů — a všechny university okolní dohromady ani ne tisíc. Kon-

cem června bylo vystěhování dokončeno; 28. června t. r. vydává král rozkaz, jímž vystěhované prohlašuje za spiklence, vypovídá ze země, sesazuje s jejich míst a na místo nich jmenuje nové mistry, směru viklefského i protiviklefského. Tak zlomen i odpor university.

Troj papežství.

Zatím 25. března 1409 sešel se koncil v Pise a 5. června sesadil oba dosavadní papeže, Benedikta a Řehoře; 25. června zvolen pak Istivý Řek, Petr Filargo, papežem pode jménem *Alexandra V.* Poněvadž však oba papežové svých hodností se nevzdali, nastává nyní *troj papežství*, doba nejhlubšího úpadku církve; k papežům římskému a avignonskému přistupuje papež piskký.

Království české, přes všecken vzdor arcibiskupův, přistoupilo ovšem k obedienci Alexandrově. Toho obratně užila strana viklefská — a vedla nyní sama stížnost na arcibiskupa, že hlásá kacířství o svátosti oltářní (že totiž zakazuje ji nazývati chlebem). Nový papež, který obratně 4. srpna rozpustil nepohodlný koncil a vládl obvyklým způsobem dále absolutisticky sám, uchopil se s radostí této zbraně proti neposlušnému metropolitovi — a 8. prosince 1409 vydána na arcibiskupa obsílka papežská. Místo Husa ocítl se nyní ve vyšetřování — arcibiskup Zbyněk sám.

Posice arcibiskupova byla naprosto nemožná. A arcibiskup sám, dříve již, poznal nemožnost dalšího odporu. Poradiv se s kapitolou a svými sufragány, biskupem olomúckým a litomyšl-

---

ským, přistoupil 2. září 1409 slavně v Praze, zrušiv interdikt a smířiv se s ostatními, konečně k obedienci Alexandra V. Den potom bylo slavnostní osvětlení, purkmistr s ostatními konšely za slavnostního troubení pojížděl po městě až do desáté hodiny večerní; slaveno tak smíření arcibiskupa s lidem i duchovenstvem (z něhož beztoho mnozí pro odpor králův se neodvážili ani interdikt zachovávat).

A zrovna tak vrátily se opět spořádané poměry na universitu. 27. září 1409 dal zatímní rektor na mimořádné schůzi universitní ustanoviti nová statuta. Dekret kutnohorský vepsán do knihy statut se všemi důsledky a rektor byl povinen (jak to žádal Hus v přednášce o 3. kn. Lombarda, v. shora, str. 159) vykonati přísahu věrnosti králi a království. Všechna ustanovení odporná byla prohlášena za neplatná. Tato nová statuta byla v obecném shromáždění celé university schválena 13. října 1409 a o sv. Havle přikročeno k první volbě rektora podle nového zřízení. Byl jím zvolen — mistr Jan Hus.

VI. VŮDCE NÁRODA.

Druhý rektorát.

Podruhé ujímá se takto rodák husinecký žezla rektorského — podruhé stojí v čele veškeré učené obce království. Ale jak veliký byl rozdíl tohoto rektorátu proti dřívějšímu, jehož odznaky před šesti lety odevzdal Harrasserovi!

Jednomyslná vůle národa ho k tomuto významnému úřadu povolala — stojí nejenom v čele počestné nyní university, nýbrž všech Čechů celého trojjediného království. A nejkrásnějším svědectvím národního jeho vědomí a silné lásky k vlasti jest ta okolnost, že zapomíná na všechno stranictví — a stejně si váží všech svých rodáků, ať jsou smýšlení jakéhokoliv. O tom svědčí nejlépe jeho první veřejné vystoupení jménem university, slavnostní řeč, kterou má — jménem a z uložení university — na výroční památku úmrtí Karla IV. dne 1. prosince r. 1409.

Natlačen byl asi chrám sv. Klimenta blíže mostu pražského, když Hus, vystoupiv na katedru v hranostajovém biretu rektorském, ujal se slova, obrav si za thema slova sv. Jakuba: »Posilněte srdcí svých, neboť se přibližuje příští Páně!« Upozorňuje ve svém kázání na tři poslední věci člověka: »hrozná smrt, strašný soud,

peklo horoucí. Smrt přichází, blíží se soud, peklo jest připraveno. Slyš, svárlivče, slyš, jinochu, starající se dlouho žítí, slyš, lakomče, slyš, mocný, slyš, nadutče, že smrt již přichází!« A rozbírá nyní hrůzy smrti, mluví o nich slovy Mikuláše z Bibrachu, Klaudianovými, (domněle) Vergiliovými; dává příklad na mrtvém Alexandru slovy Petra Alfonsa; na konec uvádí slova Davidova a Šalomounova, všechno že je marnost, a přechází k slovům, nám zvláště zajímavým; dí:

»Leč co by řekl nejslavnější kníže, císař a král Český Karel, jehož nyní památku slavíme, jenž byl ochránce církve, míru obnovitel, kněžstva příznivec, světlo knížat, živitel chudých, stavitel chrámů a slavné naší university zakladatel? Věru, kdyby mrtvý ještě mluvil, řekl by: Marnost nad marnostmi a všechno je marnost!

Ale prosím, co by mistři naši, svatého bohosloví profesori řekli, kdyby zemřeli hlasně odpovídali? Co mistr Mikuláš Biceps, dokazovatel nejbystřejší? Co Vojtěch, řečník nejskvělejší, co Jenek, matematik nejhbitější, co Mikuláš Rakovník, básník nejvýtečnější, co Štěpán z Kolína, vlastenec nejhoroucnější, co Mikuláš z Litomyšle, rádce nejdůvtipnější, co Jan Štěkna, jako polnice zvučná kazatel znamenitý, co Petr Stupna, hudebník nejlahodnější a potom kazatel nejhorlivější? Co ti a co ostatní, jejichž náhrobky šlapeme nohama, by odpověděli? Jistě by řekli: Marnost nad marnostmi a všechno je marnost! Nic neplatí učenost umění, nic nespasí rod ani krása, nic neplatí hojnost zlata: zanikly věci hmotné, jako taje led na slunci.

Hle, nejmilejší, sám přeslavný kníže, jehož budoucí svatost očekávájice, památku slavíme — a sami naši nahoře jmenovaní mistři, bratři v Kristu nejmilejší, padli do hlubiny jako kameny. Kdož z nás ví, dáno-li jim odpočinutí? Toho-li chceme dojíti, držme se skutečně našeho thematu, jímž se nám praví:

Posilněte srdcí svých, neboť se přibližuje příští Páně!« —

Takovým asi způsobem Hus mluví*) na počest velikého císaře jménem celého národa. Je to jistě nejkrásnější řeč Husova jak formou tak i obsahem; i ten malý úryvek citovaný to dosvědčuje zřetelně. A onen povýšený klid muže, jenž uznává zásluhu každého Čecha na kterémkoli místě, v kterékoli straně, je zvláště dojemný při výčtu oněch osmi mužů, které Hus pokládá za své předchůdce a za učitele národa českého. Čtete tu nejen jména mužů, kterých Hus následoval ve svém snažení — vedle Mikuláše z Litomyšle je to zejména slavný Štěpán z Kolína; jsou tu uvedeni mužové, kteří, jako Hus, českým kázáním sloužili Bohu a svému národu — Petr ze Stupna a Mikuláš z Rakovníka; jest tu jméno velikého vlastence Jenka (syna Václavova), který — jako Hus v tomto roce — kdysi před lety zápasil rovněž za práva svého národa — ale je tu také jméno slavného theologa, pařížského mistra Vojtěcha Raňkova z Ježova, který celým svým působením stál na stra-

---

*) Kázání, jako jiná, otištěno ve sbírce synodních, latinsky, v II. díle norimberského vydání r. 1558. Český překlad, podle rukopisů doplněný, učinil Milan Svoboda (Hus, Spisy, I, 194—201).

ně vyšších a mocných, proti lidu, při panstvu a papeži; jsou tu jména dvou nejslavnějších protiviklefovců — Mikuláše Bicipita, který hned od samého začátku, již r. 1381, stavěl se na odpor počátkům viklefství v Čechách — a Jana Štěkny, který teprve loni, krátce před svou smrtí, vedl ještě boj proti Stanislavovi ze Znojma a také Husovi samému. Tři z osmi mužů, jež tu Hus jmenuje jako chloubu národa, stáli rozhodně proti myšlenkám, které Hus zastával celou duší, se vším ohněm srdce — a přece, kdybychom toho nevěděli odjinud, z těchto slov Husových bychom toho nijak nevyčítali; tak stejně jest odvážena chvála všech — a Štěkna, který ještě loni na Husa žaloval u arcibiskupa a proti jeho traktátu »De corpore Christi« hřímal slovem i písmem, jest postaven se stejným příznivým oceněním vedle velikého Chimery, jehož Hus tak si vážil a následoval, zrovna tak jako protidemokratický Vojtěch Raňkův vedle viklefovice Mikuláše z Litomyšle.

A v takovém asi duchu vede Hus svůj úřad rektorský; mocí svého úřadu vyproštuje ze staroměstského vězení svého předchůdce Zdeňka z Labouně, děkana u Všech Svatých a sekretáře královského, jehož dala 24. ledna r. 1410 rada staroměstská vsaditi mezi sprosté lotry a druhý den na soudě arcibiskupském mučiti a vyšetřovati. Zdeněk nebyl nikterak muž mravů vzorných — ale němečtí radní páni chtěli zcela jistě v něm zasáhnouti také krále. Zakročení jeho mělo úspěch; Zdeněk musil býti propuštěn. Dne 11. března 1410 předsedal při inepci mistrské svého milého svěřence a stoupence, pana Zdislava ze Zvířetic — a zaměstnání jeho rektorské ukládalo

mu takových povinností celou řadu. Byl proto jistě rád, když tohoto velmi čestného a ještě více obtížného úřadu mohl se sprostiti 19. dubna 1410, odevzdav jej doktoru lékařství Janu Šindelovi (děkanem artistů zvolen opětně horlivý viklefovec, jeho stoupenec, Petr z Koněprus). Měl svrchovaně potřebí času i klidu k novým bojům s arcibiskupem.

Nové žaloby.

Okolnosti, v polovici r. 1409 tak příznivé Husovi a straně viklefské vůbec, se přistoupením arcibiskupa Zbyňka k obedienci Alexandrově podstatně změnily. Neboť nebylo pochybnosti, že papeži, nezcela pevně sedícímu, byl mocný metropolita mnohem milejší nežli nějaký kazatel soukromé kaple, z viklefství podezřelý. A tak sotva že se dostavilo ke kurii poselství arcibiskupovo, nesoucí zlaté koflíky a veliké sumy peněz, Alexandr nejen odvolal povolání arcibiskupa před kurii, nýbrž i 20. prosince 1409 vydal novou bulu (pod olověnou svou pečeti), v níž nařizoval arcibiskupovi, aby zakázal mocí apoštolskou kázání jinde mimo kostely katedrální, kolegiátní, farní a klášterní, aby si dále ode všech vyžádal knihy Viklefovy, sestavil člennou komisi k jejich prozkoumání — a podle jejího výroku zakázal učiti bludným artikulům — a konečně aby proti všem neposlušným zakročil podle práva, nedbaje žádných odvolání.

Tato bula, kterou nepochybně si poslové Zbyňkovi v Římě vymohli zcela podle svého přání, došla do Prahy sice teprve v březnu 1410; zatím však starali se Husovi odpůrci

o nové žaloby — a tak sestaveny *artikule* z r. 1409,*) v nichž Hus poprvé viněn z bludařství.

Jako hlavní svědek těchto artikulů vystupuje farář Protiva, jenž uvádí některé — výše uvedené — závadné výroky Husovy z let 1399—1401, o prlenci sv. Řehoři, o utrpení Jana Nep., o římském Antikristu, o svátosti oltářní atd. (Viz str. 85—86.) Nebylo arci zapomenuto na to, co vytýkáno loni (viz str. 138—139): že káže proti kněžstvu přes zákaz synodní, že vytýká brání peněz za svátosti, že chválí veřejně Viklefa. Týkala-li se prvá žaloba více stránky disciplinární, že Hus nezachovává předepsané formy a nařízení, tato žaloba jen v druhé polovici zabývala se touto stránkou formální, v první však obviňovala Husa z bludů, jmenovala ho kacířem a heretikem. A Husovi bylo nařízeno, aby se dostavil před inkvizitora kacířství, známého m. Maříka Rvačku, a tam aby krátce odpověděl: *ano* či *ne*, *věří-li* či *nevěří-li*. Hus se dostavil a z artikulů se poměrně snadno očistil, druhý inkvizitor, Jaroslav biskup sareptský, byl jeho přítel, a artikule Protivovy byly z doby starší; třebaž že dříve Hus snad byl zachvácen některými naukami Viklefovými více, než později, r. 1409 jistě učil v základních bodech přesně dle nauky katolické. Pokud se týkalo výtky štvání proti arcibiskupu, mohl právem popřítí — jeho kázání jistě osobně proti Zbyňkovi namířena nebyla; pokud

---

*) Artikule otištěny, podle pozdějšího vlastního sepsání Husova, s jeho odpovědmi u Palackého, Documenta, str. 164—169, podle rukopisu Mladenovicova; český překlad Svobodův ve Spisech Husových, I, 42—46.

se týkalo výtky o braní peněz za svátosti, mohl Hus se odvolati, že to vytýkal kněžstvu se schválením generálního vikáře Adama z Nežetic; pokud se konečně týkalo výtky štvání Čechů proti Němcům, i tu mohl právem popřít. Vždyť Němci odešli dobrovolně a podle své smlouvy ani nemohli v Praze zůstatí.

Takovým způsobem vidíme zřetelně — ač ovšem ani tyto žaloby nemohly ještě vésti k odsouzení Husovu — jak se pomalu, ale jistě celá věc Husova posouvá z disciplinárních přestupků na pole kacířských zločinů — a jak z horlivého karatele svatokupectví a mnohoobročnictví v žalobách pomalu se vytváří nebezpečný bludař a neposlušný sluha církve. Ale vidíme také, jak řada odpůrců Husových roste.

Mimo neznámé, ale jistě nejčetnější odpůrce na jednotlivých farách a klášteřích jsou to zejména z pražských farářů Jan Protiva, farář na Poříčí, nám již známý (v. str. 110—115), Jan, farář v Podskalí, Michael de Causis, farář u sv. Vojtěcha (nazýván proto »z Smradař«, poněvadž kostel byl »v jirchářích«), Pavel, kazatel u sv. Haštala a j. Z kanovníků pražských, rádců arcibiskupových, byli to doktor práv Jiří z Bora, kolega Husův Mikuláš Zeiselmester, slavný skladatel hudební m. Závíše a j. Byli to dále mnozí slavní theologové na universitě — a pak ovšem mnoho duchovních na venkovských farách a klášteřích; k takovým klášterům, Husovi zejména odporujícím, náležel klášter kartouzský »údolí Josafat« u Dolan na Moravě, klášter augustinánský v Rokycanech a j. Také většina pražských řeholníků stála proti Husovi.

Ale Hus měl ovšem také hojně a nadšeně stoupence na venkově; tak se k němu hlásily Louny, jež zvláštním listem v odhodlání jejich povzbuzoval, dále Plzeň, kde horlivě jeho nauku hlásal kněz Koranda, pak Krumlov, kde s ním šel věrně farář Jan Bradáček a j. Také některé kláštery šly s ním — a zejména společnosti nábožných žen »bekyň«, které u některých chrámů pražských a venkovských žily pospolitě (v. str. 89—90) — a ovšem mnoho drobných venkovských šlechticův a duchovních.

A tak vidíme, jak od roku 1410 Hus rozvíjí čilou korespondenci se svými stoupenci a nepřáteli. Korespondence tato jest vedena z největší části latinsky; česky Hus píše jen těm, kteří latinsky neuměli: ženám, drobným zemanům a prostému lidu. Ostatním všem píše latinsky. Z té korespondence jsou zajímavé některé kusy, v nichž Hus brání se proti žalobám anebo povzbuzuje své stoupence k vytrvání.

Z obran proti žalobám, někdy v l. 1410—1412, jest zajímavý přísný list mistru *Závišovi*. Tento kanovník pražský, člen komise pro odsouzení knih Viklefových, ačkoli byl již 30 let farářem v Prachaticích, přece nikdy tam nepůsobil, bera — po nechvalném zvyku tehdejších — pouze příjmy z fary a dáváje se zastupovati kaplanem. Nazval kdesi, spolu asi s ostatními, Husa již zjevně kacífem; Hus na to píše:*)

»Spasení od Pána Ježíše Krista! Mistře cti-hodný! Doneslo se mi, že jste mne zřejmě na-

---

*) List jest zachován pouze v otisku norimberském z r. 1558; určitého data nelze zjistiti. Viz mou sbírku, sv. I., č. 18.

zval kacířem. Jestli tomu tak, prosím, odpište mi, a pak uvidíte s Boží milostí, že víru, kterou chovám, veřejně vyznám a obhájím, ne pokoutně osočuje, nýbrž jak se sluší na pravého křesťana. A kéž byste poznal sebe sama, jak snad od třicíti let nebo více stříháte ovce v Prachaticích, a kde vaše sídlo? kde práce? kde pastva ovcí? Nepomníte slov Páně: Běda pastýřům, kteří pasou sebe samy, ovcí však nepásli! Kde, prosím, ono evangelium Kristovo na vás se vyplňuje: Dobrý pastýř před ovce kráčí a ovce následují ho, poněvadž znají hlas jeho? Jak, prosím, kráčíte před ovce a jak vás následují a slyší, když za mnoho let zřídka vás spatří? Přejde den, kdy vydáte počet z ovcí svých a obročí mnohých, o nichž čtete v právicích svých, že kdo může z jednoho náležitě živ býti, nemůže jiného bez hříchu smrtelného držeti.

To máte v mysli uvažovati, ne bližního kaceřovati. Anebo kdybyste věděl, že je kacíř, měl byste podle pravidla Apoštolova jednou a dvakrát jej napomenouti, a kdyby nepřijal napomenutí, pak se ho jako kacíře varovati a zvláště, ježto jste mistr a doktor, který můžete, ba i máte na učitelskou stolicí veřejně k obhájení pravdy vystoupiti. Ba, ježto jste z odsuzovatelův jeden vyvolený, měl byste odsouzení a spálení knih hodnověrně z Písma dokázati.

To vám píši, bratrsky vás napomínaje podle pravidla Kristova, které praví: Zhřešil-li by proti tobě bratr tvůj, potresci ho mezi sebou a jím samým. Tedy, bratře, přijměte to, a jestliže jste o mně tak mluvil, odpovězte, a až dokážete, že jsem kacířem, dám se pokorně napravit, a vy vezmete odplatu, že jste člověka odvrátil od

bludu. Leč doufám od milosti Boha všemohoucího, že tak velikou víru chovám v Pána Ježíše Krista, jakou vy a tak dobře, ochoten jsa pro ni v naději pokorně smrt podstoupiti.«

Ještě zřetelněji vidíme boj, v jakém Husovi stoupenci a odpůrci se sráželi o zásady mistrovvy, v listu k Plzeňským,*) který snad jest psán někdy v letech 1411—1412 — jest to jeden z prvních listů Husových českých:

»Dobrým setrvánie v ctnosti a hříšným svaté poznánie Pána našeho Jezu Krista.

Páni milí a bratřie v milosti Boží! Velmi tesklivě slyším, že máte mezi sebou roztrženie a nesvornost v pravdě boží, že dobře počense zle konáte, Boha hněváte, duše své tupíte, zlý příklad jiným dáváte a svú čest maříte, pro malý zisk světa tohoto málo vážíte život věčný. O proč nepomníte, že die Spasitel: Co platno jest člověku, ač vešken svět zíšťe, a své duši uškodí? a kterou dá člověk otměnu za duši svú? O proč nepomníte, že ste byli příklad dobrý vši České zemi v sjednání dobrém, v slyšení slova Božího, v stavení zlosti? O kterak ste pozapomenuli, že jednota vaše v dobrém svatá, ta vás od nepřátel bránila, bohatila a vzácny před Bohem i před lidmi činila! Znamenal to nepřiel boží, ďábel, želeje toho zbudil Antikristovy a své údy, aby z vás Boží milost a vůli vypudili, a jemu dóm, biednému duchu, z něhož byl jest vyhnán, navrátili, aby on pojma sedm duchóv horších zase se navrátil, aby hóře bylo nežli prvé. Již

---

*) Otištěn ze souvěkého téměř rukopisu pražské knihovny klementinské často; posledně v mé sbírce, sv. I., č. 27.

irýnorty, již hry, již jiné nešlechtnosti, vyrazil z vás slovo Božie, v vás navrátil. Kde máte pastýře duší svých? kterak vás vede? rána není ukázána, není, ktoby se slitoval, aby raněné od lotrov, vína a oleje nalije, uvázal ránu vaši. Máte snad ty, jenž vám nalévají jedu lehčením písma, a oleje, ne lásky pravé, ale pochlebenství. Neviete toho, že pochlebník jest sladký nepřítel, ale ktož koho treskce, ten toho miluje, rány léčí, ač se neduživý hněvá a škeří. O svatý Řehoři, veliký papeži, ty dieš: Ten jedne sám přítel bude, kterýž nečistoty s mé duše setře. Milý svatý, pros za Plzňany, ať tě v tom následují, a tehdyť budú jako prve božie slovo velebiti, kázanie protiv hřiechom milovati, vódce pravé k sobě vinúti a vlky hltavé od sebe puditi. Znamenati budú, že kto je treskce, ten k Bohu vede, a kto pochlebuje, ten je ot Boha lúci; kto pochlebuje, jedem krmí, kto treskce, vínem napájie. Vzpomenúť, žeť brzo zemrú, a blaze tomu, kterýž dobře umře, ale běda, kto hřiechem se naprzně, upadne do věčného ohně. O milí křestění! viete, že pověst dobrá lepšie jest, než mast drahá. Kam chcte dieti svú dobú pověst, jenž jest takto vzněla: »Plzňené jsú najsvornější, město své řádně zpravují, slovo božie milují, pudie ven kněžské ženy a rufiány, kostky sú stavili a jiným městám dobrý příklad dali. Věrně Buoh byl zavítal mezi vás, pšenice nasál, a ďábel kúkol vtrúsil, aby pšenici udušil. Ě pro milého Pána Boha, pro ohavné najukrutnějšíe božie umučenie, pro své spasenie, pro svú čest, pro jiných polepšenie, pro své zčestie: ktož ste chybili, uhoďte v pravdu; ktož jste svatí, buďte svěťjší! Nebť die Pán Buoh: Čas blízko jest; kto škodí, škodť ještě,

a kto v mrzkostech jest, mrzek buď ještě, a kto spravedliv jest, spravedliv buď ještě, a svatý osvět se více. Aj přídut brzo a otplata má se mnú jest: otplatiti každému vedle skutków jeho. Takť die Pán Ježíš. Přijmete-li jeho slovo mile a zachováte, dá otplatu život věčný v radosti nesmierné; pakli nepřijmete a nezachováte, dá zatracenie věčné v ohni věčném, v temnostech mezi diably, kdež nižádného nebude odpočinutie ani utěšenie. Ale ufám jeho svaté milosti a mám naději, a proto vám píši, že dobří setrváte, a druzí se polepšíte ve všem dobrém, a tak budete synové Boží, měšténiné města, v němž nebude temnosti ani zamúcenie, a v němž budete otce Boha viděti a všecky věci znáti a jeden druhého plně jako sám se milovati, a budete každý mieti, co bude chtieti. Toho města z Plzně, nynie rozbrojené, rač vám všem dopomoci otec i syn i duch svatý smrtí Pána Krista a s pomocí Panny Marie i všech svatých Amen. — —

Po napsání lista přišel mi list, v němž psáno jest, že bránie knězie čísti čtenie přirozeným jazykem česky neb německy. Druhé, že kázal některý kněz, že nižádný, jenž smrtedlně hřeší, nenie slúha ani syn ďáblóv. Třetí, že na nové mši kázal řka kněz tento: dokudž jest neslúžil, byl jest syn boží: ale dnes i potom, když slúžiti bude, jest otec boží a stvořitel těla božieho. Čtvrté, že kněz ten kázal, že náhorší kněz jest lepší než laik nálepší. Jestli tak a nižádný se proti těm bludóm nepostaví, znamenie veliké jest nad vámi, že ste velmě pravdy odpadli, a zvláště kteří jste učení a rozum máte. Neb jakož die sv. Jan Zlatoústý na ono slovo Krista Spasitele našeho: »Nerodte se báti těch, jenž zabíjejí tělo,«

že těmito slovy ukázal jest Kristus, že netoliko ten zrádce jest pravdy, kterýž nesměle praví pravdu, aneb (kto) nesvobodně brání pravdy, kterěz slušie svobodně brániti, zrádce jest pravdy. Neb jakož kněz dlužen jest, aby pravdu, kterúz ot boha jest slyšel, směle kázal: též laik, to jest člověk nekněz, dlužen jest, aby pravdy, kterúz jest slyšel ot kněze vynešenú z písma, bránil doufajně; pakli toho neučiní, zrazuje pravdu. Aj teď máte velikého svatého důvod z toho slova Kristova: »Nerodte se báti těch, jenž tělo zabíjejí«, že každý, i nekněz i kněz, ktož zná pravdu, má jie do smrti brániti, jinak by byl zrádce pravdy a tak i Kristov. A mnozí z vás znáte pravdu a jste naučeni, že každý móż zákon Boží mluvíti, vyznávati a umie-li, i čísti, buď latině, jako sv. Marek čtenie psal, buď řecky, jako sv. Jan své čtenie a kanoniky neb epištoly psal, buď židovsky, jako sv. Mateus své čtenie popsal, buď syriansky, jako sv. Lukáš své čtenie popsal, buď persky, jako sv. Šimon čtenie kázal a popsal, buď judsky, jako sv. Bartoloměj, a tak o jiných jazyciech: kterakž dáte kněžím brániti, aby lidé zákona božieho nečtli česky neb německy? Také k druhému kusu zda nevíte, že nelze jest i Bohu v ctnosti i ďáblu v hříeše slúžiti? Viem, že ste slýchali, že Kristus die: Nemóž nižádný dvěma pánoma slúžiti, a potom: Nemóžete slúžiti bohu a mamonovi. A také víete, že sv. Petr die: Ktož ot koho přemožen jest, ten toho slúha jest; a Kristus die: Kto hříech činí, slúha jest hříecha; a sv. Pavel k Římenínom die: »Slúhy ste byly hříecha.« — Kterak toto písmo svaté věduce, trpíte, kněz káže, že nižádný, ktož jest v hříeše smrtedlném, nenie slúha ďá-

blóv? — Také viem, že jste slýchali, že Pán Ježíš die, že kúkol jsú synové zlostní, jichž jest ďábel nasál v svět, a že také die zlým: Vy z otce ďábla jste a žádosti otce svého chcete učiniti; a dává příčinu, řka: že nemůžete slyšeti řeči mé, protož z otce ďábla jste. A sv. Jan apoštol duchem svatým die: »Synáčkové, nižádný vás nesvodí; ktožť pravdu činí, spravedlivý jest, jakož Kristus spravedlivý jest, a ktož hřiech činí, z ďábla jest.« A potom die: V tom známi jsú synové boží a synové ďáblóvi; každý, ktož nenie spravedlivý, nenie z boha. Aj teď máte, že každý smrtedlný hřiešník jest z ďábla a syn ďáblóv: kterak tehdy přěpúštíte kázati kacěřstvie proti tomuto svatému Kristovu písmu? Vězte, že ten tak káže, jest slúha i syn ďáblóv a jest horší než najmenší laik dobrý. A tak nenie otec boží ten kněz: neb by Bóh byl syn toho kněze, a ten kněz jest syn ďáblóv, tehdy by bóh byl také syn ďáblóv! Také ten kněz, tak ten blud káže a drže, nenie stvořitel těla božieho, ale jest rozmnožitel kacieřstvie velikého. Nechť vezme všechny tovařiše své na pomoc a stvoří s nimi jednu hnidu a tehdy jim vyznám, že jsú stvořitelé! Nelze jest pro dlúhost písmem tuto dověsti. O srdnatí křestané! zda jste již všichni zemřeli, že dáte bludy vésti a Božie slovo súžiti? Prozřete a nedajte ďáblu nad sebú vévoditi! Toho vám Pán Bóh, jenž sám móž býti a jest stvořitelem,*) pomáh(a)j. Amen!«

---

*) O těchto bludech, tehdy obvyklých, viz jiné Husovy výklady shora str. 40—43. O nich napsal později Hus zvláštní latinský spisek proti kazateli v listu jmenovanému.

Další stíhání.

Takto vidíme v Husovi nyní střed všech snah opravných a vůdce duchovenstva, toužícího po reformách. Toto nazýváno od staršího směru *vikleřisty*, sami se nazývali »*kněžstvo evangelické*«. Zahrnován láskou s jedné strany, Hus ovšem také je cílem a prvním terčem všech útoků a stíhání se strany druhé.

Toto stíhání počalo se nyní s novou vehemencí na základě zmíněné buly papežské hned v březnu 1410, jak do Prahy došla. Arcibiskup podle ní zakázal znovu kázati a jmenoval podle ní komisi, jež měla zkoumati knihy Vikleřovy; byli v ní mimo Adama z Nežetic a Jiřího z Boru také mistr Závíš a jiní.

Ačkoli bula zapovídala každé další odvolání, odvolal se Hus nicméně »*ad papam melius informandum*« (= k papeži lépe zpravenému). Vykládal v tomto odvolání (jež nám zachováno není), že papež byl mylně informován, že bludařů v Čechách není už proto, že arcibiskup Zbyněk sám slavnostně před nedávnem vyhlásil, že o žádných bludech neví. Nemělo arci výsledku.

Zatím pracovala komise vikleřská rychle; záhy se vědělo, že navrhuje odsouzení a spálení knih Vikleřových. Marně se sešla 15. června t. r. universita pod předsednictvím rektorovým, protestovala proti chystanému výroku a dovoľávala se pomoci královny. Arcibiskup hned druhý den, 16. června, dal na obvyklé letní synodě oznámiti napřed bulu papežskou, pak rozhodnutí komise. Jím bylo 18 knih Vikleřových

(mezi nimi Dialog, Trialog a j.) prohlášeno za bludné a nařízeno jejich spálení. Zakazuje dále (podle buly) kázati mimo jmenované chrámy, stíhá neposlušné nejpřísnější klatbou církevní, suspensí od beneficí a případně ramenem světským.

Znovu se (marně ovšem) dne 21. června ohradila proti tomuto snesení synodnímu universita zvláštním veřejným prohlášením — a znovu ovšem ohradil se dne následujícího také Hus.

V neděli, dne 22. června 1410, natlačena byla kapse betlemská posluchači, kteří chtěli vědět, jak se zachová Hus k vyhláše arcibiskupově. Každý viděl, že věci jsou dohnány na ostří nože, a oči všech lpěly na rtech Husových, když počal mluvit. »Hle, papež nedávno zemřelý« — pravil, když podle rozkazu synodního přečetl její nařízení — »píše v listu svém arcibiskupu pražskému o vykořenění bludů m. Jana Viklefa v Čechách a v Moravě a jinde v knihách jeho rozsetých. Preláti naši přinesli nám bulu, ve které se píše, že srdce mnohých v městě Pražském jsou nakažena kacířstvím« — hlas kazatelův se tu jistě chvěl vnitřním pohnutím, ale již hlučel lid shromážděný: »Lžou, lžou!« Teprve za chvíli mohl Hus pokračovati: »Ale já pravím a děkuji Bohu, že jsem neviděl žádného Čecha kacíře!« A pokračoval nyní hlasem silnějším a silnějším: »Hle, vyplněno je proroctví, které píše Jakub z Terama, že 1409 vyvstane pronásledovatel evangelia a víry Kristovy; totiž sám papež nyní zesnulý, nevím, je-li v nebi či v pekle, který píše na svých oslích kožích, aby arcibiskup spálil knihy Viklefovy.« A přikročil nyní k vý-

kladu o knihách Viklefových — nejsou v nich samé bludy, obsahují mnoho dobrého; universita se spálením jich nesouhlasí. Oznamuje, že chce se s ostatními odvolati proti rozhodnutí arcibiskupovu, a ptal se shromážděných, chtí-li se ho v tom přidržeti. »Chceme a přidržujeme se!« zněla odpověď lidu. A tu zavřel Hus kázání slavným slibem, že se nepodrobí a že vytrvá, i kdyby měl býti vyhnán ze země nebo zemřít ve vězení. Vyzval i posluchače k stálosti — nyní že nastává doba jako za Mojžíše: opásati se mečem a hájiti Zákona Páně. (Mínil tím ovšem — meč Písma.)

Hnutí, vyvolané kázáním Husovým a zakročením university, bylo tak silné, že král sám zastal se u arcibiskupa strany viklefské a že arcibiskup slíbil, že s vykonáním tohoto rozsudku sečká až do příchodu markrabího Jošta moravského, knížete velmi učeného, s nímž se král chtěl o věci poraditi.

Na štěstí v těchto dobách přispěla viklefovům i příznivá náhoda. Dne 3. května t. r. zemřel papež Alexandr V. (pozdější pověst připisovala jeho smrt otravě Kossově) a na jeho místo nastoupil (prý lstí a podvodem) 17. května pověstný Baltazar Kossa jako Jan XXIII. Tento (byl teprve jáhnem) dal se 24. května vysvětit za kněze, 25. května pak v Bologni slavně korunovati za papeže; 1. června oznámil pražské universitě své nastoupení zvláštním poselstvím.

A k tomuto novému papeži odvolávají se viklefovci vedením Husovým dne 25. června 1410 v Betlemě. Ve zvláštním notářském spise Hus se Zdislavem ze Zvířetic spolu se třemi bakaláři a třemi studenty »ve jménu svém a

všech věrných křestanů« předkládají novému papeži novou *apelaci*.*)

Odvolání jejich obrací se napřed proti bule Alexandrově: není-li prý vůbec podvržená, o čemž mnozí jsou přesvědčeni, byla vylákána nesprávným udáním o kacířstvích v Čechách. Když se proti ní odvolali, papež svěřil rozhodnutí arcibiskupu, ale poněvadž dříve zemřel, než Zbyněk rozhodnutí pronesl, pomínula jeho plná moc. Knihy Viklefovy byly nerozvázně určeny ke spálení; neboť jeho filosofické, logické a morální traktáty vůbec žádných bludů obsahovati nemohou, a theologické, i když bludy obsahují, mohou býti na universitě týmž právem čteny, jako díla Aristotelova, Averroesa a jiných pohanů, jež obsahují nesčíslná kacířství a přece jsou k magisteriu předepsána; dovolávají se dále protestace universitní a dokazují, že vůbec ani není možno, aby v době od vydání buly do 16. června komise byla zmíněné knihy tak důkladně pročtla a posoudila. Pak se obrací odvolatelé proti druhé části výroku arcibiskupova o kázání: ten jest proti zakládacímu listu kaple betlemské; Bůh nechtěl, aby slovo Boží bylo vázáno. Proto pak »poněvadž Boha jest poslouchati více nežli lidí v těch věcech, které jsou potřebny k spasení«, neuposlechnou Hus a jeho přátelé zatím rozkazů arcibiskupových, vyčkávajíce rozhodnutí papežova.

Tímto Husovým odvoláním opět ovšem nemohl býti zastaven další postup jednání, poněvadž podle výslovného nařízení buly odvolání

*) Otiskl, podle staršího vydání norimberského, Palacký v Dokumentech 387—396; český překlad učinil Mareš, Listy Husovy.

nemělo moci odkládací — naopak, toto odvolání přivádí Husa nyní pomalu do konfliktu se stolicí papežskou.

Neboť arcibiskup dal nejenom všechny, kteří tuto novou apelaci podali, do klatby, nýbrž podal nyní na Husa žalobu u papeže, v níž ho jmenuje hlavním původcem viklefství v Čechách, viní z neposlušnosti (poněvadž káže dále i po zákazu), podává zprávu o jeho kázání dne 22. června a žádá o jeho předvolání a potrestání stolicí apoštolskou. A nedbaje ani varování ani svého slibu, že počká na příjezd Joštův, dal dne 16. července 1410 všechny zabavené knihy Viklefovy (bylo jich přes 200) slavně, za vyzvání a zpěvu »Te deum«, na hranici spáliti.

Nastaly proto opět veliké nepokoje v Praze; byly šarvátky a půtky mezi oběma stranami; viklefovci opět pronásledovali faráře a »popy« strany arcibiskupské, stoupenci hierarchie bili a tupili viklefovce — skoro celý měsíc trvaly nepokoje. Jeroným s okna kaple betlemské mluvil vášnivě k lidu — a on také byl asi původcem některých z těch pouličních popěvků, jež se nyní Prahou rozléhaly. Z nich nejznámější byly tyto dva:*)

Zajiec biskup Abeceda
spálil knihy a nevěda,
co je v nich napsáno

a: Zbyněk knihy spálil,
Zdeněk je podpálil,
učinil hanbu Čechóm —
běda bude všem nevěrným popóm . . .

---

*) Srovnej Nejedlý, Dějiny husitského zpěvu, 419 až 421.

Na tyto posměšky odpovídala strana hierarchická rovněž podobnými písničkami — a také tak zvanou *mši viklefskou*. Byla to parodie, dochovaná v několika variantech; jeden z nich*) zní v úryvcích:

»*Kniha narození* zlořečení všech synů kacířských; syn ďábla Viklef, Viklef zrodil Stanislava ze Znojma, Stanislav zrodil Petra ze Znojma, Petr zrodil Pálče, Pálč zrodil Husa, Hus zrodil Marka z Hradce, Marek zrodil Zdeňka, Zdeňk zrodil Tišnova, Tišnov zrodil Koněprusa, jenž byl ničema pětinasobný, Koněprus zrodil Michalce, Michalec zrodil Knína, jenž byl otec nepravosti, Knín zrodil Jeronýma, bojovníka Antikristova, Jeroným zrodil Jesenice až do vystěhování tří národů; a po vystěhování Jesenic zrodil Zdislava malomocného, jehož nákazou nakaženi byli mnozí. Nejposléze však v dobách těchto nejenom literáti za fantastickými Viklefovými bludy stáli, ale vůbec i laické jednotliví a jednotlivě všichni.

Věřim ve Viklefa, vůdce pekla, patrona Čech, a Husa, syna jeho jediného, ničemu našeho, jenž počat jest z ducha Lucipera, narozen z matky jeho a stal se vtěleným rovencem Viklefa podle zlé vůle a větším podle jeho stíhání, kraluje v času spuštění university pražské, v době, kdy Čechy od víry odpadly. Jenž pro nás kacíře sestoupil do pekel a nevstane z mrtvých, aniž bude míti život věčný. Amen.

Klatý, klatý, klatý zpíváme: Viklefe Škariotský, plná jsou nebesa i země kacířství tvého.

---

*) Podle otisku *Loserthova*, Hus und Wiclif, 299 až 303.

O sedíš v propasti, zlořečen, jenž přichází ve jménu ďábla. O sedíš v propasti.

Štěkátku Boží, jenž sbíráš hříchy světa, dej Čechům odpočinutí své věčné!

Všemohoucí věčný Bože! Dej, ať my Viklefovu slavnost věrně konajíce a s ním ve víře se shodujíce účastníme se i slávy jeho. Skrze Pána našeho... Amen.

Jděte, zlořečení, mše skončena. *Bohu díky.*«

Takovým způsobem myslí v Praze se jítřily — a k uklidnění jich ovšem nepřispělo nikterak, že se universita ujala nyní celou vahou kaceřovaných a spálených knih Viklefových. Ohlásila veliký turnaj vědecký, v němž hlavní knihy odsouzené brání přední viklefovci s Husem v čele. Vyhláška; někdy kolem 24. července vydaná, oznamuje:*)

»M. Jan z Husince, svatého bohosloví bakalář zřízený, bude státi příští neděli (27. července) proti odsuzovatelům k obhájení knihy M. Jana Viklefa o nestvořené, blahoslavené a velebné Trojici.

M. Jakub ze Stříbra, svatého bohosloví bakalář, bude státi v pondělí příští (28. července) o jedenácté hodině na katedře, aby obhájl Dekalog M. Jana Viklefa proti odsuzovatelům, tvrdícím, že jmenovaná kniha v sobě má zjevná kacířství.

M. Prokop z Plzně bude státi ve čtvrtek (31. července) na katedře, aby způsobem školským hájil, že traktát M. Jana Viklefa »o ideách« žádného kacířství jistě netvrdí, ani bludu proti katolické víře brojícího.

*) Viz mé Listy Husovy, sv. I., č. 16.

Zdislav z Vartenberka, jinak ze Zvířetic, mistr svobodných umění učený university Pražské, bude státi od příští středy za týden (6. srpna) o 11. hodině na katedře, hotov jsa obhájit knihu M. Jana Viklefa »o všeobecných pojmech« proti otihodnému p. Zbyňkovi, arcibiskupu Pražskému, a jeho mínění méně spravedlivě pronesenému a proti všem jiným jmenovaný výrok jakýmkoliv způsobem potírajícím.

M. Šimon z Tišnova, svatého bohosloví bakalář, zamýšlí v příští úterý (29. července) o 11. hodině, podaje napřed ohrazení víry obhájit traktát M. Jana Viklefa o důkazech tvrzení proti odsuzovatelům téhož traktátu a ukáže, že žádné kacířství ani nějaký zřejmý blud není v něm obsažen.«

A přesně podle programu obrana spálených knih také provedena. Ještě před tím však asi, jako úvodem, napsal Hus malý traktátek »*De libris haereticorum legendis*«*) (= O čtení knih kacířských), v němž dokazuje, že i v knihách kacířských naleznou se pravdy, jež máme vyhledávati — ale kromě nich máme vyhledávati bludy, abychom je vyvrátili; pouhé spálení jest však čin hrubé moci, plynoucí z nevědomosti.

Hlavní turnaj počal (podle programu) obranou knihy Viklefovy »*De Trinitate*« (= O Trojici). Tón, jakým jest celá obrana psána a přednesena, jest velmi jasně patrný ze slov: »Abych se tedy mlčením takto neprovinil, kdybych pro skyvu chleba nebo pro bázeň lidí pravdu opustil, chci pravdu, kterou mi Bůh dal poznati, a

---

*) Zachován v rukopisích souvěkých a otištěn 1558 ve vydání norimberském, díl I., list 102—104.

zvláště pravdu sv. Písma až do smrti hájiti. Vždyť vím, že pravda potrvá, silna jest a vítězství podrží na věky; při ní není rozdílu osob. A kdyby mne měla bázeň smrti lekati, doufám v Hospodina svého a v pomoc ducha svatého, že Pán sám dá mi stálost («constantiam»). A naleznu-li milost v jeho očích, mučednictvím mne korunuje. A které jest lepší vítězství?»

Napřed podává slavnostní *protestaci*: vykládá, že nechce tvrditi nic proti Písmu, žádného bludu nedržeti a dáti se poučiti. Obranu vede ke cti boží, k obhájení pravdy a na ochranu cti království českého; v té protestaci uvádí také (ovšem beze jména autora) slavný výrok Vikleřův (z jeho traktátu »De universalibus«): »Od prvního počátku svého studia to jsem si ustanovil pravidlem, že kdykoli v nějaké věci lepší mínění uslyším, od svého dřívějšího rád a pokorně upouštím, ježto dobře vím, že toho, co víme, jak Themistius praví, jest daleko méně než toho, co nevíme.«

Brání pak stručně nauku Vikleřovu a obrací se proti jeho odpůrcům, hlavně proti »mistrům a doktorům«, na základě jejichž zdání knihy byly spáleny. Tím — praví Hus — nestalo se nic dobrého; naopak, mnoho dobrých myšlenek v těch spisech bylo zničeno, do národa zanesen nepokoj i svár a král uveden do podezření u ostatních národů. Hus proto nejen nesouhlasí, nýbrž spálení to kárá veřejně, aby se nestal toho zločinu spoluvinen. Leč i kdyby tam byla kacífstava, neslušelo by se knihy ty spáliti: to by se musilo státi i s Lombardem a Aristotelem. Ať doktoři ukáží bludy v knize o Trojici — a když říkají, že toho není potřebí dokazovati, že se má

každý podrobiti, jednají hůře nežli židé a fari-seové: Kristus s nimi a kacířskými Sadduceji disputoval. A zrovna tak dokazuje Hus, že se nesmí podrobiti zákazu kázati.

Disputace Husova, ačkoli ohnivá a důrazná, byla však přece ještě mírná a klidná proti ostrým a satiriickým slovům, jakými ve dnech následujících ostatní jeho spolubojovníci bránili druhých traktátů. Tyto obrany jsou nám dochovány a z nich můžeme si všimnouti zde jedné obrany, která ještě (mimo program) přibyla. Dne 30. července bránil totiž mistr Jan z Jičína, rovněž horlivý stoupenec Husův, Viklefova traktátu »De materia et forma«. Vypráví tam mimo jiné, že jeden pražský farář, Jan od sv. Jiljí, také jeden ze žalobců Husových, vyprávěl o sobě, jak byl v pekle (lidový posměšek mu potom přezdíval „Jan Peklo“) a tam viděl Viklefa — mistr Jičín to arci označil za nestoudnou lež.

Těmito disputacemi universitními klid ovšem v Praze nenastal; ten zjednal teprve král, vrátiv se do Prahy o prázdninách. Zakázal oběma stranám vzájemné rvačky, pod trestem smrti zapověděl pouliční písničky — ale nařídil také arcibiskupovi, aby dal náhradu těm, jejichž knihy spálil, a Husa při kazatelství betlemském chránil do vyřízení jeho apelace k stolici papežské.

V Bologni, při dvoře papežském, leželo nyní rozhodnutí o při Husově. Z úzkých mezi domoviny vystupuje proces Husův do širého světa, ale nikoli již jako přehmaty odvážného kazatele a smělého mravokárce, nýbrž jako zločiny podezřelého kacíře . . .

Konflikt s kurií.

Papež Jan dal první odvolání Husovo k vyřízení komisi čtyř kardinálů, jež je odmítla; když došla nyní apelace druhá, odevzdal ji kardinálovi Odonovi de Colonna, ale s uložením, aby ji vyřídil ve prospěch arcibiskupův. Kolonna skutečně schválil 25. srpna všecky kroky arcibiskupovy a obeslal Husa na 1. říjen 1410 k soudu. Proto arcibiskup 24. září t. r. vydal »stížení klatby« (aggravaci) na Husa, dokud by se v Římě neočistil.

Král se Husa ujal v září t. r. přimluvou u papeže i kardinálů; královna ujala se svého oblíbeného kazatele v téže době dvojím listem k papeži a také k jeho soudci Kolonnovi; rovněž tak přední šlechtici (nejvyšší hofmistr pan Lacek z Kravaň, bratr jeho Petr a j.) a obce všech tří měst pražských. A Hus sám hledí mírným veřejným kázáním získati si u kurie lepší posici. Takové veřejné kázání, zcela jiné nežli na př. kázání dne 22. června t. r. v Betlemě nebo kázání 17. května t. r. před universitou (výňatek z něho položen nahoře, na str. 119), měl Hus (nejspíše na přání královo) na den sv. Augustina (28. srpna 1410) patrně v některém pražském chrámě. Mluvil o thematu: »Vy jste sůl země, vy jste světlo světa« — ukazuje v něm poslušnost k papeži a končí zajímavými slovy:*)

»K tomu tedy konci Pán posvětil své Apoštoly, aby byli sůl země, světlo světa, město vy-

---

*) Otištěno opět v norimb. vydání 1558 a český překlad Svobodův v Sebr. Spisech M. J. Husi I, 217.

soké, rozlehlé a svítilna jasně svítící a důsledně podle toho aby byli náměstkové apoštolů, z jejichž počtu byl svaté paměti papež Alexander pátý a nyní jest Jan Dvacátý třetí. Jestliže tedy sám svaté paměti Alexander v solení a svícení všedně pochybil, prosme všemohoucího Pána, aby vedle svého velikého milosrdenství ráčil jej již do nebeské slávy přijmouti. Prosme konečně, aby papeže našeho Jana XXIII. uchránil od zlého a milostivě ráčil mu poskytnouti, aby byl sůl země, světlo světa, město a svítilna, podle podmínek shora poznamenaných.

Neboť pak nepochybně bude otec svatý, anděl Páně, kněz Boha nejvyššího, biskup veliký, velekněz výtečný, učitel výborný, sluha svatých, dědic apoštolů, spoludědic Kristův, prvenstvím Abel, řízením Noe, arcioctvím Abraham, řádem Melchisedech, důstojností Aron, vážností Mojžíš, soudcovstvím Samuel, mocí Petr, pomazáním Kristus!«

Tato slova, která o Janu XXIII. pronesl Hus jistě jen s největším sebezapřením, byla tou dobou již tak opožděna, jako listy královské, panstva i Prahy; kardinál Kolonna rozsudek již vydal a nezbylo než buď se podrobiti anebo opět neposlechnouti a odvolati se k osobě papeže svého. Hus ovšem poslechnouti nemohl: nemohl osobním dostavením v Bologni vydati se nebezpečnosti případného uvěznění a své stoupence doma porážce; také nebylo jisto, zdali by se byl bezpečně až do Bologně dostal. Jmenoval tedy, někdy v říjnu, za sebe plnomocníky »poručníky«, kteří měli se místo něho ke kurii dostaviti, vyložiti a omluviti, proč sám osobně nestojí a vyvrátiti všechny žaloby. Byli tři tito

»poručníci«, mezi nimi známý Husův právní přítel Jan z Jesenice — a nesli s sebou jistě hojné dary kardinálům i jejich sekretářům.

Tyto poručníky Husovy provázely opět přímelné listy dvora: král 30. září obrací se přímo k papeži se žádostí, aby výrok Kolonnův zrušil, Husa nechal na pokoji a stranám uložil klid, a psal také Kolonnovi, aby Husa »kaplana našeho věrného, milého« sprostil osobní citace; královna 1. října psala rovněž papeži přímlelu za Husa — a 2. října touž přímlelu kolegiu kardinálskému. V listech bylo možno čísti i hrozbu, že král — nezjedná-li papež klid — zjedná pořádek sám — a zároveň byla nabídka, aby papež na náklad králův poslal své komisaře do Prahy vyšetřit věc Husovu na místě.

Ale ani tyto přímelné listy dvorské ani vlastní jeho poručníci Husovi již neprospěli nic. Kolonna vůbec Husových poručníků ani nepředpusťil. Tito se sice odvolali z jeho rozhodnutí k papeži a papež Jan odevzdal jejich stížnost auditoru Janovi de Thomarits — ale Kolonna nedal se tímto novým odvoláním zdržovati, vedl jednání dále a v polovici února r. 1411 vyhlásil na Husa klatbu pro neposlušnost a zatvrzelé nedbání obšíky. Na rozkaz arcibiskupa Zbyňka byla 15. března 1411 tato klatba slavně ohlášena v pražských kostelích — Hus prohrál také nyní první svou při u stolice papežské.

Porážka Husova nebyla ovšem taková, jak by si byl arcibiskup přál: Hus nebyl exkomunikován jako kacíř, také se nepodařilo arcibiskupovým poslům vymoci odsouzení artikulů Viklefových universitou boloňskou. Klatba se

týkala jenom *nestání* Husova k soudu papežskému; kdyby se kdykoliv dostavil, klatba se rušila. Mimo to papež osobně dosud ve věci Husově nerozhodl — byla tu vždy ještě nějaká naděje na budoucí rozhodnutí nejvyšší hlavy církve. Nicméně však byla to jistě porážka Husa a jeho strany, první porážka za hranicemi Čech — a Hus mohl se snadno domyslit, že nezůstane asi jedinou.

Styky zahraniční.

Nicméně ani po této první prohrané bitvě Hus neklesá na mysli. Kromě kurie papežské má Hus také se světem ostatním styky písemné i ústní — a vedle žalob a kaceřování slyší také slova útěchy a povzbuzení. Skoro zároveň s klatbou Kolonnovou dochází Husa požehnání z vlasti Viklefovy.

Z Anglie, kde stále dlelo několik Čechů na vzdělání a opisovalo traktáty Viklefovy, došly do Čech dva listy dvou horlivých viklefovců. Byli to lord *John Oldcastle*, který na svém hradě Cowlingu v Kentu byl již r. 1410 vyšetřován pro viklefství — a který psal 8. září 1410 povzбудný list hlavnímu viklefovci u královského dvora českého, panu Voksovi z Valdštejna; a dále kněz *Richard Wyche*, který téhož dne (na den Narození P. Marie) posílá Husovi z Londýna krásný list povzбудný. Zvěděl o spálení knih Viklefových v Praze a posílá proto nové exempláře, za něž Hus pak na konec své odpovědi zvláště děkuje, zvěděl o censurách církevní vrchnosti a proto těší svého spolu-

bojovníka, v úvodě listu, že Antikristova zuřivost jim neublíží, vybízí k horlivé práci evangelické, pokud život stačí i dává příklady na mučednících starého i nového zákona. Vybízí: »ejhle tedy, Huse, bratře v Kristu zvláště milý, třebaš neznámý mi tváří, ne však věrou a láskou, protože nedovede rozloučiti vzdálenost zemí těch, které pojí působivá láska Kristova — posilni se v milosti, která byla dána tobě, pracuj jako dobrý vojín Kristův, kaž, doléhej slovem i příkladem.« Raduje se, že v Čechách slovo Páně se tak šíří, že mnozí trpí již radostně žalář, vyhnanství a smrt pro zákon Páně, že Antikrist jich již nezastraší. Rád by své srdce vylil, mohl-li by jich tak posílit v evangeliu. Vyřizuje pozdrav všech viklefovců anglických a prosí, aby Hus pozdravoval v Čechách všechny věrné, zvláště Jakoubka.

S oběma listy a exempláři Viklefa nepochybně byly přineseny do Čech také »Skotské novinky«, letáky rytíře Quintina Folkhyrde, jenž bojuje za zákon Kristův; nalézáme je také v překladě českém — a překlad ten nepochybně byl učiněn viklefovci pražskými.

List Wychův dostal se do Prahy, poněvadž doručitel jeho Šimon (z Tišnova?) byl s ním v Uhrách, teprve 8. března 1411 — v době, kdy právě dolehla na Husa první klatba stolice papežské. Snadno pochopíme, s jakou radostí Hus právě teď četl list Wychův — a z celé odpovědi Husovy, nedlouho potom psané, cítíme jasně radost, s jakou Hus četl a odpovídá. Hus jej lidu na kázání přeložil do češtiny: český překlad toho listu (snad Husův) máme zachován a také

se nám v rukopisích dochovala odpověď Husova Wychovi;*) zní takto:

»Pokoj Kristův vz máhejž se v srdcích vašich skrze Ducha svatého, který dán jest Vám, nejdražší v Kristu Ježíši!

List Tvé Lásky, která s hůry od Otce světěl sestoupila, mocně roznítil srdce bratří v Kristu, ježto obsahuje v sobě tolik lahody, důraznosti, posily a útěchy, že kdyby jiné spisy jednotlivé skrze Antikrista jícnem (pekelným) byly pohlceny, sám by postačoval věrným Kristovým k spáse. Pročež jeho jádro a sílu v myslí své uvažuje, řekl jsem před mnohými lidmi na kázání veřejném, při kterém, jak myslím, bylo skoro deset tisíc lidí: Hle, bratří nejmilejší! jak velikou péčí o spásu vaši hlasatelé Kristovi nevěrnější mají v cizích krajinách, že žádají celé srdce své vyliti, aby mohli nás v zákoně Kristově posílit. A připojil jsem: Hle, nejdražší bratr náš Richard, mistra Jana Viklefa soudruh v pracích evangelických, napsal vám tak posilující list, že kdybych neměl žádného písma jiného, musil bych se za evangelium Kristovo vydati až na smrt; a učiním tak s pomocí Pána našeho Ježíše Krista. Tak vzplanuli věřící Kristovi při dopise samém, že prosili mne, abych jej přeložil do jazyka našeho národa.

Než co bych měl psáti Láске Tvé a ostatním bratřím, nevím. Méně učený učenější poučovaři nemohu, a zdaž jsa mdlejší, mám statečnějších ve službě Kristově posilovati? a co bych měl říci? Slova poučení a posílení mi Tvůj, drahý,

---

*) Zachována latinsky v rukopisech současných; cituji překlad podle své sbírky (sv. I., č. 20.).

předem z úst vzal list. Jediné mi zbývá, abych prosil a děkoval; prosil o přispění modlitby, a děkoval, že z blahoslavené Anglie skrze namáhání Tvé pomocí Pána Ježíše Krista nabyly Čechy již tak velikých prospěchů; a nedivno, že nejedněm vůně jest k smrti, ale (je) radost, že pro mnohé je vůně k životu věčnému. V takové zajisté míře nepřítel člověka koukole v království našem naseł, že stěží a zřídka zrno pšeničné se ukázalo, celé pole člověka zaujaly kopyřivy, že nesnadno nalezena býti mohla cesta spásy.

Již však lid, který chodil ve tmách, uzřel světlo veliké Ježíše Krista, poněvadž bydlícím v krajině stínu smrti světlo jeho pravdy se objevilo, kterou s pomocí Spasitele našeho přehorlivě přijímá lid, páni, rytíři, měšťané a prostí lidé. A to kdyby přímo zouplna poznala svaté ono společenstvo Anglie, radostně by s plesáním srdce provolala: Vesel se neplodná, kteráž nerodíš, vykřikni a zvolej, kteráš nepracuješ ku porodu, nebo ta opuštěná mnoho má synů.

Věz, nejmilejší bratře, že lid nechce slyšeti leč Písmo svaté, především evangelium a epistolý, a kdekoli v městě nebo v městečku nebo ve vsi nebo na hradě objeví se kazatel svaté pravdy, houfně sbíhají se lidé kněžstvem nepořádným povrhující. A proto zvedl se ďábel, poněvadž hnuto již ocasem samého Behemota a zbývá, aby Pán Ježíš Kristus potřel hlavu jeho. Hle, ocasu jeho zlehka jsem se dotekl a otevřel tlamu svou, aby mne spolu s bratřími pozřel. Zuří nyní a lživým slovem brzy kaceřuje, brzy lichotí, brzy plameny trestu zveličuje, rozšiřuje pochodeň bleskotu hrůzného v diecesích okol-

ních, ale doma neodvažuje se temene mého dotknouti. Neboť ještě nepřišla hodina, poněvadž ještě nevyrvál z tlamy jeho skrze mne a bratry mé Pán těch, které k životu slávy předurčil; pro ně dá statečnost hlasatelům evangelia, aby samého Behemota aspoň při ocase trápili, dokud hlava jeho s jednotlivými údy jeho úplně by nebyla potřena. Toho přejeme si z duše, o to pracujeme, jak Tvá milá píše Láska, za to musíme pokorně smrt vytrpěti, a nesmíme vzhledem k pomoci všemohoucího Pána mysli pozbývati, ježto praví nejsvětější Pán: S ním jsem v soužení, vytrhnu jej a oslavím jej. O, nejsvětější vytržení a oslavení! očekáváš Richarda s bratřími, který mnoho již soužení vytrpěl. Přijmiž i mne bídného, abych byl s bratry svými, kteří zákon tvůj uprostřed pokolení zlého a cizoložného neohroženě vyznávají, dej nám pomoc z soužení, poněvadž marna jest ochrana lidská, v tobě budiž naděje naše, k tobě nás táhniž trojnásobný provázek, jehož nemůže Antikrist přetrhnouti, poněvadž jej zhotovil Pán Ježíš Kristus. On, nejmilejší bratře, dopřejž Tobě s pomocníky Tvými života v milosti nerušeného, abys mohl dlouhý čas žíti a ovce bloudící na cestu pravdy navracovati.

Velice jsem se zaradoval a všickni, kteří milujeme evangelium, že Láska Tvá tak dobrotivou se nám osvědčila, spasitelně nás poučujíc. O ostatním Mikuláš,*) jemuž píši, učiní zmínku. List byl nám donesen teprve na druhou neděli postní (8. března 1411), protože Šimon byl s ním v Uhrách.

*) Asi Mikuláš Faulfiš, stoupenec Husův.

Pan král náš, všecek dvůr jeho, královna, páni a obecný lid jsou (zaujati) pro slovo Ježíše Krista. Pozdravuje církev Kristova z Čech církev Kristovu v Anglii žádajíc si býti účastnou vyznání svaté víry v milosti Pána Ježíše Krista. Bůh milostivý buď odplatou Vaší, že s tak velikou prací nám potřebným exempláře jste opatřil. Pokoj Vám, který všeliký rozum převyšuje. Amen.« — —

Podobně radostně, jako účast Anglie na osudu českých viklefovců, dotkla se Husa zpráva o velikém vítězství příbuzného kmene slovanského nad německými rytíři.

Neboť dlouhé a urputné boje mezi řádem německých rytířů, jenž zabíral severní kraje nynějšího Pruska, s královstvím Polským dospěly roku 1410 k rozhodnému boji. Pod vrchním velením Vladislava-Jagiela postavilo Polsko, spolu s Litvany (jež vedl bratr králův Vitold a jimž pomáhala část Rusů), padesát praporů vybraného vojska, z nichž 4. a 49. tvořili Čechové (mnoho jich bylo též v 50. a 13. praporu; mezi jinými bojoval tu také Žižka, Kostka z Postupic, Rakovec z Rakova a j.). Vojsko řádu německého bylo sesíleno vojskem »mečových rytířů«, dále mnohými dobrodružnými rytíři z Říše a z Francie; vedl je sám velmistr Oldřich z Jungingen a spoléhaje na krásně vyzbrojenou svou jízdu poslal hrdě králi polskému po maršálku řádovém dva meče vyzýváje ho k boji. A tak došlo 15. července 1410 ke krvavé bitvě u Grunvaldu (nebo, jak Němci říkají, u Tannenberka). Vítězství s počátku zdálo se chýliti k Němcům, ale statečnost polské gardy královské obrátila vážky boje ve prospěch Slovanů a zapadající

slunce červencové vidělo ohromnou porážku německou. Přes dva tisíce mrtvol bratří řádových ve svých bílých pláštích, s nimi přes šest set cizích rytířů pokrývalo bojiště; žoldnéřů prý padlo na 10.000; a daleko větší ještě počet byl zajat. Pod Grunvaldem padl sám velmistr se všemi komendory — celý stát řádový, moc ohromná politicky i finančně, byl v této veliké bitvě rozdrčen.

Král Vladislav oznámil toto veliké vítězství po panu Ondřeji z Górkí králi Václavu; odtud pak se dověděl o tomto velikém vítězství věci slovanské také Hus — a píše králi polskému tento list:*)

»Spasení a milost, pokoj i vítězství od Boha Otce a Pána Ježíše Krista!

Nejjasnější kníže a králi velebný! Když Oneš z Huorky, Vašeho Veličenstva posel o vítězství a chvalitebné svornosti jisté noviny donesl, velikou srdci mému radost přinesl, jíž ani péro vy-psati, ani slovo mé není s to vyjádřiti, jak by slušelo. Víím však, králi nejkřesťanštější, že ne moc Vaší vznešenosti, ale nejvyššího krále pokojného Pána Ježíše Krista, pyšné Vaší slávy nepřátele a odpůrce ponížila přemocně, se stolce pýchy sesadila a vyvýšila nízké, aby obojí, před očima samého krále pokojného moc majíce, se třásli a jeho pomoc ve svých potřebách vzývali a věděli, že není vítězství leč od něho, jehož nikdo z lidí nemůže přemoci a jenž pokorným dává vítězství a za pokoru konečně vyvyšuje.

---

*) List tento, latinský, nalezl v rukopise boleslavském redaktor V. Nedoma; zde otištěn podle posledního překladu v mé sbírce, sv. I., č. 17.

Neboť učil častěji pravě: »Každý, kdo se povyšuje, bude ponížen a kdo se poníží, bude povýšen.« Naplnilo se obojí. Kde tedy jsou dva meče nepřátel? V pravdě jimi jsou potřeni, jimiž pokoušeli se děsiti nízkého. Hle, dva napřáhli — zlosti a pýchy a mnoho tisíc ztratili neblaze pokoeni. Kde jsou meče, koně v čabrakách a v brnění, ozbrojenci, ve které důvěřovali? Kde zlaté bez počtu nebo pokladové? Zajisté všecko zmizelo. Nevěřili zpupní, že chudí (zvítězí), jichž pokora předcházela; zklamali se, kteří zásadně neměli důvěry v Pána Ježíše. Pročež, kníže nejjasnější, o tom v duchu své moudrosti uvažujice, držte se pokory, poněvadž ona povyšuje. Krále následujte, krále pokoje Pána Ježíše Krista, směřujte k míru s nejjasnějším knížetem králem Zikmundem, a bude-li on co chtíti ve zpupnosti takové, čehož dále Pán, neučiní, však Vaše Veličenstvo pravé míry pokory se vždy přidržiž, aby nebyla vylita křesťanská krev opětně a nevzešlo veliké nebezpečení duší. Já však sluha Kristův neužitečný neustanu s veškerým lidem pokorně vzývati milost všemohoucího Pána o svornost takovou, aby ji ráčil nejhlavnější Pán dopřáti.

Přeji si též, králi velebný, z hloubi srdce Vaši osobu očima spatřiti tělesnýma, což doufám, že Pán Ježíš Kristus ráčí mi dopřáti, bude-li věděti, že to přispěje ke zdaru nějak Vašeho Veličenstva neb mého kázání. Bůh všemohoucí račiž Vašemu Veličenstvu pomáhati, skrze Spasitele našeho, prostředníka Boha a lidí, Pána Ježíše Krista. Amen.«

Hus radí v listu také ke smíru se Zikmundem, s nímž rovněž měli Poláci neshody, které

---

konečně uklizeny mírem, jímž se dostalo Polsku Spiše. Ale vykořistiti vítězství, tak skvěle dobytého nad Řádem, král Vladislav nedovedl; kdežto zbylé hrstky statečných rytířů německých bránily se do posledního muže (Jindřich z Plavna udržel tak proti polskému návalu pevný Malborg, uhájil se Královec, v Livonsku sbírána od rytířů mečových pomoc) — u Poláků záhy se jevily neshody a neshody. Již po osmi nedělích se vrátil Vitold s Litvany domů — a na konec, mírem toruňským, 1. února r. 1411, zůstalo skoro vše při starém! — —

VII. NÁZORY HUSOVY.

Tu všude vidíme Husa v čele národa — jeho jménem již mluví a jedná doma i v cizině, král, dvůr, šlechta i města vyznávají, že s ním souhlasí — Hus vítězí přese všechny censury církevních vrchností a názory jeho nabývají všude vrchu. Jeho učení theologické ovšem, z veliké míry, je závislé na Viklefovi (o tom bude níže ještě řeč zevrubnější); ale důležitější jsou ovšem pro rozvoj další společnosti jeho názory o zřízení světském.

Za nejvyšší stav kladl arci, jako kněz, *stav duchovní*; o tom netřeba se šířiti — a zevrubně to vysvětluje také z jeho slov, jimiž kárá hlavní neřesti kněžské své doby (v. shora, str. 26—44). Po něm jde *stav světského panstva*; král, páni, rytíři... těm náleží na tomto světě vláda a zejména také povinnost zlé duchovní kárat a vésti k dobrému. Konečně pak, poslední, je *stav selský*, rolnický, jemuž náleží poslušnost obou vyšších — ovšem jenom ve věcech dovolených. Vlastním nositelem moci a zřízení jest všude *muž*; jeho mají poslouchati *ženy* a *děti*.

Takový asi byl celkový názor Husův o zřízení světském; o některých jeho stránkách můžeme se zmíniti podrobněji.

Názor na ženu.

Původkyní všeho zla na světě, podle bible a Husa, byla žena — Eva; proto nese také nejtrpčí los, poddána je muži, podrobena práci a stíhána bolestmi. Hřešila pýchou (neposlechla zákazu božího): proto může vynikati jenom pokorou a láskou k Bohu; za nejvyšší cíl ženy klade Hus tedy *panenství*.

O tom nejlépe svědčí list*) jeho pannám (nějakým bekyním), jedna z nejkrásnějších jeho prací českých; píše tam:

»Milost svú a potvrzenie v milosti a panenství rač vám dáti choť Pán Ježíš, jehož ste sobě nade všechny jiné zalíbily i jistě velmi múdřě: neb on jest král najmúdřejší, najmocnější, najbohatější, najsilnější, najkrašší a tak najutěšenější; neb on svých chotí neruší, neprzní, neteskní, jim se nesstará, jim se nikdy nezpronevěří, aniž móż se sstarati i pronevěřiti jim. On s nimi na věky bude, a ony budú mieti, jakož samy budú chtieti jeho k své vůli; a tak každá bude plna bez ujmy královstvie nebeského, v němž každý i každá bude k jejie vůli: neb každá bude mieti, co bude chtieti, a nic zlého nebude moci chtieti. Ó važte to, milé choti krále Krista tak oslavného! Neopúšťajte jeho pro jiného hriešného, mrzkého, biedného i zprznilého, s nímž více jest tesknosti než utěšenie, buď jakž buď. Neb bude-li krásný, tožť bolest, aby se jiné nechopil; bude-li škaredý, tožť tesknost; bude-li opilý, náhlý, neb jinak biedný, tožť

*) V mé sbírce I. sv., č. 11. Datum jeho není dosti bezpečně zjištěno; kolem r. 1410 nebo 1412. Podobné názory nalezneme také v českém spisku »Dcerka«.

diabla dosti; počne-li od něho dietě, tožť bolest v nošení i v rození i v chování; nebude-li plodu mieti, tožť hanba, tesknost a daremné spolu léhanie; urodí-li se dietě, strach mrtvého neb jinak nezdařilého. A kto by mohl ty psotné příhody vypsati, od nichž drahé panictvo v Kristovi a panenstvie v jeho matcě jest vysvobozeno, a nad vdovstvo a manželstvo velmě povýšeno! O němž Písmo svědčí, v němž anjelé se kochají, k němuž Pán Ježíš volá řka: »Kto móż přijieti, přijmi!« A sv. Pavel radí mnohými duovody. Protož, miltké panny! choti Kristovy i dcerky! zachovajte jemu čisté panenstvie, jenž jest zachovánie vôle od tělesného porušenie v tom neb v té, jenž jest nikdy nepřivolil, jako Kristus, ani přivolila, jako Panna Maria, k tělesné libosti. Ó, blazě bude tomu panici a panně, když tak stojiece a jiná Božie prikázanie plniece, vezmú zvláščí korunu, to jest odplatu, u věčné radosti! Jiež se, milé choti Kristovy, silně až do smrti držte! Věrně, lehce zdržíte, když věčné královstvie vážiti budete, marnost světa spatříte, obcování mrzkého varovati se budete, pokoru v skutciech mieti budete, rúcha pyšného milovati nebudete a těla Kristova často požívati.

Za to prosím, aby pilně tyto věci pamatovaly: a když mi Buoh dá prázdnot a posla, napíši vám viece. A posielám vám pieseň, kteráž zpievána (móż býti) na nešpoře panen svatých, aby[ste] slova vážiece, radost v srdci měly a ústy spievaly, ale aby mužie neslyšeli; nebť by hnutie zlé měli, a vy by v hříech pýchy neb pohoršenie upadly.

Mistr Jan Hus, kněz nestatečný.«

Ovšem, takových čistých panen jest málo; Hus praví ve Výkladu:*) »O pannách, pravie dvořené, mluvíti neslušie. Pravda, že panny čisté nemá kto haněti; ale která pannú jest, kto móż věděti? Pověst celú panna má, dokud plod aneb jazyk jí nezradí. Druhdy věnec nese, a panenství již ztraceno v lesě. Chod, stroj, řeč, oko, tanec na ni svědčí; kaká vnitř jest, poznáš z jejie řeči. Běhá i sěm i tam a vždy k muži patří, obrací sě i sem i tam. Dary běže, vezme u jednoho, dá druhému a slibuje nejednomu. Coť má túhy, nevěz druhý. Pannu čistou zachovaj, Kriste milý!«

Podobně praví v traktátu »O manželství«:***) »Toho také zmatku jest mnoho mezi pannami, že mnohá bez rozumu slíbí panenstvo, a potom pak s jejím zlým přivolením tak jí daleko črt zapálí, že říekají mnohé takové, tak říkúce: Bych pode všemi črty měla býti, vždyť mi jest jeho mieti.«

V tom dobrém úmyslu panenství světským i jeptiškám překází ďábel smilstva (podle Husa); ten je pak popouzí k hříchú. *Láskou* trpí ženy nejvíce; ve Výkladu praví Hus r. 1412:****) »Toť viem, že sem nenalezl nikdy ještě, by tak náramně túžením byl poražen muž po ženě, jako sem nalezl ženu; že když jest v kostele svého, jehož jest milovala, jedne uzřela, ihned jest omdlela. Naplnila kantiku Šalomúnovu, v níž dí: Duše má omdlela jest, když milík mój promluvil jest ke mně. A opět, jenž die: Milík mój ztáhl

*) Erben, Spisy I, 203.

***) Erben, Spisy, III, 206 — z rukopisu souvěkého.

****) Erben, Spisy I, 273—274 (a str. 259).

ruku svú dĕrú, až se břicho mé třáslo dotknutím jeho. A také naplnila pieseň jedné jeptišky, v níž dí: Omdlévám já, když svého milíka nevidám.« A něco před tím: »Né byl mi jeden žák dal listy, které psala jemu jeptiška, jeho frejieřka, že jakž jsem živ, neslyšal sem také chvály od ženské hlavy: že nad anjely, i nad archanjely, i nade všechny kóry vznesla řečí toho biedníka.«

Jak vysoce si váží panenství, o tom svědčí i to, že dopouští*) pro zachování jeho i sebevraždu: »Ano móż býti, že člověk sám by se na těle zabil, a vzal by od boha odplatu, jako svatý Samson, jenž sám se s nepřátely svými zabil vdechnutím ducha svatého, jako mluví o něm svatý Augustin. Né zdá se, že pro zachování nesmilnosti slušie se panně, vdově neb manželce zabiti, když by věděla, že jí vždy chtie bezděky násilím porušiti.«

Ale táž nákaza zachvacuje i ženy vdané, jak praví v několika výrazných výrocích: »A též jest o ženě: Kterúž kovář ďábel v kuchyni zapálí, u té nečekaj slitování; tať otcě, máteř, bratra, muže, své dietě, i sestru zahubí; tať s ďábly pomluví; tať tě, frejieři, jedu i své nečistoty nakrmí; tať i božímu tělu ne(o)dpustí; tať smluvenie k smilství nazove zpověď; próchod k smilství nazove púť; na trh se pořkne a k jinému do komory přijde; ráno vstane ke mši, již úmluvu od jiného vzešši; jednak die, že se slíbila na púť, neslívivši, a v slibu ne náboženství, ale smilstvie leží.« Nebo: »Chce-li co muž jednati, die: Nechaj ty, jáť zjednám, a tudy

---

*) Ve Výkladu, Erben, Spisy I, 158.

zjedná smilstvie, jehož jinak zjednati nemohla. Někdy se nemocna učiní, muž jinde lehne, a ona jiného připustí; bude stonati, aby se zpoviedala, a když kněz přijde, aby s ním rozmluvila, bůh daj horšího něco nepáchala! Smělá jest manželka k smilství; neb ač dítě urodí, muž je ukrmí, neb mní, by jeho bylo; má-li starého, dí: Milý pane! blaze nám, že aspoň v sedmi letech dietě mám!«

Ještě hůře mluví*) (tamže) o vdovách: »Pakli jest vdova, ta jedne aby nepočala se bojí; muže nemá, aby bránil; hledá nápoje, aby nepočala; počneli, hledá, aby umořila v životě; pakli se již urodí a na máteř kvílí, již na ni křikem žaluje, ihned leknúci se, a zlostí jsúc popadena, nohú zadává dietě, obrátiec jinam oči. Umře dietě, a mléka jejího neokuse! O hřieše! nevinné dietě prvé nepřítele čije, než přítele, nepřítele toho, jehož těla díel jest; prvé bude mezi zatračenými, než okusí bytie s živými; prvé smrt sluští, než života okusí; jedva se narodí, a ihned matku hřiechem porazí.« A jinde:**) »A ten zmatek pohřiechu! velmi se jest rozmnožil, a zvlášče mezi vdovami, že mnohá, proto že jie jest byl muž mil, anebo že jest jeho náramně milovala tělestně, i nemní, by se jí tak milý nahodil, i slíbí bohu čistotu, že jiného pojeti nechce; a po malém času zalíbí se jí jiný s kadeřavými vlasy, neb mladší než první, a ona zapomenúci svého slibu, kterýž jest bohu slíbila, i pojme toho smrdutého ne v manželstvo, ale v cizoložstvo.«

*) Výklad 1412, Erben, Spisy I, 202—203.

***) V traktátě o manželství: Erben, Spisy, III, 206.

Mluví proto ostře (srovnej výklad v betlemských kázáních a j.) o fintivosti žen:*) »Také v tom modloslúžení jsú mnohé ženy, jenž jako modla Diana nastrojeci sě, dá před sebu klekati a žádá toho, a má v tom zvláštní libosť.«

Ostře ovšem se obrací také proti mužům, žen poslouchajícím:**) »I zdát se ten svobodný, jímž žena vládne, jemuž dala zákon? povoláti, přijde; kázeli otjiti, otejde; žádáti, aby dal, dá; hrozili, tehdy se strachuje a leká; jestli smutna, on chlácholí; okúnieli se ona, on jest nemocen: takého mníš, bych měl za muže svobodného? jistě nic, ale za sluhu velmě porobeného, buď král, knieže, pán, rytieř, mistr, kněz nebo mnich.« A proti mužům ženám věřícím:***) »O co se jich zklamá, jenž mnějíce, by panny pojímali, pojímají k...y! berú škořepinu bez jádra, plevu bez zrna, luštinu bez hrachu: červ zvrtał škořepinu, cep vyrazil zrno, a čert szobal hrachové zrno!«

A v duchu svého pojetí odsuzuje často ženy všeobecně:†) »A žeť ženy jsú poslové ďáblovi a řečnicě, máš příklad na Evě, na ženě svatého Job, a na ženě Pilátově.« Podobně na př. dřívě:††) »O nevěrná kosti, Evo! kterak vždy k boku Adamovu se tiehneš, kterak nynie syny Adamovy nažíš, vlekúc s nich i rúcho ctností i rúcho vlny! O Adamovi synové! kterak jste té kosti pilni, že jiné kosti v sobě lámáte, mohúc

*) Výklad 1412; Erben, Spisy I, 68.

***) Výklad, Erben, Spisy I, 202.

***) Tamže, Erben, I, 206—207.

†) Tamtéž, Erben I, 278.

††) Tamže, Erben, I, 199.

bez té kosti býti; dáte se lúpiti, nažiti, býti, mrtviti a na věky zahubiti jedné kosti.«

Lékem proti všem pokušením ďábovým jest slovo Boží; ale ten, kdo jest sláb, koho ďábel příliš trápi, má podle slov sv. Pavla vstoupiti v manželství. Toto chrání pak aspoň od hříchu smrtelného — a Hus ve zvláštních traktátech českých i latinských o něm zevrubně vykládá.

Ovšem, ani toto manželství nebývá věrně drženo:*) »A na znamenanie toho, že sú sobě prvě věrnost manželé drželi, když sú sobě sľibovali, tehdy jeden druhému dal, jakožto panic panně, prsten na ten prst, kterýž jest vedlé najmenšieho na rucě: neb ot toho prstku jde žíla jedna až do srdce, tiem ukazujice, že sobě věrnost srdečnú chtie držeti. Ale že sobě již na palec, věrnosti ndržíce, prsteny týkají, tiem ukazují, že ne z srdcě, ale z plic sobě vieru držíe.«

A mnoho jich ovšem vstupuje v manželství z ohledů hmotných:**) »Ale znamenati a věděti mají, že nebudú-li zřiezeně v manželství přebývati, neřádného vstúpenie konečně kajice sě, že ďáblu oddáni jsúce, jeho konečně nebudú moci otlúčení býti; a netoliko ti, ale jinak nezřiezeně pojímajíc sě, jakožto mladý starú babu pro peníze, aneb zasě, neb kterak kolivěk jinak, aby sě toho káli, ač nechtie konečně zatraceni býti.«

Větší vinu v manželství mívají mužové:***) »A jist sem toho, a diem to, že spieše nalezl sem deset i dvacet manželek pravých, neporušených

*) V traktátu »O manželství«, Erben, Spisy, III, 208.

***) Tamtéž, Erben, Spisy, III, 204.

***) Erben, Spisy, I, 288.

zlú žádostí cizího muže žádáním, než jednoho manžela; neb pohřiechu! velmĕ sú muži poražení smilstvím!«

Podobně praví o mužích vůbec v Postile:*) »A věrnĕ slýchal sem i od knĕží i od svĕtských, že sú říkali, že nemohú bez smilného skutku býti, aby jim bylo na věky zatracenu býti. Nebožátka oslepená a hovadná, ďablem zavedená! pro krátkú chlípnost ztratiti chtie věčnú radost a upadnutí u věčné zatracenie! A jistĕ mnoho mužův i žen bude zatraceno pro hanebné smilstvie!« ...

Názory o vrchnostech.

O *králi* praví, v Knížkách o svatokupectví,**) Hus: »Druhĕ díím: že ponĕvadž každý král moc má od boha nad svým královstvím, aby všecĕo království spravoval v pravdě a spravedlnosti, a ponĕvadž knĕží jsú v království: tehdy král má je spravovati v pravdě a v spravedlnosti; a nespravoval by jich v pravdě a spravedlnosti, když by jim přepustil bydliťi v zjevnĕ zlosti proti nejvyššímu králi jako nedbalivý sluha a tak neprávĕ by vedl úřadu královského.«

A tak »právĕ« a »spravedlivĕ« mají i *páni* vésti úřad svůj. Ale mnoho proti tomu hřeší, a to jednak *přilišnou krutostí soudní*: tak dí Hus ve Výkladu:***) »Tĕž také páni svĕtší mstie velmĕ pro přestúpenie svých ustavení neb svých pohanĕní; jako u desk kto zamešká primu, ten vše

*) Erben, Spisy, II, 254.

**) Erben, Spisy I, 465—466.

***) Erben, Spisy I, 149—150.

ztratí, ale nedaj bohu dobrého jitra, ani jdi do kostela do roka, nic jemu neřkú! A chyb u desk v přísaze jednoho slova, ztratí při, buď jistě spravedlivý: a pak lži jakož chce, laj jako chce, a neuměj páteřě, nic jemu neřkú ku pomstě! A die-li slovo proti panskému nalezení, tehdy ztratí hrdlo, že hanie pány: a páni suďte, jakož chtie, tehdy nic neztratíe!»

Ale ještě více doléhá na lid stálé *hrdlení a vydírání peněz*; tak praví:*) »Také bohatí světšti jsou v jich hanebném zákoně, jimž nuzným neodpúšťie úročce, a nuzie je a hrdlují; a měštěné, jenž chudé dlužníky mučie, a vědúce, že nemají čím zaplatiti. Také v témž hřeše stojie mistři, chudé žáky nuziece, mnoho od nich berúce, aby v pyšném rúše chodili a rozkošně se pásli; protož převzděli sú penězóm, jež berú, pastus, to jest: pastva. Daj böh, aby se na duši pásli, ale ne tělesně, jedne ku potřebě.«

Podobně vytýká v Postile:**) »V tom hrdlení hřešie velmě kněží, i mniši, a světšti, hrdlujice rozličně lidi pro platy, pro desátky, neb pro jiné dluhy, a také i bez viny. O běda jim nebožátkóm nemilosrdným! neb dí S. Jakub, že súd bude tomu bez milosrdenství, ktož nečiní milosrdenstvie. A toho jest dóvod, že pán tento ve čtení »dal jest zlého sluhu nemilosrdného kátóm.« Hyběť bude lapkám i pánóm nemilosrdným, ale zvláště kněžím, jenž hrdlují a dusie chudé, když jim nemají dáti desátkóv, a ovšem když je hrdlují, aby jim od posvátných věcí dávali.«

*) Erben, Spisy, I, 339.

**) Erben, Spisy II, 392.

Jeden z hlavních způsobů tohoto vydírání peněz byly t. zv. *odúmrti*. Tehdy totiž panstvo bralo sedlákům, když zemřeli, jejich statečky a dávalo je jejich dědicům jen po velikých poplatcích nebo prosbách. Proti tomu Hus napsal zvláštní list,^{*)} kde mimo jiné praví: »To zbožice jest jeho úsilé a on jest pán toho zbožice, a ty, pane, byl si aneb jsi jedne jeho obráncě a súdcě a za to béřeš platy a službu a v núzi velikú k uobraně můžeš skrovnú pomoc vzieti. Neb jinak, by všecko tvé mělo býti, co sedláčkové tvoji mají, tehdy by ves, již za tři sta kúpíš, musel snad za tisíc kúpiti. Protož kupující vsi hledíte na plat, ale ne na nábytky lidí, jedne tak, aby mohli dobře plat dávati pánu, jenž má panovati, tupě zlé, mstě nad nimi, velebě dobré, zbraňuje jich, zákon Boží veda, dáváje každému, co na něho slušie, a požívaje zbožie vedlé Božieho přikázanie. Věrně ktož tak panstvie vede, tenf na věky nezahyne; neb tak dokonaně stoje zachová Božie přikázanie, pro něž mieti bude věčný život.«

Názory o soudech.

Soudcům — a také těm, které si tehdy dobrovolně volívali za rozhodčí — Hus doporučuje ovšem přísnou spravedlivost^{**)} a varuje před vydíráním peněz: »Také napomínám tě, aby, když súdiš, peněz řečí nehonil, jakož mnozí činie, že sprostná nebožátka pro jedno slovo, z sprostnosti řečené, odsuzují o peniezě a někdy

^{*)} V mé sbírce svazek I, č. 4.

^{**)} V listu o odúmrtích, má sbírka sv. I., č. 4.

i o hrdlo. Ale tu jest znamenati, že jiné jest, kdy z neopatrnosti bez zlosti člověk promluví, a jiné, když ze zlosti ku pohanění pána nebo sudí. A to má múdrý súdcě dobrotivě roztíkati bez prchlivosti: mluvilli by nepokorně, ale vsaď jeho v kládu, aby přišel k sobě a pokořil se; též urazilli by koho, aby utrpěl na životě a straně dosti učinil podle úmluvy a pánu aby se pokořil; pakli by zabil ze zlosti, peněz nemá pán bráti, aby mordéře propustil. A zdá mi se najjistějšíe strana, když pán položí pod penězi pokutu, a kto ji přestúpí, aby vezma tu pokutu, dal chudým, neb cestu opravil, neb na jiné dobré obecné obrátil; neb tak by lakomstvie se ostřiehl, jehož se nebrzy ostřeže, ktož ty pokuty na se tiehne. Neb, pohřiechu, taký rád vidí, když jeho poddací se co přestupně dopustí; raduje se někdy sečbě, jako lékař ráně a kněz smrti, aby pán vzal vinu, lékař za uléčení rány a kněz ořeru. Ale ne tak člověk nelakomý; neb k svému póžitku tělestnému nehledí.

Také když se udá býti domnievačem, ješto říkáte ubrmanem, kterýž stranu uzříš pravú, neutrhuje je, jedne ač by ta strana přivolila; neb někteří mají obyčej, že pravé strany utrhnú a křivé přidadí a tak sami shřešie, a stranu křivú v hřiech věččí zavedú, že přijme cizie jako své.

Také událit se kdy súditi a vieš jednu stranu pravú, odsuď inhed a nepuď na domnievače neb ubrmany, jako činie mnozí, nechtiec pravdy učiniti: aneb jedné straně nepřejí, aneb že se pro pravdu nechtie ostuditi, aneb nuzie stranu chudší, aby se je stesklo a tak aby svého statka darmo neb za kus chleba ustúpila

aneb své pravdy; a tak jsou nadávce, neb nuzníci, neb odstrkači, protiv Božiemu prikázání.«

Vystříhá od planého formalismu a advokátského tehdy obvyklého sudičství:*) »A chtěl bych, aby se ta řeč naplnila netoliko u papeže, ale u všech súdův, v nichž najvíce matú řečníci, honiece se řečí a nehlediece pravdy; a zvláště chlapští řečníci, plískajíc: Páni! otěžte se, měli promluvití? měli vstáti? dobřeli prsty na kříž položil? dobřeli klekl neb poděkoval? měli se odpásati? Páni! neprávěť ho jmenoval; více jest prstův než dva položil; na slově jest chybil! A kto by ty bobonky vypsál, kteréž vymýšlejí, a by pravdu potupili? Pán Ježíš ne tak dopuští plískání takých; aniž by měli súdce dopustiti, ale sprostně člověka přeslyšeti, a chybilli by kterakkolivěk řečí, toho netbati: jedne ač by z zlosti selhal neb lál, tehdy milostivě pomstíti. Ale toho nechtie súdce přijieti; neb když sprostný člověk z hlúposti proti jich vůli dí, tehdy řkú: Hanie pány, hoden jest smrti! A ihned pomstie. A sami hanějí súd boží, avšak toho netbají; hřeběť bude jim v súdný den před spravedlivým súdcí!«

Podobně o pouhém lpění na liteře zákona:**) »Aj taktot má se mieti pravý súdce; ale ne tak, jako právě piší práv ukové, to věz nedoučení v božím zákoně, ale v lidském nalezení juristové, jenž řkú, že má súdce súditi vedlé svědkův, ač vie, že jsou křiví.«

Jest proto proti všemu vypláčení trestných

*) Ve Výkladu 1412, Erben, Spisy I, 256.

***) Tamže, Erben, I, 188—189.

činů, jež prospívá jen bohatým a vede k lakomství:*) »Proti tomuto božímú ustavení jsou obecně kniežata, páni i měšténé, jež mordéfe zle propúštějí na penězích, sami je berúce, aneb peníze za odklad odsuzující. I kde u zemka naučili sú sě, aby za sedláka dali pět kop? i takli jest lacin člověk, jež stojí za vešken svět? Kde sú vzeli naučení, aby měšténín byl dražší desíti neb pěti kopami než sedlák? a panoše dražší čtyřidceti kopami než měšténín? a pán padesáti než panoše? Bóh váží lepšieho více: bude-li sedláček svatý, a zabí ho vládyka bez viny, jako Kain Abele zabil, a panoše bude zlý zabit od druhého také od zlého, i zdalíť pán bóh neváží více svatého sedláčka, než panoši zlého? Také neviem, kde sú sě naučili súdcě, dávati pokánie vrazedníkú, aby šel neb jiného najal do Říma a do Cách za toho, jehož jest nevinně zamordoval? proč nesúdie jakož bóh prikázal, řka: Ktož zabie člověka, smrtí umři!«

A doporúčuje ovšem vždy milosrdenství:**) »Tu mají súdcě ucho přiložiti, aby bez viny nesúдили, a také aby milosrdně súdili. Také máme všichni pilni býti, abychom nic křivě nesúdili. Křivě súdí, ktož o některých vědúce, že jsou bohatí aneb potřebu sobě hodnú mají, pravie, že jsou chudí, aby jim jiní dávali. A v tom jsou obecně kněží a zákonníci, jimž ač jsou plny stodoly, komory, špižierny i pivnice, ale žádost vždy dřevá není plna. Také v tom súzení jsou ti, kteříž řkú o chudém, že dosti má, proto aby jemu sám nedal, aneb jiný, an nebožec jest nuzný.«

*) V Postile 1413, Erben, Spisy II, 283.

***) Tamtéž, Erben II, 271.

Názory o boji a válce.

A podobně jako celkem přijímá veškeré zřízení státní i církevní, přeje si pouze, aby bylo vykonáváno v duchu spravedlnosti a lásky, rovněž tak přijímá Hus docela veškeré názory středověké o boji a válce. Dává ovšem naučení, že máme dávatí přednost míru před válkou, vyrovnání před bojem; ale že válku i boj schvaluje a neodmítá, svědčí jednak gratulační list jeho králi polskému (viz shora str. 199), jednak jeho theoretičké výklady v českých spisech i v latinských přednáškách. O souboji praví*) na př.: »A ve všech takých zabíjeních nebrzy bez hřiecha bude zabítie; neb súdce měl by s velikú opatrností, s žalostí a z lásky, maje naučenie z písma neb zjevenie božie, člověka zlého zabiti. A panoše, rytieř neb jiný měl by radějie hanbu všeho světa trpěti, než z nařknutie sě bítí a zabiti; a měl by smlúvy hledati, a když by nelze bylo zniknúti, tehdy milému pánu bohu sě poručiti, a tak v pokoře pravdy božie hájiti, a dáli b ó h, o n o h o v l á s c e z a b í t i.«

Jen v jedné věci — a tu shodně s Viklešem a názory nynějšími — staví se proti obvyklé praxi středověké; zamítá veškeré války náboženské, výpravy křížové atp., jež prý mají příčiny často zištné. Píše ve Výkladu:**) »A tuto měli by znamenati ti, jenž pohanóv nenechají u pokoji, ani jim nepřekážejí. Ti mnie, by bohu

*) Ve Výkladu, Erben, Spisy I, 159.

***) Tamže, Erben I, 168.

a cirkvi sväté slúžili, a slúžiece své pýše a svému lakomstvu; pýše, aby své jméno v světě rozšířili, jako by oni byli obráncé víry, a jsúce sami bohu nevěrní; a lakomstvu, aby své panství rozšířili. A tak pod jmenem Kristovým, jsúce zlosynové přikrytí, hledají zisku svého, ale ne zisku Jezu Kristova; neb by hledali zisku jeho, tehdy by sami napřed jemu slúžili, držíce všechna jeho přikázání, jenž na ně slušejí; a tak byli by nelakomí, nechlubní, nesmilní, pokorní, lítostiví, dobrotiví a všech ctností jako dobří křesťané plní...«

A dále: »Kterakž tehdy křesťané právě bůjují, hřešiece zjevně, a vezúce s sebou hřiechóm mnohé věci, jako pyšné rúcho, pasy, přielbice, věnce, kostky, k...y? I chtějí taci pohany pobít, a jedúce na boj proti Kristovi, nechťie věděti, že pán bůh, když sú židé na boj jeli proti pohanóm a smilnili, dal moc nad nimi a přikázal Mojžíšovi, řka: Zjímaj všechna kniežata lidu, a zvěš je na šibenicích proti slunci. O by měli kniežata, pány, rytieře a pówody, jimž po německu říekají hauptmany, zvěšeti na šibenici, kto by je zvěsil, ano Mojžíše čistého nenie? neb pohřiechu obecně jsú smilníci...«

Názory o průmyslu, obchodu atd.

A podobně přijímá středověké zřízení průmyslové i obchodní, dovoluje mírný zisk (protože i řemeslník má práci se svým řemeslem i obchodník mnoho nebezpečství s dopravou) a žádá opět jen spravedlnosti a pravdy. Proto se ovšem obrací proti umělému vyhánění cen do

výše v obchodech:*) »A tiem hyne Praha, že niekoľiko lakomých bohatcív, jakož chtie, tak v kúpi cenu posadie; neb že sami z jiných zemí vozie a nesú, prodadie, jakož chtie, řkúc, že kúpě nepříjde a že jí málo jest. A vzkáží svým tovařišom do Benátek a jinam, aby jim psali, že draho jest v Benátkách; a když odpíše jim, tehdy ukazují jiným, aby je zstrašili a k trhu jich popudili. A kto móż vypsati jich chytrosti a lichvy, jimiž duše své tupie a lidi lúpie?«

A ovšem, podle písma, varuje před nepravou měrou a váhou:**) »Tuto také měl bych položití o nevěrných měrách sedlských i městských, ale bylo by dlúho; než krátce věz, že prikazuje böh, řka: Neroďte činiti nic křivého v súdu, v měření, u váze a u mieře: váha buď spravedlivá a závaží rovná, spravedlivý met, neb strych, neb čber, neb čtvrtce, neb měřice. To věděti má každý súdce, aby nic křivého nečinil, každý měřič, jenž pravidlem, provazem neb loktem měří, a také ktož váží, nasypá a nalévá.«

Přílišné oddávání se obchodu neschvaluje:***) »A již pohřiechu Čechové velmě se od diela táhnú k trhu, aby brzy byli bohati a nedělali, a lehce byli živi; a tak ot dobrého obchodu, jež böh prikázal, dali sú se na nejistý.«

Ale také ovšem neschvaluje přílišný náklad na šat a výzdobu těla, u žen i u mužů; píše na př. ve Výkladu:†) »Také v tom hřešie, jenž

*) R. 1412 ve Výkladu, Erben, Spisy I, 218.

**) R. 1413 v Postile, Erben, Spisy II, 273.

***) Ve Výkladu, Erben, Spisy I, 219.

†) Tamže, Erben, Spisy I, 68.

z sebe dělají obrazy; jako ten, jenž kabátu vlny přidává, aby mněli, by byl prsatý, a tak silný a smělý. Též žena, jenž se líčí, neb vlasy sobě cizie strojí, neb jest jich pilna více, aby se jimi více lidu než bohu líbila...« a vytýká týmž způsobem každou marnotratnost:*) »A z toho již máš, že marně tratie zbožie skúpí a přielišní, mezi nimiž prostředek držie štědrí, jenž dávají, kde mají hodně dáti; a přielišní, jenž obecně slovú marnotratcě, ti dávají, kdež nemají dáti: jako hercóm, ženám na freji, na opilství, obžerství, a rozličně jinak utracujícíe na pyšném rúše, stříhajícíe je. A kto móž krátce vypsati, kterak marně tratie? Ale ač já nepopíši na ně každého marnotracie, však každý taký marnotratcě jest obžalován před pánem bohem, že marně tratí jeho zbožie.«

Názory o vědě a umění.

Ačkoli Hus sám měl vysoké mínění o vědě, zejména o vědě theologické, přece mnohem výše kladl životní praxi, život podle Písma — a ovšem nezavíral oči před rozmanitými neřestmi duchovenstva i mistrů universitních. Zdálo se mu, že učenost budí pýchu, svádí k pohodlnému a požívačnému životu (viz shora, str. 76—77) — a praví proto vůbec o studích:**) »A zdá mi se, že veliká strana lidí proto obecně dávají děti do školy, aby byli bohati, v světě velebni, a přátelóm aby pomáhali;

*) V Postile, Erben, Spisy II, 300.

***) R. 1413, v Knížkách o svatokupectví, Erben, Spisy I, 447.

a oni se také proto raději učí. I vidíme, že obecně zle jsou živi, proto že nedůstojně sú v kněžství vstúpili. A že zbožie vždy přibývá duchovním, protož také žákův a kněží přibývá; neb každý chce lehko živ býti a zbohatěti. Protož drazí jsou otroci, rolí hyne, sluh není, ano každý sedlák obecně chce syna preláta míti. A kdyby kněží měli býti živi, jako prvé sú byli živi světi, málo by jich zbylo.«

Podobně jako o vědě, soudí Hus o umění. Sám zavádí do kaple betlemské zpěv a hudbu, sám skládá písně — ale při tom, ač má jemný vkus umělecký, nezapomíná ovšem nikdy na své křesťanské smýšlení. Protiví se mu proto malby a sochy, zobrazující scény pohanské anebo budící smyslnost:*) »Ale pohřiechu! již lidé miesto Kristova umučenie malujú Trojanské bojovanie; a miesto apoštolův namažú kolcův, a miesto obcovanie Krista malujú život Najtharta, a miesto svatých panen umučenie malujú bláznivých panen frejovanie, a naháčův nepoctivých, a mužův divně a potvorně způsobilých. A zvláště u duchovních selhal bych, bych nevídal u kněží i u mnichův před stolem k očima na jeleních malovaných roziech obrazu panny krásné, s nadutými prsmi.«

A ovšem je vůbec proti každé vědě i každému umění, které odvádí mysl člověka od Boha. Tu je mu pak »sprostný sedláček« prostě věřící milejší, než kterýkoli znamenitý mistr nebo slavný umělec, jenž zapomíná na první svou povinnost — žíti podle přikázání božích.

---

*) Ve Výkladu, Erben, Spisy I, 77—78.

Takové byly asi hlavní názory Husovy o světě a lidech — a tyto jeho názory vnikly hluboce do srdcí a hlav jeho posluchačů, podle nich pak ve válkách husitských vidíme přetvoření dotavadní společnosti. Místo volnějších názorů mravních nabývá vrchu přísná opravdovost, místo rozkošné nádhery nastupuje prostá jednoduchost, místo světského zřízení vládne zákon Páně...

VIII. BOJ S KURIÍ.

Poslední léta v Betlemě.

Zápas s kurií trvá dále. Odvolání zástupců Husových leží dále v Bologni, nad Husem však přes to leží dále klatba Kolonnova. Ale rovněž dále vede svůj boj smělý kazatel — dále působí v Betlemě a dále s ním jde lid.

Těmto svým věřícím kromě písní Hus skládá také krátké české nábožné modlitby a výklady. Jsou to poučení stručná, aby si je lid mohl pamatovati — a některá z nich (jako desatero, poučení o 6 bludích atp.) dal Hus psáti také na stěny kaple betlemské. Z těch drobných spisků může zde býti uveden spisek »devět kusů zlatých«, jako ukázka Husova působení betlemského i jeho pravopisu (o němž níže bude zevrubněji vyloženo).*)

Deuet kulów zlatých.

[1.] Prvý kus zlatý: Ktož dá geden halét pro bůh za ívého zdrauého ziuota, ten více boha

---

*) Jest zde otištěn podle rukopisů souvěkých, jak jsem jeho text zjistil ve Věstníku České Akademie, 1901, str. 337—338. Později, od jiného původce, text rozšířen; ještě později přeložen do latiny. Text obyčejně otiskovaný, podle vydání Erbenova, od Husa nepochází.

vctí a své duši více prospiege, nežby po smrti tolik zlata dal, cožby sie geho mezi zemí a mezi nebem mohlo obdrzeti.

[2.] Druhý kus zlatý: Ktož gedno flouo protivné pro bôh strpí, ten více boha vctí a své duši více prospiege, nežby tolik metel o své chřbet zbil, coby gich mohlo w nayvieččiem lesie zrôsti.

[3.] Třetí kus zlatý: Ktož sie menšiemu pokoi, ten více boha vctí a své duši více prospiege, nežby z gedneho koncie až na druhý konec svieta putoual a w každé ilépiegi své krew prolil.

[4.] Čtvrtý kus zlatý: Ktož dá bohu svými wíemi vdy vlásti, ten více boha vctí a své duši více prospiege, nežby wíechen swiet pro bôh na hlauie zchodil.

[5.] Pátý kus zlatý: Ktož gednu slzu za své hřiechy vnoří, ten více boha vctí a své duši více prospiege, nežby po smrti tolik plakal, ažby gemu z očí dwie riece tekle.

[6.] Šestý kus zlatý: Ktož sobie boha nade wlechno stvofeňse draží a gemu sie wíechen poručí, více boha vctí a své duši více prospiege, nežby zaň matka božie se wíemi swatými profila.

[7.] Sedmý kus zlatý: Ktož nižádného blázníue nesúdí, ten více boha vctí a své duši více prospiege, nežby byl iako swatý wawrinec na rošte pečen.

[8.] Ofný kus zlatý: Ktož milofrdenství kterémuž koluiiek Itvoření pro böh vciñi, ten více boha vctí a fvé duí více prospiege, nežby byl do třetíeho nebě iako Svatý Pauel wtržen.

[9.] Deuátý kus zlatý: Ktož fie boží vóli neprotiui, ten více boha vctí a fvé duí více prospiege, nežby wfechen fviet, by byl geho, pro böh dáí.

Podobně, s touž snahou vrátiti lidi k vnitřnímu spojení s Bohem a odvrátiti je pouze od vnějšího plnění náboženských předpisů, skládá i ostatní menší traktáty: »výklad na páteř«, krátký »výklad viery« a j.*)

Vedle tohoto spisování (v Betlemě záhy vznikla v burse studentské celá škola opisovačů, která šířila hlavně traktáty mistrovy) Hus ovšem nezapomíná ani svých kázání. Vycházejí z Betlema nová kázání mistrova: celé sbírky (stále ovšem ještě jenom latinsky) i jednotlivá kázání mnohá, z nichž zejména později šest jich tvořívá novou sbírku »o poslušnosti«. Jsou to kázání na slova »Ty jsi Petr« (zvané »o moci klíčů«), »Řekl Ježíš« (zvané »o kárání [kněží]«), »Poddání buďte« (zvané »o poslušnosti«), »Až přijde«, »Když sestoupil« a »Zástup mnohý«.**) Ale nastává pomalu doba, kdy

*) O těchto drobných textech, k nimž počítá ještě spisek »Způsob smrti«, pojednává prof. Sedlák (Studie a texty I, 249—253).

**) Kázání tato, zachovaná v několika rukopisích souvěkých, nebyla dosud vydána.

Hus poznává, že tato forma latinská jeho kázáním lidovým nesluší — a v několika měsících přechází potom k jazyku rodnému, jímž i tyto latinsky psané texty přednášival svým věrným posluchačům.

Při kázáních jeho bývají nyní čím dále tím častěji podobné scény, o jakých byla zmínka již shora (str. 94—95); proti jeho kázáním protestovali mnozí zastánci discipliny církevní ústně i písemně. R. 1408 ve venkovském klášteře mnich *Jan z Rakovníka*, předtím mistr umění, uslyšel, že se hlásá neposlušnost církevní vrchnosti, četl Husovu obranu proti žalobám pražských farářů a umínil si, že Husovi ukáže, jak chyby jsou na obou stranách: kněží chybují vydíráním, ale také Hus chybuje obranou Viklefova kacířství. Napsal *Husovi obšírný list*,*) v němž chválí Husovu odvahu a nadání (Hus prý je sůl země, nese prapor nového hnutí, národ si ho váží nade všecky), souhlasí s jeho výtkami proti lakotě kněží a jiným jejich hříchům — ale ukazuje cenu a důležitost kázně církevní a přimlouvá se, aby se podrobil a také Viklefa zřekl. Podobně se dovídáme, že pro jeho kázání ho také káral opat kartouzského klášteře u Dolan, Štěpán (jenž psal proti Viklefovi a Husovi zvláštní traktáty a jemuž Hus odpověděl r. 1412 ostrým listem) a j.

Ve sporu s arcibiskupem Hus často dovolával se s kazatelnou pomoci světské vrchnosti proti kněžím nezdárným. Někdy v druhé polovici

---

*) List tento (Husova odpověď není nám dochována) otiskl podle souvěkých rukopisů r. 1909 v Hlídce prof. Sedlák.

r. 1410 nebo snad přímo 8. února 1411 kázal na kazatelně betlemské opět týmž způsobem; vykládal, že horší nežli neposlušný kněz (Hus neposlechl zákazu arcibiskupova) jsou kněží smrtelně hřešící, že pro jejich hříchy plakal Kristus nad Jerusalemem a že králové mají, příkladem Kristovým, takové svatokupce vyháněti z chrámů.

Na toto své kázání dostal Hus dva dopisy; jeden od mistra *Haška* (nejspíše faráře u sv. Jakuba menšího), jenž příkře vytýká Husovi, že se dovolává moci světské neprávem a nesprávně proti duchovním a končí drsnými vtipy na jméno Husovo, že prý jako husa vše před sebou škube a za sebou nechává jen lejna — a druhý, ještě týž den, odpůldne, jejž našel Hus na kazatelně, od »neznámého odpůrce«. Tento »neznámý odpůrce« byl profesor theologie, mistr *Mařík zvaný Rvačka*. Jeho lístek, zcela stručný, staví se proti všem třem hlavním bodům Husova kázání a klade hlavní důraz na povinnost poslušnosti. Na tento poslední lístek napsal Hus obšírnou odpověď »contra occultum adversarium« (proti skrytému protivníku*) dne 10. února r. 1411.

Mařík protestoval proti slovům Husovým, že prý Kristus plakal nad Jerusalemem hlavně pro hříchy kněžské; Hus dokazuje pravdu toho výroky svatých otců. Mařík protestoval proti výkladu Husovu, že prý Kristus, vyhnav prodávče z chrámu, dal příklad panovníkům a pánům, aby ramenem světským zakročili proti neřestem kněžským, hlavně svatokupectví; Hus praví, že

*) Otištěna 1558 v norimberském vydání, díl I., list 135—142.

Kristus tehdy jednal jako král a že králové a páni, majíce od Boha svěřenou moc, mají právě touto mocí sloužiti Bohu, to jest podle zákona Božího všechny neřesti, i na duchovních, staviti. Dále vytýká Mařík, že Hus nazval prý hanobiteli svatého kněží ve smrtelném hříchu, ale ne ty, kteří neposlouchají biskupa; Hus odpovídá, že podle Písma vskutků jen hřích — a tedy zvláště smrtelný hřích — ohaví člověka; ale také že ohavní jsou ti, kteří neposlouchají biskupa v dovolených věcech. A v tom — upozorňuje důrazně Hus — záleží právě rozdíl: nehřeší ten, kdo neposlouchá biskupa ve věcech nedovolených; každý má ve věcech dovolených poslouchati představeného, ale káže-li něco proti zákonu božimu, pak jest poslouchati více Boha nežli lidí. Konečně zastavil se Mařík nad slovy Husovými, že prý není náměstkem Kristovým, kdo není jeho následovníkem. Hus odpovídá, že jsou dvojí náměstkové: praví a falešní. Praví, kteří následují skutky, druzí, třebaš od Boha vyvolení (jako Saul, Jidáš), kteří pro své zlé skutky budou od Boha zatraceni.

Ale podobné útoky Husa v jeho postupu neodstrašovaly: v neděli, dne 14. června téhož roku měl opět kázání*) na slova evangelia »přinuť vjíti«, v němž důvody Viklefovými, zřejmě ho uváděje, chválil krále Václava pro jeho věznění neposlušných duchovních a zabavení jejich statků; král nosí proto meč, aby dobré chránil

---

*) Kázání to otištěno (latinsky) v 2. díle norimberského vydání r. 1558, český překlad M. Svobody v Sebr. Spisech M. J. Husi I, 218—223. Tamtéž otištěno (a přeloženo) i kázání dále nahoře zmíněné.

a zlé káral, ať jsou světšší či duchovní. Zlost Antikristova nyní prý se již tak rozmohla, že je zralá, aby spadla; proto Ježíš Kristus vybízí světskou moc, aby zkrotila ‚rebelly‘. Jest to jedno z nejostřejších kázání Husových — poslední pak, nám dochované, velmi obšírné, měl Hus 3. listopadu r. 1411. Obrací se v něm proti nádheře o »dušičkách« rozvíjené. Veliká část i tohoto (pro nás posledního) kázání jest opět přejata doslovně z Viklefa — a z Viklefa je i hlavní vůdčí myšlenka, důkaz, že víra v očistec spočívá na základech velmi vratkých — a že je zbytečno kupovati pro zemřelé sloužení zvláštních 30 mší, poněvadž za duše zemřelých se obětuje každá mše na zemi sloužená.*) Rok potom vidíme Husa již ve vyhnanství.

Poslední léta na universitě.

Vedle kazatelství betlemského Hus ovšem stále při tom koná své povinnosti profesorské a dobývá si další své kariéry theologické. Předsedá při promociích mistrův a bakalářů, účastní se horlivě jednání universitních — a v lednu r. 1411 přejímá těžkou povinnost *kvodlibetáře*.

Dne 3. ledna každého roku totiž (v. shora str. 155—156) zahajoval mistr, fakultou artistskou k tomu účelu zvlášť volený (slul proto »quodlibetarius«), slavnostní řečí veliký turnaj všech profesorů fakulty artistské, zvaný »quodlibet«. Kvodlibetář kromě úvodní řeči musil také podati a rozřešiti první »kvestii« (quaestio principalis),

---

*) Některá jednotlivá kázání Husova vydal prof. Sedlák (Studie a texty I, 482—506).

říditi další hádání, vyhledati odpůrce a smluviti se s nimi. Šimon z Tišnova a Štěpán Pálec za kvodlibetáře volení odřekli a Hus podvolil se k této obtížné práci, jak sám praví, proto, »aby štekajícím protivníkům nedala se příležitost k pomluvám«. Thematem si vybral »*utrum a primo ente intellectivo et inmutabili omnipotenti, omniscienti dependeat optima dispositio universi*« (= zdaž od první bytosti rozumné, nezměnné, všemohoucí, vševědoucí závisí nejlepší zařízení světa?). Dala asi Husovi hodně práce a Hus mohl si oddechnouti, když se této nevděčné práce zbavil. *)

Takových kvestií máme ovšem od Husa dochováno více; některé z nich projevují obratného pisatele a byly patrně určeny ke kvodlibetům Husových přátel. Některé z nich osamostatněly z Husova výkladu Lombarda (v. shora str. 148), některé týkaly se určitých událostí souvěkých (tak bude ještě řeč o kvestii o odpustcích, a bylo již vyloženo — na str. 138—139 — o kvestii proti žalobám a kárání kněžstva), jiné konečně mají důležitost jenom školskou. Některé posud nebyly vydány, na př. kvestie »*utrum Moyses legislator fuit sacerdos*« (= zdaž zákonodárce Mojžíš byl knězem?), »*utrum supremus rector universi secundum optimas leges posibles regulat universum?*« (= zdali nejvyšší správce světa podle nejlepších možných zákonů řídí svět), »*utrum materia prima nunc sub una forma*

---

*) O kvodlibetu tomto první zprávu, podle zápisu v Monum. histor. III, 41, podal jsem 1901 ve svém M. J. Husovi 258. Později našel Husovu »*quaestio principalis*«, zprávu mou doplnil a řeč Husovu otiskl profesor Sedlák, 1914, Studie a texty I, 1—21.

substantiali et nunc sub altera existens sit informis« (= zdaž pralátka brzy pod jednou formou podstaty existující, brzy pod jinou jest neforemná?) atd.) atd.; dvě z nich byly však již otištěny; jedna již vydavatelé norimberskými »*utrum credendum est in sanctam ecclesiam et in sanctos alios a Deo?*« (= zdaliž jest věřiti ve svatou církev a ve svaté jiné mimo Boha?)*) a druhá později:**) »*utrum vera felicitas creaturae rationalis sit status omnium bonorum aggregatione perfectus*« (zdali pravé štěstí rozumného stvoření jest stav dokonáný nahromaděním všeho dobrého?).

Kromě kvestií a jednotlivých přednášek na fakultě artistské Hus ovšem koná dále své povinné přednášky na fakultě theologické. Z těch nejspíše do těchto dob náleží »*explicatio in septem priora capita primae epistolae b. Pauli ad Corinthios*« (= výklad prvních sedmi kapitol první epištoly Pavlovy ke Korintským). Bohužel, přednáška tato není nám dochována celá***) — a týká se hlavně výkladů o stavu manželském. To asi zavdalo Husovi podnět, že podle této své přednášky složil menší traktát latinský »*de matrimonio*« (= o manželství) — a později také podobného obsahu spisek český. Ostatní jeho přednášky theologické, mimo tuto a ostatní shora (str. 145 nn.) uvedené, se nám nedocho-

*) Otiskl jsem podle souvěkých rukopisů 1899 v programu pražského gymnasia Minervy na str. 6—10.

***) V norimberském vydání díl I. list 169—170.

***) I rukopisně dochována jenom troska — i starý tisk (vydána v norimberském vydání 1558, díl II., list 83—104) měl již předlohu neúplnou.

valy; a také nám není dochována jeho přednáška na fakultě artistské »*o fysice Aristotelově*«, jež nepochybně náležela ještě do počátku jeho kariéry universitní. Tam také asi náleželo čtení *o rhetorice* (latinské), připsané v jednom rukopise třeboňském Husovi.

Ale celé jeho další kariéře učinil následujícího roku náhlý konec boj o odpustky s kurií; Hus ztrácí nejenom kazatelnu betlemskou, nýbrž i katedru universitní; r. 1411/12 jest poslední rok jeho činnosti učitelské. Husova dráha akademická se končí náhle a na vždycky. —

Poněvadž skoro všechny akty akademické byly provázeny slavnostními řečmi — a poněvadž i při promoci mladých mistrů a bakalářů byl Hus povinen k slavnostním rekomendacím, nebude nezajímavo, podati tuto chronologický přehled jednak jeho hodností akademických, jednak jeho předsednictví při promocích (bývali to většinou jeho žáci, skoro všichni Čechové a viklefovci):

A. Hodnosti akademické.

- 1398 volen do zkušební komise bakalářské.
- 1400 » fakultou za dispensátora (i roku 1401).
- 1401/2 volen fakultou děkanem.
- 1402/3 » universitou rektorem.
- 1403 » do zkuš. komise bakalářské.
- 1408 » » » » mistrské.
- 1409/10 » universitou rektorem.
- 1410, 27. VII. otvírá disputatione o Viklefovi.
- 1411, leden, řídí kvodlibet fakulty.
- 1412, červenec, disputuje o odpustcích.

B. Předsednictví při determinacích a inepcech.

- 1399, III., 9. determinuje Matěj z Knína, bakalář.
- 1399, X., 9. determinuje Matěj z Újezda, bakalář.
- 1400, I., 22. determinuje Václav ze Sušice, bakalář.
- 1400, VII., 15. determinuje Martin Kunšův, bakalář.
- 1401, III., 11. determinují M. z Jistebnice a M. z Miličina, bakaláři.
- 1401, VI. determinuje Petr z Nahošic, bakalář.
- 1402, II., 20 inepce; mistr Řehoř z Budína a Václav z Chrudimě.
- 1402, II., 22. inepce; mistr Václav z Chebu.
- 1402, III., 5. determinace, bakalář Martin z Kříže.
- 1404, II., 7. inepce, mistr Jan Kardinál a Mikuláš z Jistebnice.
- 1409, XI., 19. determinace, bakalář z Kašova.
- 1409, XII., 10. determinace, bakalář Jan z Vhlav.
- 1410, I., 22. determinace, bakalář Prokop z Plzně.
- 1410, III., 11. inepce, mistr Zdislav ze Zvířetic.
- 1410, IV., 3. inepce, mistr Šimon z Jaroštěvic a Mik. z Pavlíkova.
- 1410, VII., 6. inepce, mistr Mikuláš ze Stojčína.
- 1410, VII., 6. determinace, bakalář Zikmund z Brodu.
- 1412, II., 29. inepce, mistr Jan z Krumlova.

Ke všem těmto aktům byl Hus povinen napsati slavnostní promluvy, ale jen málo z nich jest nám zachováno;*) z temat, která dával zkoušencům, známe jedno (1409, Janu z Vihlav): »*utrum possunt ira et passiones ceterae inexistere sapienti*« (= mohou-li hněv a ostatní vášně existovati v mudrci?).

Ujednání s arcibiskupem.

Stihání, kterého se arcibiskup v březnu r. 1411, po klatbě Kolonnově, podjal, mělo též výsledek, jako dříve. Král přední viklefovce chránil a když arcibiskup zakročil klatbou novou, neposlechli opět viklefovci ani rada městská; a když arcibiskup opět ujel do Roudnice a na neposlušné město uvalil interdikt, zakročil opět král sekvestrací důchodů arcibiskupových, docela podle kázání Husových. Moc arcibiskupova byla v červnu 1411 opět zlomena jako dříve.

Ale stále ovšem tento stav věcí trvati nemohl. Mělo-li se u kurie dojíti k příznivému výsledku věci Husovy, bylo napřed potřebí smířiti doma Husa s arcibiskupem. Doba v létě r. 1411 zdála se k tomu vhodná; smírčí soudcové (jména jich Hus ve svém osvědčení uvádí) přiměli konečně arcibiskupa ke smíru, podrobili se Hus. A Hus zvláštním slavnostním osvědčením dne 1. září r. 1411 veřejně projevil svou pravověrnost i poslušnost metropolitovi i kurii. Poněvadž toto osvědčení, mezi stranami smluvené,

*) Některé tyto promluvy jsou zachovány jen v rukopisích; některé vydal *Hoefler* v *Geschichtschreiber II.* (odtud přeložil některé *Milan Svoboda*, *Husovy Sebr. spisy I.*, 8—24); o jiných pojednal (a otiskl jednu) *Sedlák*, *Studie a texty I.*, 119—123.

jest velmi poučné jak pro výtky, které se Husovi činily, tak pro způsob celého ujednání, podává se zde doslovně:*)

»Povinnou poslušnost, jež osvědčovati se má církvi Ježíše Krista a nejvyššímu jejímu knězi, (vyznávám).

Ochoten jsa vždycky každému, kdo toho si žádá, k uspokojení vydati počet z té víry, kterou chovám, vyznávám srdcem čistým, že Pán Ježíš Kristus jest pravý Bůh a pravý člověk, a že všecek zákon jeho tak pevnou pravdu obsahuje, že ani jediná literka ani jediný puntík jeho klamati nemůže, potom že jeho svatá církev tak pevně založena jest na pevné skále, že brány pekelné nemohou jí nijakž přemoci, a poněvadž hotov jsem v naději k její hlavě Pánu Ježíši Kristu raději trest hrozný smrti podstoupiti nežli všetečně něco jiného mluvit nebo tvrditi, co by bylo na odpor vůli Kristově a jeho církve, proto věrně, pravdivě a pevně ujišťuji, že od protivníků pravdy neprávě jsem u stolice Apoštolské udán. Křivě najmě žalovali a žalují, že jsem učil lid, že ve svátosti oltářní zůstává podstata chleba hmotného; křivě, že když se pozdvihuje hostie, tu že jest tělem Kristovým, a když se položí, tu není; křivě, že kněz ve hřích smrtelném neposvěcuje; křivě, že prý páni mají kněžstvu odníti statky časné, že nemají desátkův platiti; křivě, že odpustky nic nejsou; křivě, že jsem radil mečem hmotným kněžstvo bít; křivě, že jsem kázal, nebo držel nějaké bludy neb nějaký blud neb nějaké kacírství, nebo že sváděl

---

*) Podle vlastního Husova originálu; překlad jeho český v mé sbírce Listů Husových sv. I., č. 23.

jsem lid s cesty pravdy jakkoliv; křivě, že příčinou jsem byl, že někteří mistři němečtí vyhánáni byli z Prahy, kdežto sami nechtíce se držeti základního privileje vysokého učení Pražského a nechtíce poslouchati rozkazů dovolených nejjasnějšího vladaře a pána, pana Václava, krále Římského, stálého říše množitele a krále Českého, myslíce, že bez jich přítomnosti nemohla by trvati universita Pražská, odešli, ač jich nikdo nevyháněl, do vlastí svých, nebo kam se jim líbilo. Vyznávám pak, že z rozhodnutí nejdůstojnějšího v Kristu otce pana Zbyňka odvolal jsem se ku stoličce Apoštolské a dále ze sporů, které na základě nepravého zpravení od svaté stolice Apoštolské zavedeny byly. Nesprávně totiž protivníci pravdy, cti své a spásy nepamětlivi, stoličce Apoštolské udali, že v království Českém v městě Praze a v markrabství Moravském bludy se vylíhly a kacífství, a že srdce mnohých lidí tak nakazily, že pro množství těch, kteří takovými bludy jsou nakaženi, nutno by bylo nápravy káráním užiti. Křivě konečně udali, že kaple Betlemská jest místo soukromé, kdežto ona jest místo od biskupa za obročí církevní potvrzené, a zrušení její úctě Boží v lidu poněkud by ujmu učinilo, prospěch duší umenšilo, pohoršení zavinilo a lid proti rušitelům nemálo popudilo. Než předvolán byv osobně k Římské kurii, chtěl jsem pokorně se dostaviti, ale poněvadž o můj život bylo ukládáno jak v království, tak mimo království zvláště od Němců, proto na radu mnohých spoléhaje jsem soudil, že život na smrt vydávati bylo by pokoušeti Boha, když prospěch církve toho nevymáhá. Pročež neuposlechl jsem osob-

ně, nýbrž obhájce a zástupce jsem určil, chtě svaté stolice Apoštolské poslušen býti. Z té příčiny, nejvyšší Kristův náměstku, milost Vaší Svatosti pokorně vzývám, abyste mne ráčil skrze milosrdenství Boha všemohoucího osvoboditi milostivě od stání osobního a ostatních dalších následků, poněvadž prostřednictvím nejjasnějšího knížete a pána, pana Václava Římského a Českého krále, a prostřednictvím nejdůstojnějších otců a vznešených knížat pana Václava, patriarchy Antiochenského, pana Konrada, biskupa Olomúckého, jasného knížete pana Rudolfa, vévody Saského, svaté říše volence, prostřednictvím ostatních knížat, pánů a pánů, prostřednictvím vysokorodého pana Ctibora, vyslance nejjasnějšího knížete a pána, pana Zikmunda, krále Uherského, s nadřečeným nejdůstojnějším otcem v Kristu panem Zbyňkem úplně jsem vyrovnán. Neboť nabízel jsem se k zodpovídání všech i jednotlivých námitek, též odvoláváje se k veškerému posluchačstvu svému, že chtěl by, jestliže by něco proti mně dovozeno bylo, třeba ohněm hranice dáti se napraviti, když bych neustoupil. A hotov jsem dnes před universitou Pražskou a před veškerým shromážděním prelátů počet vydati o námitkách, když by někdo proti mně povstal. Ale až dosud nikdo nechce osobně se mi postaviti, aby k stejné pokutě zavázal se podle kanonických ustanovení. Psáno v Praze vlastní mou rukou na den svatého Jiljí. (1. září.)

M. Jan Hus, Vaší Svatosti kněz nejmenší.«

Tento list Husův papeži Janu XXIII. (a ještě pokornější, zároveň odeslaný, list sboru kardi-

nálskému, rovněž omlouvající nestání u kurie) tvoří jakýsi protějšek k loňskému kázání (v. str. 190—191) a podává nepochybně všechno to, co rozhodčí soud mezi Husem a arcibiskupem od Husa vyžadoval. Byl v slavnostní schůzi universitní přečten, ověřen a s její pečeti poslán do Říma. Hus učinil vše, co bylo od něho žádáno. List jeho opět král doprovodil zvláštní přímluvou.

Podobný list měl poslati do Říma také arcibiskup Zbyněk. Měl odvolati interdikt, oznámiti papeži, že v Čechách bludů nenalezl, odvolati své žaloby u kurie a vyžádati u papeže milost těm, kteří byli stíženi klatbou papežskou; za to měl král a rada vrátiti zabavené důchody. Ale arcibiskup něco sice vyplnil (zrušil interdikt atd.), jiné věci však odkládal: tu král též odkládal s plněním úmluvy a na arcibiskupa doléhaly nové nesnáze. Umínil si tedy obrátiti se o pomoc k Zikmundovi; ujel z Prahy, 5. září poslal králi z Litomyšle stížný list (jím vlastně úmluvy odvolával) a odjížděl dále do Uher. Roznemohl se v Prešpurku a 28. září 1411 zemřel.

Přes to tedy, že arcibiskup smlouvě nedostál a u papeže se za Husa nepřimlivil, smrt arcibiskupova urovnala znovu všechny věci v Čechách. Bylo jisto, že král nedopustí, aby nastoupil nový Zbyněk.

Na stolec arcibiskupský nátlakem vládním dostal se slavný lékař Albík z Uničova, rodilý Němec, milec králův, vdovec, milovník peněz; teprve po nastoupení na arcibiskupství došel aspoň nižších svěcení. Zvolen již v říjnu 1411, v lednu 1412 papežem po dlouhém zdráhání potvrzen, teprve v červnu 1412 nabyl kněžství. Ta-

kový arcibiskup, výborný sice lékař, ale slabý bohoslovec, nemohl ovšem v těchto dobách vyhověti náležitě povinnostem svého úřadu a tak braly se věci spádem čím dále tím rychlejším.

Arcibiskup Albík nijak proti Husovi neza-
kročil. Kdyby pře Husova nebyla stále ještě le-
žela nerozhodnuta u papeže, nebyl by Hus měl
nyní obtíží a překážek se strany vrchnosti du-
chovní. V Římě přímluvy královské, panské
i ostatní měly aspoň nějaký úspěch. Papež vzal
při Husovu, jak o nestání tak i apelaci proku-
rátorů, z rukou Kolonnových i Thomariových a
odevzdal ji po 6. červnu 1411 komisi čtyř kar-
dinálů; zasedali v ní Antonín Kajetan, kardinál
Aquilejský, Brancas Tomáš de Brancatiis, se-
střenec Jana XXIII., strýci zcela podobný, kar-
dinál de Veneficiis a předseda slavný Petr Za-
barella (pozdější vůdce koncilu), muž sprave-
dlivý, učený a řádný. S počátku, zdá se, měl
při Husovu uloženu kardinál Aquilejský, tento
však postupoval velmi pomalu, tak že při smrti
jeho (zemřel 10. ledna 1412) nic nebylo rozhod-
nuto. Ani nebyl stvrzen výrok Kolonnův, ani
nebyl nový vynesena; proto po 10. lednu 1412
přebral při sám předseda Zabarella, kardinál Flo-
rentinský. Tento zavedl při znovu, vyslechl Hu-
sovy prokurátory, sepsal protokoly, ale nežli
mohl vynésti rozsudek, přenesl papež Jan XXIII.
tuto při na kardinála de Brancatiis; ale dříve
nežli mohl ten rozhodnouti, věci vzaly náhlý
obrat bojem o odpustky. — —

Malou epizodou v těchto bojích, takto nyní
v Praze doznívajících, byla srážka Husova se
Stokesem. Anglický král Jindřich IV. poslal
totiž do Uher ke králi Zikmundovi poselstvo

o budoucí spolek, v jehož čele stál rytíř Hartung Clux. Toto poselstvo stavělo se v Praze — a když mistři čeští zvěděli, že mezi Angličany je cambridgeský mistr John Stokes, pozvali ho k hostině do koleje Karlovy. Stokesa však Clux upozornil, že pražská universita jest podezřelá z viklefství — a Stokes proto pozvání odmítl, vysloviv se opovržlivě o českých kacířích a studích viklefovských. Hus proto vyzval Stokesa k disputaci, přibiv vyzvání na dveře jeho příbytku. A přes to, že Stokes hrdě odmítl (nabízej se disputovati v Paříži, v Římě nebo jinde), Hus nicméně dne 13. září konal ohlášenou disputaci.*) Vyvrátil nejprve liché tvrzení, že by byl Viklef Němec — Hus to prohlašuje za lež a vypočítává mezi jiným také anglický překlad Písma na důkaz jeho rodu anglického. Vřele vyvrací dále nařčení Viklefa z kacířství — máme o svém bližním smýšleti jen nejlepší, nevíme ještě, byl-li kacířem, tedy to nesmíme tvrditi; co se týče důvodu, že Viklefa mnoho prelátů v Anglii, Francii a v Čechách pokládá za kacíře, platí asi tolik, jako kdyby někdo nechtěl pokládati Krista za Boha, ježto Turci, Tataři a Saraceni ho za Boha nepokládají; kdyby chtěl někdo uváděti pálení jeho knih — i Písmo sv. bylo za dob Makkabejských páleno. Hlavním úkolem dispu-

---

*) Vyzvání Husovo k Stokesovi jest (v českém překladě) otištěno v mé sbírce listů Husových (sv. I., č. 25); disputace sama (latinská) »*Replīca contra Anglicum Johannem Stokes Wicleffi calumniatorem*« (= odpověď Janu Stokesovi, Angličanovi, pomluvači Viklefa) otištěna v norimberském vydání 1558, díl I., 108—110 a zachována v několika rukopisích souvěkých.

tace bylo vyvrátiti tvrzení Stokesovo, že každý, kdokoli by četl knihy m. J. Viklefa anebo v nich studoval, i kdyby byl jakkoliv od přírody opatřen neb založen v dobré víře, postupem času by se zapletl do kacírství.

Stokes ovšem nevšiml si slov Husových, ale nezapomněl jich; Hus se s ním setkal v Kostnici.

Boj proti bulám odpustkovým.

Dosud stále pře Husova spočívala nerozhodnutá u kurie — a Hus stále dosud doufal ještě ve vítězství svých plnomocníků a boj proti osobě papežově nebyl ještě začat. Ale události spěly i tu rychle k rozhodnutí.

Na počátku r. 1412, při slavném kvodlibetu universitním, jež vedl tehdy mistr Michal z Malenic, řečený Čížek, byla událostí dne slavná kvestie Jakoubkova »o Antikristu«, v níž nikoho sice nejmenoval, ale dokazoval, že Antikrist již přišel a slovy: »a když takový člověk hříšník a syn zatracení dostoupí nejvyššího stupně nebo místa v národu křesťanském, připraveného jen ctnosti, pravdě a spravedlnosti, beze vší pochybnosti jest to nejvyšší a pověstný Antikrist...« přímo ukazoval již na Jana XXIII. Působení této kvestie Jakoubkovy, v níž jeví se hojné stopy podobných starších traktátů slavného učenice českého Matěje z Janova, vidíme potom i u Jakoubkova přítele a kolegy, Husa samého.

Neboť zřejmě již proti papeži vůbec se staví jeho malý traktát*) »*de tribus dubiis*« (= o třech

---

*) Spisek tento, v mnohých rukopisech zachovaný, často tištěný (také v norimberském vydání 1558,

pochybnostech). Z Olomouce totiž byly Husovi poslány tři ‚pochybnosti‘: 1. Zdaž se smí věřiti v papeže? 2. Zdaž možno býti spasenu i bez zpovědi knězi? 3. Zdaž někteří z Egyptanů, utonulých v Rudém moři, nebo ze Sodomských byli spaseni? První otázku Hus zamítá důvody Viklefovými; na druhou přisvědčuje. Třetí, která jest docela ve smyslu staré scholastiky, podle Jeronyma rozhoduje kladně a dodává naučení: »Z toho jest patrno, že o nikom nesmíme bez zjevení nebo bez tvrzení Písma říkati, že byl zatracen.« O tomto svém spisku dal 3. března r. 1412 učiniti notářské potvrzení — a vidíme tak, jak i Hus nyní nastupuje na dráhu protipapežskou.

Událost, která rozvoj myšlení Husova náhle dovršila a vedla zároveň v Čechách k rozluce definitivní a nepřeklenutelné, přišla neočekávaně rychle. V Itálii snažil se totiž papež Jan XXIII. zmocniti se státu církevního proti papeži římskému, Řehoři XII., jehož podporoval Ladislav, král neapolský. Dobil skutečně 12. dubna 1411 Říma a donutil v červnu t. r. Ladislava k míru, v němž se musil zřici Řehoře. Ale poněvadž Ladislavovi nedůvěřoval a válka každou chvíli mohla znovu vzniknouti, dal Ladislava do klatby a bulami ze dne 7. září a 2. prosince 1411 vyhlásil křížovou válku proti němu s plnomocnými odpustky všem, kteří by se této války osobně nebo příspěvky účastnili.

Prodávání odpustků k této křížové válce bylo po celém světě křesťanském pronajato rozlič-

---

I, 167—169), přeložil do češtiny *Milan Svoboda* (M. J. Husi Sebr. spisy, II, 183—188).

ným nájemcům. Církevní provincii pražskou, magdeburskou a solnohradskou najal bohatý děkan pasovský Václav Tiem, jenž v květnu r. 1412 přišel s bulami Janovými do Prahy jako papežský komisař, přinášeje zároveň arcibiskupovi pallium. Arcibiskup ovšem ani král nemohli brániti Tiemovi v jeho úřadu a tak počal nestoudný obchod s odpustky, tak jako r. 1393 (v. str. 67), kdy Hus sám ještě jako student si koupil vzácný odpustek. Opět ustanoveny k tomu účelu kostel svatovítský, týnský a vyšehradský, kde lidé do železných truhel kladli peníze za odpustky — a opět budilo toto kramaření veřejné pohoršení. Rozdíl však proti době dřívější byl ten, že odpor inteligence nebylo již možno zdolati, protože v čelo jeho se postavil Hus.

Sice i ostatní theologové (na př. Štěpán Pá-leč) mluvili o makavých bludech instrukce Tiemovy, ale když Hus s přáteli učinil ve schůzi university dotaz, mají-li její členové na válku přispívati, ohradili se theologové proti jednání o té věci, tvrdíce, že nemají ani práva posuzovati buly papežské ani se protiviti rozkazům královským. Tím se Hus nedal odstrašiti a ohlásil na den 17. června (1412) slavnou disputaci o papežských bulách odpustkových. Komisaři papežští (Tiem a licenciát Pace z Boloně) citovali Husa před arcibiskupa a tázali se ho, chce-li uposlechnouti rozkazův apoštolských (t. j. papežových). Hus odpověděl: »Ze srdce rád chci naplniti přikázání apoštolská.« Tu obrátili se legáti k arcibiskupu se slovy: »Hle, pane arcibiskupe, on již rozkazů pána našeho chce poslouchati.« Ale Hus ihned vyvedl je z omylu, řka: »Pánové, rozumějte mi! Řekl jsem, že ze

srdce rád chci naplniti přikázání apoštolská a jich naprosto poslouchati. Ale nazývám přikázáními apoštolskými nauky apoštolů Kristových, a pokud přikázání velekněze římského by se shodovala s přikázáními a naučeními apoštolskými podle pravidla zákona Kristova, potud chci jich co nejochotněji poslechnouti. Pakli však něco odporného v nich uznám, neposlechnu, i kdybyste oheň na spálení těla mého před oči mé předložili!« To pověděv odešel. Komisaři papežští byli v koncích.

Fakulta theologická se pokusila sice jim pomoci zakázavši svým bakalářům (a Hus byl bakalář theologie) vystupovati proti bulám papežským. Ale Hus se posmíval v Betlemě i v Karolinu Pálčovi (jenž jako děkan theologů zákaz vydal), pravě, že jest ještě papežštější než arcibiskup, jenž ohlašování bul dovolil jen pod dvojí výminkou — a zákazu neposlechl.

A tak konána udaného dne disputace o bulách pod předsednictvím rektora Marka z Hradce. Hus mluvil ostře — ostře mluvili i proti němu (přes odpor velikého množství prostého lidu, jenž přišel Husa poslouchat) starší theologové. Ale největší nadšení v posluchačstvu vzbudila ohnivá slova Jeronymova, jenž — přidávaje se docela k vývodům Husovým, chtěl hned se studenty jíti na radnici s oznámením, že hlásané odpustky jsou falešné. Mistr Marek stěží uchlácholil studentstvo i Jeronyma, jenž zvolal na rektora česky: »Slyšíš-li, mistře Marku! Však ty za mě svého hrdla nedáš, jáf sám za sě svú šíji dám...« a pokračoval ještě podobným tónem dále, tak že ze shromáždění potom dokonce Jeronyma vyprovázelo více studentů než

Husa samého. Thema, o němž Hus mluvil, znělo (kvestii Hus pak vydal také zvláště):*) »*Utrum secundum legem Jesu Christi licet et expedit, pro honore Dei et salute populi Christiani et pro commodo regni bullas papae de erectione crucis contra Ladislaum regem Apuliae et suos complices Christi fidelibus approbare*« (= zdaž dovoleno jest a prospívá podle zákona Kristova, za čest Boží a spásu lidu křesťanského a za prospěch království papežské buly o pozdvížení kříže proti Ladislavovi, králi neapolskému, a jeho spojencům schváliti věrným křesťanům?). Byly tu vypočteny všechny důvody, jež mohla papežská bula uváděti ve svůj prospěch, a uvedeno pak osm důvodů, vesměs Viklefových, čerpaných z 23. kapitoly jeho spisu »o církvi«, proti kupčení s odpustky. Odpustky vůbec náležejí jen Bohu; kněží mají nanejvýš právo je ohlašovati, ne však udíleti nebo prodávati; jak nesmyslné jest udíleti odpustky na 100.000 let: tu by musil Bůh čekati s posledním soudem! Hus uvádí slova Kristova: »Darmo jste dali, darmo dejte!« Ukazuje, že takové udílení odpustků jest holé kacířství — pak by vůbec nebylo potřebí mší, vigilií, postů atd., ano papež mohl by vůbec svými odpustky zrušiti očištec! Ubijí zrovna své protivníky citáty Písma a svatých otců; prohlašuje, že by bylo dobře, aby papež tu válku prohrál, poněvadž by pak aspoň dary církve věřícím udílel zdarma.

---

*) Kvestie tato zachována v mnohých rukopisích souvěkých, jest díle bezpečně Husovo, otištěna 1558 v norimberském vydání (díl I., list 174—189) a přeložil ji do češtiny Milan Svoboda (Hus, Sebr. spisy, II, 202—242).

Když protivníci řeč tuto napadali, bránil ji Hus znovu spiskem: »*Contra bullam papae Joannis XXIII., in qua erexit crucem adversus Ladislaum, regem Apuliae*« (»Proti bule papeže Jana XXIII., v níž vyhlásil kříž proti Ladislavovi, králi apulskému«) téhož obsahu*) a týmiž důvody viklefskými.

A tak jako literárně, působil ovšem Hus i živým slovem s kazatelný betlemské a dopisy rozmanitými. Z nich nejznámější jest dopis králi polskému ze dne 11. června t. r.,**) v němž ho vybízí, aby stavil ve své říši svatokupectví. Ale že tak psal i do Uher, na Moravu a jinam, víme z opětovných stížností kněžstva stolicí papežské; tyto žaloby v červenci t. r. předložil starý Husův odpůrce, Michal de Causis, kurii.

Všechno toto ostré a důrazné vystupování Husovo můžeme si ovšem, kromě kramařením s odpustky, vysvětliti také ještě pohnutkami soukromými. Neboť zatím pře Husova brala v Římě obrat stále horší. Nové žaloby kleru pražského, zastupovaného Michalem de Causis, obvinily totiž také zástupce Husovy u kurie (mezi nimi byl Jan z Jesenice) z kacířství. Kardinál Brankas jich proto nepředpusťil, ano Jesenic v březnu 1412 vsazen do vězení; ostatní uprchli — i Jesenicovi se podařilo utéci — a tak v dubnu nebo v květnu r. 1412 mohl Hus z úst

*) O době tohoto spisku, v mnohých rukopisech zachovaného a rovněž 1558 v norimberském vydání (díl I, 189—191) otištěného, nebývá jednotný názor; někdy se klade před disputaci hořejší.

**) List zachován (latinsky) pouze v jediném rukopise vídeňském; vydán několikrát — český překlad též v mé sbírce, svazek I., č. 29.

svých zástupců již poznávati, že veškeré veliké výlohy byly učiněny nadarmo, celá námaha že byla marna a že konečné odsouzení osoby Husovy jest již jen otázkou času, ač k němu stále ještě nedošlo.

Roztrpčení a rozhořčení, jež se Husa zmocnilo, jest tedy i s této strany snadno pochopitelné — a také jest jasno, že Hus postupoval s přítelem Jeronymem čím dále tím ostřeji. Starší kolegové, zejména Marek z Hradce, zapřísahali oba bojovníky k umírněnosti; ale jestliže měla veškerá slova mírníci malý účinek u Husa, ještě méně zmohla u Jeronyma. A Jeronym, jako před třemi lety v bojích o universitu, přenesl nyní opět boj do ulic pražských. Mimo pouliční popěvky, posměšky a nadávky popudil odpustkáře zvláště posměšný průvod, dne 24. června Jeronymem a Voksou z Valdštejna uspořádaný. Student přestrojený za nevěstku oděný bulami odpustkovými jel na voze mimo palác arcibiskupův a dvůr králův v průvodu mnoha studentů na Karlovo náměstí a tam pod pranýřem byly spáleny. Tyto projevy, často prudkými srážkami a velikými výtržnostmi provázené, potlačil konečně král, zakázav odpor; fakulta bohoslovecká žádala od Husa (jakožto pouhého bakaláře) spisek jeho proti bule k opravení; když Hus neuposlechl, odsoudila znovu zmíněných již 45 článků Viklefových, přidavši k nim zavržení nových 6 článků, na přítomné události se vztahujících (na př. blud jest, že nyní již kraluje Antikrist, blud jest, že papež nemá práva dávat odpustky těm, kdož mu pomáhají proti nepřítelům atd.). A žádala dále krále, aby učení těmito artikulům bylo stí-

háno klatbou a aby některým nižším kněžím, lid štvoucím, bylo zakázáno kázati. Hus na to znovu se ujal v koleji Karlově některých článků Viklefových veřejnými přednáškami v universitě.

Tyto přednášky,*) konané v druhé polovici června, vyvracely ovšem výroky theologů. Bránil tak ve třech »aktech« celkem šesti artikulů Viklefových (IV., XIV.—XVIII.) a vydal je pod souborným názvem »*defensio quorundam articulorum J. Wiclef*« (= obrana některých článků Viklefových). V prvním aktu »*de praedicatione et auditione verbi Dei*« brání dvou kaceřovaných článků, totiž že jsou exkomunikováni (Bohem) ti, kdož pro exkomunikaci papežskou nehlásají slova Božího — a že kněz nebo jáhen může kázati i bez dovolení papeže nebo biskupa; články ty většinou dokazuje slovy samého Viklefa. V druhé přednášce, zvané také »*de ablatione temporalium*« (o odnětí statků), zastává článek, že moc světská může odníti duchovenstvu, povinností svých nedbalému, světské statky — článek tento Hus si rovněž úplně přivlastnil; celé jedno jeho kázání (v. str. 220) bylo vlastně jen rozvinutím těch myšlenek. V třetí přednášce, zvané podle první části »*de decimis*« (o desátcích), Hus brání nejprve známého výroku, že desátky jsou pouhé almužny, a pak dvou článků nejnebezpečnějších, nejchoulostivějších, které Husovi přinesly mnoho trudu a mnoho příkoří. Jsou to článek XVI.: »žádný není pán, biskup,

*) Jsou zachovány v několika rukopisech; otištěny 1558 v norimberském vydání (díl I., list 111—134); přeloženy do němčiny i do češtiny (*Mil. Svobodou* v Sebr. Spisech Husových II, 267—332).

prelát, dokud jest v hříchu smrtelném«, a IV.: »biskup nebo kněz ve smrtelném hříchu nesvětí ani nepřepodstatňuje (non conficit) ani nekřtí«. Hus ovšem nebrání těchto dvou článků naprosto a úplně; dodává k nim — a omezuje je tak — »není *důstojně* knězem«, »nesvětí *důstojně*« atd. Jest tedy správné, když se hájil, že tvrzení, jakoby hříšný kněz nesvětil atd., nikdy nekázal, neučil, nebránil; ale přece, poněvadž artikul Viklefovů toho omezení nemá, budilo se u mnohých podezření, že Hus bráně právě těchto nejchoulostivějších artikulů, brání jich v celém jejich smysle Viklefově. Hlavní důkaz, který vede Hus o správnosti těchto artikulů, zakládá se na theologickém pojetí účinku milosti Boží. Všechno právo lidské (tedy také zřízení, úřady, království atd.) zakládá se na právu božském, vše, co člověk má, jest dar Boží. Dopustí-li se však hříchu smrtelného, ztrácí právo ke všemu, i ke své duši; vše, co má, drží nespravedlivě. Hříšník, je-li ve hříchu smrtelném, hřeší, ať koná cokoliv: ať třeba koná skutky zlé, nebo nerozhodné (spí-li, sedí-li atd.), nebo dokonce i dobré (dává-li almužnu); každý skutek hříšného jest hřích. A jako podle prvního důvodu nemá vůbec práva k duši, k životu, k úřadu, tak podle tohoto druhého nemá vůbec nic dělati, jednati, řídit, poněvadž stále hřeší. Důvodů jest více (Hus se zálibou je hromadí; článek na př. XVII. brání 43 důvody), vesměs viklefovských.

Vším tím — agitací Jeronymovou i přednáškami Husovými — jitřily*) se myslí čím dále

*) O těchto událostech jsme zpraveni zevrubně jednak uvedenými shora spisy Husovými, jednak podrobnou zprávou Starého letopisce (ve vydání Pala-

tím více. Hus rozešel se tu nadobro se svými starými učiteli a přáteli — slavným Stanislavem ze Znojma a Štěpánem z Pálče. S tímto posledním, nyní děkanem bohoslovců, rozloučil se slavnými slovy: »Amicus Páleč, amica veritas: utrisque amicis existentibus sanctum est prae-honorare veritatem« (= přítel Páleč, přítelkyně pravda: a když oba jsou přáteli, slušno více si vážit pravdy)*) — a fakulta bohoslovecká opět a opět dovolává se nyní proti neposlušnému svému bakaláři pomoci ramene světského.

Osm doktorů bohosloví, většinou bývalých přátel Husových (byli to zmíněni již na str. 158 Jan Eliášův a Ondřej z Broda, pak zde zmíněni Páleč a Stanislav ze Znojma, konečně méně známí Jan Hildissen, Heřman poustevník, Matěj mnich a Petr ze Znojma), podalo konečně obšírné dobré zdání králi, pročež král povolal k sobě sporné strany na Žebrák. 10. července 1412 naposled hleděli rádcové královi sporné strany porovnat; Hus nabízel se stále, že sporný svůj spisek vydá doktorům, podvolí-li se navzájem trestu upálení; tito však dávali za sebe pouze jednoho. Nedošlo tedy k smíru — zatím však přiosťřily se věci ještě týž den mnohem povážlivěji.

Téhož dne strhly se totiž v Praze opětné výtržnosti proti odpustkům; mnoho lidí, odporujících jim a jinak odmlouvajících, zatčeno, někteří propuštěni po tělesném potrestání, avšak

---

ckého S. L. str. 14—19), jenž sám sebe vydává za svědka očitého. Nicméně přece jeho zprávy někde odporují spolehlivým pramenům jiným. —

*) Uvádí Hus sám r. 1413, v závěrku spisu »Contra Páleč«.

tří jinoši (Martin, Jan a Stašek) ponecháni na radnici staroměstské k trestu přísnějšímu. Lid se bouřil a Hus nazítří odebral se s mistry některými a zástupem lidstva (na 2000 osob) na radnici, aby se za zajaté přimlouval. Bral všechnu vinu na sebe — on že jest původce tohoto brojení a tak i činu těchto tří jinochů, žádal, aby byl dříve sám trestán, než oni jinoši — a konšelé, většinou Němci, bojíce se rozčileného množství, slíbili vskutku, že se zatčeným nic nestane. Když to Hus oznámil lidu a odešel do příbytku svého v Betlemě, rozcházel se i lid; toho však užili konšelé němečtí a chtějíce odstranujícím příkladem uhroziti zástupy, dali zmíněné tři jinochy vyvésti na náměstí a tam stíti.

Ale tato ukrutnost rozohnila davy k tím většímu náboženskému nadšení. Jakás zbožná žena vložila na staté tři bílá prostěradla a zástup studentů s mistrem Janem z Jičína v čele, jenž zapěl mešní zpěv »Tito jsou svatí«, odnesl a pohřbil těla tří mládenců slavně v Betlemě (— potom mu posměšně říkali protivníci »u tří svatých«). Hnutí opravné mělo první mučedníky.

A bouře v Praze nyní neustávaly. Moc ozbrojená nestačila. Konečně konšelé uchýlili se o radu ke králi na Žebrák; když prchlý Václav zvěděl, jak autorita moci státní klesla, jak davy tlačí se na popravu, zvolal v rozhorlení: »I kdyby jich bylo tisíc, ať se jim stane jako oněm, a není-li dosti katů a popravčích v tomto království, dám vám přivésti ze zemí ostatních.«

Ale Hus ani tímto ostrým zakročením královým nedal se odstrašiti od věci zákona Božího; dne 12. července dal za popravené mládence sloužiti místo obvyklých rekvií mši za

mučedníky. A když král k násilnému urovnání všech pŕetek ustanovil mimořádnou valnou schůzi všeho duchovenstva (kněžstva i university) na den 16. července 1412 v radnici staroměstské, dav ji — aby davy nerušily jednání — obsaditi vojskem, Hus s přáteli ustanovil na týž den schůzi na universitě v koleji Karlově.

A tak týž den, v sobotu 16. července, rokovalo na radnici duchovenstvo spolu s fakultou theologickou o novém zavržení bludných 51 artikulů (= 45 artikulů Viklefových a 6 nově theology vybraných), jež na návrh Pálče přijato. Universita v Karolině zasedající vyslala na radnici deputaci, jež měla vyzvati mistry tam sedící, aby šli do Karolina. V ní byli rektor Marek z Hradce spolu s Friedrichem Epinge a Prokopem z Plzně. Vyzvání jejich bylo ovšem theology odmítnuto a naopak sami vyzváni, aby zavržení 51 artikulů podepsali. Oni však žádali, aby byly uvedeny důvody z Písma. A když toho theologové neučinili, protestovali proti usnesení synody. Tato však, nedbajíc jejich protestů, učinila nález, aby nikdo 51 artikulů zmíněných nebránil pod kletbou, ztrátou jmění a vypovězení z království. Páleč pak vzpírajícím se četl vysokým hlasem slova Písma (Deuteron. XVII. 12): »Jestližeby pak kdo v zpouru se vydal, tak že by neposlechl kněze postaveného tam k službě před Hospodinem Bohem svým aneb soudce: tedy *at umře člověk ten a odejmeš zlé z Israele!*« A důrazu slovům Pálčovým dodávaly nedávné popravy, ozbrojená moc a výhrůžka králova.

Dne následujícího, v neděli 17. července, mnozí čekali v Betlemě soudu Husova o tom,

co se tento týden v Praze dalo. Ale Hus mlčel. Když však mlčení jeho všelijak bylo vykládáno (»že biřic a konšelé ústa mu zavřeli«), za týden, 24. července ozval se již beze všech ohledů. Velebil nevinnou smrt tří mládenců-mučedníků, pravil, že by celou kapli plnou zlata nevzal za tyto hrdiny, kteří postavili se směle proti tlamě Antikristově, a připojil k tomu ohnivě napomenutí posluchačům, aby se žádnými mukami nedali od poznané pravdy odstrašiti.

A odhodlané vystoupení Husovo a jeho stoupenců neminulo se účinkem. Ačkoli měl král podle usnesení radniční synody zakročiti mocí světskou proti neposlušným viklefovcům, pokusil se v srpnu strany opětně smířiti. Osm theologů i Hus se svými stoupenci na Žebráce podávali si navzájem žaloby, repliky a dupliky; Páleč obšírným spisem vyvracel traktáty Husovy proti bulám papežským. A když Hus chtěl, aby jako on se nabízí k trestu upálením, budou-li mu dokázány bludy, tak také jich všech osm se nabídlo vstoupiti na hranici, budou-li dokázány bludy jim — nabízeli theologové za sebe k tomuto vzájemnému trestu jenom jednoho. O ten požadavek se potom jednání rozbíjelo: královští komisaři jim sice radili: »Porovnejte se hezky« — ale dříve nežli se tak mohlo státi, zprávy z Říma Husa z jednání úplně vyloučily.

Neboť jakmile do Říma došly nové žaloby o Husově boji proti bulám papežským a proti odpustkům vůbec, urychlilo se jednání o při Husově velice. Papež zrušil krátce všechny apellace Husovy, celou při odňal kardinálu Brankasovi a odevzdal ji kardinálu Petrovi degli Stephaneschi, titulu sv. Anděla; již koncem čer-

vence vynesl pak kardinál mocí papežovou konečný a poslední rozsudek.

Kardinál potvrdil klatbu vydanou loni na Husa Kolonnou, stížil ji, tak aby byla veřejně vyhlášena, aby s ním nikdo neobcoval (tak jak bylo uvedeno shora) a aby čeleď jeho nebyla připouštěna k službám Božím. Když by pak do dvaceti dní v této klatbě zatvrzele setrval, měla nastoupiti *reaggravace* (opětné stížení); klatbou byl stíhán také každý, kdo by s ním obcoval, a v každém místě, kde by pobýval, měly býti staveny služby Boží po dobu jeho pobytu, aby zároveň bylo všude každou neděli a každý svátek ve všech kostelích ohlašováno jeho prokletí podle ritu církevního — zažžením svic a hašením jich metáním na zemi; kdyby pak po 12 dní se nepodrobil, leží na všech místech, kde by byl přítomen, interdikt a ještě tři dni po jeho odchodu; nesmí se posluhovati církevními obřady (vyjma večeří Páně nemocným), mše konati se mají při zavřených dveřích; kdyby v té klatbě zemřel, nesmí se mu dostati církevního pohřbu, a kdyby byl snad pochován v chrámě, má se vyhrabati. Všichni pak opati, převorové, faráři atd. mají v čas mše, když se lid sejde, v plném ornátu, za hlaholu zvonů, se zdviženými kříži a rozžatými svícemi ohlašovati tuto poslední klatbu Husovu, místa stížená proň interdiktem, a mají za zpěvu obřadních písní hoditi třemi kameny směrem k jeho bydlišti na znamení věčného prokletí.

A za touto klatbou, která vyháněla Husa z Prahy, z koleje i z Betlema, zbavovala ho přátel, žáků i příznivců, štvála na venkov a vydávala nepřátelům — následovala hned v září

ostrá bula další. V ní dává papež dalších pět stoupenců Husových do klatby (Jesenice, Zdislava, Jakoubka, Marka z Hradce a Prokopa z Plzně) a obesílá je do Říma; nařizuje dále Husa kdekoli zatknouti, souditi i upáliti — a přikazuje, aby kaple betlemská jako hnízdo kacířství byla zbořena a srovnána se zemí. Proces Husův jest nyní u konce.

Tento strašný výsledek rozjitřil ovšem opět lid pražský — a viklefovci, nyní také z Říma klatbou papežskou zasažení, sevřeli se jen pevněji dohromady. Dvořané královští sami stavěli se interdiktu, jenž hned po lhůtě stanovené byl vyhlášen, na odpor; faráři pražští opět stíháni a tupeni — nastaly opět nepokoje, které vyvrcholily útokem pražských Němců na Betlem. Podle slov druhé buly vytrhli o posvěcení, 1. října, ozbrojenci němečtí vedením faráře sousedního kostela (Filipa a Jakuba) Bernarta Chotka na kapli, aby Husa jali; ale Čechové, shromáždění na kázání mistrově (Hus buly papežské opět nedbal), vyhrnuli se beze zbraně proti nim a zahnali je — prozatím. Ale tyto pokusy množily se, množily se také bitky a srážky mezi viklefovci; bylo viděti, že věci takto dlouho trvati nemohou. Hus po dlouhém zdráhání podrobil se konečně radám přátel a ustoupil z Prahy; se svými ovečkami a se svým svědomím se vyrovnal 18. října krásnou »apelací ke Kristu«.

»*Apelace**) ke Kristu Ježíši, nejvyššímu

---

*) Toto nejznámější prohlášení Husovo bylo často tištěno, zachováno v přemnohých rukopisích, přeloženo do staré češtiny, němčiny, angličtiny, frančiny a j. Český překlad cituji podle svého vydání, Listy Husovy, sv. II., č. 2.

soudci« náleží k nejlepším a nejkrásnějším (latinským) pracím Husovým; hlavní obsah její podává začátek, jenž zní takto:

»Poněvadž Bůh všemohoucí, jediný v podstatě, trůj v osobách, potlačených jest první a poslední útočiště a pán, pravdu na věky chránící, právo zjednávající křivdu trpícím, blízko jsoucí všem, kdož ho vzývají v pravdě, rozvažující svázané, činící vůli těch, kdož se ho bojí, ostříhající všech, kdož ho milují a v záhubu uvozující nenapravitelné hříšníky; — a poněvadž Kristus Ježíš, pravý Bůh a pravý člověk v úzkosti jsa biskupy, zákonníky a farizei, kněžími nespravedlivými soudci a svědky obklopen, skrze nejtěžší a nejpotupnější smrt, chtěje před ustanovením světa vyvolené od věčného zahynutí jako syn Boží vykoupiti, ten přeslavný příklad na paměť svým následovníkům zanechal, aby při svou všemohoucímu, vševědoucímu a všemoudrému Pánu poroučeli, jak praví: Popatř, Hospodine, na soužení, an se pozdvihl nepřítel, nebo ty jsi spomocník a vysvoboditel můj; ty, Hospodine, oznámil jsi mi a dověděl jsem se, ty ukázal jsi mi předsevzetí jejich a já (jsem byl) jako beránek tichý, kterýž veden bývá k zabití (obětnému) a nevěděl jsem, že o mne rady skládali řkouce: Zkazme strom s ovocem jeho a vyhladme jej ze země živých, a jméno jeho nebudiž připomínáno více; ty pak, Hospodine zástupů, kterýž spravedlivě soudíš a zpytuješ ledví a srdce, nechť se podívám na pomstu tvou příčinou jich. Nebo jsem tobě zjevil při svou, poněvadž rozmnožili se ti, kteří mne souží a radu činili společně řkouce: Bůh ho opustil, pronásledujte a chopte se ho, poněvadž není,

kdo by ho vysvobodil. Popatř tedy, Hospodine, a viz, poněvadž ty jsi má trpělivost, vytrhni mne z nepřátel mých, Bůh můj jsi ty, neodstupuj ode mne, nebo soužení blízké jest a není, kdo by pomohl. Bože můj, popatř na mne, proč jsi mne opustil? Nebo psi mnozí obskočili mne, rada zlostníků oblehla mne, nebo mluvili proti mně jazykem lživým a řečmi nenávisti mne obklopili, vrhli se na mne bez příčiny, místo aby mne milovali, olupovali mne a odplatili mně zlým za dobré a nenávistí za lásku mou.

Hle, o tento nejsvětější a nejpožehnanější příklad Spasitelův se opíraje, odvolávám se od těžkého potlačení, nespravedlivého rozsudku a předestřeného vyobcování biskupů, zákonníků a farizeů a soudců na stoličce Mojžíšově sedících k Bohu, jemu poroučeje při svou, následuje šlépěje spasitele Ježíše Krista, tak jak i svatý a veliký patriarcha cařihradský Jan Zlatoústý od dvojího, biskupů a kněží koncilu, a svatí v naději biskupové, Ondřej Pražský a Robert, biskup z Linkolnu, byvše nespravedlivě potlačeni, pokorně a s prospěchem od papeže odvolali se k nejvyššímu a nejspravedlivějšímu soudci, který bázní nedá se strašiti, ani láskou obrátiti, ani darem skloniti, ani falešnými svědky klamati.«

IX. LÉTA VYHNANSTVÍ.

První práce.

Těžce a nerad opouštěl Hus Prahu, kde zanechával tolik přátel a tolik ctitelů. Sám ve svých listech a spisech zřejmě vyznává, jak těžko se loučil se svým stádcem a jak jenom ohled na vysoké osoby, které si toho přály, a dále ohled na nesnáze, které z jeho odporu lidem prostým a chudým vyplývaly, ho přiměly k tomuto trpkému rozhodnutí. Ale toto těžké a trpké rozhodnutí, které stále Hus nepokládal za konečné (vracel se tajně i veřejně často z vyhnanství svého do Prahy), přineslo Husovi také mnohé výhody — a literatuře české dalo Husa spisovatele.

Až do té doby jsme viděli, jak Hus — třeba že maličké spisky a krátké písničky skládá také po česku pro lidi latiny neznalé — stále přece všecko, i listy přátelům Čechům i kázání lidu prostému, píše výhradně latinsky. Ale v této době, plné vnitřních bojů, kdy zápasil nejen u dvora královského a na radnici městské, nejen na kazatelně a na universitě, nýbrž i svými plnomocníky u stolice Apoštolské a svými stoupenici na ulicích pražských, v této době horečné činnosti a usilovné práce, kdy vnášel a snášel

již působení své čím dál tím hloub do širších a širších vrstev lidových . . . v této době vznikla jeho veliká myšlenka — stvořiti písemnictví pro tyto zástupy, které lačněly a žíznily po slovu Božím. On ustoupil vědomě a úmyslně od dosavadní zvyklosti spisovného jazyka; řeč spisovná, na základech XIII. století vytvořená, výbornými překlady doby Karlovy ustálená a Štítným mezi vzdělané vrstvy národní rozšířená, lišila se dosti silně od mluvy prostonárodní, prosáklé již silně cizomluvy i novotvary, zjednodušené ve skladbě i tvarech, oplývající však za to hojností slovníkové látky i vhodných rčení a výrazů. Jako si oblíbil Hus prostý lid, málo učený i neučený, oblíbil si i jeho mluvu; zavrhl směle starou mluvu spisovnou, tak dokonalou tvarově i skladebně a tak přec chudou slovníkově — vinou nesčetných překladů a zpracování textů cizích — a povýšiv, sám Jihočech, nejpokročilejší mluvu lidovou tehdejší, pražskou, za nářečí nového písemnictví, stal se tak tvůrcem nového písemnictví, stal se tak tvůrcem nového spisovného jazyka. Jen v jednom nepoddal se řeči obecné: byl i v jazyce horlivý milovník svého národa a nepřítel Němců a tak byl zároveň prvním brusičem, káraje Pražany, že užívají mnoho slov německých místo dobrých českých.

A začínaje svou práci od začátku, pojal plán opravy českého pravopisu od základu.

Až do té doby totiž byla v pravopise českém anarchie. Písmo latinské nestačilo hláskám českým a tak hlásky české od latiny odchýlné psány spřežkami liter (č = czz, c = cz, ř = rz, ě = ie atd.), podle čehož nazýván spřežkový. Na konec XIV. a počátkem XV. století písaři si

již všelijak pomáhali, také tečkami pro měkkost souhlásek a čárkami pro délku samohlásek. Ale nebývaly tyto pokusy prováděny ani důsledně ani soustavně. Hus, jenž znal dobře z Emaus abecedu slovanskou (hlaholskou azbuku) a jenž měl vytříbený cit pro jemnosti hláskové, provedl poprvé důsledně v pravopise českém dvě hlavní zásady: *piš, jak slyšíš a každá hláska měj svou literu* — užil k tomu soustavně dvou pomůcek. Přijal písmo latinské; samohlásky dlouhé označoval tenkou dlouhou čarou (»nabodeničkem dlůhým«), souhlásky od latiny odchylné (tedy všechny měkké jako č, š, ž..., ale také tvrdé l) označoval tečkou (»nabodeničkem krátkým«). Z těchto rozlišovacích (diakritických) značek Husových vyvinuly se pak časem naše nynější čárky a háčky — a pravopis náš slove proto diakritickým, krátce Husovým.

To byl asi zhruba hlavní obsah Husovy reformy pravopisné, která netušeným způsobem zjednodušila písmo a tak také přiblížila literaturu prostému lidu. Tak jako zdemokratisoval Hus kostelní píseň, tak zdemokratisoval i těžké umění písařské. Ovšem, tak prostá, jako nyní, Husova soustava nebyla; byla mnohem složitější. Nechával na př. (podle latiny) před *e* a *i* písmeno *g* pro hlásku *j*; jinde zase, po samohláskách, psal hlásku *j* písmenem *y* (naylépe); hlásku *u* na počátku slov psal písmenem *v*, hlásku *v* pak před souhláskami písmenem *w* (: včiti, ale wrata) atd. Podržel také, jako v latině, spřežku jednu *ch* — a ovšem dvojhlásku *i + e* psal dvěma literami; krátkou *ie'* = *ě* a dlouhou *ie'* = *ie* (nč. *i*: *viera* = *víra*). Celkový obraz jeho pravopisu podává text spisku jeho

»Devět kusův zlatých«, otištěný na str. 222 tak, jak by je byl asi Hus sám napsal.

Aby si žáčkové a písaři jeho abecedu lépe pamatovali, vymyslel — podle slovanské azbuky a řecké alfabety — pojmenování jednotlivých písmen a sestavil z nich v pořádku abecedním (kde *ch* stojí na konec abecedy) celou *abecedu* v tomto znění:

a b c ě d ḋ e f
A bude celé čeledi dáno dedictvie; ey farát,

g h i y k l l̇ m n
genž hořpodin ili y král lidí lákán mnoho nás

ñ o p r ṙ ṡ ẛ
někdy on pokoy rád řádem flúzil flechetný

t ṫ u v w x z
tak teleftný ukázaw velikořt w fobie xil za ny

ż ch
žiuotem chtie

genž geft konec y počátek požehnaný na vieky.

Své zásady pravopisné Hus vyložil zvláštním traktátem »*orthographia bohémica*«,*) určeným písařům — ale máme celkem jen málo rukopisů, v nichž by skutečně jeho soustava byla provedena důsledně; i nejlepší písaři často chybují, upadají do starých spřežek a Hus proto poznamenává, že bude míti dosti na tom, budou-li aspoň rozeznávat *i* a *y*.

*) Nalezl jej v rukopise třeboňském Fr. Palacký a vydal potom, s ukázkami rukopisů a českým překladem, r. 1857 ve Vídni Al. V. Šembera »M. J. Husi Ortografie česká«.

První práce, na kterých nové zásady svého pravopisu zkoušel, byly drobné překlady a listy. Z těch drobných překladů můžeme zde uvést překlad »zrcadla hříšného« sv. Augustina; dále jeho překlad »výkladu na páteř«, učiněný z vlastního kratšího spisku latinského a některé ještě drobnější. Z listů náleží sem zvláště list nějakému pánu »o odúmrti« a nějaké paní »o tanci«: v nich rovněž překládá starší své texty latinské. Na těchto a podobných textech drobných se vycvičil tak, že mohl si vytvořiti pomalu svůj nový jazyk a nové názvosloví. Bylo potřebí tvořiti mnoho nových slov, neboť Hus dbal velice o přesnost jazykovou; vyhýbal se výrazům německým i latinským, nahrazuje je slovy domácími. Byl prvním vědomým brusičem — a hledí také k důslednosti jazyka; zachovává určité tvary svého nářečí, ač mohl vedle nich užítí i jiných (píše na př. *bychme* místo *bychom*, *protiv* místo *proti*, *aby* vy místo *abyste* vy, *všechny věci* místo *všecky věci* atd.); zachovává, co se zachovati dalo, ale vyhýbá se tvarům již zastaralým, jako aoristům a imperfektům. Jako hledí přísně k čistotě mravů a pravdě v řeči i jednání, zrovna tak hledí si přísně čistoty a pravdy i v jazykové formě svého díla.

Veliký Výklad a Dcerka.

Z této doby pochází největší a nejdůkladnější jeho český spis, dokončený v prvních dnech listopadu r. 1412, obšírný »*Výklad viery, desatera Božieho prikázanie a páteře*«, ve kterém Hus ještě sice pečlivě dbá učeného způsobu dokladů, uvozuje po straně nejrůznější knihy

Písma i jejich církevní vykladače, ano i úzkostlivě si hledí náležitěho utřídění a rozškátulkování látky — avšak již celým provedením a lehounkým slohem, hojně příslovími a verši proloženým, obrací se k celému lidu českému. Jest to největší práce Husova a obsahuje celkem 96 kapitol mimo »Zpravidlo«. Kap. 1.—28. obsahuje »Výklad viery«, t. j. apoštolského vyznání víry, v němž Hus, protože jest »knězem v naději od Boha poslaným«, chce »krátce ty tři věci sprostným lidičkóm vyložiti« (tři věci: totiž věřiti — »Výklad viery«, — přikázání Boží plniti — »výklad Desatera« — a Bohu se modliti — »výklad páteře«); vykládá však dosti obšírně (kap. 1.—25.) 12 článků víry, a proto přidává na konec (kap. 26.) »menší výklad na vieru«, »že sprostnému těžko jest dlúhú řeč spamatovati, protož aby ten, ktož bude mieti kniežky, jiného rozuměti vierě naučil kratičce«; k tomu »menšímu výkladu« připojil ještě výklad stručný nicejského vyznání víry (kap. 27. a 28.). Hlavní část díla (kap. 29.—79.) však zabírá obšírný výklad »desatera Božího přikázanie«, v němž zvláště obšírně a podrobně vykládá se posledních pět přikázání; pro »sprostné« přidán opět »výklad kratší« v kap. 79. Kapitoly poslední (80.—96.) podávají »výklad na páteř« (páteř = otčenáš, z latinského ‚Pater noster‘), probírajíce napřed oslovení a pak sedm proseb. Závěr podává »pro sprostné a neprázdné v práci« krátký výklad a zavírá knihu celou slovy: »Najmilejší! jenž chcete býti Ježíše Krista rytieři: jakož on z své milosti pójčiti ráčil, tak sem tyto napsal knížky, v nichž sú tři stránky: Prvá učí výkladem viery právě věřiti; druhá výkladem

desatera božieho prikázanie učí práve činiti; tretí výkladom modlitby pána Ježiše Krista učí verné práve sa modliť; aby tak z tých troch stran pomocí boží, majúc vieru čistú, v skutkoch lásku plnú, a modlitbu nábožnú, přemohli ďabla, svet a telo, otce boha mocí, syna božieho múdrosťou, a ducha svatého milosťou skrze pána našeho, Ježiše Krista, jenž jest pravý bůh, pravý člověk, požehnaný na věky. Jehož léta tisícieho čtyřstého dvanáctého před svatým Martinem jest toto dokonáno.«

K tomuto velikému dílu*) Hus připojil svým čtenářům několikere poučení (»zpravidlo«), jak ho užívati. Napřed o svém novém způsobu psaní: »Ktož budeš čisti v těchto knihách, věz, že sem nepsal obecným obyčejem, jež sú vzeli Čechové a nedobře, proto že latinskú abecedú chtie plně českú řeč psáti, ano nelze; ale psal sem jiným něco obyčejem, i proto, abych uvedl jiné v ten obyčej, i proto, že jest skrovnější. A věz, že kde sem psal *c* a *z*, a znameníčko svrchu, takto: *čzeleď*, maje psáti vedlé abecedy k české řeči položené takto: *čeleď*, a to sem učinil pro písáře, jenž sú ještě nepřivykli tak psáti, aby nezblúdili.«

Pak podává přehled všech knih biblických s tímto poučením: »A že by tesklivi byli moji milí, kteříž by četli, nevěduce který svatý a v kterých knihách jest psal; protož aby aspoň věděli, co jest v biblí, jenž vešken zákon boží v sobě drží, psáno, položil sem jmena knih a

*) Jest nám zachováno v několika souvěkých rukopisích celých i zlomkových; vydáno již r. 1520 Konáčem, potom Erbenem (1865, Spisy I, 1—386) a častěji.

svatých latinského pisu proti českému, a počet hvězdářských běhův proti počtu obecnému, aby kdy by našel slovo knih neb svatého a kapitolu, to jest rozdiel, a neuměl by čísti, aby ihned utekl se k tomu položení.«

A potom podává k celému dílu rozsáhlý a ze-
vrubný abecední rejstřík s tímto upozorněním:
»A že mieti mnoho peněz, a nevěděti, kde ležie
v komoře, bývá teskno hledati, když přijde po-
třeba, a mieti rybník veliký, z něho nemóž člo-
věk ryb prodati jinému, než aby sám lovil, a
pak nemieti ani sieti, ani saku, ani nevodu, bylo
by dost těžké ryb k jídlu dobývati; protož aby
v těchto knihách, ktož je bude mieti, věděl, kde
jako v komoře leží poklad duše, a jako v hal-
teříku ryba, aby ji ku požitku sobě i jinému
popadl, připravil sem sieti, to věz zpravidlo neb
ukazadlo, jenž tě zpraví a ukáže tobě, kde co
stojí v knihách...« a prosí dodatkem písaře:
»Protož prosím vás, písaři, kteří budete psáti,
aby sieti těchto vdole psaných nezedrali; nebť
by lovčí nepopadli, co by chtěli, až by i sieti
ztrhali.«

Již z toho pečlivého vypravení jest viděti,
s jakou láskou Hus své dílo pracoval. A celé
dílo, dopsané počátkem listopadu 1412 ve vy-
hnanství, svědčí, že Husovi toto spisování bylo
vnitřní potřebou, že zbaven kazatelny, vzdálen
svých milých posluchačů, chtěl jim aspoň pí-
semně ukázati, jak o ně pečuje; proto píše na
začátku: »Protož že jsem knězem, v naději od
boha poslaným, abych učil lid věřiti, přikázanie
božie plniti a bohu se právě modliti, chci krátce
ty tři věci sprostným lidičkóm vyložiti. A že
chtějícíemu k bohu přistúpiti viery najprve jest

potřeba, jako najprvého v bohu založení, druhé, přikázanie zachování, a tak třetí, hodné modlenie; protož dvořensku krále velikého chci najprvé krále u vieře oznámiti, druhé jeho přikázanie a potom modlenie, aby znaje pána a drže jeho přikázanie, hodně pána směl prositi, a on jeho ráčil uslyšeti.«

Jest si vědom, že udílí chléb Písma lidem; praví*) o svém sthání: »Protož klnú mě, že toho chleba skrze mě buoh lidu udíelé; a lid klnú, aby nepřijímali toho chleba ote mne. A světští druzí, a zvláště Němci s některými Čechy, ti sú o to stáli, aby i miesto, v němž ten chléb se rozdává, obořili: kaplu Betlém. Kam sú smysl děli? peci by nesměli obořiti súsědu, a pak chrám chtějí bez viny obořiti bohu! Jistě ti neradi toho chleba jedie, poňavadž netoliko rozdavače chtie vyhnati toho chleba, ale miesto k tomu chlebu velmě dobřě připravené obořiti.«

Ale proto nijak neustupujě; věří, že on a druzí jeho stoupenci jednají správně:**) »Z této řeči máš, že dobrý obyčej mají, kteříž učie a píší božie přikázanie v kostelích a svých domlech; neb činie jako jest böh přikázal, a že to písmo móž i vnúcatóm se dostati. A tiemto písmem svrchu psaným jsú pohaněni kněžie, kteříž netoliko sami neumějí, nekáží, neučie, nepíší božích přikázání, ani držie, ale bránie jiným i psáti i praviti, a nazývají ty bludné Viklefisty, kteříž jě káží a píší v kostelích a v domlech: ale kteří píší oplzlé věci a ohavné, jenž k hřiechu mysl popúzejí, ty nazývají dobré lidi; neb i sami též

*) Erben I, 329.

**) Erben I, 54.

píší, aby libost těleštnú měli; a v tom málo na božie prikázanie ponněli.«

Jest si vědom, že je doba zlá a kněží jiné stíhající sami bloudí:*) »Jistě toto Kristovo proctvie plně nynie běží. I zdaliť nejsú v trpení, ktož pravdu milují a káží? zdaliť jich nemordují, aneb nejsúli v nenávisti lidské, ani kaceřují obecně každého, jenž Krista jmeno aneb jeho slovo mluví neb slyší? I zdali se nehoršie mnozí, protiviece se slovu božímu? neb zdali sebe nezrazují a nenávidie? Kdy většie a hustějšie byly zrady a nenávisti než nynie? Zdali také nenie falešných kazatelův, jenž volají, že lid má ve všem papeže a jiných prelátův poslúchatí? že oni, kohož chtie, pošlí do pekla neb do královstvie božieho? že oni jsú stvořitelé boží a důstojnější než panna Maria? že každý kněz jest důstojnější než Maria? a že jich kletba, buď pravá neb křivá, člověka víže k zatracení? Proti těmto bludům jinde sem psal, v nichž ti falešní kazatelé stojiece mnohé sú svedli s pravé viery.«

Knihá jest bojovná, nevyrovnaná uvnitř a psána rychle a v horlení. Velice mnoho se v ní přidržuje Viklefa, zejména jeho latinského výkladu Desatera, velice mnoho také svého staršího výkladu Lombarda — ale ještě více místa věnuje časovým narážkám a povzbuzením svých čtenářů.

Vybízí ovšem k lásce k Bohu nade vše a často bývá proto úváděn jeho výrok:**) »Než toto mám já i každý mieti v srdci, že by znal, kto jest nad jiného ctnostnější a tak bohu mi-

*) Tamtéž I, 351—352.

***) Erben, Spisy I, 156.

lejší, že by ho nad jiné s Bohem miloval. Protož diem to k svému svědomí, že bych znal cizozemcě odkud kolivěk v jeho ctnosti, an více boha miluje a o dobré stojí než můj vlastní bratr, byl by mi milejší než bratr. A proto kněžie dobří Engliši jsou mi milejší než nestateční kněžie čeští, a *Němec dobrý milejší než bratr zlý*; neb dobrota ta má milovanie táhnúti k sobě, a čím většie, tiem více, a najvětšie dobrota najvíce...« a podobně často bývá uváděno jeho napomenutí zastávati všude pravdy:*) »A hodné jest každému člověku, aby nic všetečně nedržel, ale poznaje pravdu boží pevně se jí držel až do smrti neb pravda konečně vysvobodí, neb die pán Ježíš: ‚Ostaneteli v mé řeči, věru moji učedníci budete a vy poznáte pravdu a pravda vysvobodí vás.‘ Protož, věrný křesťane! *hledaj pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdy až do smrti...*«

Nám dnes z těchto mravních příkazů a výstrah jsou zvláště zajímavé ty výklady, kde mluví z těchto řádků česká duše Husova; tak na př. slova proti těm, kteří zapovídali české bible, zpěvy nebo spisy nábožné:**) »A rozum té modlitby Kristov, jenž jest týž v každé té modlitbě hlasité neb psané, jest modlitba Kristova; a vedlé této táž jest modlitba Kristova, i každého, ktož jí říká, ač jiný hlas a jiná slova každý říká; neb slehka ústy svými tělešně pán Kristus ani latině, ani česky, ani německy neřikal. Haha! Kde jsou utrhači a pliskači, jenž

*) Tamže I, 7.

**) Tamže I, 316.

bránie českým neb jiným hlaholem mieti čtenie? Musejí to čtení: »Otče náš«, jenž je židovsky Kristus mluvil, a svatý Matheus židovsky napsal, česky učiti, ač chtí spasení býti!«

Podobně známá a rovněž často citovaná slova o potřebě čistoty jazyka národního:*) »Také (páni) mají se postaviti, aby česká řeč nehynula; pojme-li Čech Němkyni, aby děti ihned se česky učily a nedvojily řeči; neb řeči dvojenie jest hotové závidění, roztržení, popuzenie a svár. Protož svaté paměti Karel císař, král Český, přikázal jest byl Pražanóm, aby své děti česky učili, a na radném domu, je muž německy říekají rathaus, aby česky mluvili a žalovali. A věrně, jakož Neemiáš, slyšav ano dietky židovské mluvie odpolu azotsky a neumějí židovsky, a proto je mrskal a bil: též ny nie hodni by byli mrskánie Pražané i jiní Čechové, jenž mluvie odpoly česky a odpoly německy, říekají: tobolka za tobolka, liko za lýko, hantuch za ubrusec, šorc za zástěrku, knedlík za šišku, renlík za trérožku, pancieř za kruněř, hunškop za konský náhlavek, marštale za konnici, mazhaus za svrchnú sieň, trepky za chódy, mantlík za pláštěk, hausknecht za domovní pacholek, forman za vozataj. A kto by mohl vše vypsati, co sú řeč českú již zmietli? tak že kdy pravý Čech slyší, ani tak mluvie, nerozumie jim, co mluvie; a odtud pocházie hněv, závist, rozbroj, svárové a české potupenie.«

Podobně vlastenecký jest výrok, známý nám již z Lombarda:**) »A dále se píše: přišli sú

*) Erben, Spisy I, 122—124.

***) Tamže I, 100.

také i starší Izraelští k králi do Ebron. A tímto obyčejem měla by pokolenie německá, jenž jsú v Čechách, jíti před krále a přísáhnúti, aby jemu i zemi byli věrni: ale to se stane, až had na ledu shřěje.«

A podobné výroky čteme na mnohých jiných místech; všude jasně vyzívá osobnost Husova z těchto bojovných stran, všude vidíme, že máme před sebou dílo, za nímž stojí jeho autor celou duší, celým svým přesvědčením. Píše je rád, z hloubi srdce:*) »Něco sem tuto prodlil o milosrdenství, a zdá mi se, že nevelmi zle, neb jest nesmierné; a také že mně hříšnému jest utěšenie, mysliti, mluviti i psáti o jeho svatém milosrdenství; a také (že) mi v tu dobu, když sem psal, nikto nepřekazil...« Ale jest si vědom, že kniha jeho nenese klid, nýbrž boj; uváděje slova Kristova dokládá k nim:**) »Nepřišel sem, abych pustil pokoj, ale meč; neb sem přišel, abych rozlúčil otcě od syna a máteř od dcery.' A to se nyní děje, že v Praze otec proti synu a zase, a dcera proti otcí i mateři stojí; jedni rádi Božie slovo slyšie a druzí kaceřují a klnú, jakož to jest očitě svědomo. Ale ufám Bohu, že ti, kteříž vedlé slova Božieho stojie, dokončě setrvají, kterýmž dá on ten dar, a protivníci také někteří přistúpie k pravdě; neb viem, že již mnozí, byvše protivní, jsú již vedlé pravdy.« — —

Taková jest první veliká práce Husova, vzniklá snad ještě v Praze, ale dokončená patrně již ve vyhnanství. Je to svého způsobu klasické

*) Erben I, 298.

***) Tamže I, 235.

dílo naší literatury, nejlepší a největší práce Husova.

Do téže asi doby (někdy o něco později, do doby kolem vánoc r. 1412/13) klade se další práce Husova, zvaná obyčejně »Dcerka«, podle začátečních slov každé kapitoly, nebo »o poznání cesty pravé k spasení«. Je to spis, určený ženám — nejspíše nějakým bekyním, snad při kapli betlemské obývajícím — a ne jediný, jež Hus tak napsal. Víme, že napsal zvláštní spis »o panenství«,*) věnovaný neznámé nám blíže »panně Anně«, jež se zaslíbila Kristu — a nahoře jsme již (na str. 203—204) čtli jeho list nějakým podobným zbožným pannám určený. Náleželyť právě ženy k nejhorlivějším jeho ctitelkám — a Hus jim právě uvedenou »Dcerkou« zanechal odkaz nejkrásnější. Jest to nejklidnější, nejurovanější a mohli bychom téměř říci nejdokonalější práce Husova. Jest tak krásně — a při tom tak pravověrně — psána, že nemáme snad v celé své bohoslovné literatuře díla, jež by se jí mohlo rovnati; má velikou podobu s některými traktáty Štítného, ačkoli ovšem jest úplně samostatná — a třebaš její jazyk jest cele Husův, jest přece klidná její forma tak překvapující, že na př. Dobrovský mínil, že tato práce**) Husovi nenáleží.

---

*) Traktát ten se nám nedochoval, ač zlomek podobného traktátu za toto ztracené dílo Husovo pokládá prof. Sedlák.

**) Jest zachována v mnohých rukopisích a byla častokrát vydána; první její vydání (v němž i přísná censura tehdejší škrtla jenom jedinou řádku) učinil 1825 V. Hanka; v novočeském přepise v Sebr. Spisech Husových, V, 40—61.

Obsah jejích desíti oddělení podává Hus v úvodních slovích: »Slyš, dcerko! a viz a přichyl ucho své: slyš uchem, viz rozumem a přichyl volí ucho své pilně, aby slyšiec rozuměla, rozumějíc toho, co bude psáno, pilna byla, a jsúc pilna, aby naplnila, naplniec odplatu věčnú vzala, a s chotem svým Ježíšem, pravým bohem a pravým člověkem, přebývala, jenž jest panenstvie zvelebil nad jiné stavy, ráčiv sě z čisté panny uroditi a panicem čistým býti, aby nám i panicstva i panenstvie potvrdil a nad jiné stavy zvelebil a povýšil. To slyš, dcerko! jenž si jemu panenstvie zaslíbila: slyš, dcerko! a přichyl ucho své a viz, žeť chci, aby poznala sě, vědúc k komu jsi podobná stvořena; druhé, aby poznala své svědomie; třětie, aby poznala nynějšieho života biedu; čtvrté, aby poznala zdejšieho přiebytká pokušenie; páté, aby poznala tři nepřietele; šesté, aby právě sě kála; sedmé, aby dostojenstvie duše vážila; osmé, aby k budúciemu súdu pilně hleděla; deváté, aby život věčný vážila; desáté, aby pána boha nade všechny věci najviece milovala. A v tom toto písemce konečně chci zavřieti.« Má tedy celé dílko deset stručných kapitolek.

Takové jsou počátky české literární činnosti Husovy ve vyhnanství.

Styky s přáteli.

O tom, že Hus koncem r. 1412 opustil Prahu a uchýlil se na venkov, máme svědectví mnohá, jak jeho odpůrců tak i jeho samého. Že venku počal svou českou činnost spisovatelskou a že zmíněná právě v předchozích úvahách díla po-

cházejí právě ze začátku této jeho činnosti, jest rovněž jisto. Ale přesné datum jeho odchodu z Prahy (a jeho pozdějších návštěv pražských) nepodařilo se posud zjistiti, poněvadž zprávy cizí si namnoze odporují a zprávy Husa samého nejsou dosti jasné. Hlavní zprávu podává Hus sám v Postile takto:*) »A já spoleh na milosti boží, a na radě mnohých lidí, jichž nejsem hoden u paty líbati, a na této řeči svatého Augustina, vida, že lid má dosti slova božieho i jiné duchovnie potreby, když sú hledali mého bezživotie, *ustúpil sem*; potom vrátiv se kázal sem, a opět, kdy měl rok o smlúvu býti, k žádosti králově, a z svolenie na kázání lidu, *opět sem ustúpil*. Potom když v tom roku nic nebylo k vysvobození slova božieho, opět sem kázal, a vždy sú službu stavili; a to stavenie ďábelské že veliký nátisk v lidu činilo, ano nechtie krstiti, ani mrtvých pochovávatí, a boje se pohromu velikého v lidu, opět sem ustúpil. I neviem, dobfeli sem učinil, čili zle jako nájemník, a pomohúli mi tyto příčiny, abych nájemníkem nebyl? než to mě těší, že ten mám úmysl, že bych věděl, že tiem hřeším, tehdy v naději boží chtěl bych život ten složiti, a odvážiti se jich stavenie služby, jenž mě najviece drží; proto že lid nechce se povážiti pro pravdu boží, aby bez jich služby pobyl a pochovával se lecikdes, a dietky by sami krstili v takú núzi, až by pán böh i rozedřěl ty Antikristovy šieti.«

Jisto jest ovšem, že 18. října 1412, kdy vydal svou Apelaci ke Kristu, byl Hus již v exilu.

A jako je nám neznámo přesné datum, kdy

---

*) Erben, Spisy, II, 173.

Hus odešel do vyhnanství (bylo to jistě před 18. říjnem) — zrovna tak nevíme nic o místě, kam se Hus odebral. Nepochybně dlel na českém jihu, nejspíše někde v okolí nynějšího Tábora (v Ústí? na Kozím?) — ačkoli některé legendy tvrdí, že tento první čas pobýval v Husinci. Jisto jest, že v těchto prvních dobách, na podzim r. 1412, nedlel na určitém jediném místě, že sám nevěděl, kde bude dlít a bude-li ještě vůbec kázati — ale také je jisto, že třetí jeho vyhnanství, v druhé polovici r. 1413, bylo na Kozím Hrádku.

I z vyhnanství udržoval ovšem čilé styky se svými posluchači, přáteli a příznivci; nejčastěji a nejvíce psával Pražanům, vykládaje jim důvody svého vzdálení a ubezpečuje budoucím vítězstvím věci spravedlivé. Z těch listů zajímavé je jeho proroctví (na němž později Němci založili srovnání Luthera s labutí) v jednom listě Pražanům, asi z listopadu t. r., kdež dí:

»Vešli proto do některých chrámův a svatyně, aby v nich slovo Boží se nehlásalo, ale však činu takového Kristus jim nedopustil spáchat. Již, jak doslýchám, strojí se kapli Betlemskou zbořiti, a v těch chrámech, v nichž slovu Božímu se učí, brání kázati; ale však tu důvěru v Boha mám, že nic nesvedou. — Dříve osidlo, púhony i klatby Husi připravili a již některým z vás úklady strojí, ale poněvadž Hus, zvířátko krotké, pták domácí, posledních věcí letem svým nedosahuje, jejich osidla přetrhl, nic méně jiní okřídlení, kteří slovem božím i životem na perutech svých vysoko se vznášejí, léčky jejich strhají. Napjali osidla svá a klatbou tak jako dřevěným ostřížem hrůzy nahnali, a ohnivý šíp z toulu

Antikristova vystřelili, jen aby slovo Boží a prokazování mu vážnosti zamezili. Avšak čím více povahu svou skrývají, tím častěji ve známost přichází, a čím více usilují svá podání jako síť rozprostřítí, tím více se trhají, a chtějíce míti pokoj světský, o něj přicházejí spolu i o duchovní; kdežto jiným škoditi chtějí, sobě samým nejvíce na škodu jsou.«

Rovněž zajímavé jsou (pozdější o něco listy*) k nově volenému rektoru university, starému kdysi učiteli a příznivci, mistru Křišťanovi. Píše mu na př.: »Zdraví od Pána Jezukrista! Rady fakulty theologické nepřijmu s pomocí Krista Pána, kdybych stál před ohněm sobě připraveným; a doufám, že smrt dříve buď mne neb ty dva odpadlé od pravdy obrátí k nebi nebo k peklu, dříve než se shodnu s jejich smýšlením. Poznal jsem zajisté oba, že dříve právě vyznávali dle zákona Kristova pravdu, ale strachem otřeseni jsouce na pochlebenství papežovi a na lež se obrátili. A Páleč jmenuje nás viklefisty, jako bychom v celé víře křesťanstva bloudili; a Stanislav nazývá nás nevěrci, věrolomci, šílenci a kněžstvem zlořečeným. Avšak takových řečí bych si nevšímal, kdyby jen nesílily ve zlosti Antikrista. Ale doufám s Boží milostí, že bude-li nutno, chci se proti nim až do ohně k upálení postaviti. A jestliže já nemohu osvoboditi pravdy pro všecko, aspoň nechci býti nepřitelem pravdy, a (chci) smrtí na odpor se sta-

---

*) Veškeré listy tyto, četné a dochované někdy v rukopisích a tiscích latinsky, přes to, že asi byly (zejména listy k Pražanům) psány původně česky, jsou nově otištěny v mých Listech Husových, sv. II.

věti souhlasu. Ať běží svět, jak Bůh mu dovolí běžeti. Lépe jest dobře zemřítí, nežli zle živu býti; pro trest smrti nemá se hřešiti; přítomný život skončiti v milosti, jest vyjítí ze strasti; kdo vědomosti přidává, přidává práce; kdo pravdu mluví, hlavu si rozbíjí; kdo smrti se bojí, ztrácí radosti života; nade vším vítězí pravda; vítězí, kdo je usmrcován, protože žádné jemu neškodí protiventství, jestliže žádná nad ním nepanuje nepravost. Praví zajisté apoštol Petr: Kdo jest, ježto by vám zle učinil, jestliže budete následovníci dobrého? Blahoslavení jste, když vám zlořečítí budou lidé, praví Pravda. Za největší radost mějte, bratří, kdyžkoli v pokušení rozličná upadnete; blahoslavený muž, kterýž pokušení snáší, nebo když bude zkušěn, vezme korunu života. To jsou mé zálohy a opory, jimiž zotavuje se duch můj, aby silný byl proti všem protivníkům pravdy.«

Korespondence s pražskými přáteli týkala se hlavně nových pokusů, jak věc Husovu urovnati. Hus na radu přátel obrátil se zvláštním listem ke sněmu českému v prosinci r. 1412 s prosbou o urovnání těchto sporů. A sněm skutečně králi doporučil svolati novou, mimořádnou synodu kněžskou. Král pak skutečně dne 3. ledna r. 1413 tuto synodu svolal, jež konána 6. února r. 1413 v Praze.

Zatím se měnily věci římské dále v neprospěch Husův. Papež Jan XXIII. svolal totiž r. 1412 do Říma koncil církevní, zvaný obecně »sovím sněmem« podle malé příhody při jeho zahájení, jež však budila obecnou pozornost. Když totiž papež konal slavné zahájení koncilu

za zpěvu písně »Přijď, svatý Duše« (— obyčejně býval představován každý sněm církevní obrázkem, na němž se vznáší Duch sv. v podobě holubice nad předsedajícím papežem —), zjevila se najednou nahoře na klenbě vatikánské sova a usedla proti papeži, pohlížejíc naň planoucima očima. A tak i při druhém zasedání, až ji teprve kardinálové holemi ubili. Koncil byl celkem málo obeslán — a Jan se ho brzo zbavil, rozpustiv jej 3. března r. 1413. Před tím však koncil — byla to takřka jediná jeho práce — zatratil na přání českých prelátů knihy Viklefovy. Podle jeho usnesení vydána 2. února 1413 bula, zatracující Dialog, Trialog atd., nařizující jejich spálení a volající obhájce zemřelého Viklefa před kurii; 8. února vydal papež novou bulu, podobného obsahu a 10. února knihy Viklefovy v Římě přede dveřmi chrámu sv. Petra spáleny. Tyto byly přišly někdy v březnu do Čech a viklefovci, nejspíše Jesenic, provázeli je posměšnými poznámkami, jež později, na koncilu kostnickém, přičítány neprávem Husovi.

Odsouzením spisů Viklefových usnesením koncilu a bulou papežskou zhoršila se opět postice Husova. Až posud byly to jenom výroky jednotlivých synod provinciálních a lokálních universit, jež Viklefa zatracovaly; bylo stále možno doufati v lepší rozhodnutí instance nejvyšší. Tato naděje nyní zmizela; viklefství bylo odsouzeno také již nejvyšším tribunálem církevním. Hus nemohl již doufati, že by snad klatbu papežskou osobním se dostavením před soud kurie mohl stříasti: byloť nyní odsouzeno i jeho učení. A bylo ovšem třeba vyrovnati se i s tímto novým zakročením kurie.

A také věci doma se horšily v neprospěch Husův. Arcibiskup Albík, jenž nechtěl nijak Husovi ublížiti a jenž svými preláty, nařízeními papežovými a silou věcí byl hnán čím dále tím více do nových a nových bojů, znechutil si záhy své skvělé postavení a toužil po klidnější prebendě. A tak někdy v září r. 1412 dohodl se s Králíkem z Buřenic, proboštem vyšehradským, nejvyšším kancléřem královským, a s Kunrátem z Vechty, biskupem olomúckým, královským podkomořím, že si navzájem své úřady smění: Kunrát postoupí biskupství olomúcké Králíkovi a dostane za to od Albíka pražské arcibiskupství; Králík pak postoupí proboštví vyšehradské Albíkovi. Tak se i stalo; tento čirý světský obchod také koncem r. 1412 proveden; všichni tři se uvázali ve správu svých nových beneficij, nečekajíce ani stvrzení papežského, jež došlo (zajisté za veliké peníze) velmi pozdě, tak že slavnostní nastolení nového arcibiskupa Kunráta konáno oficielně teprve 17. července r. 1413. V tomto skoro rok trvajícím mezivládí nabýval na řízení církevních věcí českých čím dále tím většího vlivu tvrdý nepřítel Husův, litomyšlský biskup Jan, zvaný později pro svou urputnou bojovnost proti Husitům »železný«, »kladivo Husitů«. A vedle něho nabývala u hierarchie, jak klesala autorita arcibiskupská, čím dále tím více vlivu fakulta theologická, jejichž 8 doktorů vede ostře akci protihusovskou. Ani tyto změny nebyly tedy ve prospěch Husův.

Tyto všecky věci nutkaly Husa stále více a více k návratu do Prahy. A tak vrací se na vánoce r. 1412 opět do Betlema, zatím tajně — bez vědomí úřadů církevních i světských.

Knížky o svatokupectví a jiné drobné spisky.

V Praze, kdež Hus — podle svého vlastního tvrzení — pobyl od vánoc r. 1412 do velikonoc r. 1413, byl ovšem mistr uvítán svými učedníky i přáteli a příznivci s velikou radostí. Podařilo se jim, přese všechny úklady Němců staroměstských, Betlem udržeti; zde druhý kazatel Mikuláš z Miličina spolu s knězem Havlíkem a Martínkem z Volyně působili dále v duchu Husově, zde předčítány listy mistrovy Pražanům a přátelům, zde diktovány a opisovány jeho traktáty z vyhnanství zasílané — »hnízdo kacírství« se vítězně udrželo přese všechny buly papežské a návrhy rady městské.

S počátku Hus se držel v ústraní, ale pak vida, že úřady královské pobyt jeho trpí a úřady církevní ignorují, počal vystupovati veřejně a konečně jal se i kázati. Hlavní však jeho prací bylo české spisování, jemuž se oddává nyní s rostoucí horlivostí.

O některých menších jeho spiscích nemůžeme ovšem s jistotou říci, z které doby jeho vyhnanství pocházejí. Jistě z doby prvního vyhnanství pochází malý spisek »*Provázek (třípramenný)*«.*) Proč spisek vypadl jen krátce, píše v úvodních slovech: »A že lidé neradi slyší dlouhé řeči, a také písaři česky neradi piší, pakli

---

*) Rukopisů nemáme; pouze latinský starý překlad (a dolnoněmecký) dochován rukopisně. Hlavním pramenem naší znalosti tohoto díla jest vydání Pavla *Bydžovského* z r. 1545, které pak otiskl 1868 Erben, *Spisy III*, 152—169. Někdy bývá text latinský pokládán za původní.

píší, ale neprávě, a prázdnoti také dlúhé nemám: protož provázek o třech praměncích kratičce již chci spléstí.«

Obsah jeho a rozdělení uvádí na konec:*) »Jižť jest spleten provázek ze tří praměnkův: z víry, naděje a lásky, a každý pramének sežván ze tří kúdelek, totiž ze tří malých rozdílův neb kapitolek.«

Účel jeho vykládají slova závěrečná: »Držitelí provázek třípramený: víru, naději a lásku, chceteli dotaženi býti, nedajte ďáblu, světu a tělu nižádného praménka přetrhnúti: věřte právě, úfajte dobrotivě, milujte boha nade všechny věci silně; neb tak... vytaženi budete do věčného blahoslavenství...«

V Betlemě však asi — nyní nebo za některého pozdějšího pobytu — vznikla *revise překladu biblického*. Až krátce do dob Husových totiž nebylo ještě úplného českého překladu bible; byly sice již všechny jednotlivé knihy přeloženy do češtiny (od spisovatelů rozmanitých v dobách rozličných), ale jednotlivé ty texty nebývaly ještě shrnovány v jednotné celky. Hus poznával potřebu jednotného překladu, když chtěl nyní často některým jednotlivcům napsati výklad jednotlivých čtení evangelických; měl krom toho před očima příklad Viklefův. Jest tedy velmi pravděpodobno, že nová recense překladu biblického, zejména Nového zákona, často Husovi připisovaná, také vskutku od něho pochází.

Kázání, která zatím nemohl konati s kazatelnou, Hus jednotlivcům píše soukromě; takové

*) Erben, Spisy III, 164.

jest na př. jeho »*kázání o milosrdném Samari-
tánu*«,*) v jehož úvodních slovech praví o vzniku
Hus: »Prosi jeden člověk, ufám bohu, z dobré
žádosti, abych něco napsal na to slovo: Člověk
jeden sstupoval od Jeruzaléma do Jericho,
i upadl mezi lotry, kteříž sú oblúpili ho, a rány
vloživše, odešli sú, odpolu živého nechavše.«

Podobný asi vznik mělo »*kázání o božím
těle*«, jež vykládá o důstojném přijímání těla
Kristova**) — a podobný asi vznik měla také
mnohá jiná jednotlivá česká kázání, o nichž však
ještě není mínění všude jednotné a z nichž ně-
která později Hus pojal do své Postily nedělní.

Z těchto kázání jednotlivých, jež jenom dí-
lem jsou dochována rukopisně v jednom kodexu
knihovny strahovské dosud nevydaném, sestavili
později (r. 1563 a 1564) vydavatelé norimberští
tak zvanou »sváteční postilu« Husovu; obsahuje
podle jejich vydání a) *sedm kázání na den na-
rození Páně*, složených hlavně podle starších
homilií patristických; pak b) *tři kázání marián-
ská* — někde shodná se starší Husovou latinskou
postilou sváteční z r. 1403, — a konečně c) *sedm
kázání svátečních* — a to na dni sv. Ondřeje,
Mikuláše, Tomáše, Jana Evang., Martina, Alž-
běty a Kateřiny.***) Mnohá tato kázání jsou

*) Jediným pramenem pro toto kázání, jehož Hus
sám v pozdější Postile se dovolává, jest tisk Postily
norimberské z r. 1563; odtud pak kázání otiskl Erben,
Spisy II, 428—434.

**) Zachováno ve dvou rukopisích a v tisku Pavla
Bydžovského z r. 1545; otištěno i 1563 v Postile no-
rimberské, 1564 v Postile pražské a 1868 u Erbena,
Spisy III, 170—177.

***) Nově tato kázání jsou otištěna v Sebr. Spisech
Husových IV, 4—135.

ovšem porušena pozdějšími přídávky vydavatelů norimberských, tak že někdy původ Husův tím bývá zastřen.

Hlavní však dílo, ke kterému Hus se dlouho chystal a které nyní v Betlemě, v době nejhoršího svatokupčení o pražský stolec arcibiskupský, rychle podle podobného spisu Viklefova téhož jména sestavoval, byly »*Knížky o svatokupectví*«. Jest to nejostřejší a nejohnivější dílo Husovo; praví sice výslovně:*) »Ktož budeš čisti, patřiž, že úmysl muoj nenie, aby dobří byli pohaněni neb nuzeni, ale aby ti od zlosti se ostřiehali, a zlí aby se pokáli. Amen . . .« ale ničméně dílo toto**) s otevřeností ničeho se neostýchající, nikoho se nebojící a slovem nespojící odkrývá hlavní neřešť tehdejší církve od papeže až k poslednímu laikovi — a plamennými slovy staví na pranýř hřešící a stěžuje si zároveň, že kněží řádní a poctiví jsou kaceřování a z církve vyháněni. Účel knihy vykládají zřetelně již slova úvodní: »Svatokupectví jenž se rozmnožilo, aby věrní tupili, od něho se ostřiehali, a také zda by kteří svatokupci se pokáli, chci s boží pomocí o svatokupectví psáti knihy. A že svatokupectví jest kacířství a že zlí dobré za kacíře mají, protož dobrým za výstrahu a na postrašení, a zlým na polepšení chci najprvé položití, co slove kacířství, aby lidé poznali, jsúli ti, kteréž oni nazývají, kacíři, čili sami sú kacířstvím poraženi.« Vykládá o kacířství (= »učení blud-

*) Erben, Spisy I, 474.

**) Zachováno jest v pozdním a porušeném rukopise budyšínském a v starším, ale velmi kusém zlomku rukopisu strahovského. Odtud vydáno poprvé 1865 Erbenem, Spisy I, 389—475.

né, neústupně bráněné»), jež jest troje (= »odstúpenie, rúhanie a svatokupectvie«) a probírá hlavně poslední. Vyloživ, co jest svatokupectví (= »svaté věci kupovanie«) a jeho různé názvy i dějiny, prochází celou církevní společnost od papeže až do kaplana, ukazuje všude, jak tato rakovina hrozně prožírá celé těleso církevní, dokazuje nenáležitost toho hojnými výklady z Písma i z otců církevních, vybízí k nápravě a obratu, staví před oči příklad Kristův a zakončuje výklad těmito slovy (kap. X., N): »A tak o jiných pravdách, kteréž sú nám před oči povrženy, abychom se k nim skutečně valili a následovali svého spasitele Jezu Krista; neb nemuožem míti lepšieho vódce a mistra, ani jiného založení a čistějšieho zrcadla. Protož po něm jděmy, jeho poslúchajmy, a na něm vieru, naději, lásku i všechny dobré skutky zakládajmy, v něho jako v zrcadlo hledmy a k němu všemi mocmi tiehněmy. A slyšme, žeť die: Jáť jsem cesta, pravda a život: cesta v příkladě, pravda v zaslíbení a život v odplacení. Cesta v příkladě, jíž kto jde, nezablúdí; pravda v zaslíbení, že co jest slíbil, to naplní; a život v odplacení, že sám se dá u věčné radosti ku požívání. Jest také cesta, že vede k spasení; jest pravda, že v rozumu věrným svítí; a jest život věčný, v němž živi budú na věky v radosti všichni vyvolení. K tomu životu, a tú cestú a pravdú chci jíti a jiné táhnúti.«

Tou cestou, kterou jiným předpisuje, šel také Hus. Knížka jeho příkládá všude přísné měřítko Písma — a kde nalézá úchytku, horlí přímo a ostře. Všude tu mu mohl býti — a byl také vzorem Viklef a Hus docela podle jeho příkladu líčí

a soudí ovšem také osoby a věci domácí. Je to živý obraz tehdejší církevní společnosti české a evropské — a později ještě Chelčický mnohých jeho výroků užil doslova, nenalézaje sám slov lepších.

Celé dílo, jako Výklad a Postilu, Hus opatřil zevrubným rejstříkem (»zpravidlem«, »ukazadlem«), s příslušným poučením a opětovným upozorněním, »žeť na dobré kněží a na dobré zákonníky i na dobré světské nejde tresktání, ale na hříchy zlých, kteréžto hříchy má každý křesťan kaziti, jakož najdále muož...«

Knihu zavírá výmluvnými slovy: »Tyto sem kniežky napsal, věda, že ani chvály, ani milosti, ani úžitka tělestného od kněží lakomých i od druhých světských neobdržím: neb těch věcí od nich nežádám, ale od boha odplaty a jich spasenie. A potkálí mě jich hanenie aneb trápenie, to sem před se položil, že lépe jest pro pravdu smrt trpěti, než pro pochlebenství časnú odplatu vzieti. A také že die S. Pavel: Bych se lidem líbil, sluha bych boží nebyl. Rozuměj: bych se líbil lidem pochlebenstvím, sluha bych boží nebyl. Protož varuji se pochlebenství, abych i jich i sebe nezmeškal a nezprznil pochlebenstvím. Upriemo a sprostně sem řeč položil, zda bych co mohl svatokupectví poraziti a vypleti. K tomu rač pomoci milosrdný spasitel! Jehož léta tisícieho čtyrstého třinadctého, na den jeho v chrámě obětování od panny Marie, od Simeona na ruce vzetí, kterémužto dni Čechové říkají hromnice (knížky tyto sú dokonány).«

»Knížky o svatokupectví«, slíbené již ve 'Výkladu', činí tak první člen v řadě spisů, jimiž Hus chtěl zevrubněji vyložiti to, nač ve Výkladu

mu nezbývalo místa ani pokdy. Druhý takový spis napsal pak za druhého návratu do Betlema — byl to spis »o šesti bludích«.

B o j e s y n o d n í.

Z další práce na poli českého písemnictví vytrhla Husa chystaná synoda únorová. Dlouho před ní a dlouho po ní se vlekla jednání, spory a smíry mezi stranami — až konečně se skončily opětným odchodem Husa na venkov a vyhnáním hlavních jeho odpůrců ze země.

K synodě totiž podaly obě strany písemně svá dobrá zdání, jak zmatky v Čechách stále více se rozmáhající ukliditi. Některá tato dobrá zdání byla psána česky i latinsky; jest nepochybno, že dobré zdání strany viklefovské značnou měrou se shodovalo a krylo s názory Husovými, že mělo i jeho schválení, třebaš od něho přímo nepocházelo, jak se mnohdy soudívá. Prohlášení ta byla několikerá, vyvracela se navzájem; bylo by dlouhé zde se o nich zevrubně šířiti, stačí jenom stručná trest celého (bezvýsledného) jednání.

Výklady osmi theologů hledaly hlavní příčiny zmatků ve třech směrech: většina duchovenstva souhlasí ve víře s církví římskou, jejíž hlavou je papež — menšina však odporuje, nechtíc uznávati zejména odsouzení 45 článků Viklefových; dále většina — opět ve shodě s ostatní církví — uznává za rozhodující autoritu ve věcech víry stolicí papežskou, kdežto menšina toliko Písmo podle svého vlastního výkladu; konečně pak většina je poslušna papeže i vrchností církevních, kdežto menšina takovou

poslušnost odpírá. Má-li býti opět jednota v duchovenstvu českém, třeba zjednati jednotu víry (aby nikdo neučil jinak než církev římská), vymoci poslušnost k autoritě papežské i ve věcech víry i církevní kázně a potlačiti všechen odpor. K tomu dodával ještě litomyšlský biskup Jan, mimo jiné, aby Husovi (a jeho straníkům) bylo zakázáno kázati, aby byl donucen z Betlema odejítí a aby české spisy jeho i jeho druhů byly zapovězeny.

Toto všechno bylo na synodě jednak přednášeno ve formě stručných artikulů, také králi podaných, jednak také synodě předloženo ve formě obsáhlých spisů; některé byly starší, jako spis Pálčův již loni na Žebráce předkládaný, jiné novější, jako veliký traktát Stanislava ze Znojma, jenž probíral hlavně pojem »církev« a jejích členů.

Není pochybnosti, že fakulta theologická a s ní většina hierarchie (s Janem Železným v čele) i duchovenstva stála vskutku na stanovisku tehdejší (i nyníější) církve katolické — a že zejména požadavek církevní kázně byl zcela v duchu katolickém. Také skutečně další rozvoj církevních dogmat dal theologům za pravdu.

Naproti tomu »duchovenstvo evangelické« stálo přesně na svých odchylných názorech. Tvrdilo, že artikule Viklefovy byly zatraceny neprávem, že papeže sluší poslouchati ve věcech víry jenom, neodporují-li jeho výroky Písmu, že ostatních rozkazů nužno poslouchati jen ve věcech dovolených — a ovšem, že klatba na Husa je nespravedlivá a proti předpisům církevním. K tomu dodával ještě Jakoubek zvlášť, že je třeba, aby král duchovenstvo domácí re-

formoval podle zákona Kristova, aby zakročil proti kněžím žijícím ne evangelicky — a aby vůbec nedbal, budou-li ho třeba proto v cizině kaceřovati.

Když pak došlo k vzájemnému jednání dalšímu, ukázalo se, že shoda obou stran nedá se nijak vynutiti. Theologové žádali o respektování vydaných církevních censur, zákazů a klateb, viklefovci dokazovali, že všechno se stalo neprávem, že dosud žádný kacíř v Čechách nebyl usvědčen, že důkaz o kacířství článků Viklefových podán nebyl. Podle viklefovců nebyla příčinou roztržky neposlušnost vrchností, jak tvrdili theologové, nýbrž »evangelické kázání« proti neřestem kněžským; opakovali stále, že výroky papeže nejsou pro ně rozhodné, odporují-li Písmu. A ovšem žádali, aby interdikt zachovávan nebyl.

Synoda se rozešla bez vzájemného ujednání a smíření. Naopak — strany se sobě navzájem ještě více odcizily.

Král si umínil, že roztržku přece uklidí — a jmenoval koncem dubna zvláštní komisi k tomu účelu. Zatím Hus po zmaru synodního jednání vystupoval volněji a otevřeněji, kázal a mluvil veřejně; tu stavili opět kněží služby Boží v Praze a vznikaly proto třenice a roztržky. Tu král požádal Husa, aby zatím z Prahy odešel — Hus uposlechl a o velikonocích, koncem dubna r. 1413, odebral se opět do vyhnanství. Vyžádal si však k tomu dříve. svolení od svých posluchačů na kázání.*)

---

*) O tom máme zprávu Husa samého v Postile, Erben, Spisy II, 207: »A věděvše (kněží) dobrě, že

Zatím v Praze na faře svatomichalské, u Husova přítele Křišťana z Prachatic, jednala komise královská (byli v ní nynější probošt vyšehradský Albík, děkan Jakub a Zdeněk z Labouně) s důvěrníky obou stran (z theologů to byli Petr a Stanislav ze Znojma, Jan Eliášův a Páleč; z viklefovců Jakoubek, Tišnov a Jesenic). Komisaři královští konečně předložili stranám, vidouce, že jednání se opět rozbíjí, obecnou formuli »chtěli státi v rozhodnutích církve římské ve všech věcech víry«; když obě strany celkem formuli přijaly, žádali komisaři, aby tedy jeden druhého nekaceřovali. Tu však theologové opakovali, že míní církví římskou tu, jejíž hlavou je papež Jan XXIII.; k tomu pak dodali viklefovci, že této církve bude každý z nich poslušen jen »jako věrný a zbožný křesťan«. Theologové však žádali přistoupení k své rozšířené formuli bez kterékoli výminky. A tu se na ně rozkřikli komisaři královští, že oni ruší mír a že ponесou následky. Tu čtyři theologové prchli z Prahy, byli nedlouho potom královským rozkazem zbaveni svých beneficí, na jejich místo dosazení viklefovci — a podobnými tresty pohroženo těm, kteří by se podobně proti jednotě stavěli. Od té doby nastává skutečně v Praze klid vynucený; theologové přenesli boj za hranice Čech — z nich však dříve, nežli k rozhodnému boji došlo, Stanislav ze Znojma krátce potom (v Jindřichově Hradci) zemřel.

Hus zatím nyní kázal na jihu českém, nejspíše na Kozím Hrádku, nedaleko Tábora. Sám

---

sem byl v Praze od Vánoc až přes Velikú noc, slúžili sú; a když sem jedně kázal, tak sú ihned stavili službu ti, kterýmž jest těžko slovo boží slyšeti.«

praví o těch dobách později, v Knížkách proti knězi kuchmistrovi, takto:*) »Také slyším, že praví kněz kuchmistr, bych byl z jiného kraje vyhnán. Divím se, že smí tak mluvit, ano toho není. Nevím, kterak poslouchá Písma, jenž dí: »Z úst tvých nepocházej jediné pravda.« Ale věděti má kněz kuchmistr, že velmi mne žádají v tom kraji, v němž sem kázal, i v městech, i ve vseh, i na polích, i na hradiech, i pod hrady, i v lese pod lipú u hradu, jenž slove Kozí. A oznámiv jim pravdu boží, již sem do jiného kraje se přibral.«

Tam na Kozím také asi složil v této době, od dubna do června, své hlavní čtyři spisy polemické, v nichž jednak vyvrací spisy theologů, podané synodě, jednak předkládá učení své (vlastně Viklefovo) — jsou to spisy »de Ecclesia«, »contra Páleč«, »contra Stanislaum«, »contra octo doctores« spolu s traktátem »de sex erroribus«, jež zpracoval také po česku. Jsou — vedle jeho přednášek o Lombardovi — hlavním pramenem pro poznání jeho učení.

Husovo učení.

Hlavní úchyvky Husovy od učení obecného obsahuje veliký jeho spis »de Ecclesia«**)

*) Erben, Spisy III, 241.

***) Dílo toto, zachované v přemnohých (asi dvacíti) rukopisích souvěkých, často otištěné úplně anebo v částech (také v norimberském vydání r. 1558, díl I., list 196—255 — ale zde bez rejstříku, který Hus přidal, tak jako jej přidával k ostatním, i českým svým spisům větším) — přeloženo do češtiny Mil. Svobodou v Sebr. spisech Husových, díl I., str. 263—413. O významu a pověsti tohoto díla Husova svědčí známý

(o církvi), v němž proti mínění fakulty stanoví nauku svou, vlastně Viklefovu. Traktát ten byl hlavní podklad žaloby koncilu (vybráno z něho 26 článků) a jest cele složen úsečným, břitkým slohem výkladným.

Tak jako Viklefovo dílo »de Ecclesia« obsahuje 23 kapitol (avšak drží se myšlenek tohoto díla jen v první části; v druhé podává myšlenky druhého díla Viklefova »de potestate Papae« — o moci papežské), z nichž prvých jedenáct obsahuje formulaci sporných bodů, druhých dvanáct obranu tohoto nazírání proti dobrému zdání doktorů theologie.

»Ježto každý poutník má věriti ve svatou církev katolickou« — tak se počíná spis — musí napřed znáti její pojem. Církev je společnost všech lidí pod králem Kristem; je dvojí — ovčí a kozlů, svatých a bezbožných. Svatá církev katolická jest pak společnost *předurčených* (praedestinati) k spasení (podle sv. Augustina); má tři části: bojující, spící a vítěznou. Bojující je zde na zemi; bojuje s tělem, světem a ďáblem; spící v očištění, vítězná na nebi. Slove apoštolská — apoštolé ji založili svou krví, jedna — jest spojena vírou, ctnostmi a láskou atd. V církvi v širším slova smyslu jsou také *předvěděni* (praesciti), jako v těle sliny, lejna atd.; ale jako tyto věci nejsou údy těla a na konec budou vyvrženy, tak také tito předvěděni jsou

výrok Dětřicha z Nieheimu (r. 1414), že »tato kniha nesčíslnými důvody tak potírá papežovu autoritu a jeho plnost moci, jako korán, kniha zatraceného Mohameda, kterého Saraceni zbožňují, potírá víru katolickou«. Někdy bývá domnění, že Hus složil tento traktát také česky, ale toto domnění jest mylné.

v církvi, ale nejsou z církve; jsou křesťany jen podle jména, kdežto předurčení podle jména i podle skutku. Žádné postavení tedy, ani lidská volba, nečiní nikoho členem církve, nýbrž jen předurčení. Církev se jmenuje římskou jen proto, že původně největší část křesťanů byla pod vládou Říma, že v Římě nejvíce mučedníků zvítězilo a že Řím jako světové město byl jejím sídlem. Papež a kardinálové jsou její hlavní část, následují-li Krista: nejsou však hlava ani tělo, nýbrž hlavou jest Kristus, tělem předurčení. Víra pak křesťanská nemusí znáti všech dogmat; ale hlavní jest, aby kdo věří, miloval Boha. Poněvadž pak víra je zjevení, nemůže býti obsah její, pravda její jiná, než kterou zjevil svatý Duch v Písmě; všemu ostatnímu, bulám papežským, výrokům světců atd. jest věřiti jen potud, pokud Písmu neodporují. Křesťan za víru má i život nasaditi a musí věřiti veškeré pravdě, kterou sv. Duch v Písmě uložil. Základem církve není Petr a papežové, jak se chybně vykládají slova*) evangelia, nýbrž Kristus; moc klíčů nedostal Petr s nástupci, nýbrž církev Petrem představená. Tato moc klíčů provádí se kněžími, kteří těm, kdo se opravdu kají, odpuštění hříchů ohlašují. Udělena byla skrze Petra všem apoštolům a biskupům stejně. Tito pak vytvářejí viditelnou organisaci církve na zemi; theoreticky není ani

---

*) Hus totiž, podle staršího výkladu, slova evangelia »Ty jsi Petr, to jest skála — a na té skále vzdělám církev svou« nevykládá ve smyslu »skála« = »Petr«; nýbrž podle něho Kristus slovem »skála« míní nikoli Petra, nýbrž předcházející v evangeliu slova Petrova »Ty jsi Kristus, syn boha živého« — a na tomto vyznání Petrově Kristus staví svou církev.

mezi biskupy a kněžími rozdíl, jako ho nebylo v církvi prvotní.

V druhém díle vyvrací námitky theologů. Napřed o víře. Vytýkali mu, že staví vše jen na Písmě a nedbá, že podle Starého zákona má se hledati v pochybných případech rozhodnutí u nejvyššího kněze. Hus však vykládá, že Nový zákon Starý zrušil, že jen Písmo, ne lidská autorita, rozhoduje. Připouští však platnost výroků církevních otců i kanonů, pokud Písmu neodporují. Tradice je tudíž doplňkem Písma. Theologové vytýkali, že nedrží celého učení katolického; Hus však praví, že věří všem dogmatům (až na výklady o církvi a klíčích, jak právě vyloženo). Věřící i, že Kristus také za předveděné zemřel: ti však nejsou účastní jeho oběti, poněvadž jí nepřijímají, nevěří v něho, s ním se v lásce nespojují. Víra jediná spasí — sama o sobě; netřeba ani všeho znáti, co máme věřiti — a stačí i víra bez skutků dobrých (jako u lotra na kříži). Ovšem, ačkoli Hus věřil v samospasitelnost víry, přece myslí, že určité skutky zjednávali jakousi větší zásluhu: chudoba, panictví... nade vše pak mučednická smrt. Že se uchyluje v učení o pokání, bylo již vyloženo na str. 42—44.

Na konec obrací se proti učení theologů o naprosté poslušnosti; podle nich záslužno jest papeže poslouchati ve všech věcech dobrých a také v těch, které přímo nejsou zlé. Tu Hus dokazuje odpůrcům, že i papež se může mýliti; a když se mýlí, pak neposlušnost papeže jest poslušností Krista. Podle skutků pozná se papež hříšný a ctnostný; leč je-li v hříchu smrtelném, nejsou jeho jednání střední, nýbrž vždycky zlá, i jeho

rozkazy. Proto rozkazů zlého papeže nesmíme poslouchati. Klatba jest sice dovolena, obojí (menší — vyloučení od svátostí, větší — vyvržení z církve), ale má se díti jen pro hřích smrtelný: klatba však na Husa vydaná jest proti Písmu a nezákonná; naproti tomu interdikt jest docela zatratitelný; je to síť Antikristova, z Písma nedokazatelná. Na konec pak obrací se proti odsouzení artikulů Viklefových; slibuje, že o ostatním vyloží později.

Sotva rukopis tohoto velikého spisu byl hotov (dne 8. června 1413 tu v Betlemě dodiktován opisovačům), odebral se do Prahy i Hus. Tu se mu dostaly do rukou i další traktáty jeho odpůrců a Hus pokračuje, jak slíbil na konci traktátu »de Ecclesia«, v boji proti nim.

Nejostřejší je odpověď Pálči »*Responsio**) *ad scripta Mag. Stephani Palecz*«, která probírá repliku Pálčovu »contra Quidamistas«. Páleč hojně se účastnil bojů fakulty; spolu se Stanislavem sepsali zvláštní traktáty »de Ecclesia«, vykládající své mínění; odpověď mistrů universitních Páleč rozebral v »replicatio contra Quidamistas«. ‚Quidamisty‘ nazývá stranu Husovu, poněvadž se bránili proti názvu viklefiště a poněvadž spis fakulty je proto nazýval »quidam« (někteří). Hus proto nazývá (čehož později v Kostnici litoval) Pálče »lhářem« (fictor) — a upomíná ho na dřívější jeho mínění (jež prý hodil do stoky); spis sice zněním velmi ostrý, ale obsahově se namnoze kryje s trak-

*) Zachována v několika rukopisech souvěkých; tištěna v norimberském vydání 1558, díl I., list 255 až 264; český překlad učinil Milan Svoboda (Sebr. spisy M. J. Husi, II, 7—31).

tátem »de Ecclesia«; v Kostnici vybrali z něho 7 artikulů žalobních.

Proti rozhořčené formě odpovědi Pálčovi zní klidněji odpověď Stanislavovi »*Responsio**) *ad scripta M. Stanislai de Znojma*«, jež v 12 kapitolách vyvrací slavné dílo Znojmovo o církvi »*Alma et venerabilis*« (jehož Hus však neznal celého). V něm Hus hojně užívá ironie, jež zvláště působí, když Hus s nadšeným líčením důstojnosti a velebnosti papežovy, jak je nalézáme u Stanislava, srovnává tehdejšího nositele tiary, Jana XXIII. Z toho spisu vybráno v Kostnici 6 článků žalobních.

Poslední, velmi obšírný spis »*Refutatio****) *scripti octo doctorum theologiae*« odpovídá na Pálčův t. zv. »tractatus gloriosus«, který mu byl loni, jako výklad theologů, čten na Žebráce. V 17 kapitolách tu vyvrací důvody Pálčovy jednak důkazy z disputace o odpustcích (v. str. 244), jednak týmiž důvody, jako ve spise »de Ecclesia«.

V těchto čtyřech, důkladných a mnohdy rozsáhlých spisích Hus vyvrací důvody strany papežské odborně, s veškerým aparátem logiky i dialektiky; ale vedle toho podnikl pro své studenty a venkovské duchovní stručné poučení o hlavních bludech té doby »*de sex erroribus*«, latinsky,***) s příslušnými citáty ze sv. otců. Dal

*) Zachována v několika rukopisích souvěkých; tištěna a přeložena na týchž místech, kde odpověď Pálčovi (po ní).

**) Zachován v několika rukopisech, otištěn tamtéž jako spisy předchozí (po odpovědi Znojmovi).

***) Tento latinský traktát zachován v přemnohých rukopisích souvěkých; otištěn v norimberském vydání 1558 (díl I., list 191—196).

hlavní ty body také napsati na stěny kaple betlemské a zpracoval je i česky.

21. června 1413 tento spisek »o šesti bludích«*) dokončen. První slul »stvořiti« — kněží se nesprávně vychloubají, že Krista při oltáři tvoří, že jsou důstojnější než Panna Maria; druhý »věřiti« — někteří bludně chtějí věřiti v P. Marii nebo v papeže tak jako v Boha; jen v Boha lze věřiti, jiné jest věřiti o jiných věcech; třetí »odpouštěti« — bludně kněží říkají, že odpouštějí hříchy; pouze Bůh odpouští, kněz toliko ohlašuje; čtvrtý »poslouchati« — bludně se učí, že máme svých vyšších ve všem poslouchati; Boha sluší více poslouchati než lidi; pátý »klatba« — má býti vyhlašována jen pro smrtelný hřích; jinak neškodí tomu, na něhož vydána, nýbrž ještě prospívá; šestý »svatokupectví« — kdo svaté věci prodává, hřeší nejtíže, jest největší kacíř, hoden věčného zatracení.

Jsou to vesměs věci dobře již známé — a také ve čtyřech právě zmíněných polemikách proti theologům dokazované; stručný přehled obsahu podávají slova úvodní: »Znamenav šest bludův, jimiž mnozí mohli by býti zavedeni, položil sem Písmo svatých v Betlemě na stěně, aby se jich lidé vystříehli: první blud o stvoření, druhý o věření, třetí o hřiechův odpouštění, čtvrtý o poslušnosti, pátý o kletbě, šestý svatokupectví. A tak prvá kapitula jest proti prvnímu bludu, druhá proti druhému, a tak dále.«

---

*) Zachován rovněž v hojných rukopisích, často (již 1510 a 1563) tištěn; také u Erbeny, Spisy III, 212—240.

Ukázkou formy může býti část*) kapitolky III. »odpouštěti«: »Aj takť stojí na stěně v Betlemě pro výstrahu bludův, aby lidé věděli, že nenie na vůli kněžské, aby hříechy, komuž kolivěk chtie, odpustili, neb zadrželi; neb to jest na vůli a na moci božské, na moci Krista člověka a na skrúšení neb zatvrzení člověka v jeho duši, tak že má-li hříešník pravú plnú žalost na své hříechy, že jest jimi pána boha rozhněval, tehdy pán bůh zaslúžením Ježíše Krista odpustil jest jemu ty hříechy, a kněz má raditi jemu, kterak se má káti, a má jemu takto zjeviti neb pověděti: Aj milý bratře! poňavadž želíš srdečně hříechův, a již nechceš více hřešiti, a ufáš milosrdnému spasiteli, žeť jest je odpustil, odpuštění jsou tobě hřeši: budiž dobře živ, neroď více hřešiti a kaj se statečně až do smrti.«

Zavírá své dílko ostrými slovy: »Tak stojí psáno v Betlemě latině na stěnách o tom bludu, jenž dobře slove česky »svatokupectvie«, jakož sem položil na počátcě této poslednie kapitoly. A skonak sem v středu po světie Trojici v Betlemě. A kněží Pražští, i s arcibiskupem, věduce, že sem tu, a druzí viděvše mne, nastavili sú služby boží, vedlé přikázanie papežova, jehož sú na mě dobyli; a tak sami jsúce neposlušni, slúžice vedlé svých nálezkův, jsú kleti a profani, to jest, jenž kněžstvie sú ztratili. Amen.«

Když spisek s tímto závěrkem se dostal do rukou pražských kněží, stavili ovšem hned služby Boží v Praze a Hus, nejspíše ještě v červnu, musil po třetí odejíti do vyhnanství. Tam věno-

*) Erben, Spisy III, 220—221.

val se pak úplně kázání — boje s theologií o nauku Kristovu*) měly začít až na koncilu... —

Nauka Husova, jak v těchto knihách byla uložena, lišila se ovšem značně — bez vědomí Husova — od nauky církevní. A v tom, co bylo odchýlného, byla vsutku viklefská. Ve všech těch věcech, jako Vikleř, Hus žádal víru duše a srdce, přilnutí celého člověka — slovem i skutkem — k zákonu Kristovu a nepokládal za dostatečné ani správné, zachovávat pouze formu, hlásit se ústy a slovem. Nebyl-li kněz, biskup, papež také srdcem a duší, celým svým nitrem křesťan, nebyl-li jeho život proniknut cele naukou Kristovou, pak nebyl v pravdě křesťanem — předstíral něco, co nebylo vsutku, byl pokrytec a farizej, Antikrist a jeho sluha. Církevní zřízení spokojovalo se vnějším příslušenstvím k církvi, zcela v duchu tehdejšího sesvětštělého křesťanství — a toto zřízení drželo se jenom tuhou kázní, jejíž zachováání bylo první podmínkou, o níž nebylo možno jednati. Hus nad vnější příslušnost kladl vnitřní splynutí s Bohem, jeho zákonem a slovem Páně: neuznával nad sebou zákona ani pána jiného. Za takových okolností smír s církvi úřední nebyl možný; tra-

*) Sem do této doby náleží také latinský spisec (zachován v jediném kusém rukopise kapitoly svato-vítské; dosud nevydán; český překlad učinil Milan Svoboda ve Spisech Husových, II, 333—389) »*contra Rokycanenses*« (proti Rokycanským). Klášter augustinánský v Rokycanech totiž vybral z Husova a Viklefova učení celkem 16 (známých jinak většinou) artikulů, z nichž Hus ve spisku tom 7 vyvrací. Zdá se však, že Hus spisku nedokončil, místo té práce vybrav si raději zápas se spisy pražských theologů.

gická vina Husova byla v tom, že toho neviděl. Mínil, že ti, kteří církev representovali na vysokých místech úředních, mohou se vrátiti zpět k prostému stavu křesťanské církve původní; zapomněl, že od té doby dělí svět a církev rozvoj tisíciletý a vlastní zájem osob vládnoucích. Domníval se stále, že je pouze neprávem a omylem církve kaceřován — zatím však stál již mimo tuto sesvětštělou společnost a v jeho posluchačích rostla církev nová, bezpapežská a protipapežská...

Třetí vyhnanství.

Z Prahy Hus vrátil se na Kozí Hrádek. Jezdil i po hradech, městečkách a vsích; kde kněží nedovolovali kázati v kostelích, kázal v lesích, na cestách, v polích, mezi ploty — a byl ochoten podle vzoru Spasitelova kázati i na lodičce. Vyhledával svateb nebo posvícení, kde se hodně lidu scházelo; táhli se pak za ním v zástupech, pěšky, koňmo i vozmo. Sám se omlouval sobě, že nechodí pěšky:*) »I die čtenie: ‚Když jdieše Ježíš do Jeruzaléma,‘ to věz, kázat šel jest, ne pyšně jel, jako nynější kněžie jezdie. I já pohříechu! jezdím, a v tom svú nestatečnost vyznávám, že nechodím pěš kázat, jako mój vykupitel chodil; neviem, pomóžli mi to, že bych pěš tak daleko a tak brzo nemohl přijíti.«

A ovšem udržoval opět cílé dopisování se svými přáteli, zejména mistrem Křišťanem; také psal příteli mistrovi Janu Kardinálovi z Rejnštejna, aby pevně vytrval při slově Božím. Ně-

*) V Postile, Erben, Spisy II, 340.

které dopisy Pražanům z této doby mají ráz kázání — nemoha ústně, hlásá slovo Páně aspoň písemně.

Tu se také doslechl, jak universita vídeňská kaceřuje Jeronyma a vůbec Slovanstvo pro jeho počínání na Litvě a Rusi. Byl to zejména profesor Jan Sybart a tomuto napsal 1. července 1413 Hus ostrý a důrazný list, k němuž se 8. července téhož roku přidala universita pražská působením mistra Michala z Malenic, tehdy rektora. Universita vídeňská odpověděla listem rovněž tak důrazným.

Krom toho působí také přímým poučováním. O jednom takovém starším případě (legendy jich vyprávějí více) podává sám zprávu v Knížkách o svatokupectví:*) »Ale tu sem slyšal od jednoho mistra svatého Písma omluvu, když sem jednomu knězi radil před jeho pánem, jenž mu dal pro buoh kostel, aby peněz za potvrzení nedával, že řekl ten mistr: Co ty mluvíš? mají mu darmo psáti? proč by nedal? Odpověděl sem jemu: Netřeba jest písma, jedne spatřiti kněze, jestli života dobrého a obyčejov ctných, tak že má od lidí dobré svědectví, a že není komu vědomo, by zle živ byl, a umíli lid zpraviti písmem, tehdy ve jméno boží poručiti jemu mají duše a říci: Jdi, kaž lidu slovo boží a buď sám prvé dobře živ; neb tak jest i Kristus apoštoly poslal, i apoštolé posílali sú jiné svaté. A pakli vždy co má jemu psáno býti, tehdy řku: mají mu pro pána boha napsati. Vece mistr: Čím mají písáři živi býti? Vecech jemu: že arcibiskup má jim potřebu dáti; neb proto má několik tisícov

---

*) Erben, Spisy I, 434.

platu, aby úředníky potřebné choval k zpravení a potřebě lida; neb není arcibiskupství nadáno, aby pýchu vedli v komonstvu, a v mnohé čeledi, nepotřebné k úřadu, zboží pro boha nadané tratili a mařili. Tehdy rozhněva se ten mistr na mě a vece: Ty vždy chceš, aby po tvé vůli bylo. A já odpověděch: Ne po mé vůli, ale po Kristově, jenž dí: Darma ste vzali, darma dávajte! a po vůli apoštolské a jiných svatých. A tak s hněvem necha mne.«

A konečně přistoupil k sepsání nejznámějšího a nejmilejšího svého díla »*Postily*« nebo, jak on sám píše, »vyloženie svatých čtení nedělních«. Proč ji sepsal, vykládá v slovech úvodních podle výroku Kristova a sv. Řehoře o potřebě kázání a kazatelů: »Jehož řeč, ale prvě svého spasitele, já vážě, abych ovšem kněžského úřadu neopustil, času nezmařil, umienil sem *pro chválu boží, pro spasenie Čechův věrných*, kteříž žádají vůli boží poznati a plniti, čtenie nedělnie všecka kratičce s boží pomocí vyložiti, žádaje, aby ti, kteříž budú čisti neb slyšeti, byli spaseni, napřed se hříechův varovali, boha nade všechny věci milovali, spolu milost drželi, v ctnostech prospievali, a za mě hříšného pána boha poprosili. A že nemají obecně čtení česky psaných, a výklad ne tak se brzy přijme bez založenie, protož chci vždy prvě čtenie položití a potom výklad, aby našeho spasitele slovo vždy najviece vznělo, a tak věrným bylo k spasení oznámeno; neb ktož je v milosti do smrti slyšie, ti budú spaseni a zde jsou blaženi, jakož die sám spasitel: Blažení ti, kteříž slyšie slovo božie a ostřiehají ho. To vážiece, máme pilně, mile, statečně a vesele slova našeho milostivého spasitele poslúchati,

jiným je praviti a kázati, pilně k rozumu přivoditi, a vedlé jiného písma druhé vykládati, jakož světi božím darem vykládají. I mámť úmysl, abych, *což moha najlehčeje, vyložil k rozumu čtenie, ač ne ovšem týmž obyčejem, jako káži.*«

Postila tato*) obsahuje, podle tohoto rozvrhu, výklad na 53 evangelií nedělních, k tomu výkladu evangelií na pondělí a úterý velikonoční a svatodušní, konečně dvoje kázání posvícenské; celkem 59 výkladů evangeliijních. Výklad ten často bývá jenom rychlý, mnohdy pouhý překlad sv. Řehoře, Jana Zlatoústého a hlavně Viklefa. Z Viklefa, z jeho podobných postil, čerpal Hus nejvíce, skoro polovici svých výkladů. Opět připojil hned předem zevrubný rejstřík (»ukazadlo«) a přidal opět poučení o svém jazyce:**) »Aby, ktož budeš čísti, rozuměl mé české řeči, věz, žeť sem psal tak, jakož obyčejně mluvím; neb v jednom kraji Čechové jinak mluví, a v jiném jinak. U příkladě: já píši: *nižádný nevie*, a jiní říkají: žádný nevie; opět já diem: *muším učiniti*, a jiní řkú: musím; opět já diem: *tělestný*, a jiní: tělesný; já: *protiv*, a jiní: proti; já: *vzjeviti*, a jiní: zjeviti; já: *popad ho*, a jiní: popad jej; já diem: *bychme byli dobři*, a jiní: bychom byli dobři, já: *všechny věci*, a jiní: všecky věci. A jest jiných drahně proměn. Pro-

*) Jest to Husova práce česká ze všech nejlépe nám dochovaná, v hojných rukopisích i mnohých tiscích zachovaná; v Erbenově vydání činí díl II.; novočeský její přepis vyšel posledně jako VI. díl Husových Spisů sebraných. Byla překládána do latiny i do němčiny.

***) Erben, Spisy II, 440; ale nahoře doplněno podle původního textu a opraveno.

tož prosím každého, ktož bude psáti, aby jinak nepsal, než jakož sem já psal; než chybil-li sem kde čteny, neb sřeku, neb slovice opustil, za to prosím, aby opravil, jest-li jist plně, aby mi pravého úmysla nepřevrátil; neb viem, že mnozí, mnějíce by lépe rozuměli, což dobře jest psáno, shlazují, a zle zapisují. A na ty se velmě hněval svatý Jeronym, neb sú jemu to činili.«

Celá kniha, kdybychom hleděli přísně jenom k theologicky odborné ceně, nepodává mnoho nového; a i to, co zbývá, odečteme-li Husovy předlohy cizí, není tu řečeno poprvé; Hus tu hojně užívá — a opět doslovně — svých starších kázání českých i latinských. Ale ovšem po této stránce nesmíme hledati význam a oblibu této nejmilejší a nejuprávnější knihy Husovy.

Význam ten spočívá v její hluboké mravní opravdovosti, se kterou klade nové a vysoké požadavky na vnitřní život člověka — a ovšem dále v síle příkladu, který její autor podává sám svým životem. Píše všude otevřeně, jasně a pravdivě; celá osoba Husova stojí za tím dílem, ale také celý život; kniha je skutečně »věrnou kronikou«, jak si Hus přál, své doby — ale jest také zároveň vzácnou sbírkou přesných zpráv o životě Husově.

Toho jenom několik příkladů; proti zákazům svých písní v kapli betlemské praví na př.:*) »Ale když ďábel znamená takú chválu, tak nastrojí mistry, kněží a zákonníky, aby osopili se proti těm, jenž tak boha chvále, jdúce po Ježíšovi, aby jim lál, aby mlčeli; to jest, budú Ježíše strojiti, aby ti byli kleti, řkúce: My klnem

*) Erben, Spisy II, 132.

jmenem Ježíše všechny ty, kteříž chodíe na kázanie do Betléma, a vsecky ty, kteříž zpievajú:

Vstal jest böh z mrtvých svú mocí;

a opět ktož zpievajú:

Jezu Kriste, štědrý kněže,
s otcem, duchem jeden bože;

a opět ktož zpievajú:

Navštěv nás, Kriste žádúcí,
pane světa všemohúcí!
daj nám se v srdci poznati,
bez hrózy sebe čakati.

Ale odpovie takým braničóm závistivým pán Ježíš, řka: ‚Věru pravi vám, budú-li tito mlčeti, kamenie bude volati.‘ To věz: ještě ti, kteříž jsú v rozumu tvrdí a hlupí, tiť mě budú chváliti, ač vy bráníte.«

Podobně praví o svých odvoláních k papeži a ke Kristu:*) »Kázal milostivý kazatel podlé jezera na břehu, a jsa tištěn od zástupóv, vstúpil jest v lodičku, ‚a sedě učil jest s lodičky zástupy‘. V tom ukázal svú velikú pilnost našeho spasenie, a svobodu svatého kázanie, jenž i na púšti, i podlé jezera, zátoky, neb podlé moře, i na moři má mieti svobodu, když lidé chtie slyšeti. A proti tomu kněz Sbyněk, arcibiskup Pražský, s kanovníky byl jest kúpil bulu u papeže Alexandra Pátého, v níž jest prikazoval, aby slovo božie nikdež nebylo kázáno, ani v kaplách od papežóv stvrzených, jedné u far a v klášteřích, a v kanovnických kostelích. A od té buly

*) Erben, Spisy II, 278—279.

s boží pomocí odvolal sem se k tomu papeži, an ihned po vydání buly umřel i s kancléřem. Potom odvolal sem se k jeho náměstkovi, Janovi XXIII; u něhož nenalezl pomoci k vysvobození slova božieho, odvolal sem se k Pánu Bohu, k Ježíšovi, velebnému a spravedlivému biskupu, aby ten mě sůdil; a káži v městech, po hradiech, na polích i v lesě, a mohl-li bych kde podobně, kázal bych i na březě, i s lodie, jakož jest učinil spasitel nám dávaje příklad; neb die čtenie: ‚Zástupové valéchu se k Ježíšovi, aby slyšeli slovo božie. A on stáše podlé jezera Genezaret.‘

Podobně píše o synodě radniční a stínání tří mládenců:*) »A tyto řeči potupili sú někteří doktorové s kanovníky, s faráři, a s mnichy u Pražě v radnici, po německu řkúce na rat-hauzě; ale mnozí mistři, a takměř věččie strana jich, a obec bakalářov a studentov, k tomu potupení sú nepřistúpili, alebrž mistři stáli sú v obecné škole v kolleji, a dovedili sú písmem, že sú ti doktorové s rotú svú pravdu potupili a volali sú ty doktory do školy, aby dovedli písmem; a oni sú nechtěli, neb sú nesměli, nemajíce písma, jímž by mohli dovésti svého potupenie. A toho všeho byl jest pówod Štěpán Páleč, ten doktor, někdy když jest pravdu miloval, mój věrný a milý přietel, a druhý Stanislav; a vzdvihla sta se proto, že sme my nechtěli přivoliti k bule papežově, na niž jest dal kříž, to jest moc, aby, ktož kolivěk chtie, buďto kněžie, jeptišky, i mnišie, připravili se na zahubenie krále Ladislava Napulského i všech, kteříž pod jeho mocí jsú a s ním držie; a v té bule odsúdil

*) Erben, Spisy II, 59—60.

ho do čtvrtého pokolení, a mnoho jiných věcí, a dává otpuštění hřiechův i muk, ktož to učinie, neb peníze dadie. I dal jest milosrdný spasitel poznání mnohým mistróm, kněžím i světským, že sú k tomu nepřivolili pro mnohé věci; a druzí sú hrdla svá na tom složili, neb sú proti kazatelóm odvolávali, když sú kázali, že papež jest bůh zemský, a móż komu chce dáti otpuštění hřiechův i muk, a že má mečem železným bojovati, jako světský král; a z těch Martin, Jan a Stašek sú stěti, a ve jméno božie položeni sú u Betlemě, a jiní potom sú jimáni, mučeni i ža-lařováni. Toto píši za věrnú kroniku, aby naši potomci, přihodí-li se též, věděli, že sú se před nimi jiní směle na smrt posadili.«

Podobně píše o nátiscích viklefovců v Čechách i v cizině:*) »... a protož jest věrným synóm dav v zemiech; neb i v Čechách i na Moravě, v Míšni i v Englantě, i jinde jest veliké súžení, jakož sem toho svědom; neb mordují, mučí i klnú věrnú kněží a do Říma nenie poč poslati, ano tu jest vrch všie Antikristovy zlosti, pýchy, lakomstvie, smilstvie, pokrytstvie i svatokupecstvie, takže od Říma až do Čech svatokupecstvie a lakomstvie se vylilo. Neb prodávají a kupují arcibiskupstvie dráže, než mnohá v Čechách panstvie, a odpustky dávají v nájmu, jakož který Antikristov posel móż utržiti, aby mohl více na lidu sprostném vylúdití. A proto lidé schnú, jedni bojíce se pravdy proti tomu bludu vyznati; druzí nevědiece pro rozdělení kněžské v kázání, čeho se mají držeti; třetí majíce veliké tesknosti, že tak jiní blúdie; a čtvrtí

---

*) Erben, Spisy II, 10.

trpiecie hanenie, kaceřovanie i mordovanie a také pro veľiké súzenie pravdy Božie.«

Nejobširnejší takový výklad podáva kázání na 4. nedeli postní; Hus brání se tam proti výtkám, proč se osobně nestavěl v Římě, velmi obširně; z tohoto jeho líčení stůj zde aspoň závěrek, v němž se ohrazuje proti křivým svědkům, kteří na něho v Římě žalovali a končí mohutným vlasteneckým tónem o pokuse Němců, zbořiti Betlem:*) »A zvláště, že sem shledal svědky křivé a jich svědectvie, jenž sú na mě svědčili v Pražě, svědectvie do Říma poslali; mezi kterými svědky jeden svědčí, že bych kázal, že když kněz mši slúží, že tu nenie tělo božie. Druhý svědčí, že když kněz, jsa v hřieše smrtedlném, mši slúží, že požehná chleba, ale nebude tělo božie. Třetí svědčí, že sem kázal, že baba jest dôstojnejšie ve všem než papež; a jiných kusov mnoho křivě mi prikládají. A na listech, jež na mě vydal kardinál, súdcě najprvnější, již mě pokládá svódcí lida, nalezačem bludov; a v žalobě od kněze Sbyřka, Michal farář z Nového města od svatého Vojtěcha pokládá, že všichni věrní křesťané mají mě za kacieře, kteříž jsú v Českém království, a že každý den u Betlémě bludy a kacieřstvie káži, a že jsem knieže kacieřské a hlava kacieřov. Ale to mi, ufám milému Kristovi, neškodí, aniž mne to mútí; neb viem, že sú jeho svaté milosti knězie též učinili, a konečně ohavnú smrtí a ukrutnú umořili, jehož svaté milosti poručil sem svú při, aby ji dokonal, jakž ráčí, buď to

*) Erben, Spisy II, 114—115.

i mým od lidí potupením i smrtí, a od své pravdy aby mi nedal odpadnutí.

Ale ještě říkají: Kéž dostojí smrti a jde do Říma, jako Kristus šel do Jeruzalema. Odpoviem: Bych věděl, že jest božie vôle, abych v Římě umřel, tehdy bych šel; a bych věděl, že bych nějaký prospěch učinil, jako jest Kristus lidu potom budoucímu i před sebou svatým učinil: ač jest neprospěl k spasení biskupóm, mistróm, kněžím a zákonníkóm, jenž sú ho z závisti, a proto, že jich hřiechy tresktal a lidu oznamoval, jako svódcí a kacieřě ukrutnú a ohavnú smrtí zamordovali. Nechť pošlí po mě biskupové a knězie od najvyššieho biskupa, jako sú poslali po Ježíše. Byli sú počeli Němci, když sú v oděni s samostřiely, s sudlicemi a s meči přiběhli na Betlém, a já káži, jichž pówod byl jest Bernard Chotek: ale pán bůh zmátł jim cestu, že sú nevěděli, co mají činiti, jakož to jest mnohým lidem známo; nevhod přišli. Byli sú také na pána Ježíše biskupové poslali, an káže; ale že hodina ještě byla nepřišla, protož sluhy biskupów radějše sú ho poslúchali, než jíмали: též ještě nepřišla mé smrti hodina, i nechali sú mne až do božie vôle. Potom sú Němci, radu vzemše, chtěli Betlém obořiti, svolivše se na radnici, neb po německu na rathauzě; a od nich mluvil Čech Holubář k Čechóm, chtie-li k tomu přivoliti, jako sú Němci přivolili, aby Betlém byl zbořen? Tu věrní Čechové, poznavše, že to jest proti bohu a proti jeho slovu, proti spasení lidskému, a že to jest Čechóm na hanbu, a že té moci nemají, aby v takém městě chrám boží užitečný obořili, nechťeli sú přivoliti. Patři smělosti německé: nesměli by súsědu obořiti peci aneb chlévcě bez

královny vůle, a pak směli sú sě pokusiti o chrám boží! Ale nedal jim v tom pán bůh moci, aby lehčejie sě pokáli, a potom sě tak lehce boření chrámu jeho nechápali.

Totoť sem psal potomním na výstrahu: dobrým, aby o pravdu směle stáli, a slepým v pravdě, aby sě téhož varovali, a těm, kteříž nevědie mé přě a utrhají, aby poznajíce pravdu, utrháním nehřešili.«

Nové vyhnanství.

Postila, dopsaná 28. října 1413 na Kozím, jest poslední většší dílo Husovo, které ještě mohl s jakýmsi klidem dokončiti. Od té doby oddává se sice čím dále tím horlivěji kazatelskému úřadu, ale zároveň tuší, že toto postavení jeho — kněze proklínaného, kazatele bez kazatelny, profesora bez katedry, vůdce bez lidu — je na dále nesnesitelné, že bude třeba přece hledati nějaký východ z tohoto zdánlivě bezvýchodného postavení.

Proto často na sklonku toho roku a pak na jaře roku následujícího (zejména od 20. dubna do 15. července 1414) pobývá v Praze, radí se s přáteli a hledá všelikých cest a způsobů, jak by této situaci učinil konec. Tou dobou již proskakují všude pověsti o chystaném novém velikém koncilu všeho křesťanstva v Kostnici, k jehož svolání konečně Zikmund Jana XXIII. donutil — a tu se ukazuje vskutku poslední možnost smírného ještě narovnání.

Zatím mění se také věci v jeho venkovském útočišti. V létě r. 1414 vidíme ho nedaleko Kozího, v městečku Ústí nad Lužnicí. 26. června t. r. tam dopsal krátký výklad svého učení

pod názvem »*Jádro učení křesťanského*«*) — později dílko to zpracoval znovu s názvem »*Otázky křesťanské*«, nebo, jak se obvyklejší nazývá, »*Katechismus*«. Vykládá v něm o Bohu a církvi, o hříchu, zvláště smrtelném, pro děti asi a »sprostné« »lidičky« křesťanské a připojil k němu pro lepší pamatování několik hexametru českých, jako:

»Žráti, hráti, kláti, frejovati a mnoho žvátí
zbraňuje Kristus, přikazuje svět, tělo, ďábel«

nebo:

»Čest, ctnost, stud a bázeň ktož má, není
blázen«

nebo:

»Chceš-li se vystřieci smilstva, miesta i času
se varuj:
neb čas a miesto vede lidi v všeliké smilstvo!«

nebo veršovaný závěr:

»V Ústí den svatých mučedlníkův Jana a
Pavla«

atd. Takové jeho verše nalézáme také na konci některých spisů latinských.

Ale ani v Ústí nevytrval dlouho; koncem léta nalézáme ho na hradě Krakovci. Tam aspoň od-

---

*) Dílko toto, zachované jen ve třech rukopisích úplné, otiskl (neúplně) K. J. Erben, *Spisy III*, 255—258, cele pak, ve věrném přepise, otištěno ode mne ve *Věstníku České Akademie* r. 1900. Pozdější zpracování, jež někteří Husovi upírají, nalezl v rukopise vídeňském a vydal 1868 (v *Dokumentech 703—707*) Fr. Palaský.

kazuje nás poslední jeho český spis, doma vzniklý: »*Knížky proti knězi kuchmistrovi*«. O vzniku toho díla praví starý úvod: »Knížky tyto sepsal mistr Jan Hus proti knězi, kterýž pravil i zapřisáhl, řka: že Hus horší nežli který ďábel. Ten opustiv kněžství, byl u pána dole řečeného kuchmistrem. Proti němuž Jan Hus vede písmo starého i nového zákona: že najhorší člověk lepší jest než ďábel...«, s nímž se shoduje úvod Husův: »Toto sem psal já, mistr Jan Hus; ne aby jemu písmo bylo dáno, což mi jest vzkázal, že jsem horší, než který ďábel; ale aby jemu bylo odpověděno a přečteno k jeho naučení, a pan Ctibor aby sobě to psanie zachoval. Neb kněz snad by uzře, zavrhl, a tak má práce byla by darmo vynaložena a pravda neohlášena, a lež by vždy vejvoditi chtěla.«

Dílko toto*) jest podle toho namířeno proti jakémus knězi, nám blíže neznámému, jenž zastával službu kuchmistra u jakéhos pana Ctibora. Řekl o Husovi, že je horší nežli který ďábel — a Hus výrok jeho vyvrací: jest to buď kacífství (což dovozuje 15 důvody), anebo hřích smrtelný, při čemž podává zevrubnou zprávu o své při v Praze a v Římě.

Psáno je na Krakovci, kam Hus 15. července 1414, patrně na pozvání majitele, pana Jindřicha Lefla z Lažan, se z Prahy odebral. A tu také došlo ho pozvání krále Zikmunda, aby přijel na koncil kostnický.

---

*) Jest to práce bezpečně Husova, ale zachovaná pouze (necelá) v chatrném tisku z r. 1509, jež znovu otiskl 1868 K. J. Erben III, 241—254. V novočeském přepise v Husových Sebr. spisech V, 61—71. Tisk datuje omylem spisek tento do r. 1406.

Přípravy na cestu do Kostnice.

Zikmundovi se totiž podařilo během r. 1413 vynutiti svolání nového koncilu na papeži Janu XXIII., jenž 8. června 1413 musil před vítěznými vojsky Ladislava Neapolského prchnouti z Říma. A vynutil na jeho legátech i svolení, že bude svolán do říšského města Kostnice, aby koncilníci nebyli pod nátlakem moci papežské. Dne 30. října 1413 vydal pak slavnostní vyhlášku celému světu křesťanskému, že se svolává k urovnání věcí církevních koncil do Kostnice na den 1. listopadu r. 1414 a že sám bude na koncilu přítomen. K jeho vyhlášce musil se zkrušený papež přidati 9. prosince r. 1413 bulou stejně znějící. Papeži se sice podařilo r. 1414 opět se Říma zmocniti — ale nemaje již odvahy proti Zikmundovi se postavit, stál v slovu a 1. října r. 1414 se vypravil do Kostnice. Vymínil si ovšem uznání veškeré své moci v Kostnici, ujednal s císařem i radou veškeré záruky pro svou osobu, vzal do svých služeb, za velitele všech vojsk papežských, vévodu Friedricha Habsburského — ale sjížděje koncem října se strání alpských k jezeru Bodamskému nemohl přece potlačiti významný vzdech: »Tak se chytají lišky!« 28. října vjel v slavném průvodu do města, 1. listopadu sloužil slavnou mši, 5. listopadu otevřel osobně jednání koncilu a první jeho sezení určil na den 16. listopadu.

A tak jako papež nedovedl se ubrániti síle veliké ideje, jež tehdy zachvacovala mysl evropské — ideje opravy a jednoty církve — zrovna tak nedovedl se ubrániti této síle ani Hus. Zikmund jako budoucí dědic koruny

české hleděl skutečně v těchto dobách zlepšiti valně již poškozenou pověst království v cizině. Již v Němcích, v Uhrách, ve Francii, v Polsku i v Italii šířila se pověst o kacířství v Čechách stále více se rozmáhajícím; 1. června 1414 upozorňoval papež krále Václava zvláštním listem na neposlušnost a kacířství, v Čechách rostoucí; 27. května a 24. září 1414 vybízeli slavný francouzský theolog Gerson arcibiskupa k ostrému zakročení proti Husovi: k druhému listu přiložil dvacet artikulů, jež pařížská fakulta theologická vybrala (jako kacířství) z Husova spisu »de Ecclesia«; vídeňská universita již loni se postavila ostře proti universitě pražské pro bludy viklefovské. Zikmund se tedy snažil tuto zlou pověst své budoucí země napravit — a k tomu podle rady předních pánů českých vedla snadná cesta: popřáti Husovi možnosti, aby dokázal u kurie a na koncilu, že se mu dála a děje křivda.

Zikmund tedy jednal s Husovým ochráncem, panem Jindřichem Leflem, a s Mikšem z Jemniště, řečeným Divůček, o tom, aby se Hus na koncil dostavil a tam svou nevinu dokázal. K dalšímu jednání odebral se Hus 6. srpna 1414 do Prahy a tu konečně ujednáno, že Hus na bezpečný list Zikmundův se do Kostnice dostaví; to oznámil Hus také 1. září zvláštním listem králi Zikmundovi.

Toto rozhodnutí nebylo snadné. Přátelé Husa varovali; sám Zikmundův jednatel, Divůček, mu řekl: »Mistře, vězte zajisté, že budete odsouzen«; tak se vyjadřovali i Husovi posluchači; jakýs krejčí Ondřej, louče se s Husem, pravil: »Buoh buď s tebou! Zdá mi se, že se nevrátíš« — a takové bylo snad mínění obecné.

Hus ovšem hleděl se připravit na koncil co nejlépe. K tomu konci hodlal si opatřiti napřed vysvědčení o své pravověrnosti; v polovici srpna r. 1414 dal všude po Praze i na mnohých místech po Čechách rozestati tuto vyhlášku:*)

»Já mistr Jan z Husince všemu království Českému ohlašuji, že jsem hotov státi na dvoře kněze arcibiskupově a ty vseckny nároky, jimiž jsem nařčen křivě i naříkán; a to v nejbližším žákovstva svolání. Protož poněvadž ve mnohých kútech kacíře mi obrážejí proti spravedlnosti a právu: na jevo před knězem arcibiskupem vystupte ti a veďte na mě bez strachu, které ste ote mne slýchali kacířství. A buduli shledán ve kterém bludu anebo ve kterém kacířství, neodmlouvám jako bludný, jako kacieř utrpěti. Pakliž se k tomu žádný zejména, jenžby toho chtěl na mě vésti, nezastaví: tehdyž opět všemu království oznamuji, že chci se k zprávě pravdě ohledání v Konstanci na obecném sboru a na prohlášeném postaviti, budeli tu papež, před papežem, a před toho sboru žákovstvem. A víli kto na mě co bludného, anebo co kacieřského, chystaj se tam, aby to vedl tam na mě ze jmena svého před prohlášeným sborem: a já za svú pravdu nechci se liknovati, ni malému, ni to velikému řádem odpoviedati. A protož rozvažtež to dobří lidé, ktož spravedlnost milujete, žádámli co proti právu Božiemu aneb lidskému písmem tímto nepravého? Pakliž bych nebyl připuštěn

---

*) Největší díl následujících nyní vyhlášek, obran a listů Husových jest zachován ve spise Mladenovcově (viz o něm v úvodě) a v českém překladě v III. sv. mé sbírky »Listů Husových«.

k slyšení, tehdy buď svědomo všemu Českému království, žeť to můj vinou neschází.«

Na den 27. srpna byla svolána mimořádná synoda duchovenstva a zatím zároveň byla přišla bula papežská ze dne 1. června o vyplenění kacířství. Hus proto 26. srpna přibíl a nalepil vyhlášky česky, latinsky a německy na všech téměř kostelích a kolejích pražských, na domě králově staroměstském, rozeslal po venkově, dal čísti na kázáních a poslal také Zikmundovi, že chce každému před arcibiskupem a v Kostnici odpovídati ze své víry; kdo chce na něho vésti nějaký blud, ať se zaváže k utrpení stejného trestu, a on že se nevzpírá, usvědčen jsa, trpěti pokutu. A 27. srpna přišel Ješeníc, Husův plnomocník, před dvůr arcibiskupův a žádal vstup buď pro Husa nebo pro sebe jeho jménem, aby mohl k případným žalobám odpovídati. Nebyl vpuštěn — a dal proto sestaviti o tom zvláštní notářské vysvědčení. Ale ani na synodě nikdo proti Husovi nevystoupil (hlavní jeho odpůrcové byli ve vyhnanství anebo již na cestě do Kostnice) — a Hus proto 29. srpna novou českou vyhláškou na dveřích královského paláce staroměstského oznámil, že vyzvání jeho k žalobcům bylo marné, že se na synodě nikdo proti němu nepostavil — a že tedy vyzývá znovu své odpůrce, aby — vědí-li proti němu něco — se postavili proti němu v Kostnici.

A konečně 30. srpna předstoupil jménem jeho Jan z Ješenice před papežského inkvizitora kacířství, Mikuláše, biskupa nazaretského, a žádal ho před svědky, aby pověděl, zná-li nějaký blud nebo kacířství Husovo. Inkvizitor papežský vydal svědectví, že s Husem často jedl a pil, že

slychal jeho kázání i že s ním rozmlouval o věcech náboženských, nikdy že neshledal bludu, ve všem že je pravověrný. Na to Jesenic ptal se, byla-li u něho, jakožto úřadu k tomu zřízeného, podána na Husa nějaká žaloba z kacířství. I tu inkvizitor odpověděl záporně, dodav, že Hus k takové žalobě vyzýval veřejnými vyhláškami. Na svědectví toho vydal biskup Mikuláš pod svou pečetí hned na místě v domě pana Zmrzlíka, mincmistra, veřejné svědectví; svědky byli Vilém a Petr z Vartenberka, Hlaváč z Ronova, Václav ze Lnář, Oneš z Mikovic, Ctibor z Bohdánče a Vilém z Doupova. V druhé polovici září (20.—23.), když zasedal sněm, požádal Hus zvláštním listem panstvo, aby se otázalo arcibiskupa na sněmě zasedajícího, viní-li ho nějakým kacířstvím. Arcibiskup řekl, že neviní a o Husovi žádného kacířství neví; leč že jest žalován u papeže, aby u něho odpovídal. O tomto svědectví arcibiskupově podali Čeněk a Vilém z Vartenberka, pak Boček z Kunštátu 7. října zprávu Zikmundovi, prosíce zároveň, aby Husovi opatřil veřejné slyšení na koncilu.

O všech těchto svých vyhláškách odpůrcům, jež Hus latinsky, česky i německy šířil všude, kde mohl, vzal Hus s sebou do Kostnice písemná svědectví i věrné kopie. Ale kromě nich opatřil si dvě další důležité písemnosti: usnesení university ze dne 27. září 1409, jímž byl vepsán do knihy statut dekret kutnohorský — (to bylo důležitě zejména pro onen bod žalob, jímž mu bylo vytýkáno, že vyhnal Němce z Prahy) — a dále protestaci university ze dne 15. června 1410 proti spálení knih Viklefových (ta měla býti oporou jeho hájení článků Viklefových).

Krom těchto písemností vzal s sebou bibli s poznámkami,*) dále svůj obsáhlý Výklad Lombarda, pak rukopisy hlavních prací polemických »de Ecclesia«, »contra Páleč«, »contra occultum adversarium« a j. Opatřil se také finančně — přátelé a příznivci peníze potřebné jednak půjčili, jednak darovali. Universita konečně přispěla též — jeho průvodčí, pana Jana z Chlumu a Kardinála z Rejnštejna, vyslala na svůj náklad jako své vyslance.

Dále bylo potřebí opatřiti se proti žalobám odpůrců,**) kteří nyní svoje výpovědi dodávali žalobcům Husovým, chystajícím se na koncil. Husovi dostaly se tyto žaloby do rukou a Hus proti nim se brání trojím způsobem. Píše předně listy odpůrcům (Ondřeji z Broda, knězi Benešovi, Petrovi a j. — ale listy tyto nejsou dochovány; víme o nich pouze z odpovědi Ondřeje z Broda na výtky Husovy), v nichž jim jejich nesprávné jednání vytýká. Dále skládá zevrubný »*Ordo processus*« (= Postup pře),***) v němž chladně, věcně a přesně chronologicky sestavuje celý postup své pře od prvních neshod až do

---

*) Tato bible, v bělavých deskách, chová se nyní v knihovně kapitoly pražské.

***) Srovnej o tom slova Husova v rozlučním listě s Pražany (viz níže): »byl sem umínil... zejména vám ohlásiti křivé svědectvie i svědky, jenž sú proti mně svědčili, jež mám všecky popsány i s jich svědectvími; a tiť vám budú ohlášení...«; ale ovšem forma některých těch výpovědí je o něco pozdější, až z doby kostnické.

****) Tento »*Ordo processus*«, v rukopisech souvěkých dochovaný, otiskl posledně Palacký v Dokumentech, 188—193; do češtiny přeložil Mil. Svoboda v Sebr. Spisech Husových, I, 67—73.

klatby konečné; byl určen k informaci členů koncilu, vypracován nepochybně ještě v Praze, ale vydán teprve v listopadu v Kostnici. Konečně brání se zevrubným vyvrácením všech těch článků žalobních, jež se mu do rukou dostaly; obrana jest provedena tak, že nad řádky žalob jsou připsány stručné nebo o něco zevrubnější vyvracející poznámky Husovy.

Jsou to předně *artikule z r. 1409* (viz shora str. 171), dále *artikule Michala de Causis* z r. 1412 (viz str. 245*) a konečně hlavní, právě v této době vznikající *depositiones testium* (= výpovědi svědků). Jsou to výpovědi** starých odpůrců i bývalých přátel, učiněné pod přísahou u notáře. Vystupují předně Protiva se známými již výtkami: že Hus chválil Viklefa, štvál Čechy proti Němcům, mluvil proti papeži, nedobře věří o svátosti oltářní; pak vytýká Jan Peklo, kněz u sv. Jiljí, že Hus tvrdil, jakoby kněz ve smrtelném hříchu nerozhřešoval, že schvaloval 45 artikulů a že tvrdil, že i bez papeže možno býti spasenu; kněz Beneš od sv. Víta udává o remanenci; kněz Pavel od sv. Haštala totéž a že popírá působnost klatby a že tvrdil, jakoby žena bez hříchu byla lepší než papež; mistr Ondřej z Broda klade za vinu vyhnání Němců, učení o remanenci a nazvání pa-

*) Také tyto artikule Michalovy otiskl ze zmíněného již rukopisu Mladenovicova Palacký v Dokumentech str. 169—173; český překlad rovněž učinil *Mil. Svoboda*, Sebr. Spisy Husovy I, 47—52.

***) I tyto artikule otiskl (rovněž z rukopisu Mladenovicova) Palacký v Dokumentech str. 174—184; do češtiny přeložil opět *Mil. Svoboda* v Sebr. Spisech I, str. 53—62.

peže Bonifáce kacířem; mistr Mikuláš z Podvinie viní o remanenci; Mikuláš, farář ze Všetat, taktéž; Václav z Voděrad, notář, o remanenci, že chválil Viklefa, že štvál Čechy proti Němcům a že řekl, že jest lépe přisahati u Boha živého, nežli na obraz nebo pergamen.

A jako si takto přichystal a opatřil odpovědi k žalobám svých odpůrců, přichystal si také přednášky a řeči pro koncil. Sestavil si napřed slavnou *protestaci*, vyznání víry, že všechno věří s výhradou lepšího poučení a že chce ve všem se poddati nápravě církevní; složil si dále dvojí kázání pro slavnostní schůze koncilu: »*de pace*« (o míru), v němž chce nabádati sněm k zjednání pořádku v církvi, a »*de fidei suae elucidatione*«*) (= vysvětlení své víry), v němž chtěl dokázati svou pravověrnost — a sepsal konečně parádní kvestii pro slavnostní nějakou disputaci: »*utrum lex Jesu Christi veri Dei et veri hominis per se sufficit ad regimen ecclesiae militantis*«**) (zdaž zákon Ježíše Krista, pravého Boha a pravého člověka, sám sebou stačí k řízení církve bojující); v ní stanovil — docela podle Viklefa a jeho slovy — známé své zásady o nejvyšší moci Písma a zároveň vyložil, jak si vedle toho představuje zachování tradice.

*) Obě kázání zachována v četných rukopisech souvěkých, tištěna 1558 v norimberském vydání (I. díl, l. 48—56) a přeložena do němčiny (1784), druhé i do češtiny (1890, *B. V. Košutem*: »Co učil a co věřil M. Jan Hus«, str. 32—38).

**) Kvestie ta rovněž zachována v rukopisích souvěkých, tištěna 1558 v norimberském vydání (I, l. 44—48) a přeložena do němčiny (1784) a u výtahu i do češtiny (1890 v uvedeném díle *Košutově* str. 40—43).

A konečně zůstává v Praze svou *závět*; činí pořizení o svých knihách, zejména nových exemplářích Viklefa, činí pořizení o dětech svého bratra, o svých žácích, kapli atd. Tyto závěti nechal patrně zapečetěné mistru Havlíkovi a Mikuláši z Miličína — ale nejsou nám dochovány. Nám dochována jest pouze závět mistru Martínkovi z Volyně. Rovněž tak nedochovaly se nám četné listy rozluční, jež Hus jistě psal svým příznivcům venkovským; s pražskými se rozloučil asi osobně. Chtěl se rozloučiti také se svými posluchači betlemskými na kázání; poněvadž mu však nebylo tak již možno, zanechal i těm všem krásný *list rozluční*.*) Zní takto:

»Mistr Jan Hus, v naději kněz a sluha Pána Ježíše Krista, všem věrným milým bratřím i sestrám v Pánu Ježíšovi, jenž sú božie slovo skrzě mě slýchali a přijeli: milost a pokoj od otce boha našeho i od ducha svatého, aby bez poskvrny v pravdě jeho přebývali.

Věrní a milí přátelé! Viete, že sem s vámi po dlúhý čas věrně pracoval, káže vám slovo Boží bez kacieřstvie a bez bludův, jakož viete, a má žádost byla, jest i bude až do mé smrti vaše spasenie. A byl sem umínil vám kázati před svú jiezdú, nežbych odjel k svolanie do Kon-

---

*) List tento, v souvěkých rukopisích zachovaný, byl často tištěn (také v Dokumentech Palackého, u Erbena III, 277—278 a j.), posledně v mé sbírce (sv. III., č. 2.); byl krátce po odchodu Husově přeložen do latiny a v tomto falšovaném znění předložen koncilu; kromě tohoto, nám nyní neznámého překladu bylo ještě několik jiných překladů latinských. Přeložen však také několikrát do němčiny, francouzštiny, angličtiny, ruštiny atd.

stancie, a zejména vám ohlásiti křivé svědectvie i svědky, jenž sú proti mně svědčili, jež mám všecky popsány i s jejich svědectvími; a tiť vám budú ohlášeni, proto, aby, potupieli mě neb na smrt odsúdie, aby vy to věduce nelekali sě, bych pro které kacieřstvie, jež bych držel, byl odsúzen; a také proto, abyste stáli v té pravdě bez strachu a bez vikláníe, kterúž dal vám Pán Bóh skrze věrné kazatele, a skrze mě nestatečného poznati; a třetie proto, abyste sě uměli lstivých a pokrytých kazatelóv varovati. A jižť vypravil sem sě na cestu bez klejtu, mezi velmi veliké a velmi mnohé nepřátely, mezi nimiž najhorší jsú domácí nepřietelé, jakož na svědectví poznáte, a po skonání svoláníe zviete; jichž mnoho více bude, než jest bylo proti našemu milosrdnému vykupiteli, i biskupóv i mistróv i kniežat světských i zákonníkův. Ale ufámť svému milostivému, múdrému a mocnému spasiteli, že skrze své zaslíbenie a skrze vaši věrnú modlitbu dá mi múdrot a statečnost ducha svatého, abych setrval, a oni aby nemohli mne na křivú stranu uchýliti; ač mi dá pokušenje, haněníe, vězenie neb smrt trpěti, jakož jest sám trpěl, a své najmilejšie slúhy v též poddal, a nám dal příklad, abychom pro něho a pro své spasenie trpěli. On Bóh, a my jeho stvořeníe, on Pán a my slúhy, on všeho světa král a my lidičkové nestateční, on bez hřichu a my hřiešní, on nepotřebný a my potřební. On také trpěl i proč bychom my netrpěli? Však naše utrpenie v milosti jest naše vyčištěníe ot hřiechóv a ot věčných muk zbavenie a smrt jest naše vítězstvíe. Jistě věrnému jeho slúze nelze jest ztratiti, když s jeho pomocí setrvá. Protož, milá bratřie a

milé sestry, modlte se snažně, ať mi ráčí dáti setrvánie, a aby mě ráčil ostfiecí od poskvrnění. A jestli k jeho chvále a k vašemu prospěchu má smrt, ať mi ji ráčí dáti bez strachu zlého podstúpiti. Pakli jest k našemu lepšímu, aby mě vám ráčil navrátiti, i tam i zase veda bez poskvrny: abychom ještě spolu v jeho zákoně se poučili, a antikristových sietí něco porušili, a budoucím bratřím po sobě dobrý příklad ostavili. Již snad v Praze více mě před smrtí neuzříte: pakli mocný Bóh mě vám ráčí vrátiti, tiem se veseleji uzříme; a ovšem když v radosti nebeské spolu se shledáme. Bóh milosrdný, jenž svým dává pokoj čistý zde i po smrti, jenž jest z mrtvých vyvedl pastýře velikého, krvi jeho vylitím, jenž jest našeho spasenie věčné svědectvie, rač vás ve všem dobrém spůsobiti, aby plnili jeho vůli v svornosti bez roztrzenie, aby majíce pokoj v ctnostech, došli věčného pokoje skrze Pána našeho Jesu Krista, jenž jest Bóh věčný a člověk pravý z panny Marie porozený. Jemuž jest chvála a bude na věky se všemi vyvolenými, s nimižto zde v pravdě setrvajíc v radosti nebeské budeme přebývati. Amen.«

List ten datován jest »po svátku sv. Václava, na odchodu do Kostnice«; byl uveřejněn patrně o něco později.

Závět*) Martínkovi z Volyně, zapečetěná, na niž Hus shora napsal »prosím tě, abys toho listu neotvíral, až jistě zvlíš, že jsem mrtev«, zní takto: »Mistře Martínku, bratře v Kristu nej-

---

*) Zachována (latinsky) v mnohých rukopisích, tištěna často, také v Dokumentech Palackého; český překlad v mé sbírce Listů Husových, sv. II, č. 20.

milejší! Napomínám tě v Pánu, abys se Boha bál, jeho přikázání zachovával, společenství s ženami se varoval a abys byl opatrný, slyšíš-li zpovědi žen, aby tě pod pokrytstvím žen satan neoklamal. Neboť praví Augustin: ‚Nevěř zbožnosti, vždyť čím zbožnější, tím vilnější a pod rouškou zbožnosti skrývá se uvnitř jed chtíče.‘ I střež se tedy, abys nepřišel o nenahraditelné panictví, které doufám zachovááš. Pamatuj, že od mládí tvého jsem tě učil sloužit Kristu Ježíši a, jak bych tě byl naučil, kdybych byl mohl, za jeden den rád, co jsem věděl. Víš také, že jsem zatracoval lakotu a nespořádaný život kněžský, začez z milosti boží trpím pronásledování, které brzo proti mně bude dovršeno; a nebojím se zahanben býti pro jméno Ježíše Krista. Prosím tě také srdečně, abys nedychtil po statcích; budeš-li nicméně zavolán k farářství, čest Boží, spása duší a práce ať tebou vládnou, ne majetek prasat neb polností. A staneš-li se farářem, měj se na pozoru, abys neměl mladou kuchařku, abys nevzdělával více příbytek než duši svou; hleď, abys byl vzdělavatelem stánku duchovního, jsa nakloněn chudým a ponížen; a abys neprojídal statků v hodech. Bojím se také, nenapravíš-li života svého upouštěje od krásných šatů a nadbytečných, že těžce budeš pokárán od Pána; jakož i já nešťastný budu pokárán, jenž jsem je míval dav se svěsti špatným zvykem lidí, mezi nimiž byl jsem raněn proti Bohu duchem pýchy. A proto, že's mé mluvení a hlásání veřejné od mládí svého znamenitě poznal, není mi třeba ti více psáti. Ale prosím tě pro milosrdenství Ježíše Krista, abys mne nenásledoval v žádné lehkomyšlnosti, kterou's na

mně spatřil. Víš, že jsem — jak mne to bolí! — před kněžstvím svým rád a často hrál v šachy, zmařil čas a často jiné i sebe onou hrou nešťastně přivedl do hněvivosti. Pročež dopustiv se i jiných chyb bezpočetných, odevzdávám se tvým prosbám k Pánu nejmilostivějšímu za odpuštění, pokud bys si nelenoval vzývati jeho milosrdenství, aby ráčil život můj řídit a po překonání ničemností nynějšího věku, těla, světa a ďábla, aspoň v den soudný mne usídliti v nebeské oblasti. Buď zdrav v Kristu Ježíši se všemi, kteří ostříhají zákona jeho. Sukni šedivou kdybys chtěl nech si pro sebe na památku; ale ty se štítíš, myslím, šedivé barvy; tedy dáš ji, komu se ti lépe bude zdáti. Sukni bílou dáš farářovi. Žáku mému Jiřímu či Jiříkovi také dáš 1 kopy neb šedivou sukni, protože mi věrně sloužil.« —

X. HUS A KONCIL.

Cesta do Kostnice.

Ze všech těchto obsáhlých a důkladných příprav Husových jest viděti, že Hus vskutku se na koncil připravil jak nejlépe mohl a uměl. K těm přípravám náležel ovšem také známý »glejt« Zikmundův, jenž byl dvojitý, »živý« a »mrtvý«. »Živým« glejtem, jež měl Hus od počátku cesty, byli průvodčí jeho dva páni čeští, Jan z Chlumu, řečený Kepka, a Václav z Dubé, jinak z Leštna; k nim se na cestě přidal třetí pán, Jindřich z Chlumu, řečený Lacembok. Tito měli povinnost bděti nad zachováním »glejtu mrtvého«, průvodního listu císařského, jež Hus ovšem obdržel teprve v Kostnici. Tento slavný list zní:

»Zikmund, z Boží milosti Římský král, vždy rozmnožitel Říše a Uherský, Dalmatský, Chorvatský atd. král, všem a jednotlivým knížatům, církevním i světským, vévodům, markrabím, hrabatům, šlechticům, vladykům, panošům, rytířům, manům, hejtmanům, mocnostem, vladařům, náčelníkům, celným, výběrčím a úředníkům, jakýmkoliv, obcím měst, městeček, osad a míst a vládcům jejich a našim ostatním a svaté Říše poddaným a věrným, k nimž by přítomné došlo, milost královskou a vše dobré!

Velební, slovatní a věrní milí!

Ctihodného mistra Jana Husa, svaté theologie bakaláře zřízeného a mistra umění, okázatele přítomného listu, jdoucího z království Českého na obecný sněm v městě Kostnici co nejdříve, jehož jsme také přijali do své a svaté Říše obrany a ochrany, vám všem a komukoli z vás s plnou přízní doporučíme, žádajíce abyste ho, až k vám přijde, z povinnosti ráčili laskavě přijmouti, vlídně s ním nakládati a v tom, co se týká rychlosti a bezpečnosti jeho cesty, jak po zemi tak po vodě, okázali mu vůli pomocnou a abyste ho se sluhy, koňmi, zavazadly a jinými jeho věcmi jednotlivými jakýmikoliv cestami, přístavy, mosty, zeměmi, panstvími, okresy, pravomocemi, městy, městečky, hrady, vesnicemi a kterýmikoli místy jinými svými bez kteréhokoli placení dávek, mostného, mýta a zbavivše ho kteréhokoli jiného břemene platu a každé vůbec překážky *nechali volně jíti, státi, meškati a vrátiti se*, a jemu i jeho lidem, bude-li potřebl, z povinnosti ráčili opatřiti bezpečný a jistý průvod ke cti a vážnosti našeho královského Majestátu.

Dáno ve Špýru, léta Páně 1414, 18. dne října, království našich Uherského atd. 33, Římského pak 5.«

Tento pověstný »glejt« Husův zaručoval ovšem Husovi nejenom volnou cestu a bezpečný pobyt v Kostnici, nýbrž i svobodný návrat. Tím se ovšem rozuměla bezpečnost jen proti násilí a bezpráví; proti právu žádný glejt chrániti nemohl. A Hus byl již právem církevním souzen a odsouzen. Krom toho glejt byl vydán z moci císařské, mohl tedy Husa chrániti všude jinde

mimo právě Kostnici, kde Zikmund práv svých se zřekl ve prospěch papeže. Mohl vůbec chrániti jen proti světskému právu — Hus byl osoba církevní, podléhal koncilu dokonce trojnásob: jako každý křesťan, jako osoba duchovní a jako obviněný svému nejvyššímu tribunálu. Mnoho tedy Husovi glejt nemohl býti platen — a Hus také se odebral skutečně z Prahy bez glejtu; vyjel 11. října, glejt byl teprve 18. října vyhotoven a Hus jej obdržel teprve 5. listopadu v Kostnici. Teprve později, v žaláři kostnickém, Hus dovolává se určitěji a silněji svého průvodního listu. Zikmund ovšem neměl práva podobný glejt odsouzenému kacíři vystavovati; překročil meze své moci právní — sliboval více, nežli kam tato moc právní sahala. Ale přese všechny tyto právní závady bylo tolik jisto, že v době vydání glejtu mínil Zikmund skutečně — třebaš proti právu — glejtem tolik, kolik žádal Hus — a že měl, v těchto dobách rozvratu, skutečně tolik moci, aby i protiprávní provedení glejtu vynutil, kdyby byl opravdově chtěl. Tolik moci *a také vůle* Zikmund 18. října r. 1414 vskutku měl.

Hus ovšem nemohl se klamati, i přes nejširší výklad glejtu, že věc jeho jest již napolo ztracena. Neklamali se o tom ani přátelé ani příznivci — a všechny ty přípravy, rozloučení a závěti svědčí o tom, že si Hus byl vážnosti podniku zcela vědom. Neboť jestliže dosud stačilo několik domácích odpůrců přese všechnu přízeň a přimluvu dvora, panstva i měst vymoci odsouzení ve všech instancích, bylo jisto, že v Kostnici bude žalobců ještě více, také z Paříže, Lipska, Vídně, Oxfordu atd. — a obránců mnohem méně; vždyť viklefovci nemohli se

dobře ani do Kostnice odvážiti. Mohl krom toho míti před očima osud svých zástupců, kteří pro kacířství jen stěží byli vyproštěni ze žalářů kurie, mohl dále se podívat na přítele Jeronyma, který jen s nesmírnými obtížemi unikl z vězení nejrozmanitějších biskupství, v nichž kázal. To všechno ukazovalo do budoucnosti docela zřetelně. Ale měl krom toho ještě jinou nepochybnou jistotu: vždyť artikule Viklefovy, za něž bojoval, byly již zatraceny nejenom několika provinciálními synodami, nýbrž loňským koncilem a týmž předsedajícím papežem. Bylo možno s jistotou očekávat, že koncil nepřistoupí na důkazy Husovy — věc byla pro členy jeho již příliš jasná a příliš často rozhodnuta. A prostě podrobiti se — to Hus nyní již nemohl; byl by tak musil zapřít celou činnost učitelskou a kazatelskou. Ale pro neposlušného kacíře měl koncil — hranici.

Všechno to ovšem věděl a uvažoval Hus zrovna tak dobře, jako jeho přátelé. Ani on se nemohl klamat o významu svého glejtu, o spolehlivosti Zikmundově, o síle koncilu a o přesile svých nepřátel. Ale přece nemohl jednati jinak. Jako upřímný Čech těžce nesl pohanu kacířství, která na Čechách lpěla hlavně z jeho kázání — pokládal za svou povinnost smýti ji, třeba vlastní krví. Jako nadšený zastánce zákona božího byl přesvědčen o pravdě svého kázání — a chtěl jeho pravdu dokázati před sborem celého křesťanstva — třebas smrtí mučednickou. Vybízel sám své posluchače, aby se nedali uhroziti pohrůzkami Antikristovými — hodlal sám dáti příklad všem a pro vždycky. A krom toho — koncil byl jediná a poslední cesta legální,

kteřá Husa mohla snad vyvésti ze situace čím dále tím nemožnější; chtěl-li vůbec zůstat členem církve — a tragická vina Husova spočívala v tom, že až do konce chtěl —, zde se poskytovala příležitost k důkazu a očištění naposled. A tak Hus se svými přáteli podniká 11. října r. 1414 cestu svou poslední; jako cesta první jde také tato — a končí se — na březích Rýna.

Ale touže dobou jdou do Kostnice také jeho odpůrci; kapitoly vyšehradská i svatovítská sháňejí svědky i peníze; na náklad hierarchie odchází do Kostnice biskup Jan Litomyšlský žalovati na Husa; z Říma přichází Michal de Causis s novými žalobami; přichází z Lipska Albert Varrentrappe, z Anglie Stokes, z Paříže Gerson, z vyhnanství Páleč... tu jsou bývalí Husovi soudcové, kardinálové Kolonna, Zabarella..., dostavil se známý pasovský probošt Tiem, odpustkový prodavač z r. 1412... a všichni za krátko Michalem de Causis jsou štváni a jednoceni proti Husovi.

Hus zatím na svém lehkém vozíku (jednoho koně dal mu pan Přibyslav, druhého pan Rabštejn), na němž seděl spolu s přítelem Kardinálem z Rejnštejna, projíždí v průvodu svých příznivců s odkrytou hlavou městy českými a německými (přes Beroun, Žebrák, Plzeň, Přimdu, Bärnau, Neustadt, Weydu, Herspruk, Lauff) do Norimberka. Tam přijel 19. října a o svých zkušenostech po cestě a plánech do budoucna podává následujícího dne tuto zprávu krajanům:

»Pozdravení od Ježíše Krista. Vězte, že jsem nikdy nejel v shrnuté kapuci, ale zřejmě s odkrytou tváří. A když jsem vyšel z Čech, nejprve ve městě Pernově, dříve než jsem přišel,

očekával mne farář se svými kaplany; a když jsem vkročil do světnice, tu ihned dal mi píti veliký korbel vína a velmi laskavě přijal se svými soudruhy všecko učení a pravil, že vždycky byl mým přítelem. Potom v Novém Městě velmi rádi mne viděli všickni Němci. Vajdu jsme přešli docházejíce u množství lidu obdivu. A když jsme přišli do Sulzpacha, tam jsme přišli k hospodě, ve které byl soud, landricht. Tam konšelům a starším zasedajícím v podloubí jsem řekl: »Ejhle, já jsem m. Jan Hus, o kterém, jak se domnívám, jste slyšeli mnoho zlého; ptejte se mne tedy.« A když jsem o mnoha věcech pojednal, velmi příznivě všecko přijali. Tu jsme přešli Herspruk a tenkrát jsme přenocovali v městě Laufu; ve kterém přišel farář, veliký právník, s kaplany, s nímž jsem rozmlouval, jenž také příznivě všecko přijal. A ejhle, přišli jsme do Norimberka, ve kterém rozhlásili náš příchod kupci, kteří nás byli předešli; pročež lid stál v ulicích dívaje se na nás a vpytávae se, který je m. Hus. A před jídlem poslal mñ list m. Jan Helvel, farář u sv. Vavřince, píše mi, že by rád se mnou mluvil od dávné doby; odpověděl jsem mu na témž listě, aby přišel, a přišel. A protože již dříve jsem napsal prohlášení, chtěje je uveřejniti: zatím p. Václav (z Dubé) vzkázal pro mne, že se sešli měšťané a mistři, chtějíce mne viděti a se mnou rozmlouvati: já ihned vstav od stolu odešel jsem tam. A vzkázali mi mistři, abychom rozmlouvali v soukromí, a já jim řekl: Já káži veřejně, také chci, aby poslouchali, kteříkoli budou chtíti. A hned od té hodiny jsme rozmlouvali před konšely a měšťany až do soumraku nočního. Byl

pak tam učenec nějaký karthusák, který činil výtky blouznivě. A upozoroval jsem, že mistru Albertovi, faráři od sv. Sebalda, se nelíbilo, že měšťané mému mínění přisvědčovali. Konečně všickni mistři a měšťané stáli spokojeni. Také vězte, že žádného dosud nepoznal jsem nepřítel. A v každé hospodě díkem za nocleh dávám Desatero hospodáři a někde se ubytuji v komoře; a hospodyně všechny s muži velmi laskavě mne přijímají. Ani klatby nikde nevyhlašují a všickni chválí prohlášení německé. Přiznávám se tedy, že není nepřátelství ke mně většího než u obyvatelů království Českého. A co bych ještě psal? Pan Václav a podobně pan Jan (z Chlumu) velice šetrně a laskavě se mnou zacházejí a jsou jako zvěstovatelé pravdy, ale správněji bych řekl zastánci pravdy, s nimiž za přispění Páně všechno se děje zdárně. Král je na Rýně, za nímž jde p. Václav z Leštna, a my postupujeme přímo do Kostnice, ke které se blíží papež Jan. Domýšlíme se zajisté, že by bylo bez užitku jíti za králem snad na 60 mil a vraceti se do Kostnice. Psáno v Norimberce v sobotu před 11 tisíci panen.«

Z listu*) tohoto (latinského) viděti, jak mile byl Hus překvapen vlídným přivítáním v Bavořích; jeho latinské a německé vyhlášky, jimiž oznamoval svou cestu na koncil a vyzýval odpůrce k hádání v Kostnici, nebudily proti němu odporu, ba ani interdikt nebyl zachováván — všechno šlo daleko lépe, nežli Hus očekával.

*) List tištěn častokrát; podle rukopisu Mladencova otiskl Palacký v Dokumentech; český překlad z mé sbírky Listů Husových, sv. III., č. 3.

A toto milé překvapení, kterého Hus patrně vůbec nečekal, přimělo Husa (jak praví na konec listu) k úchylce od cesty, která se mu měla státí osudnou. Místo ke králi Zikmundovi do Špýru pro glejt namířil Hus rovnou do Kostnice (glejt pak za ním přinesl pan Václav z Dubé). Zikmund slíbil Husovi tolik, co mohl vynutiti jen vynaložením veškeré své moci; Hus v průvodu králově, chráněn leskem dvora a mocí vojska, byl by mohl zcela jinak se dovolávat svého glejtu a svého dobrovolného příjezdu a ochoty odpovídati, nežli opřen o tři neznámé pány české a v rukou pouhý kus pergamenu. Hus pozdě teprve poznal, jak se mýlil, přeceňuje takto působnost svých slov a sílu svých důkazů.

Z Norimberka jeli přes Ulm a Biberach (tu se disputací účastnil také Jan z Chlumu, začez ho někdy pak Hus nazýval žertem »doktorem bibrašským«) do Ravensburgu. Odtud pak, přes jezero Bodamské, připluli dne 3. listopadu r. 1414 do Kostnice.

První starosti v Kostnici.

V Kostnici, ačkoli koncil ještě úplně nezačal, byl tou dobou již nezvyklý nával cizinců — přivalil lidí však stoupal den ode dne a město záhy nestačilo pojmuti všechny své hosty světské i duchovní. Koncil církve byl zároveň kongresem států evropských; po ulicích hemžilo se knížat světských i církevních, duchovenstva i vojska, jako nikdy před tím a nikdy potom. V době plné slávy bylo přítomno 18.000 duchovních; papež, 3 patriarchové, 29 kardinálů, 33 arcibiskupů,

150 biskupů, 300 doktorů theologie. Ale ještě větší byl počet knížat světských — král římský v jejich čele, tři kurfiřti, markrabě Friedrich Hohenzoller braniborský, 39 vévodů (mezi nimi Friedrich rakouský), vyslanectva císaře řeckého a desíti králů, nesčíslný počet hrabat a rytířů; všichni skoro ve skvělém a velikém průvodu: v průvodu papežově bylo 1600 osob, Zikmund přibyl s více než tisícem koní, arcibiskup mohučský, známý nám hrabě Jan Nassavský, přivedl přes 500 osob... Nižších zástupců vědy a církve byl počet ohromný: přes 2000 doktorů a mistrů, přes 1000 vyšších a nižších prelátů, o prostých kněžích, bakalářích a studentech ani nemluvě!

S tímto nesmírným nahromaděním lidstva na místě tak malém nezbytně se dostavily také obyčejné důsledky: lidé se chtěli bavit — zasedání koncilu se táhlo čtyři léta — a tak byla Kostnice sídlem zábav a rozkoší, jichž před tím neviděla. Lehkomyslní Francouzi, živí Vlachové, ohniví Španělé málo dbali na to, jak žijí na severu Alp; víno teklo proudy, chrastěly kostky, rozléhal se zpěv, zaznívala hudba, honily se slavnosti; 1700 pištců a hudebníků staralo se o veselí, bylo také přítomno několik tisíc nevěstek...

S údivem asi pohlíželi zbožní Čechové na toto nevídané divadlo, když vjížděli ulicí svatopavelskou (nyní »Husovou«) do svého přibytku u dobré vdovy, pekařky Fidy. Příchod jejich nezůstal utajen — oni ho také ovšem netajili. Hned nazejtří dostavili se pan Jindřich a Jan z Chlumu k papeži, žádající pro Husa jménem Zikmundovým ochrany. Papež slíbil, že ho ani

sám nebude obtěžovati ani nedovolí, aby byl obtěžován — a dodal zároveň, že bude Hus bezpečen, i kdyby byl jeho vlastního bratra zabil. (Druhého dne ostatně se vrátil pan Václav z Dubé s glejtem Zikmundovým, k Zikmundovi pak odjel pan Lacembok.)

I tento začátek kostnický dodal asi Husovi sebedůvěry, tak že píše 4. listopadu přátelům do Čech: »Pozdravení od Krista Ježíše. Přišli jsme do Kostnice v sobotu po svátku všech svatých, beze vší úhony, procházejíce městy, dávajíce vyhlášky latinské i německé, a jsme ubytováni v Kostnici v ulici blízko hospody papežovy a přišli jsme bez ochranného průvodního listu. A nazejtří Michal de Causis nalepil na kostele proti mně proces a nadpis dal s velikým textem, že ty pře jsou proti vyobcovanému a tvrdošíjnému Janu Husovi a podezřelému z bludařství a mnoho jiného. Já však s pomocí Boží si toho nevšímám, věda, že Bůh ho poslal proti mně, aby mi lál pro mé hříchy, na zkoušku, umím-li a chci-li něco trpěti. Pan Lacembok s p. Janem Kepkou byli u papeže a mluvili s ním o mně. On odpověděl, že ničeho nechce činiti násilně. Povídá se, ale málo, že Benedikt, papež španělský, jede na sněm. Dnes jsme dostali zprávu, že vévoda Burgundský s vévodou Brabantským ustoupili z pole a že prý král Zikmund byl před třemi dny v Cáchách a že byl korunován, a že prý papež se sněmem na něj čeká. A protože od Kostnice Cáchy jsou 70 mil, počítám, že sotva král přijde do Narození Páně; vedle toho počítám, že bude konec sněmu, nebude-li přerušen, asi kolem Velikonoc. A píce má velikou cenu, postel je za půl dukátu za týden, koně mají do-

brou cenu. Který byl koupen v Čechách za šest kop, dává se za sedm dukátů. My s p. Janem poslali jsme koně do jednoho města, totiž do Ravenspurka, na čtyři míle. A počítám, že brzo budu míti nouzi o věci potřebné; proto rozdělte tu starost, po přátelích, které vyjmenovati by dlouho trvalo a obtížno by bylo jich se domyslíti. Pan Lacembok dnes jede ke králi a uložil mi, abych před příchodem královým o nic se nepokoušel stran jednání, a doufám, že budu odpovídati ve veřejném slyšení. Pařížských je zde mnoho a Vlachů, ale dosud málo arcibiskupů a biskupů také málo; kardinálů je hojně, jezdí na mezcích; »ale jsou lacni.«*) Když jsem jel na koni do Kostnice, hned jsem slyšel, že jedou, jak jsem jel velkým zástupem, ale sbíhal se veliký zástup. Čechové naši mnozí na cestě ztrávili, cokoli měli na penězích a již trpí bídu; a já velice trpím s nimi a nemohu všem dávat. Koně p. Přibyslava převzal p. Lacembok, kuň však Rabštejnův nad všecky vyniká v síle i bujnosti; a toho jediného mám u sebe, kdyby se událo, že bych někdy ke králi mimo město se vydal. Pozdravujte všech přátel, žádných nevyjímajíce atd. Toto je čtvrtý dopis z krajin cizích, daný v neděli v noci po svátku všech svatých v Kostnici. Žádný Čech z rytířů není v Kostnici kromě p. Jana Kepky, který mne vedl a mne ehrání skutečně jako rytíř a všude více hlásá než já, stavě na světlo mou nevinnost. Dáno v Kostnici. Modlete se k Bohu za vytrvalost v pravdě.«**)

*) Připsáno česky.

***) Latinská hříčka slovní (»constantia« = »Kostnice« a »stálost«).

Ale to, co Hus takto ještě značně důvěřivě večer 4. píše domů, nebylo nazítří, 5. listopadu již pravda. V těch několika hodinách dovedli odpůrcové jeho, hlavně Michal a Páleč, opření o mocnou hierarchii českou, hlavně Jana Lito-myšlského, zjednati svým žalobám u vlivných osob koncilu tolik sluchu, že když 5. listopadu páni Jan a Václav znovu se odebrali s glejtem k papeži, žádajíce, aby svou mocí vůbec proces Husův potlačil, papež se již toho kroku neodvážil a namítl jim: »Což já mohu? Vaši zde jednají.« A papež šel ještě dále; ještě týž den poslal tajně dva biskupy s jedním právníkem k Husovi, aby se Hus mlčky podrobil a tak celou věc urovnal. Ale Hus, domnívaje se se svými průvodčími, že koncil se bojí jeho kázání, nabídku papežovu odmítl.

A maje důvěru v sebe čím dále tím větší, Hus neváhal (ač z domu po přání Zikmundově nevycházel) nyní ani disputovati a mši sloužiti; a když byl kostnickým biskupem upozorněn na klatbu papežskou, odpověděl, že jí nedrží. Proto nastaly spory mezi papežem a kardinály; nemohli hierarchové pochopiti, proč s tímto českým kacífem se dělá tolik okolků — a koncil pro interdikt s přítomností Husovou nad městem ležící nemohl vlastně zasedati. Papež konečně ze své plné moci 9. listopadu zastavil klatbu a interdikt na Husa, dovolil mu i svobodně po městě choditi, požádal ho však, aby se zatím pro uvarování pohoršení neúčastnil, do vyřízení své věci, slavnostních schůzí koncilu. Krok ten byl nutný, měl-li vůbec koncil zasedati, ale kardinálové měli z této protekce neposlušného kacífe výhodnou zbraň proti Husovi i proti papeži. 16.

listopadu sloveno konečně u přítomnosti papeže první sezení koncilu.

Zatím v Praze postupovaly novoty dále. Ještě krátce před Husovým odjezdem dokazoval Jakoubek, že se má svátost oltářní vlastně podávati pod obojí způsobou. Hus toho nezámilal, ale zdržoval ho od nových hádek, dodáváje: »Milý Kubo! Nekvap tím. Kdyžť sě, dáli bůh, vrátím, chcif věrně pomoci toho.« Jakoubek však nečekal, disputoval veřejně a krátce po Husově odchodu mladý mistr Jan z Hradce, farář u sv. Martina ve zdi, podával první lidu obecnému pod obojí způsobou. Za ním šel Křišťan u sv. Michala a jiní; husitství mělo svůj symbol.

Nastal opět rozkol a strany žádaly Husa v Kostnici o rozhodnutí. Učinil tak kvestií:*) »*utrum expediat laicis fidelibus sumere sanguinem Christi sub specie vini*« (zdaž prospívá věrným laikům přijímati krev Kristovu pod podobou vína). Je to sbírka citátů Písma a Otců ve prospěch přijímání pod obojí; jest vyloženo, že sice i ve způsobě chleba jest obsaženo tělo i krev Kristova; ale přece učiněn důsledek: »jako kněz přijímá ne bezdůvodně svátost pod obojí způsobou, tak může přijímati i pobožný laik dovoleným způsobem«. Odpověď na otázku pak jest tedy, že přijímati pod obojí jest dovoleno i prospěšno.

---

*) Rukopis Husův dal sekretář Chlumův, Petr z Mladenovic, Jakoubkovi; zachováno mnoho rukopisů souvěkých, tištěna r. 1527 a j. často, také kolem r. 1520 přeložena do češtiny; 1784 přeložena do němčiny. 1890 přeložil do nové češtiny B. V. Košut, Co učil a co věřil M. J. Hus, str. 57—62.

Tento maličký traktátek jest psán slohem co nejkldnějším; také není v něm nikde vybízeno k přijímání pod obojí; důkaz vrcholí jen v tom, že ten, kdo chce, smí a může přijímati pod obojí způsobou. Ale nicméně přece Hus nezastává se tradice církevní naprosto, jak žádaly toho kanony církevní, dovoluje vystupovati proti ní — a toho mu později jeho protivníci nezapomněli.

V tu dobu, kdy bylo konáno první sezení koncilu, Hus píše domů (16. listopadu) krásný (český) list, vybízející věrné k stálosti: vane z něho již zcela jiný tón nežli z předcházejících listů radostných, ačkoli Hus, píše jej, ještě nevěděl, že jest to poslední jeho list na svobodě. Zní:

»Věrným a v Pánu Bohu milým bratřím i sestrám všem, jenž milují pravdu Pána Jezu Krista: pokoj vám od Pána Boha a od Ježíše Krista, aby hřiechův se varovali, v jeho milosti přebývali, prospíevali v ctnostech a po smrti vstúpili v radost věčnú. Najmilejší! prosím vás, aby jsúce živi vedle zákona Božieho, pilni byli svého spasenie, slyšiece slovo Božie v opatrnosti, aby nedali se klamati poslóm Antikristovým, jenž hřiechy lidu lehčie, z hřiechu netreskčí, svým starším pochlebují, hřiechův lidu neoznamují, sami se velebie, z skutkóv svých se honosie, moc svú veličie, ale Pána Ježíše Krista v pokoře, v chudobě, v trpědlivosti a v práci následovati nechtie. O nichž prorokoval jest milosrdný spasitel a řka: Vstanú falešní prorokové

---

*) Zachován u Mladenovice, přeložen záhy do latiny, němčiny a francouzštiny; poslední otisk v mé sbírce Listů Husových sv. III., č. 5.

a svedú mnohé. A vystřiehaje své věrné, die: Varujte se od falešných prorokův, jenž přichodie k vám v rúše ovčiem, ale vnitř jsou vlci hltaví; po ovoci jich poznáte je. Jistě potřebie jest veliké věrným křestanóm, aby pilně se ostřiehali; neb die spasitel, že i vyvolení Boží byli by svedeni, by to mohlo býti. I protož najmilejší bděte, aby lest ďábelská nepodtrhla vás. A tiem buďte pilnější, čím více Antikrist se protiví; neboť súdný den se blíží, smrt mnohé trutí, a synóm Božím nebeské se královstvie blíží. Pro něžto své tělo krotte a smrti se nebojte, spolu se milujte, a paměť, rozomem a vólí v Bohu vždycky stójte. Den súdný buď vám před očima hrozný, aby nehřešili, a radost věčná, aby po nie túžili; umučenie Spasitele našeho, aby s ním a pro něho mile trpěli; nebo když jeho umučenie sobě ku paměti přivedete, tehdy mile všeccka protivienstvie podstúpíte, lánie, haněnie, bitie a vězenie, a bude-li jeho drahá vuole, i smrt tělesnú pro jeho drahú pravdu. Viete najmilejší, že haněním Antikrist na nás se osopil a ještě mnohým na vlase jest neuškodil, jakožto i mně, ač se jesti velmi obořil na mě. Protož prosím vás, abyste snažně Pána Boha prosili, aby mi ráčil dáti múdrost, trpělivost, pokoru i statečnost k setrvání v své pravdě. Jižť mě jest dovedl do Konstancie beze všie překazy; a na všie cestě jeda zjevně jako kněz, a sám se hlasitě oznamuje lidu ve všech městech nenalezl jsem zjevného nepřitele, aniž bych jich měl mnoho v Konstanci, kdyžby české žakovstvo, jenž lanžuje po obrocích a po lakomství, lidí na cestách nesvodili. A ufámť milosrdnému spasiteli i vaše modlitbě, žeť stanu v pravdě Boží až do smrti. Vězte, žeť sú pro mě nikdež

služby nestavili, aniž v Konstanci, v níž jesti za mne sám papež slúžil. Buďtež Pánu Bohu poručení milosrdnému, Pánu Ježíšovi Bohu pravému, synu čisté panny Marie, kterýž jesti nás ukrutnú svú a ohavnú smrtí vykúpil bez našeho zaslúženie od muk věčných, od moci ďáblový a od hřiecha. Psán list v Konstanci na den svatého Otmara, dobrého slúhy Pána našeho Jezu Krista, jenž jest požehnaný na věky Amen.«

Zatčení a uvěznění Husovo.

Obava, kterou Hus na konec svého listu vyslovuje před »českým žakovstvem« (duchovenstvem), se naplnila. Koncem listopadu papež ztratil již tolik půdy mezi koncilníky, vedení koncilu zmocnili se již kardinálové francouzští jako Petr d'Ailly, Gerson a j., italští jako Kolonna, Zabarella a j., že papež jest na ústupu a nemá již moci, aby Husa — ano ani sebe — chránil. A brzy kardinálové právě pře Husovy užili proti papeži.

V poledne 28. listopadu 1414 roznesla se Kostnicí pověst, že Hus prý se pokusil (marně sic) o útěk. Pověst byla nepravdivá — ale svůj úkol vykonala. Papež nemohl již kardinálům odepřítí zatýkacího rozkazu a v jednu hodinu odpůldne komisaři koncilu přišli do domu vdovy Fidy se stráží pro Husa. Aby prý přišel k rozmluvě do paláce papežova. Jan z Chlumu dovořoval se glejtu, tu však vstal Hus od stolu a pravil: »Nepřišel jsem jen ke kardinálům a nežádal jsem nikdy s nimi mluviti soukromí, ale k celému koncilu a tam promluvím, co Bůh dá a o čem budu otázan; leč přece k žádosti kardinálů jsem

hotov hned přijíti k nim a budu-li o něčem otá-
zán, doufám, že spíše chci voliti smrt, než bych
nějakou pravdu z Písma nebo odjinud poznanou
zapřel.« A šel s biskupy. Na schodech ještě
potkal vdovu Fidu, s kterou se rozžehnal — tato
plakala; biskupové však sestupující pověděli
ještě významně: »Již nebudeš mše sloužiti« a
dovedli ho k papeži. Pan Jan šel s ním.

Tam čekali na ně kardinálové. Byli sice již
předem ustanoveni, dáti kacíře uvězniti přes
glejt králův — jich nevázal a byl v jejich očích
nesprávný — ale chtěli přece míti nějaký důvod
pro Zikmunda. Hleděli tedy Husa polapiti v ně-
jakém kacířství. Učený františkán, mistr Didak-
kus, tázal se několikrát Husa, učí-li, že ve svá-
tosti oltářní zůstává i po posvěcení chléb tě-
lesný. A když Hus stále opakoval »neučím«, ale
mnich stále dotíral, obořil se konečně na něho
Chlum, aby se spokojil jednou odpovědí. Mnich
zkusil pak jinými otázkami — ale marně. Odešel
s nepořízenou.

Zatím se kardinálové radili; Michal a Páleč
horlivě se dožadovali uvěznění Husova. A když
konečně rozhodnuto Husa uvězniti, Páleč a Mi-
chal s velikým jáсотem vyběhli do předsíně, kde
v teskné předtuše čekali přátelé mistrovi, mezi
nimi sekretář Chlumův, Mladenovic, na rozhod-
nutí kardinálů. Vítězoslavně a skákající ozna-
movali výsledek. Bylo rozhodnuto.

Večer konečně k usnesení kardinálů přistou-
pil i papež; poslal hofmistra svého k panu Chlu-
movi, aby odešel, chce-li, a Hus aby zůstal. A tu
Chlum, nanejvýš rozhořčen, předstoupil hned
před papeže, u něhož dleli ještě kardinálové, a
vytýkal mu do očí zrušení slova a porušení

glejtu. A papež odvětil: »Hle, bratři moji (ukazuje na kardinály) slyší, že já jsem nerozkázal ho zatknouti; velitel stráže je biřic, ne můj!« A odstoupiv s Janem stranou řekl: »Vy přece víte, jak stojí mé věci s nimi; oni mi ho odevzdali a já jsem ho musil přijmouti do vězení.« A Chlum musil odejít.

V devět hodin večer Hus odveden do domu kostnického kanovníka kantora, kde bydlil jakýsi kardinál. Mladenovic přinesl za ním kožich a viaticus (biblí s poznámkami). Tak skončil 28. listopad r. 1414.

Osm dní byl Hus vězněn v tomto domě. Zatím zaveden již proces kanonický; 1. prosince jmenoval papež vyšetřující komisi (Jan patriarcha cařhradský se dvěma biskupy), 5. prosince připraveno nové vězení, 6. prosince uvržen Hus do žaláře dominikánského. Všechny kroky a stížnosti Chlumovy zůstaly marné. Zikmund poslal sice výhrůžný list, nařizoval propuštění Husa a vyhrožoval vylámáním dveří jeho žaláře, ale koncil si jeho výhrůžek nevšiml.

V žaláři dominikánů.

Koncil dal Husa odvésti do malé, tmavé, podzemní, studené a nezdravé kobky klášterní, vedle níž vtékala stoka do jezera. Hus záhy se roznemohl, stonal zimnicí, zácpou a jen lékaři, jež mu papež posílal, udrželi ho na životě.

Přátelé ho v žaláři navštěvovali; uplatili strážce a dodali mu do vězení biblí, inkoust, kalamář, péra i papír, tak že mohl svým milým dopisovati. Ale krom toho musil odpovídati k žalobám.

První články byly Michalovy; uváděly osm hlavních bludů — za důkaz předložil Husovy spisy »De Ecclesia« a »Contra Páleč« a navrhol výslech Husa samého. Po Michalových dány komisi žaloby duchovenstva pražského (v. shora při r. 1409), po nich artikule Pálčovy. Páleč vybral (hlavně z díla »De Ecclesia«) 42 bludných artikulů — většinou viklefských. K těm ke všem artikulům, někdy v prosinci zadaným, měl Hus odpovídati. Kanonické předpisy veřejného slyšení kacířům nedávaly.

Tyto kanonické předpisy také nařizovaly, aby svědkové vypovídali před očima žalovaného. A tak i v horečce musil Hus slyšeti hrozné žaloby svých starších i novějších odpůrců. Jeden den jich vypovídalo 15: mezi nimi na př. Zeiselmester, Storch, Páleč, mnich Petr. Mezi těmi byl také Adam z Nežetic, který řekl přítomnému Mladenovicovi, že by byl Hus dobře udělal, kdyby byl v Norimberce počkal na Zikmunda — a opat Petr, který by byl rád své výpovědi unikl, ale byl Michalem zpět povolán.

Zatím bouří se v Čechách panstvo i universita nad porušením glejtu; o tom mluví se po celé takřka Evropě, ale mimo Čechy celkem toto porušení schvalují: kacířům netřeba v slově státi. A 24. prosince 1414 vjíždí konečně v slavném průvodu, v noci vánoční, do Kostnice Zikmund; o mši půlnoční, kterou slouží v dómě sám papež, čte v plném ornátu, s korunou na hlavě, evangelium sváteční »vyšlo rozkázání od císaře Augusta«. Po mši mu podal papež posvěcený meč s napomenutím, aby ho užíval k obraně církve: poprvé ho Zikmund potom užil — proti papeži a Husovi. Snažil se sice den potom

jednati s kardinály o osvobození Husově, ale když poznal změněné poměry v koncilu a když vedoucí kardinálové pohrozili, nebude-li církev volná, že se raději rozejdou, Zikmund povolil — vydal 1. ledna 1415 Husa jeho soudcům. Jen to na konec vymohl, že mu slíbili veřejné slyšení.

Hus zatím v žaláři odpovídal na jednotlivé ty artikuly žalobní. »*Odpovědi k artikulům Pálčovým*« se nám dochovaly*) — a jsou asi téhož rázu jako obrany v »*Depositiones testium*«, jež rovněž nepochybně, v poslední formě, vznikly také v žaláři kostnickém. Podobně Hus musil odpovídati o 45 artikulích Viklefových**) — a ovšem také k žalobám komisařů papežských, jež sami sestavili jednak na základě artikulů cizích, jednak na základě výpovědí svědeckých.***) Veškeré tyto odpovědi Husovy, v nemoci, v mrazu a v duševním velikém utrpení složené, svědčí nejkrásněji o mohutné jeho síle duševní a heroické stálosti v přesvědčení. S velikou radostí oznamuje v prvních dnech ledna r. 1415, když se mu trochu polevilo, jak se boj daří, jak celkem se svou vyšetřovací komisí vychází po dobrém a jak několik artikulů již vyvrátil.

3. ledna ho navštívil v žaláři milý přítel Bradatý; 4. ledna oznámil mu pan Chlum radostnou pro něho zvěst, že se mu dostane veřejného slyšení.

*) Otiskl je Palacký v Dokumentech 204—224, do češtiny přeložil Milan Svoboda v Sebr. spisech Husových I, 74—93.

**) Tyto odpovědi nově našel profesor Sedlák a otiskl v Hlídce r. 1911 (zvláštní otisk v Několika textech, I, 58—69).

***) Tyto artikule otiskl Palacký v Dokumentech 199—203.

O náladě jeho v těchto dnech svědčí list přátelům do Čech ze dne 19. ledna 1415:

»Pán Bůh rač s vámi býti, aby proti zlosti, proti ďáblu, proti světu a tělu stojíce setrvali.

Najmilejší! prosím já v žaláři sedící, jímž se nestydím, pro Pána Boha v naději trpě, jenž jest navštívil mě milostivě i nemocí velikú a opět uzdravil, přepustil nepřátely velmi tuhé ty, jímž sem já mnoho dobrého činil a srdečně miloval, — prosím vás, prostež Pána Boha za mě, ať se mnú ráčí býti, v němžto samém naději mám a v vaše modlitbě, žeť mi dá setrvati v své milosti až do smrti. Ráčí-li mě nyní k sobě pojeti, buď jeho svatá vuole. Pakli ráčí vám mě navrátiti, také buď jeho vuole. Jistě třebať mi jest veliké pomoci; avšak viem, že on nepřepustí na mě nižádného utrpenie ani pokušení, jedno pro mé a pro vaše lepší, abychom jsúce zkušeni a setrvajíce, velikú odplatu vzeli.

A vězte, že ten list, kterýž sem vám po sobě ostavil vyjev ven, velmiť jsú jej lživě nepřietelé v latinu přeložili, a artikulóv proti mně a tolik kusóv vydávají, žeť mám dosti psáti, často odpovídaje z žaláře. A nenie člověka, jenž by poradil, kromě milosrdného Pána Ježíše, jenž jest řekl svým věrným: Dám vám ústa a múdrosť, již nebudú moci odolati všichni protivníci vaši. O najmilejší! pomněte, že žádostivě pracoval sem s vámi, a vždyž žádám vašeho spasenie i nyní jsa v žaláři a u velikém pokušení.

Dán v Konstanci v sobotu ten den před sv. Fabianem.«

Listy jeho, čím dále tím zralejší a krásnější, budily u přátel a příznivců čím dále tím větší

účast a soustrast s osudem mistrovým a všeobecnému nátlaku podařilo se konečně Husa aspoň z oné nezdravé a tmavé kobky žalární vyprostiti. 8. ledna 1415 byl převeden (v témž klášteře) do komůrky vedle refektáře; tu měl aspoň teplo a světlo — a deset neděl, jež zde prožil, náleží k nejkřidnějších dobám jeho života kostnického.

V tomto novém a čistém vězení (strážcové jeho Robert, Jiří a Jakub měli Husa rádi a Hus rád se zase odvděčoval jim) pokračoval ve svých pracích, tak jako na svobodě. Píše dále obrany, jež zasílá své komisi, listy, které dodává buď panu Chlumovi nebo Mladenovicovi, a konečně malé traktátky*) pro své strážce. 12. února složil strážci Jakubovi malý spisek »*de poenitentia*« (= o pokání); druhému strážci, Robertovi, který se chtěl ženiti, složil kolem 1. března tři spisky: »*de matrimonio*« (o manželství, v 6 kapitolách), »*de peccato mortali*« (o hříchu smrtelném, ve 3 kapitolkách) a »*de mandatis Domini*« (o přikázáních Páně) — malounký traktátek, v němž poučuje napřed o víře, pak o desateru a na konec o modlitbě Páně. 5. března složil témuž Robertovi spisek »*de sacramento corporis et sanguinis Domini*« (o svátosti těla a krve Páně), v němž ještě na posled se ohrazuje proti bludům, jež mu přiči-

---

*) Všecky tyto traktátky Hus poslal 5. března panu Chlumovi a rukopis jeho zachoval Mladenovic. Dochovány bývají skoro všechny zároveň v četných rukopisích, byly již v XVI. stol. přeloženy do češtiny; v latinském originálu otištěny ve vydání norimberském 1558, díl I., novočeský překlad v Sebraných spisech Husových, V, 211—250.

tány. Strážci Jiřímu složil v téže asi době, snad koncem února, traktátek »*de cognitione et dilectione Dei*« (o poznání a milování Boha) ve třech kapitolkách a dílko »*de tribus hostibus hominis et septem peccatis mortalibus*« (o třech nepřátelích člověka a sedmi hříších smrtelných); k těmto traktátům někde připojil dojemné veršiky latinské.

Nicméně úplného klidu ani zde neměl; i zde stonal (vrhl, měl zimnici, trpěl na kámen), i zde musil často slýchatí útoky svých odpůrců, zejména Michala. Některé listy Husovy padly jim do rukou — a z nich opět vybírali nové zbraně proti Husovi. Brána mu zejména za zlé slova rozlučného listu, že se vydal na cestu »bez glejtu« — z nichž chtěli vyčísti, že Hus zapíral glejt královský. Brali mu za zlé schvalování Jakoubkovy novoty kalicha — a třebaš Hus jinak se svými komisaři vycházel po dobrém, nicméně přece jednání se rozbíjelo o konečnou formuli: komise žádala, aby Hus se předem podrobil výroku 12—13 mistrů, na koncilu zasedajících — Hus však neústupně odmítal a žádal veřejného slyšení.

Velice Husa těšily návštěvy jednotlivých přátel; 4. března navštívili ho rytíři polští s jakýmsi Čechem; před tím, koncem února, starý přítel Křišťan, jenž vážil dalekou a nebezpečnou cestu k příteli; v slzách se spolu loučili — Křišťan byl potom na udání Michalovo zatčen a jen s velikou námahou podařilo se pánům v Kostnici ho vyprostiti. Často ho navštěvovali jeho průvodčí; Hus v těchto dobách zvláště citlivý těžce nesl některé nejasné výroky svých ochránců: »Dobří muži, nehlúbaj!« řekl mu pan La-

cembok — a Hus dlouho na to nezapomněl. Míval také horečné sny — a dotazoval se přátel po jich významu; zdálo se mu na př., že v Betlemě chtěli smazati všechny obrazy Krista; viděl však druhého dne mnohé malíře, kteří je namalovali ještě lépe. Ti volali s lidem: »Ať přijdou kněží a biskupové a smaží je nám!« Jindy vídal hady a draky, jindy míval opět vidění budoucnosti: viděl papeže na útěku — a předpověděl to panu Chlumovi atd.

Toto poslední vidění se vskutku naplnilo. Moc papežova totiž od počátku koncilu klesala hloub a hloub; koncil se netajil, že bude hleděti zjednati jednotu v církvi sesazením všech tří papežů, také Jana samého; čím více přibývalo účastníků, tím více klesala moc papežova; Zikmund konečně nepouštěl ani nikoho již z města — a mezi koncilníky koloval obžalovací spis proti papeži, jenž hrozil hanebným uvězněním a odsouzením. Dne 2. března papež konečně slavnostně, na kolenou před oltářem slíbil, že se dobrovolně vzdá tiary, vzdají-li se i druzí dva; ale viděl, že ani to již koncilu nestačí — a tak 20. března 1415 s pomocí oddaného sobě vévody tyrolského, Friedricha Habsburského, prchl v přestrojení z Kostnice do Šafhaus a koncil rozpustil.

Nastal nesmírný zmatek v Kostnici. Ale Zikmund záhy věci ovládl. Shromáždění kardinálů vyzvalo papeže, aby se vrátil a kdyby neposlechl, požádalo rameno světské za násilné přivedení Jana XXIII.; shromáždění knížat prohlásilo Friedricha za velezrádce a oznámilo rovněž proti němu zakročení branné. Koncil po-

stavil se nad papeže; 6. dubna 1415 vyhlásil sám sebe za nejvyšší instanci všeho křesťanstva, 29. května (po kázání na slova Písma: »Nyní kníže světa vyhozen bude ven«) sesadil papeže, 3. června ho uvěznil na Gottlieben... Oba totiž, papež i Friedrich, padli za krátko do rukou Zikmundových; Friedrich již 5. května musil se na kolenou před Zikmundem pokořiti a své země odevzdati, takže nazýván »Friedrich s prázdnou kapsou«. Tak náhle a pronikavě se změnila věc na koncilu v několika nedělích.

Po útěku papežově zdálo se, že nastala vhodná chvíle Husa osvoboditi. Komise vyšetřovací papežem dosazená složila svůj úkol do rukou koncilu; strážci žaláře Husova odešli za svým pánem dne 24. března do Šafhaus a odevzdali klíče vězení Husova Zikmundovi. Ani kardinálové ani biskup kostnický nechtěli míti s Husem nic co činiti; co před třemi měsíci Zikmund marně vyžadoval na koncilu, bylo nyní úplně v jeho moci. Mohl svůj glejt nyní sám, svou i papežovou mocí, provésti a chrániti. Mohl — a měl!

Ale — nechtěl.

Je těžko vylicíti zoufalství a rozhořčení pánů českých v Kostnici, když viděli nyní zlou vůli Zikmundovu. »Hle, teď ho mohl se ctí vysvoboditi ze žaláře a svůj glejt zachovati, kdyby byl jednal spravedlivě« — žaluje na něho budoucím Petr z Mladenovic. A dějiny Zikmundovi toho nezapomněly.

Zikmund ztratil již tou dobou důvěru v Husa; šlo mu více již jen o formální provedení procesu nežli skutečně o osvobození Husovo. Proto odevzdal klíče žaláře Husova biskupu kostnickému,

ten dal ještě v noci Husa spoutati a po Rýně odvézti na svůj nedaleký hrad Gottlieben. Za Husem na 73 dni zapadly opět těžké dvéře žalární.

Žalář na Gottlieben.

Teprve nyní na Gottlieben, vydán úplně svým soudcům, bez přátel a návštěv, bez vlídných strážců a ochrany papežovy, Hus pocítil úplně krutost žalářů inkvisičních. V úzké, krátké a temné kobce žalární ve vrcholu západní věže hradní Hus byl nyní přes dva měsíce takřka pohřben za živa. Dvě klády byly jeho ložem, ke dvěma kládám při zdi byl připoután ve dne na nohou, v noci i na rukou; světlo padalo jen okénkem ve dveřích, strádal hladem i žízni, nemocí i duševním strádáním. Nedostal a nenapsal ani listu — jedinou útěchou byly mu nábožné písně, které si tu skládal a zpíval. Takový byl příbytek Husův na hradě biskupa kostnického.

A proces jeho šel dále. 6. dubna jmenoval koncil tři pokrokové kardinály (d'Aillyho, Zabarellu a Filastra) jako novou komisi; ale tito měli příliš mnoho jiné práce a tak koncil jmenoval 17. dubna čtyřčlennou komisi novou (za předsednictví arcibiskupa dubrovnického), jež měla při Husovu dovésti ke konci.

Zatím se ke zděšení přátel objevil v Kostnici Jeroným. Sotva ho přátelé přemluvili k útěku, ale bylo již pozdě; koncil vydal naň obsílku, 25. dubna byl zatčen v Híršavě, 23. května přiveden v řetězech do Kostnice a uvržen do těžkého žaláře. Z něho vyšel po roce na hranici.

Husa se ovšem ujímalo dále důraznými listy panstvo české (8.) a moravské (12. května); 13.

května ve schůzi deputovaných koncilu ohradili se páni čeští a polští, v Kostnici přítomní, proti surovému nakládání s Husem a proti pomluvám o Čechách. Pan Jan z Chlumu i v následujících dnech vytrvale a důrazně vedl při Husovu na koncilu: předložil Husovo vyznání víry ze dne 1. září 1411 (viz shora str. 234—235), jeho protestaci (v. str. 317), vysvědčení inkvizitorovo (v. shora str. 314); vytýkal, že artikuly žalobní jsou zfalšovány, káral nelidské žalařování obviněného — a vedl si tak důrazně, že konečně koncil povolil. 1. června ohlásil patriarcha anti-ošský Čechům, že se Husovi dostane veřejného slyšení dne 5. června.

Zatím byla komise na Gottlieben s prací svou hotova. Přibrála si 50 doktorů k prostudování žalobních článků — a děsila se Husovy zatvrzlosti. 18. května, ačkoli Hus odpovídal mírně, jeden mnich tak byl překvapen Husovou »opovázlivostí«, že nikdy prý »takového chlapa neviděl«. Podle toho ovšem také zněla zpráva komise koncilu a její žaloba.

Ale zatím byl také koncil s předběžnými pracemi hotov. Jednání jeho nabylo již ustálených a zvyklých forem, koncil zvykl již své svrchovanosti ve věcech víry i kázně církevní — a provedl již také dvojí odsouzení Viklefa. V 8. sezení (4. května 1415) odsoudil 45 známých článků a nařídil spáliti knihy jeho (zejména Dialog a Trialog). V 9. sezení, 13. května, připojil k tomu ještě dalších 260 článků, sebraných theology oxfordskými. Poněvadž pak z článků Husových, koncilu předložených, jich pocházelo sedmnáct (I.—VII., IX.—XII., XVI., XXVI., XXX.) doslovně z viklefských a ostatní většinou, po-

kud byly správné, smyslem byly rovněž viklefské, odsoudil vlastně koncil 4. a 13. května již také Husa, nemohl vůbec vstoupiti s ním o těchto článcích v debatu, nechtěl-li sám sebe odsouditi.

Ale ač koncil měl posici proti Husovi tak pohodlnou a silnou, ač stačilo Husovi prostě ukázati, že učil těm a těm artikulům Viklefovým, jimž skutečně učil, přec oficielní žaloba se nedrží této bezpečné a nepochybné cesty, nýbrž přičítá hned ze začátku Husovi artikule viklefské, jichž Hus skutečně nikdy nedržel. První tři artikule Viklefovy týkají se remanence — a té Hus nikdy neučil; čtvrtý toho, že kněz v hřichu smrtelném nepřepodstatňuje při mši — ani tomu Hus nikdy neučil atd. A tak koncil, ačkoli mohl míti a měl dosti materiálu nepochybného, přece staví proti Husovi nejtěžší žaloby z artikulů zfalšovaných a křivými svědky dosvědčených, jimž Hus skutečně nikdy neučil. V té věci Hus skutečně nemohl koncilu vyhověti — tu byla žaloba nesprávná.

Ale koncil i v těchto nesprávných žalobách stál na přísném stanovisku soudním. Žalovaný nezasluhuje víry — třeba věřiti svědkům. Koncil těmto žalobám věřil; Hus měl se podrobiti. A Hus měl se podrobiti i v dalších věcech. Tam, kde Hus uznával, že artikule jsou vybrány z jeho spisů celkem správně, tam žádal opět od koncilu důkaz nesprávnosti, vyvrácení svých důvodů. Koncil ve příčině artikulů Viklefových do takového dokazování již vstupovati nemohl; věc byla rozhodnuta a rozřešena dvojím slavnostním sezením; Hus opět měl se podrobiti a pokorně odvolati.

Koncil si tedy představoval slyšení zcela jinak nežli Hus. Měl se přiznati, učil-li tak či neučil. Kdyžby se přiznal, měl dostati poučení 50 doktorů, t. j. že ty artikule jsou bludné a nesprávné. A pak měl odvolati. Nic více.

Hus naproti tomu měl vypracovány celé řeči obranné a výkladné, o své víře, o dostatečnosti Písma, o důkazech pravosti artikulů Viklefových atd. Jemu nebylo autoritou 50 doktorů, ani celý koncil. Chtěl důkaz z Písma, — takové poučení žádal od koncilu. Dva světy tu stály proti sobě, starý a nový. Autorita — a vlastní rozum.

A v tom leží také historický význam Husův. Před ním i po něm mnozí položili život za své přesvědčení, radostně a statečně, tak jako on. Ale nikdy v dějinách nevidíme tak čistě postaven proti sobě rozpor těch dvou idejí jako právě ve při Husově. Na jedné straně skvělý kongres států, koncil církve, opřený o veškeru sílu státní, veškeru moc církve a všechnu učenost tehdejší vědy (stálo tu vedle církve celé také dvacet universit proti Husovi) — shromáždění, jehož ústy mluvil Duch svatý a jehož ramenem byl římský císař, tu osobně předsedající; sbor, jenž právě sesadil papeže a donutil krále k ústupu (Zikmund sám zrušil tomuto obviněnému svůj glejt, ježž mu sám nabídl), jednal ve jménu Boha a jehož výrok byl článkem víry všemu křesťanstvu: morální síla této autority byla zajisté nesmírná, taková jako nikdy jindy. A proti této mohutné autoritě stojí prostý kněz, slabý, nemocný, žalovaný, prokletý již několikrát; vidí zřetelně svůj budoucí osud, nepodrobí-li se — a síla jeho víry, moc jeho přesvědčení jest taková, že mu neimponuje celý ten skvělý sbor lidské moci

i vědy tehdejší, že žádá nikoliv pouhého tvrzení, nýbrž důvodů. A že raději jde na smrt těžkou a bolestnou, nežli by se svému přesvědčení zpro-
nevěřil.

Není arci u Husa ještě ten prvek doby nové úplný. Nestaví svého přesvědčení pouze na dů-
vodech svého rozumu; i on uznává autoritu: autoritu Písma a dále také autoritu otců církevních. V tom jeví se přese všechn ohromný rozdíl přece synem téže doby jako jeho soudcové. Jeho rozum, jeho kritika zastavuje se před Písmem — i on věří autoritě, tak jako koncil žádá od něho víry autoritě své. Nemohl se úplně ještě vymknouti z pout svého století.

Ale mohl-li spor mezi Husem a koncilem býti vsutku jen čistou srážkou dvou sporných mínění: autority a osobního přesvědčení, skvrnou sporu zůstává, že koncil vystoupil proti Husovi se žalobami rozhodně falešnými a nepravými. Nebylo toho potřebí — a také nebylo potřebí dáti nadšenci, který ochotně s důvěrou v dané slovo královo se dostavil na koncil vydat počet ze své víry, nelidským žalařováním cítiti moc církve a její inkvisice kacířské. Zůstává-li postava Husova ve všech směrech čistá a jasná, jednání koncilu zůstává poskvrněno zbytečnou surovostí a falešnými svědectvími.

Tak stály věci, když dne 5. června na rozkaz koncilu Hus převeden z Gottlieben do Kostnice a uvězněn v klášteře františkánském; v jeho refektáři bývala sezení generálních kongregací koncilu.*)

*) Všechny tyto a následující události jsou vyprávěny jednak podle líčení Mladenovicova, jednak podle Husových listů.

Slyšení před koncilem.

Hus uvězněn byl v městské věznici (tato byla částí kláštera »bosáků«) pod dozorem arcibiskupa řížského Wallenroda, jenž byl také žalářníkem Jeronýmovým. Vězení jeho bylo lehčí — Hus mohl zde přijímati návštěvy přátel, psáti rodákům a sestavovati obrany proti žalobám.

K tomuto prvnímu slyšení dali páni čeští, kteří tvrdili, že artikuly byly vybrány falešně, Zikmundovi pro koncil (ale s podmínkou, že jim budou vráceny) vlastní rukopisy Husových spisů »de Ecclesia«, »contra Páleč«, »contra Stanislau«, »contra occultum adversarium« a j. Hus nerad viděl, že byly předloženy také traktát první a poslední; žádal proto pana Chluma, aby tyto dva traktáty opět vzal; ale to se Chlumovi podařilo jen s traktátem posledním (»contra occultum adversarium«); traktát o církvi bylo těžko ukrýti; byl příliš znám.

Ale nejenom páni čeští, také shromáždění otcové církevní se připravili. Přichystali již předem dvojí rozsudek; jeden pro případ Husovy zatvrzelosti, jež uslyšel Hus pak 6. července — a druhý pro ten případ, že by odvolal: ten odsuzoval Husa do vězení doživotního v klášteře švédském, vchod k němu měl býti zazděn a pouze šikmým otvorem podáváno mu jídlo a nápoj — trest za pohoršení, jaké způsobil svými naukami. Tuto milost podával koncil Husovi, tato příležitost ku pokání byla mu poskytnuta. —

Ano, jako koncil měl připraven dříve rozsudek, než žalovaný byl vyslechnut, tak také jal se koncil konati dříve soud, nežli se dostavil žalovaný. Začaly se totiž čísti žaloby ještě než Hus

byl přítomen — a jen zakročení Zikmundovo toto jednání zamezilo.

Když Hus vstoupil, ptali se ho napřed, uznává-li zmíněné traktáty za své. Když přisvědčil, byly čteny artikule žalobní. Ale když Hus chtěl se brániti, křičeli na něho, hrubě i posměšně — jediný jakýs polský doktor se ho zastával. Hus marně se snažil odpůrce překřičeti; když mlčel, volali zase na něho, buď že se přiznává nebo že s těmi bludy souhlasí. Hlas jeho bylo slyšeti i za dveřmi — a když se začal znovu brániti, nastal konečně ve sboru takový zmatek, že další jednání odročeno na pozítří, 7. června.

Když ho odváděli do vězení, uviděl státi u dveří své přátele a podal jim ruku se slovy: »Nestyďte se za mne!« Odpověděli: »Nestydíme se« — a on řekl s radostí: »Vím dobře, vím dobře.« Když šel po schodech, usmíval se a vida množství shromážděného lidu, žeknal jim.

O dojmu, jakým toto první slyšení naň působilo, píše ještě týž den panu Chlumovi:

»Bůh všemohoucí dal mi dnes srdce srdnaté a statečné; vyvráceny jsou již články dva. Doufám v milost Boží, že jich bude vyvráceno více. Křičeli téměř všichni proti mně, jako židé proti Ježíšovi. Dosud nedospěli k hlavnímu, totiž abych vyznal, že všechny články jsou napsány v traktátech mých. Nedobře jste učinili, že předložili jste traktát proti skrytému protivníku s traktátem o církvi; nic nepředkládejte než traktát proti Stanislavovi a proti Pálčovi. Dobře se stalo, že knížata žádala, aby jim spis můj byl navrácen, neboť někteří křičeli: »budiž spálen«, a především Michal de Causis, kterého jsem

slyšel. Nezpozoroval jsem, že bych ve všem množství kněžstva měl přítele mimo ‚Otce‘ a jednoho doktora polského, kterého znám. Biskupu Litomyšlskému vděčen jsem za vlídné chování, ježto více neřekl než: ‚a co jsem tobě učinil?‘ Velmi vděčen jsem, že jste články tak sestavili, a dobře by bylo je uveřejniti a opsati v oné formě atd. Předsedové vyslovili se, že budu míti jiné veřejné slyšení; výkladů o církvi nechtěli slyšeti. Pozdravujte věrné pány a přátele pravdy a modlete se k Bohu za mne, poněvadž toho jest potřebí. Soudím, že nepřipustí mi mínění svatého Augustina o církvi a údech předurčených a předveděných a o zlých prelátech. Ó, kéž by mi dáno bylo slyšení, abych mohl odpověditi důvodům jejich, kterými by chtěli potírati články v traktátech obsažené. Soudím, že mnozí, kteří křičí, by oněměli. Jakož bude vůle na nebi, tak se staň.»

Poněvadž Hus a přátelé jeho si stěžovali, že Hus nebyl v koncili slyšen, vzal Zikmund 7. června s sebou do sezení také oba průvodčí Husovy (pana Jana z Chlumu a Václava z Dubé) spolu se sekretářem Chlumovým Mladenovicem, dal obklopiti pro zachování klidu refektář zbrojenci a staral se sám o udržení pořádku. Byl pak v průvodu žoldnéřů přiveden Hus — hodinu skoro po úplném zatmění slunce. Toto zatmění slunce, jehož pruh šel přes Kostnici, nikoli však přes Čechy, bylo tak veliké, že musily býti rozžaty svíce a bývalo od stoupenců Husových často srovnáváno se zatměním při umučení Kristově (tak jako ono zemětřesení při prvním odsuzování artikulů Viklefových).

A nastalo vyšetřování podrobné.

První artikul, který koncil Husovi dal čísti, byl artikul o remanenci. Pokusiliť se přední vůdcové koncilu na Husovi vylákati nějaké nesprávné výroky — marně; známý nám Stokes (v. str. 239—240) dosvědčoval, že viděl podobný Husův traktát remanenční. Hus odpověděl: »Bez urážky — není to pravda.« A vyvrátil tak i ostatní svědectví. A tu konečně řekl mu Zabarella: »M. Jene, víte, že jest psáno, že v ústech dvou nebo tří svědků pravé jest každé slovo. A tuto vypovídá svědků dobře dvacet; co tedy chcete proti nim všem popírati?« A Hus odpověděl: »Jestliže Bůh a mé svědomí jsou svědky, že toho, co nyní proti mně vypovídají, jsem ani nekázal, ani neučil, ani to do mého srdce nevstoupilo, i kdyby všichni moji protivníci proti mně svědčili, což mohu? A to mi na konec neškodí.« A druhý kardinál, d'Ailly, mu odpověděl, že koncil může souditi jen podle výpovědí, že Hus nemá práva podezíratí svědky, jako Pálče, který ani nevytáhl ze spisů jeho výroky nejhorší, nebo jako Gersona, jenž jest učenec nejslavnější v křesťanstvu. Koncil slovy Husovými nebyl přesvědčen.

A rovněž tak probíráno dalších sedm artikulů svědeckých: o vyhnání Němců, o chvále Viklefa atd. Hus jednak nebyl připuštěn k slovu, jednak obrany jeho pokládány za marné vytáčky.

Ostatní artikuly byly odloženy na zítřek, ale před tím ještě d'Ailly obrátil se k Husovi a vytýkal mu, že říkal, jakoby ho ani král český ani římský nebyli sem přivedli, kdyby byl nechtěl. A když Hus tvrzení to opakoval, kardinál hodiv hlavou a zamračiv se řekl: »Hle, jaká zpup-

nost!« A když ostatní hučeli, prohlásil Chlum: »Pravdu dí a pravda to jest; já jsem chudý rytíř v našem království a já bych ho chtěl rok chrániti, buď komu libo nebo žel, že by ho nemohl dostati. A jest mnoho velikých pánů, kteří ho milují, kteří mají hrady přepevné, kteří by ho chránili, jak dlouho by chtěli — i proti těmhle oběma králům.«

A d'Ailly napomínal Husa dále, aby se podrobil. K jeho slovům se přidal Zikmund: prý dal Husovi glejt, vymohl mu slyšení, ale kdyby držel bludy, že ho brániti nebude. A dodal ostře:

»Řekl jsem kardinálům, že nechci kacíře brániti; ano, kdyby někdo chtěl ve svém kacířství býti zatvrzelý, sám chci mu zapáliti hranici a spáliti ho.« Hus mu poděkoval za glejt, a když jiní mu skákali do řeči, připomenul mu pan Chlum, aby odpověděl králi i na závěrek jeho řeči. Hus opakoval, že chce se podrobiti, bude-li poučen.

Druhého dne, 8. června, bylo veřejné slyšení Husovo ukončeno. Byly čteny artikuly vybrané z jeho spisů: tu často upozorňoval d'Ailly Zikmunda, že v originále Husově zní články ještě hůře nežli v žalobě koncilu. Při prvních 26 artikulích, vybraných ze spisu »de Ecclesia«, vytýkal mu při 17. článku (»kardinálové nejsou praví následovníci apoštolů, nežijí-li apoštolsky«) opět d'Ailly, že neměl tak o hierarchii mluvíti před lidem.

Pak čteno 7 artikulů z repliky Pálčovi. Tu hned při prvním (»papež, prelát, král není prelátem, králem, je-li v hříchů smrtelném«) vznikla zajímavá scéna. Zikmund z dlouhé chvíle vyložil se z okna a vykládal venku stojícímu Hohen-

zollerovi a falckrabímu Ludvíkovi, že nebylo v křesťanství většího kacíře nad Husa. Neslyšel tedy, jak Hus tohoto artikulu brání. I zatáhli krále, aby poslechl — a tu řekl Zikmund Husovi: »Jene Huse, nikdo nežije bez hřichu.« A d'Ailly dodal: »Nestačilo ti, že znevažuje stav duchovní snažil jsi se spisy svými a učením porušiti, nyní chceš zrušiti také stav královský a krále.« Podobně, ovšem marně, debatováno i o dalších šesti artikulích.

Na konec čteno 6 artikulů z repliky proti Znojmovi. Hus opět jich (marně) bránil: při posledním mu řekl Angličan Stokes: »Co se chlubíš těmi spisy a naukami, připisuje si jejich sepsání marně? Vždyť tyto nauky a myšlenky nejsou tvé, ale spíše Viklefa, jehož cesty následuješ.«

A tím bylo vlastní řízení — a také slyšení Husovo — skončeno. Pak ujal se slova d'Ailly: »Mistře Jene! hle, dvě cesty jsou před vámi, z nichž jednu volte: buď že se dáte na milost koncilu — a ten pro šetrnost k oběma králům naloží s vámi mírně; nebo žádáte-li je držeti a přejete-li si ještě slyšení, bude vám dáno; ale jest zde tolik znamenitých a osvícených mužů, doktorů a mistrů, že jest se báti, abyste nebyl zapleten do bludů ještě větších, kdybyste jich bránil. Radím, nemluvím jako soudce!« A všichni křičeli na Husa, aby se podrobil. On však skloniv hlavu řekl: »Nejdůstojnější otcové! Svobodně jsem sem přišel, ne abych něco zatvrzele bránil, ale jestliže jsem v něčem méně dobře nebo chybně položil, chci pokorně naučení koncilu se podrobiti; prosím však pro Boha, aby mi bylo dáno slyšení k objasnění mého úmyslu v artikulech mně vytčených a abych uvedl spisy

svatých doktorů; a nebyly-li by mé důvody a spisy důvodné, chci pokorně poučení koncilu se podrobiti.« A když koncil odporoval, opakoval svá slova.

A dotíráno naň znovu, aby se podrobil — vyzýval ho i Zikmund — marně. Konečně zavřel jednání Zabarella slibem, že koncil předloží Husovi zvláštní formuli odvolací, ať si ji pak rozváží. A Zikmund doprovodil slib Zabarellův pohrůžkou, že — neodvolá-li — bude proti němu postupováno podle přísnosti zákona.

Byly pak ještě některé nedůležité potyčky (o chvále tří státních mládenců atp.), Michal a Pálec před koncilem osvědčovali, že nežalovali z nenávisti, nýbrž z povinnosti jako theologové (Hus se spokojil slovy: »Stojím na soudě Božím, jenž mne i vás spravedlivě po zásluze rozsoudí«) — pak byl Hus odveden. Když šel mimo pana Chluma, pozdravil ho tento a podal mu ruku; Hus v listech s radostí vzpomíná, jak milé mu bylo toto podání ruky přátelské.

A po odchodu jeho, když skoro všichni odešli, Zikmund nevšimnuv si přítomnosti přátel Husových, obrátil se důvěrně ke kardinálům. Radil jim aby Husa — neodvolá-li — spálili a aby ho nepouštěli, ani kdyby odvolal; že mu nelze věřit. Artikule ty aby rozeslali do Čech a do Polska, aby biskupové také jeho přívržence pálili, »ratolesti s kořenem'. Stá část toho, co tu čteno, že stačí k jeho odsouzení. Radil jim též, aby si pospíšili s jeho stoupenci, »zvláště s tím« — »s tím« — doplnili »Jeronýmem«. »Ano, Jeronýmem,« opakoval Zikmund a pověděl ještě otcům, že byl mlád, když tato sekta vznikla — a nyní že tak vzrostla!

Z těch několika důvěrných slov poznali přátelé Husovi, čeho se mohou od Zikmunda nadíti: věc Husova byla úplně ztracena...

Poslední pokusy.

Hus očekával nyní v žaláři konečnou formuli koncilu. Zatím dostal jenom (18. června) definitivní redakci artikulů žalobních, jak byly upraveny po jeho slyšeních. Již 20. června Hus posílá svou *odpověď*,*) v níž se omezuje jen na některé mezifádkové poznámky; vědělť ostatně již dobře, co mu i nejzevrubnější obrany byly platny.

Jest si ovšem již vědom, že brány jeho žaláře se mu otevrou jen k cestě na hranici. Nemohl odvolati artikulů, jež na něho křiví svědkové svědčili (vždyť bylo mu i vytýkáno, že prý se pokládal za čtvrtou boží osobu v Trojici!), a nechtěl prohlásiti těch artikulů (viklefských) za bludné, o nichž mu nebyl podán důkaz. Koncil se sice snažil nalézt formuli, která by vyhověla oběma, ale to byla věc nemožná, chtěl-li koncil své usnesení o Viklefovi udržeti.

Zatím v Čechách a na Moravě bouří se všechno pro Husa. 12. června posílá 250 mužů přední šlechty mohutný protest koncilu, dovolává se glejtu Husova — ale všechno marně. Koncil naopak přikračuje energicky k urovnání náboženských zmatků českých: 15. června

---

*) Tato odpověď zachována rovněž u Mladenovice (latinsky), otištěna v Palackého Dokumentech 225—234, do češtiny přeložena Milanem Svobodou v Sebr. spisech Husových I, 94—102.

v slavnostním sezení zamítá kalich, zvyklost církevní (přijímatí pod jednou) prohlášena za zákon; 22. června odsuzuje (usnesení potvrzeno později papežem Martinem V. a koncilem tridentským) Husovy spisy české i latinské, ježto obsahují bludy a kacířství, na hranici — každý den může Hus nyní očekávati, že bude i on veden na popraviště.

Ještě stále někteří členové concilu hledí Husa zachrániti. Máme zachovánu korespondenci mezi Husem a jakýmsi »Otcem«, jenž vybízel Husa, aby se concilu podrobil, že tato pokora bude mu jen ke cti. Hus ovšem i tyto vlídné pobídky odmítá — nechce lháti a žádá poučení.

Kromě této korespondence píše Hus také četné rozluční listy přátelům v Kostnici i v Čechách. Tyto náleží k nejkrásnějším plodům našeho písemnictví vůbec; jsou jedinou ještě živou památkou naší staré literatury — a poněvadž se v nich zrcadlí duše čistá, mluvící jménem všech potlačených, všech těch, které zřízení světa pošlapalo a povrhlo, jsou také ozdobou literatury světové. Byly — pokud byly české — záhy překládány do latiny, odtud pak do všech moderních jazyků.

Ukázkou z takových listů soukromých může býti dopis panu Jindřichovi z Dubé, jinak Škopkovi, ze dne 9. června 1415:

»Již tě, pane milý, Pánu Bohu porúčiem! jehož se boj jako najmocnějšího pána, jehož miluj jako nejlepšího otce, k němuž vždy myslí, skutky i žádostí najviece tiehni, pro něhož hříechu se pilně varuj, pro něho což dobrého můžeš čiň, pro něho protivností světských se nestra-

chuj. Onť jest Pán, jenž stojí za škody bez omylu; onť svého slúhy věrného neochudí, nezemlí, nepokazí, ale čím mu více slúží, více ho zbohatí, posílí a polepší. Onť sám sebe před sluhú zapřieti nemóže, onť slúhy konečně po sobě vně neostaví, neb jest řekl: ‚Kdež jsem já, tu bude i slúha mój.‘. Onť nižádnému věrnému slúze odpuštění nedává, ač ho nepotřebuje, neb jemu zbožie a ztravy nemóž ubýti. On prvé jest poslúžil slúze, než slúha jemu: on pro slúhu ohavnú smrtí jest umřel a ukrutnú, haněnie trpěv, rúhanie, mrskánie, rvánie i plvánie. O kterak biedný slúha jest, jenž nesmie přiezni, zbožie neb haněnie pro takového Pána povážiti! Nevie, že co chce biedně zachovati, to i větší dobré musí potratiti: zde zachová biednú, malú, vrátkú lidí přiezeň, a po smrti upadne ve všech lidí, i ďáblóv i anjelóv nepřiezeň; a tak pro maličkú přiezeň ztratí věčnú radost a přiezeň.

Panu*) Jindřichu Škopkovi list pergamenový dodejte, poněvadž jej jemu na památku vždy v žaláři jsem choval; také jsem složil tu píseň, když jsem měl pokdy:

Tu po smrti my shledáme,
počet z skutkóv který dáme,
vážieć málo Boha svého,
chránieć velmě těla svého,
jež po hřiechu přieliš pasem,
slúžieć Bohu jedno hlasem.
Radost věčnú chceme mieti,
jako kočka ryby jiesti,
jichž loviti ráda nechce.
Tě se rovná každý lehce,

---

*) Tyto 4 průvodní řádky píše Hus latinsky.

smilný, léní i lakomý,
 lstivý, lživý i protivný;
 pyšný leze také po těch;
 již jest řeči dosti o těch.
 Z těch, ty, počtu nebuď, pane!
 na tě Pán Bóh ať nesáhne.
 Pojez sýra s mú paměti,
 tlumok s sedlem rač přijieti,
 Bóh odplata rač tvá býti,
 dada v cnostech velmě týti,
 aby Hus ti pomohl také,
 Jindřich, býti viery svaté
 a skonati v Bohu. Amen.«

K tomu připsal ještě na lístku také česky:

»Pane Jindřiše, věrný v Bohu příteli! Pomni, cos dobrého se ote mne naučil a plň, aby v radost nebeskú skoro přišel. Pomni, žeť sem řekl: »Úfám Bohu, žeť mi dá více pokušení trpěti.« Psán list v neděli před svatým Vítem, v čekání smrti.«

Nejznámější a nejkrásnější jest slavný list Husův Pražanům 10. června 1415:

»Mistr Jan Hus, v naději slúha Boží, všem věrným Čechóm, jenž Pána Boha milují a budú milovati, žádost svú vzkazuje, aby Pán Buoh dal jim v své milosti přebývati i skonati a v radosti nebeské na věky přebývati. Amen.

Věrní a Bohu milí páni a panie, bohatí i chudí! Prosím vás a napomínám, aby Pána Boha poslúchali, jeho slovo velebili a rádi slyšeli a plnili. Prosím vás, aby pravdu Boží, kterouž sem vám z Božieho zákona psal a z řečí svatých kázal, aby se té drželi; prosím také, ačby kto ode mne slyšal na kázání neb súkromě co proti pravdě

Božie, aneb ačbych kde psal (jenž úfám Bohu toho nenie), aby toho nedržal. Prosím také, ačby kto vídal mé lehké obyčeje v mluvení neb v skutciech, aby se jich nedržal, ale aby za mě Boha prosil, aby mi Buoh ráčil odpustiti. Prosím, aby kněžie dobrých obyčejóv milovali a velebili, a je ctili, a zvlášče, jenž pracují v slově Božím. Prosím, aby se varovali lstivých lidí a zvlášče kněží nehodných, o nichž die spasitel, že sú v rúše ovčiem a vnitř vlci hltaví. Prosím pánóv, aby své chudině milostivě činili a pravějie zpravovali. Prosím měščenuov, aby své obchody právé vedli. Prosím řemeslníkův, aby věrně své díelo vedli a jeho požívali. Prosím sluh, aby svým pánóm a paniem věrně slúžili. Prosím mistróv, aby jsúce dobře živi, své žáky věrně učili, najprvé aby Boha milovali, pro jeho chválu se učili a pro prospěch obce a pro své spasenie, ale ne pro lakomstvie, ani pro světské zvelebenie. Prosím studentóv i žákuov jiných, aby mistróv svých v dobrém poslúchali i následovali, a aby se pilně pro Boží chválu a pro spasenie své i jiných lidí učili. Prosím všech spolu, aby pánóm, panu Václavovi z Dubé, odjinad z Leštna, panu Janovi z Chlumu, panu Jindřichovi z Plumlova, panu Vilémovi Zajiecovi, panu Myškovi a jiným pánóm z Čech a Moravy, i věrným pánóm Polského královstvie děkovali i jich pilnosti vděčni byli, že oni jako Boží stateční obránce a pomocníci pravdy postavili sú se proti všemu sboru častokrát, dovodiece a odpoviedajiece k vysvobození mému, a zvláště pan Václav z Dubé a pan Jan z Chlumu, jimž věřte, což budú praviti; neb oni sú byli v sboru, když sem já odpoviedal, po několik dní. Oniř vědie,

kteří Čechové a kterak mnohé a nehodné věci sú na mě vedli, kterak vešken sbor proti mně křičal, kterak jsem já odpovídal, což sú na mně žádali. Prosím vás také, aby za KMt Římského a Českého krále Pána Boha prosili, i za královú svú, i za pány, aby milý Pán Buoh s nimi i s vámi přebýval v milosti nynie a potom v věčné radosti.

Psal sem list tento vám v žaláři v okovách, čakaje na zajtřie na smrt odsúzenie, maje plnú naději v Bohu, abych pravdy Boží neustupoval, a bludóv, kteréž sú na mě křiví svědkové svědčili, abych se neodpřísahal. Kterak se mnú Pán Buoh milostivě činí a se mnú jest v divných pokušeních, poznáte, až se u Boha v radosti s jeho pomocí shledáme. O mistru Jeronymovi mém milém tovařišovi nic neslyším, než že jest v těžkém vězení smrti čakaje, jako i já, a to pro svú vieru, již jest statečně Čechóm ukazoval; a Čechové naši najukrutnější nepřietelé dali sú nás jiným nepřátelóm v moc a v vězení. Prosím, aby za ně Pána Boha prosili. Také prosím vás, zvlášče Pražané, aby na Betlém laskavi byli, dokud Pán Buoh popřeje, aby tu Božie slovo kázali. Pro to miesto ďábel se rozhněval a proti němu farářóv a kanovníkóv popudil, spatřiv, že se jeho královstvie v tom miestě rušilo. Úfámť Pánu Bohu, žeť to miesto zachová do své vôle, a učiní v něm prospěch věččí skrze jiné, než skrze mne nestatečného učinil. Také prosím vás, aby se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli. Dán list pondělí v noci před svatým Vítem, po dobrém anjelu.«

16. června loučí se s mistrem Martinem z Volyně, dává zároveň pozdravovatí posluchače a

posluchačky v Betlemě. Pozdravuje tak »svatou Petru s Dórou a čeledí a všechny druhy k Betlemu náležející. Kateřinu, zvanou Hus, pannu doufám ctihodnou, Jiříka, faráře, paní na Zde-
 raze, Michala z Prachatic, Mařika Kačera a všechny pravdy milovníky, Ješkovou, pana Řehoře a všechny mistry, Jesenice, Kubu, oba Šimony, Mikoláše, Havlíka. S knihami ať jest opatrný ten, kdo je má nebo bude míti. Doktory, mé bratry v Kristu milované, příštípkaře, látaře a písaře také pozdravuj řka, ať jsou pečliví o zákon Kristův a pokorně smýšlejí a ať neužívají výkladů vlastních, nýbrž svatých. Pana Jindřicha Lefla zvláště požádej, aby písaři Jakubovi dal jednu kopu, kterou mi slíbil.« Pozdravuje dále Matěje Betlemitu, Matěje Chudého a Jana Vitlína. Dopporučí zároveň, aby jeho bratrovci byli dáni na řemeslo.

20. a 21. června píše Petru z Mladenovic, panu Chlumovi a kazateli Havlíkovi; listy ohnivě a rozhořčené, obracejí se proti usnesením koncilu o kalichu a vytýkají drasticky neřesti »svatého shromáždění«.

Kolem 20. června Hus si vyžádal od koncilu zpovědníka; přál si Pálče, ale koncil mu dal jiného, nějakého mnicha, jenž ho také rozhřešil. Ale Páleč ho také 22. června navštívil — a bývalí kdysi přátelé se vzájemně rozplakali. Hus při tom požádal Pálče za odpuštění, v čem mu kdy ublížil; ale rad jeho, aby odvolal, ovšem poslechnouti nemohl. Takových rad slyšel arci nyní Hus mnoho; mnich jakýsi vybízel Husa, jen aby odvolal — on že by odvolal, i kdyby koncil žádal od něho prohlášení, že má jen jedno oko;

jiný, Angličan, dával mu příklad, že v Anglii všichni bohoslovci po řadě na rozkaz arcibiskupův odpřisáhli atd. O tom o všem podává Hus přátelům kostnickým zprávu 22. června.

Zvědév o rozhodnutí koncilu, že jeho knihy mají býti upáleny, píše 24. června plamennými slovy (česky) přátelům v Čechách, aby se nedali uhroziti; mimo jiné dokládá:

»Tyto věci majíce před očima, nedajte sebe uhroziti, aby co sem psal, nečtli, aneb aby jim knihy své dali k upálení. Pomměte, co jest Spasitel milostivý nám na výstrahu pověděl (Mat. 24), že před súdným dnem bude tak náramné trápenie, že od počátku světa nebylo, ani bude potom tak veliké, že, by to mohlo býti, i vyvolení byli by uvedeni v blud; ale budú dnové ukráceni pro vyvolené. To pamatujíce, najmilejší, stójte pevně, neb úfám Bohu, že se vás Antikristova škola lekne a necháf vás u pokoji, a sbor z Konstancie do Čech nepřide; nebť mám za to, že prvé mnozí z toho sboru zemrú, než na vás knih dobudú, a z toho sboru rozletie se po světě jako čápi, a když zima přide, poznajít, což sú létě učinili. Znamenajte, žeť sú svú hlavu za kacieře potupili. Nu, odpovězte, kazatelé, jenž kázete, že papež jest Bóh zemský, že nemóž hřešiti, že nemóž svatokupčiti, jakož pravie juristy, že papež jest hlava všie cierkve svaté, již velmi dobře zpravuje, že on jest srdce cierkve svaté, již živí duchovně, že on jest studnice, z niež teče všechna moc a dobrotá, že on jest slunce cierkve svaté, a že on jest útočiště bez nedostatku, k němuž každý křesťan musí utiekati. Aj, již jest ta hlava sfata, Buoh zemský

svázán, již jest v hříšiech ohlášen, již jest studnice přeschla, slunce zatměno, srdce vytrženo a útočiště z Konstancie uteklo a již zavrženo, aby nižádný k němu se neutiekal. Sbor ho potupil za kacieře, že jest odpustky a biskupstvie a jiné obroky prodával; a ti sú ho odsúdili, z nichž mnozí sú od něho kupovali a druzí mezi jinými kupčili. Tu jest byl Jan, biskup Litomyšlský, jenž jest dvakrát o pražské arcibiskupstvie tržil, ale jiní sú ho předkúpili. Ó, proč sú prvé břevna z svého oka nevyvrhli? Však jich právo die: „Jestli kto, že by kterého dóstojenstvie penězi dobyl, aby ho byl zbaven. A i prodavač i kupec i litkupník, neb přímlyvcě zjevně pohaněni buďte!“ Svatý Petr pohaněl jest Šimona a proklel, že jest chtěl kúpiti moc Ducha svatého za peníze; tito prodavače sú pohaněli a prokleli, a sami kupci i litkupníci ostali a také doma prodávají. V Konstanci jest biskup, jenž jest kúpil a druhý, jenž jest prodal, a papež od svolenie penieze vzal. Též jest i v Čechách, jakož vám jest svědomo. Ó by Pán Ježíš byl řekl v sboru: Kto z vás jest bez hříechu svatokupeckého, ten potup Jana papeže. Zdá mi se, že by jeden po druhém byl vyběhl. I proč sú před ním klekali a jeho nohy líbali a najsvětějším otcem jeho nazývali, věduce, že jest kacieř, morděř a němý hříšník, jakož sú naň ty hříechy vynesli? Proč sú ho kardinálové ku papežství volili, věduce, že jest tak zlý morděř, že zabil najsvětějšího otce? Proč sú přepustili jemu svatokupčiti, když jest byl papežem, jsúce rádce proto ustavení, aby dobře radili? I zdali ti nejsú vinni, jenž sú i sami s ním svatokupčili? ...»

27. června loučí se s nejmilejšími svými stou-

penci: profesory a studenty národa českého na universitě:

»Vzácní a v Jezu Kristu nejrozmilejší mistři, bakaláři a studenti university Pražské! Napominám vás při samém nejmilostivějším Ježíši, abyste se milovali vespolek, vymycovali rozkoly, pilní byli přede vším cti Boží, mne v paměti chovajíce, kterak jsem vždycky usiloval zdar university ke cti Boží přiváděti, kterak jsem se kormoutíval nad nesváry vašimi a výtržnostmi, kterak národ náš přeslavný chtěl jsem shromáždit v jedno. A ejhle, kterak při některých mých nejmilejších, pro něž bych byl nasadil život, stal se mi (tento) velmi trpkým, útržkami, potupami a posléz trpkou smrtí mne potíraje. Necht' Bůh odpustí jim všemohoucí, poněvadž nevědí, co činí; za něž upřímným srdcem prosím, aby jich ušetřil. Ostatně nejrozmilejší v Jezu Kristu! stůjtež v poznané pravdě, kteráž nade vším vítězí a mocna jest až na věky. Věztež také, že jsem žádného článku neodvolal, aniž odpřisáhl. Sněm chtěl, abych o všech a o kterémkoli článku vytaženém z knih řekl, že je křivý: nechtěl jsem, leč by písmo dokázalo křivost; pročež kterýkoliv by byl smysl křivý v kterémkoli článku, toho se zříkám a poručím jej napravení Pána Jezu Krista, kterýž poznává mé upřímné smýšlení, nikoliv vykládání ve smysl křivý, jakéhož já nemám v úmyslu. A vás také napominám v Pánu, abyste, kterýkoliv byste mohli postihnouti smysl křivý v některém z oněch článků, toho se zřekli, avšak vždy bez porušení pravdy, kteráž se zamýšlí. Proste Boha za mne, a pozdravte se vespolek ve svatém pokoji.

Mistr Jan Hus v okovech a v žaláři, již stoje na kraji tohoto života, očekává nazejtří hroznou smrt, kteráž — doufám — očistí mé hříchy, neshledajíc na mně z milosti Boží kacířství žadného, ježto vším srdcem vyznávám kteroukoliv věřitelnou pravdu. Psáno ve čtvrtek v předvečer svatého Petra.

Prosím, milujtež Betlem a Havla ustanovte na místě mém, neboť doufám, že Pán jest s ním. Amen. Poroučím vám Petra z Mladenovic, nejvěrnějšího a nejstálejšího mého utěšitele a posilovatele.«

29. června činí poslední vůli (myslíť, že jest to již den jeho poslední):

»Bóh s vámi, a rač vám dáti odplatu věčnú, že jste mi mnoho dobrého činili a ještě činíte pro mě, ač snad mrtvého na těle. Panu Janovi, věrnému a statečnému rytieři a mému dobrému dobrodějci nedajte škodnu býti, prosímť pro Pána Boha, milý pane Petře mincmejistře a paní Anno! také prosím, aby dobře živi byli a Boha poslúchali, jakož ste slýchali. Králové, mé milostivé panie, děkujte ote mne ze všeho dobrého, jež jest mi činila. Čeledi své pozdravte, i jiných věrných přátelóv, jichž nelze jest popsati. Prosím také všech, aby za mě Pána Boha prosili, u jehož svaté milosti skoro se shledáme s jeho svatú pomocí. Psán list v čakání odsúzenie na smrt v žaláři v okovách, jež ufám trpím pro Boží zákon. Pro Pána Boha, nedajte hubiti dobrých kněží.

M i s t r H u s, v naději sluha Boží.

Petře, příteli nejmilejší, kožich sobě nech na mou památku.

Pane Henrichu Lefl! buď dobře živ s svú manželkú a děkujit z dobrodĕnstvie; Buoh buď tvá odplata!

Vĕrný příteli, pane Lidĕři s paní Margretú, s panem Skuočkem, s Mikĕskú i s jinými: daj vám Pán Bóh věčnú odplatu za práce i za jiné dobrodĕnstvie, kteréž ste měli se mnú!

Vĕrný a milý mistře Křištane, buď Pán Bóh s tebú!

Mistře Martinku, učedlniče, pomni, co sem tě věrnĕ učil!

Mistře Mikuláši, knĕže Petře králové i jiní mistři i knĕzie, buďte slova Božieho pilní!

Knĕže Havlíku, kaž slovo Božie! A všech prosím, aby byli ustavični v Božie pravdě.«

Ale koncil podnikl ještě další pokus. 1. července odebral se do vězení Husova jeho žalářník, arcibiskup řížský, Jan Wallenrod, se sedmičlennou komisí a žádal od něho konečnou odpověď. Hus odpověděl písemně (je to prohlášení jeho poslední) takto:

»Já Jan Hus v nadĕji knĕz Ježíše Krista. Pro bázeň, že bych urazil Boha a křivĕ přísahal, nemohu se článkú, z kterých mne křiví svědkové obviňují, odpřisáhnouti, neboť jsem jich nekázal, netvrdil, nehájil. Co se týká kusův, z mých spisů podle pravdy sebraných, zamítám nepravý jejich smysl, jestliže co do sebe mají, ale každého článku nesmím odpřisáhnouti, ježto by se nedĕlo bez urážky Boží a bez úrazu doktorův svatých. A kdyby možná bylo, aby hlas můj po všem světě byl slyšán, jako každá lež a každý hřích můj v den soudný zjeven bude, chtĕl bych milerád vše křivĕ a bludné, což jsem kdy myslil

neb mluvil, před celým světem odvolati. Tak dím a píšu o své vůli a bez nátlaku. Psáno vlastní rukou 1. července (1415).«

Komise odešla tedy s nepořízenou. Ale Zikmund, vida rostoucí napětí v Čechách, pokusil se přece ještě o kompromis.

5. července dali si povolati d'Ailly a Zabarella Husa a předkládali mu nejlehčí formuli přísěžnou: aby odvolal ty články, které vlastní rukou psal, a aby prohlásil, že těm článkům, které byly jen svědky dosvědčeny, neučil. Učil-li jim však, že chybil, že jsou bludné a že jim již učiti nebude. Zikmundovi zdálo se, že tuto formuli může i Hus přijmouti; ale Hus na ni nepřistoupil.

Ale ještě týž den odpůldne poslal Zikmund oba průvodčí Husovy (pana Jana a Václava) se čtyřmi biskupy a mnohými preláty naposled k němu vyjednávati o podrobení. Pán z Chlumu obrátil se při tom k Husovi jako rytíř: cítí-li se vinen, aby odvolal; ne-li, aby vydal svědectví pravdě. Hus opakoval s pláčem, že se podrobí, bude-li poučen. A tu biskupové s hněvem odešli; nazvali ho zatvrzelým kacířem a oznámili mu, že zítra bude popraven.

XI. ŠESTÝ ČERVENEC.

Až do rána, soboty dne 6. července 1415, setrval Hus na modlitbách; rozloučil se ještě písemně se všemi svými stoupenci a byl pak asi o hodině šesté ranní veden do sezení koncilu.

Koncil zasedal*) ve vysokém dómě kostnickém. Zikmund v plném majestátě císařském předsedal; falckrabí Ludvík držel říšské jablko, purkrabí Friedrich Hohenzoller žezlo, vévoda bavorský Jindřich korunu, uherský velmož Štěpán z Rosebonu meč; kardinál Jan z Brogni vedl jednání koncilu. Hus byl přiveden arcibiskupem Wallenrodem rovnou z vězení (jeho lůžko bylo asi hned potom spáleno a vrženo do Rýna); byl oděn pláštěm a černým rouchem mistrským, opásán krásným pasem se zlatým a stříbrným nožkem; jako exkomunikovaný měl na pravé noze pouto. Zatím, dokud byla v chrámě zpívána mše, musil — poněvadž byl na něm interdikt — čekati přede dveřmi.

---

*) Zprávy o posledních těch hodinách života Husova máme zevrubné jednak v protokolech koncilu, jež byly často uveřejněny, dále u Mladenovice, ve zprávě české i latinské, pak v kronice Richentalově s obrázky souvěkými, konečně ve zprávách jednotlivců Čechů v Kostnici přítomných, z nichž zejména je známa zpráva Jana Bradatého. Většinou byly tyto zprávy otištěny ve sbírce *Höflerově* Die Geschichtschreiber, díl II. a v Dokumentech *Palackého*.

Po mši uveden dovnitř chrámu. U šestého sloupu hlavní lodi chrámové po staletí ukazováno místo bělavé, podoby lidské šlepeje, kde Hus padl na kolena a modlil se. Tu slyšel řeč biskupa Konkordienského, otvírající 15. sezení koncilu — a řeč biskupa z Lodi, jenž výmluvnými slovy (na text Písma »Aby bylo vyhlazeno tělo hřicha«) vyzýval přítomného krále Zikmunda, aby hubil kacífství a především aby zahubil tohoto zatvrzelého kacífe...

Pak zástupcové koncilu schválili akta soudu Husova, advokát koncilu pak žádal, aby koncil při Husovu podle předpisů kanonických dovršil. Čteno pak 60 viklefských, 30 Husových a 60 svědeckých artikulů — a Hus naposled vysokým hlasem bránil se proti těmto, většinou již známým žalobám. Bránil svého článku prvního (»církev je sbor vyvolených«), popíral článek o remanenci, ohrazoval se proti nařčení, že by se byl pokládal za čtvrtou osobu v Trojici, s radostí přiznal, že se odvolal ke Kristu... ale veškery tyto jeho obrany byly marné. Pověděl též, že přišel ke koncilu dobrovolně s glejtem královským — a podíval se při tom na Zikmunda, jenž se zarděl. Tu kardinálové Husa zakřikovali a když nemlčel, nařídili žoldněřům, aby ho umlčeli. Marně se Hus dovolával Boha; poklekl tedy potom a tiše se modlil.

Když články byly dočteny, žádal advokát koncilu za odsouzení Husa. Bylo přečteno jeho prohlášení ze dne 1. července a pak koncil vynesl dvojí rozhodnutí: První proti učení a knihám mistrovým (ježto »Jan Hus, ne Kristův, ale Jana Viklefa, arcikacíře, učedník« hlásal ve svých knihách českých i latinských bludy, »tento

svatosvatý sbor zatracuje a zavrhuje všechny ony knihy, kteréž on v jakékoliv řeči byl sepsal aneb od jiných přeloženy jsou«, ustanovuje jich spálení a »veškeré jeho učení jest zavržení hodno«) — Hus zvolal, že koncil ani jeho českým knihám nerozumí.

Druhé proti osobě Husově: »Jan Hus byl a jest pravý a zřejmý kacíř, odsuzuje se a proklíná.« Hus ohradil se proti jménu »kacíř«, opakuje, že rád se poddá poučen opravě koncilu, a vzkřikl: »Ó Bože všemohoucí, jaký výrok byl proti mně pronesen.« Klesnuv pak hlasem modlil se za své nepřátele. Preláti se posmívali.

Pak přistoupeno k ceremonii odsvěcení, jež provedl arcibiskup milánský s jinými biskupy. Hus na lešení musil svléci své roucho mistrské a obléci roucho kněžské s kalichem i hostií; byl vyzván naposled, aby odvolal. A tu Hus obrátiv se k lidu, zvolal s pláčem německy: »Aj, tito biskupové vedou mě, abych odvolal a odpřisáhl. Bojím se tak učiniti, abych nebyl lhářem před tváří Páně a též abych svědomí a pravdy Boží neurazil, poněvadž jsem nikdy těch článků nedržel, kteréž na mne falešně svědčí, nýbrž spíše opak toho jsem učil, psal a kázal, a také proto, abych tak velikého množství, jemuž jsem byl kázal, nepohoršil, aniž jiných, jižto slovo Boží věrně káží.«

Biskupové hned potom kázali, aby sestoupil; vzali mu pak kalich z ruky: »Ó Jidáš! zlořečený, jenž jsi opustil radu pokoje a spojil se s Židy, my ti dnes odnímáme tento kalich vykoupení.« Hus odvětil, že doufá, že ten kalich ještě dnes bude píti v království nebeském. A s podobnými ceremoniemi byly svlečeny ostatní části šatu — na

konec se biskupové pohádali o to, jak tonsuru odnítí, zda rozstříhnouti čili vyholiti.

Pak ho vyvrhli z církve a odevzdali moci světské, dodavše: »Odevzdáváme duši tvou ďáblu.« — Hus odvětil: »A já ji poručím nejdobrotivějšímu Pánu Ježíši Kristu.« Přinesli bílou, vysokou papírovou čepici — na jedné straně nakresleni byli ďáblové, jak se rvou o duši zatracenou, na druhé bylo napsáno: »Arcikacíř« — a vstavili mu ji na hlavu. Hus pravil: »Pán Ježíš Kristus pro mne bídného a nestatečného ráčil nésti trnovou korunu, mnohem tvrdší a těžší, nevinně na nejohavnější smrt. Proto já, bídny hříšník, tuto mnohem lehčí rouhavou korunu rád ponesu na sobě pro pravdu jeho a svaté jméno.«

Pak ho odvedli k císaři a připojili obvyklou prosbu, aby ho neusmrcoval a pokud možno trestal bez vylití krve. Zikmund ho odevzdal falckraběti Ludvíkovi, aby s ním naložil jako s kacířem. Ten složil se sebe roucho slavnostní a udělil fojtovi kostnickému rozkaz, aby Husa upálil. Ten dal ho katům a žoldněřům, aby byl upálen se vším tak, jak jest.

Kolem desáté hodiny asi průvod, vedený falckrabětem Ludvíkem na koni, se hnul. Hus kráčel mezi čtyřmi strážci kostnickými a dvěma žoldněři falckrabího; v průvodě bylo asi 3000 ozbrojenců. Vedli Husa přes hřbitov, kde byly páleny jeho knihy, za ohromného sběhu lidstva (Zikmund dal potom brány městské zavřítí, tak že mnozí Čechové k popravě se již nedostali) směrem ke Gottlieben, asi deset minut za město na travnaté místo, zvané Brül, na břehu Rýna. Koncil zatím, se Zikmundem a kardinály, zase-

dal dále a soudil další bludná učení: jenom někteří jeho členové vyšli s průvodem.

Když Hus uviděl hranici (byly na ní narovnány dvě fůry dříví a slámy), padl třikrát na kolena a modlil se: »Ježíši Kriste, synu Boha žitého, jenž jsi trpěl za nás, smiluj se nade mnou.« A když byl uveden až k ní, ptal se ho policejní správce kostnický Richenthal, přeje-li si zpovědníka. Hus sice přisvědčil, ale když kaplan Schorand chtěl ho vyzpovídati jen, odvolá-li bludy, Hus odmítl: »Není potřebí. Nelpí na mně hřích smrtelný.«

Zatím kat zarazil kládu do země. Hus se modlil. Tu mu spadla ona potupná čepice a žoldněři vstavili mu ji zase na hlavu.

Pak mu kázal biřic, aby vstal a všecky odprosíl. Zvolal silným hlasem: »Pane Ježíši Kriste! Tuto hroznou a ohavnou smrt pro tvé evangelium a pro kázání slova tvého chci pokorně a mile trpěti.« Ještě mu bylo dovoleno poděkovati žaláříkům.

Kat ho pak uchopil, svlékl hořejší sukni a postavil ho na vysokou stoličku k východní straně. Tu někteří hučeli, aby kacíře obrátili na západ — i učinili tak. Přivázali ho pak šesti mokkými provazy k trámu, ruce svázali na zad, hlavu připjali rezivým řetězem (Hus pravil tu, že Kristus byl ještě těžším řetězem upoután) a pak obkládali dřívím a slámou. Pod nohy mu dali dvě otepi dříví — a vyrovnali hranici až po hrdlo.

V tom okamžení přistoupili ještě maršálek Hoppe z Pappenheimu a falckrabě Ludvík k Husovi, napomínajíce ho, aby odvolal. Hus odpověděl: »Bůh mi jest svědek, že těch věcí, kte-

réžto mně falešně připsány a skrze křivé svědky dotvrzeny jsou, nikdy jsem neučil ani nekázal; ale první účel mého kázání a všeho jiného mého jednání a psaní byl zajisté ten, abych lidi vyvedl z hříchův. A na té evangelické pravdě, kterouž jsem psal, učil a kázal z zákona Božího a z výkladů svatých doktorů, dnes vesele chci umřítí.« Maršálek a falckrabě tleskli na to rukama a vzdálili se. Přistoupil biřic a hranici zapálil. Hus se ještě v plamenech modlil mariánskou responsoř z brevife: »Kriste, synu Boha živého, smiluj se nade mnou.« A když ještě pokračoval »jenž jsi se narodil z Marie Panny«, vmetl mu vítr plamen do obličeje. Umlkl, chvíli ještě pohyboval rty a hlavou, pak skončil.

Když dříví dohořívalo, tělo Husovo viselo ještě na řetěze. Kati přivezli třetí fúru, srazili tělo i s prknem, narovnali znovu hranici, kosti roztloukli kyji, hlavu rozbili a znovu vše pálili; srdce napíchlí na rožeň a kyjem v ohni otloukali. Do plamenů vržena i ona papírová čepice a Husovo roucho, jež falckrabě od katů koupil za dvojnásobnou cenu. Na konec vyhrabán i popel se zemí a uvržen do Rýna, aby Čechové nemohli mítí žádných ostatků. (Místo popravy označuje nyní památný kámen, jež počátkem XIX. století dali sem položití Husovi ctitelé švýcarští.)

Pozdní legenda ještě vypráví, že jakás ba-bička pracně se ještě drala k hranici s otýpkou dříví; a Hus uviděv to, litoval jí prý slovy »Sancta simplicitas!« (Svatá prostoto!). — —

Tak stál Hus, jak sliboval, v poznané pravdě až do smrti. Věrný syn svého národa, jemuž zanechal nejvzácnější odkaz literární, jež až do smrti hleděl sjednotiti k boji za pravdu, právo i svobodu — svou i všech jiných —, vzorný kněz a skvělý příklad celému lidstvu, pokud klade výš věrnost k přesvědčení a lásku k pravdě, nežli kterékoli osobní výhody a přednosti. Padl v nerovném boji za lepší budoucnost veškerého člověčenstva — ale také za čest svého národa, s něhož chtěl sníti nařčení kacířství. Jeho hranice byla obětí zápalnou věku nového — a národ náš jest hrd, že tento veliký člověk byl také zároveň *dobrý Slovan a nejlepší Čech.* — —

PŘÍDAVEK.

(ÚVOD DO LITERATURY.)

I. *Historikové Husa a Husitů.*

Veliké proudy událostí historických, jako jsou jistě války husitské s tragickou předehrou Husova soudu a upálení v Kostnici, zanechávají po sobě v literatuře, když vlny opadly, celý nános spisků, traktátů, písní i popěvek — ale málo kdy zůstává po nich dílo velikého historika nebo zpěv slavného básníka. Síly, které živelní hnutí velikých mas odpoutalo, přivádějí k slovu malé lidi, jako často na nejvyšší místa vyplavují drobného člověka; a velicí mužové, kteří rozpoutané živly vracejí opět do klidnějšího řečiště, kteří železnou rukou vládnou davům a vtiskují ráz dějinám, tito krotitelé revoluční saně bývají pravidlem mužové činu, nikoli péra — a po dlouhých letech dostavují se teprve velicí historikové z malých dob, aby s úžasem vyhledávali a s láskou líčili děje větší minulosti.

Tak bylo také s tragedií Husovou. Století XV. ani XVI. nezrodilo ani historiků ani básníků, kteří by se byli oddali velké práci líčiti věrně dobu i lidi — a největší práce doby husitské samotné, *Kronika Vavřince z Březové**)

---

*) Mistr Vavřinec z Březové vypsál události těchto dob v často uváděné »Kronice husitské«, jež líčí (latinsky) události let 1414—1421; poslední

(zachovaná jen necelá) a Mikuláše z Pelhřimova*) Dějiny Táborů, ukazují spíše, co by nám byli jejich autoři mohli pověděti, nežli vlastní dějiny této veliké doby. Kromě nich jsou důležité zápisy některých očitých svědků té doby — je to předně t. zv. »Kronika university pražské« (kompilace, jejíž nejstarší část o počátcích viklefství vznikla asi od tří vrstevníků těchto dob; posledně vydána rovněž Gollem v Pramenech V.) a pak »Starý letopisec« (zápisy několika spisovatelů, z části souvěkých, jež vydal Palacký s jinými pod názvem »Staří letopisové čeští« 1829). To jsou asi hlavní naše domácí prameny — zevrubný soupis všech pramenů té doby, našich i cizích, nalezne čtenář v II. díle *Zibrtovy Bibliografie české historie* (r. 1902).**)

Vedle těchto prací celkových máme ovšem práce věnované jenom určité době nebo určité osobě. Z těch pro nás jsou důležitý práce věnované zejména *koncilu kostnickému*. Koncil kostnický svým velikým významem nalezl hned mezi svými účastníky sběratele a pracovníky, kteří hleděli akta jeho i protokoly sebrati a srov-

---

tuto kroniku vydal *Jar. Goll* v Pramenech dějin českých, díl V., 1893.

*) Mikuláš z Pelhřimova, řečený »Biskupec«, napsal obsáhlou »Kroniku táboorskou«, jež si všímá hlavně vývoje nauky táboorské; poslední vydání učinil *Hoefler* 1865 v »Geschichtschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen«, II.

***) Nové doplňky nalezne čtenář po r. 1902 v *Kazimourově Bibliografii* přidávané k Českému Časopisu historickému; poslední informace podává přehledný článek *Kam. Krofky* »Novější badání o Husovi a hnutí husitském« (v Českém časop. hist. 1915).

nati; poněvadž ne nepatrnou část jeho času zabrala také věc Husova, náleží akta*) koncilu kostnického také pro dějiny Husa samého k pramenům nejcennějším. A ze všech pramenů nejdůležitější budou pak ovšem ty, které se zabývají přímo a výhradně osobou Husovou — je to na prvním a hlavním místě t. zv. *Mladenovic*.

P e t r z M l a d e n o v i c (nebo Mladoňovic), zemřelý r. 1451, rodem Moravan, připomíná se r. 1409 jako bakalář svobodných umění; šel s průvodčím Husovým, panem Janem z Chlumu, jako sekretář do Kostnice, účastnil se také některých sezení koncilu a byl i o ostatních výborně zpraven. Husovi konal, zvláště v žaláři, mnohé důležité služby, vedl jeho korespondenci a Hus naň pamatoval i v závěti. Vrátil se po smrti Husově do Čech, stal se r. 1416 mistrem svob. umění a podle svých zápisků složil pak zevrubnou zprávu o Husově soudu a odsouzení v Kostnici. Jest to nejdůležitější dílo historické vůbec Husa se týkající. Forma jeho jest ovšem velmi neurovnaná — ale zachoval nám, kromě velmi spolehlivé zprávy o dějích v Kostnici, necennitelné dokumenty, Husa se týkající, hlavně četné listy a obrany mistrovy. Z díla svého učinil malý výtah český — často tištěný a později opět do latiny přeložený. Ale vlastní jeho dílo hlavní poprvé vydal teprve *Constantin Hoefler* r. 1856 v »Geschichtschreiber«

*) Akta koncilu kostnického v starší době nejlépe a nejúplněji vydal 1696—1700 *Herrmann von der Hardt*, *Magnum oecumenicum Constantiense concilium atd.*, v 5 svazcích. Nověji počal (1896) vydávati »Acta concilii Constantiensis« *Heinr. Finke*, jeho dílo není však posud ukončeno.

atd. (viz níže), nové vydání, mnohem správnější a úplnější, ale v pořádku ovšem zcela jiném (vlastní dokumenty jsou totiž z díla vyňaty a odděleny), učinil r. 1869 *Fr. Palacký* v »Dokumentech« — viz o nich níže.

Mladenovic jest pro nás ze všech historiků i historií XV. století pramen nejdůležitější a nejcennější; můžeme dobře říci, že tak cenný — a snad ještě cennější — jako všechny ostatní zprávy dohromady. Píše prostě a klidně — a byl docela správně nazván Husovým evangelistou. Jako evangelisté i on si všímá hlavně hrdinova umučení. Jest dobře informován, ale má také upřímnou snahu pověděti pravdu. Můžeme sice tu a tam pozorovati, že mohl pověděti více, zejména také věci nepříznivé Husovi; ale nevidíme nikde a nikdy, že by — kromě těchto nepatrných zamlčení, k nimž ho vedla láska k Mistrovi — snad referoval nesprávně, že by úmyslně nemluvil pravdy nebo fakta měnil. Není ovšem nestranný, stojí celou duší na straně Husově — ale dílo jeho není nikterak stranické; varuje se takřka úzkostlivě všech vlastních úsudků a odsouzení. Není tedy divno, že dílo jeho chváří se obecně a že zejména kratší výtahy české i latinské byly často tištěny a překládány.

Ale Mladenovicem byli bychom také s historiky osudů Husových hotovi. Co před vzkříšením vědeckých studií historických bylo o Husovi napsáno, má cenu jen potud, pokud se zakládá na něm — a jest nesprávné, kde se od něho uchyluje. Protože však Mladenovic podává ze života Husova pouze osudy posledního roku (1414/1415), zůstala pro vlastní život Husův takřka veškerá práce teprve historikům pozdějším.

A tak vlastní životopisy Husovy nemohly se opřít o žádné starší předchůdce, nýbrž musily stavěti od základu. Století XVII. tu počalo, století XVIII. pokračovalo, ale teprve ve století XIX. nabývá konečně i naše literatura větších a zevrubných životopisů Husových.

Tyto historické práce vznikají obvyklou a pomalou cestou, sbíráním a vydáváním dokumentů a zpráv o Husovi a jeho vrstevnících, rozborem a srovnáváním jich a konečně vypsáním osudů těchto mužů podle toho, co ze zpráv a dokumentů těch, namnoze si často odporujících a velmi mezerovitých, vybrati a usouditi možno. Ale jen pomalu, tak jak roste věda historická, dobývá si půdy toto poznání — že jen touto pomalou cestou, jen prací přímo na pramenech založenou, může vyrůstí správný životopis Husův.

II. *Dokumenty a prameny.*

Prameny nazýváme takové literární a monumentální památky, které s událostmi, jež chceme líčiti, přímo a bezprostředně souvisí. Nemůžeme věděti více, nežli lze z pramenů vyčísti nebo odvoditi. Ale ovšem prameny nebývají vždy stejné ceny; první na příklad vyprávění o mládí Husově, jež máme, která skutečně přímo a bezprostředně o něm vypravují, jsou původu velmi pozdního a můžeme jim jen ztěžka věřiti; první záznam Husova posledního většího díla («Knížky proti knězi kuchmistrovi») nám dostupný pochází teprve ze XVI. století a můžeme jistě říci, že tak asi původně dílo napsáno nebylo: nicméně ten text jest pro nás

nyní pramenem. Nemůžeme právě o těch věcech více vědět.

Památky monumentální některé máme zde ještě z doby Husovy; chrámy pražské a kostnické, radnice, kolej... jsou zachovány podnes a popisy jejich nalezneme v Ottových »*Čechách*«, v Soupise památek vydávaném Archeologickou komisí České Akademie (»Král. hl. město Praha«) atd.; stavby jiné jsou zachovány jenom v troskách a zříceninách (hrady Krakovec, Kozí atd.) — o těch poučují příslušné díly (IV. a VIII.) *Sedláčkových* Hradův a zámků, pak »Zprávy musea Táborského« atd.; některé konečně zmizely s povrchu zemského — a o těch jsme odkázáni na zprávy cizí: je to hlavně *kaple betlemská*, o níž starší zprávy nalezneme u Theobalda, novější zpracování u *K. Havelského* »Hus a Betlém« (1870). Kromě staveb mluví ovšem o Husovi i památky hmotné jiné: jeho *obrazy* na mincích, v kronikách a kancionálech; jeho *pečeti*; jeho *knihovna* (z té máme zase jenom trosky); jeho *listiny* atd.

Důležitější ovšem a výmluvnější nežli takové památky hmotné jsou *památky literární*, díla psaná, která se nám od Husa nebo o něm dochovala. Ale při těchto památkách, ovšem hojnějších a zřetelnějších nežli památky hmotné, máme zase jiné nedostatky. Při památkách hmotných míváme pravidlem, třebaš v troskách, památku zachovánu v původní formě a je takto přímým svědkem dob těch dávno minulých; jsou ovšem i tu památky měněné později — tak na př. rodný domek Husův byl několikrát přestavěn — ale přece v celku můžeme, zejména při památkách přírodních, vidět vždy v nich

přímo kus těch starých dějin. Takových přímých pozůstatků událostí samých máme však v památkách literárních poměrně málo; máme sice i takové přímé pozůstatky dějů zachovány: protokoly sezení koncilu, patenty královské, slavnostní osvědčení, veřejné vyhlášky, pastýřské listy atd., ale těch a takových zbytků původních jednání jest nám dochována přec jen menšina. Tato menšina prvotních pramenů jest ovšem pro nás nejdůležitější — a takové texty nazýváme obyčejně *dokumenty* (v užším slova smyslu). Mnoho takových dokumentů o Husovi nám zachoval, jak řečeno, Petr Mladenovic — proto právě jeho dílo má tak velikou cenu historickou. Ale vedle těchto akt úředních máme veliké množství písemností, které takové akty připravují, doprovázejí a vykládají; a vedle literárních pramenů je tu i tradice, lidová píseň, popěvek, leták atd. Čím živější a osobnější bývají takové texty, tím bývají stráničtější a předpojatější; jejich cena historická musí býti teprve zvlášť pečlivě odvážena.

Z těchto literárních památek pro nás nejdůležitější jsou ovšem práce Husa samého. A z těch ovšem opět jeho *dokumenty*: jeho slavnostní vyznání víry na př., jeho protestace, jeho prohlášení koncilu atd., to jsou texty, v nichž předem a hlavně nalézáme přesnou formulaci jeho myšlenek a učení. Potom — teprve na druhém místě — jsou to jeho listy, obrany a polemiky, v nichž osobnost jeho vystupuje živě do popředí; konečně — až naposled — jeho přednášky akademické, betlemská kázání, populární knížky atd., v nichž jest uložena jeho myšlenková práce veškerá. A pak, po Husových pracích, nejdůle-

žitější jsou práce jeho vrstevníků: proti jeho dokumentům stojí dokumenty odpůrců: žalobní články, citace, buly atd., jež jsou nezbytným doplňkem jeho výkladů. Proti jeho polemikám stojí polemiky jeho odpůrců; proti jeho traktátům souhlas stoupenců a odpor nepřátel; proti dílům vědeckým díla jeho učitelů a žáků atd. Teprve v tomto celkovém souhrnu nabývají práce Husovy náležitého světla a stínu; teprve v tomto proudu myšlenek vidíme zřetelně místo Mistrovo.

A vidíme ovšem opět, že dokumentům úředním náleží i tu přednost před zmínkami Husa samého. Vykládá-li Hus sám ve svém »Řádu postupu« celou svou při, zajisté ještě věrohodnější nežli jeho slova, při nichž mohl se mýlit on nebo jeho opisovači, jsou slova bul papežských samých; brání-li se Hus proti artikulům žalobním, zajisté ještě hodnověrnější jsou inkriminovaná místa spisů jeho samotných. Tu všude, jako shora, náleží prameni prvotnímu vždy přednost před pramenem odvozeným a podružným, zbytkům vlastního jednání (protokolům, bulám) věříme více nežli třeba sebe svědomitějším a pravdomluvnějším zprávám o nich.

A po těchto pracích pro i contra, po tomto sebrání a ocenění celé literatury soudobé přijdou teprve na konec zprávy kronikářů a pozdější tradice. Tyto kroniky a tradice bývají obyčejně ceněny podle stáří; čím starší, tím hodnověrnější; ale nebývá tomu vždy tak, často starší autor pravdy znáti nemohl anebo nechtěl či neuměl povědět. Vedle možnosti vědění musíme u pozdních autorů oceňovati také schopnost a vůli pravdu povědět.

Vypočítávatí jednotlivě autory i jejich díla na tomto místě bylo by zbytečno; v textu se čtenář toho doví na svých místech zevrubně. Třeba se jen zmíniti o hlavních sbírkách tohoto materiálu dokumentárního.

III. *Sbirky dokumentů.*

Nejstarší takovou sbírkou jsou známé (viz shora) *životopisy Mladenovicovy*; tohoto pak vyšlo r. 1537 první vydání tiskem. Sbírká Mladenovicova značně rozmnožena a doplněna otiskem hlavních spisů latinských a českých vyšla r. 1558—1563 ve třech svazcích v Norimberce. První dva svazky (1558) obsahují spisy latinské; kromě toho, co přineslo první vydání Mladenovice r. 1537, otiskují drobné latinské texty Husovy psané v Kostnici, jeho hlavní spisy polemické, kázání, některé akademické přednášky, některé jiné dokumenty — ale také celou řadu spisů Matěje z Janova, mylně Husovi připsaných — vše pod titulem »*Johannis Hus et Hieronymi... historia et monumenta*«. Svazek třetí, r. 1563 vydaný (a pak 1564 v Praze otištěný), obsahuje hlavně českou *Postilu* nedělní, pak několik listů a drobnějších traktátků českých. Ale teprve 300 let po vydavatelích norimberských — nehledíme-li k aktům koncilu kostnického, o jehož hlavním vydavateli v. d. Haardtovi je zmínka již shora — podnikl novou sbírku důležitých takových dokument Husa se týkajících profesor *Const. Hoefler*. Nákladem vídeňské akademie vydal ve třech svazcích r. 1856—1866 »*Die Geschichtschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen*« — kromě zmíněných shora kronik

Vavř. z Březové a Mik. z Pelhřimova důležité bylo zvláště vydání Mladenovice podle rukopisu musejního, pak některých akademických řečí a listů Husových, konečně množství drobných textů dokumentárních. Hoefler pracoval rychle a mnohdy proto se mýlil — i ve svých úsudcích, které zůstaly zbarveny stranicetvím ultramontánského Němce, i v prepisech svých textů, které potom, chybou vydavatelovou, říkaly mnohdy pravý opak nežli originály.

Práci Hoeflerovu nahradilo r. 1869 slavné dílo *Fr. Palackého »Documenta mag. Joannis Hus vitam, doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403—1418 motas illustrantia«* (= Dokumenty osvětlující život, učení a přimistra Jana Husi na koncilu kostnickém i spory náboženské v Čechách v letech 1403—1418). Je to podnes, vedle zmíněného vydání norimberského z r. 1558—1563, hlavní sbírka pramenů, osudy Husovy osvětlujících. V pěti oddílech seřadil tu Palacký a vydal všechny písemnosti Husa se týkající a jemu tehdy známé; kniha má na 800 stran.

První část díla Palackého obsahuje nejvýznamnější dokumenty vůbec, také nejkrásnější texty celé naší starší literatury vůbec — jsou to *listy Husovy*. Palacký shledal hlavní sbírky — byla to sbírka Mladenovicova, dále sbírka vydavatelů norimberských, pak texty Hoeflerovy, jež rozhojnil několika nově nalezenými českými i latinskými. Otiskl jich 92 čísel, skoro vesměs listů Husových; jen tu a tam nalezneme list Husovi adresovaný. Je to první úplná sbírka listů Husových, ale Palacký přece mnoho listů Huso-

vých, již před ním popsanych, přehlédli; často vynechal dopis Husovi adresovaný, na nějž Hus odpovídá — mnohdy se mu nepodařilo list správně umístiti, jindy otiskuje text jenom z nesprávných tisků pozdějších; práce Palackého, dílo na svou dobu imponující jak množstvím látky tak i vzorným otiskem, dnes je již spíše podkladem nového vydání nežli jeho vzorem a předlohou.

Část druhá, rovněž tak cenná a důležitá, jsou *obraný Husovy* proti žalobám. Jsou tu sneseny jednotlivé artikule proti Husovi sebrané a jeho odpovědi; celkem 10 textů, velmi důležitých — ale opět značně neúplných. Je tu sice otištěn, jako při listech Husových, podstatný a největší díl textů příslušných, ale přece nikoli všecko a nikoli ve formě naprosto již definitivní.

Část třetí — *zpráva Mladenovicova* — otiskuje známý již obšírný spis latinský prvního životopisce Husova se všemi dokumenty, pokud nebyly již otištěny v části první nebo druhé; Palacký ovšem neotiskoval textu Mladenovicova tímž způsobem, jak jej nalézáme v rukopisech a nejstarších tiscích, také nehleděl ke kratšímu textu českému, jenž na některých místech má své, zajímavé původní podrobnosti, nýbrž sestavil a upravil jej nově podle svého mínění.

V části čtvrté sebral Palacký 120 rozmanitých *dokumentů z r. 1403—1418*; jsou tu protokoly schůzí universitních, akta sněmovní, buly papežů, mandáty králů, apelace Husovy, relace z koncilu, listiny státní i soukromé atd. Mnoho z těch kusů Palacký poprvé objevil a otiskl — ale právě v této části máme nyní nejvíce doplňků a oprav.

V části poslední konečně, v předavcích, otiskuje Palacký odvolání m. Matěje z Janova (a jeho druhů) z r. 1389, pak český katechismus Husův, výpisky životopisné ze spisů Husových (hlavně českých v latinském překladě) a konečně výtahy ze zpráv historických, hlavně ze zmíněné již shora »Kroniky university pražské« a »Starých Letopisů«. I tento oddíl nyní musil by býti zcela přepracován a podstatně doplněn.

Kniha Palackého, jak vidíme, podnikla tedy skutečně ono sebrání dokumentů, jakého historik potřebuje; šla poprvé za cílem všecko sebrati a věrně otisknouti k rukopisům i k tiskům nejstarším a jest podnes hlavním a základním dílem pro poznání života a doby Husovy. Kniha Palackého však teprve evropské veřejnosti osobnost Husovu ukázala v pravém a jasném světle historické pravdy; jí byly navždy zaplašeny tmy, do kterých nedoložené pomluvy a křivá svědectví ji dotud halily. Je to nejkrásnější pomník, jaký česká věda Husovi k 500letému jubileu jeho narození přinesla.

Spis Palackého nepřináší však, jak jsme viděli, všeho, čeho bychom si přáli. Vedle něho stále ještě potřebujeme vydání norimberského, sbírky Hoeflerovy a akt kostnických. V této poslední příčině je mezera v díle Palackého nejcitelnější; oficiální publikace koncilu, rozsudek nad Husem a žaloby proti němu, jsou dosti těžko přístupné — a vlastní Husovy obrany, třebaš velmi cenné a důležité, představují přece vždy jenom jednu část materiálu, mínění jedné strany; vedle Mladenovice byli bychom si přáli výtah z akt koncilu; tu v materiálu Palackého cítíme velikou mezeru.

Palacký mohl se již ve své práci opřít o druhou nejdůležitější publikaci, kterou k jubileu Husovu (tehdy ještě bylo mínění obecné, že Hus se narodil r. 1369) připravila česká literatura — bylo to krásné vydání Erbenovo. K. J. Erben vydal v letech 1864—1868 veškeré »M. J. Husi Sebrané spisy české«; tímto dílem nahradil téměř úplně českou část norimberského vydání z r. 1563. V díle prvním otiskuje Husův t. zv. »Výklad na páteře« a »O svatokupectví«; v druhém »Postilu«; v třetím drobné spisy; kromě některých menších kousků jsou tu obsaženy hlavně listy české, dále obojí »Zrcadlo člověka hříšného«, pak »Výklad písníček Šalomúnových«, »Dcerka«, »Provázek třípramenný«, »Devět kusův zlatých«, »O sedmi smrtedlných hříšiech«, »O manželství«, »O šesti bludích«, »Knížky proti knězi kuchmistrovi«, »Jádro«, »Kázání o těle božím« atd. Erben otiskl krátce vše, co mohl nalézt a co pokládal za dílo Husovo, otiskl přesně podle rukopisů — a podal tak poprvé českému čtenářstvu veškeré české dílo Husovo v původní ryzí formě a znění úplném. Ani Erbenovo vydání ovšem není úplné; od té doby nalezeny texty nové, nepochybně Husovy; mnohé značně porouchané texty Erbenovy (jako »Jádro« nebo »O odúmrtích«) známe nyní v textech úplných a značně správnějších; ale také leccos z vydání Erbenova bylo dnes bezpečně poznáno jako práce cizí, která jen omylem byla vřazena do textů Husových. Nicméně, přes to přese všecko, práce Erbenova spolu s Dokumenty Palackého náleží k hlavním pramenům badání o Husovi.

Palacký sám mohl již české texty Erbenovy

rozhojniti kusy nově nalezenými; nové nálezy však rozhojnily, jak jsme pověděli, i sbírky Palackého. Není potřebí zde si všimati drobnějších příspěvků; stačí, uvedeme-li jenom důležitější a větší sbírky materiálů a dokument, jak se nám jeví po Palackém a Erbenovi.

Jsou to na prvním místě hojné a důležité příspěvky *Jana Losertha*. Loserth, profesor university kdysi černovické, nyní (štyrsko)hradecké, počal od r. 1877 v »Archivu für österreichische Geschichte« otiskovati nově nalezené prameny pod názvem »Beiträge zur Geschichte der hussitischen Bewegung«. Z těch to byl hlavně příspěvek IV. (1889), jenž podává jakási analékta k »Dokumentům« Palackého, doplňuje a opravuje zároveň materiál k dějinám let 1412—1413. Loserth ovšem kromě těchto »Příspěvků« podal další důležité doplňky svými studii o závislosti Husa na Viklefovi, pak vydáním spisů Viklefových a známou knihou »Hus und Wiclif« r. 1884. Jeho práce vycházely v úvodech k jednotlivým vydáním Viklefa, dále v publikacích historických českých a moravských Němců, ve zprávách rakouského ústavu pro dějezpýt a j. Jeho příspěvky změnil se zejména podstatně názor na literární činnost Husovu a jeho vydáním Viklefa byl teprve umožněn spravedlivý soud o Husově původnosti, který často (a někdy i u Losertha) Husovi křivdával.

Loserthovy práce, cenné a důležité, zabývaly se však přece hlavně Viklefem; třeba osvětlovaly jeho dokumenty také osobu a dílo Husovo, osvětlují přece hlavně Husovo viklefství. Pokusil jsem se proto, od r. 1898, shledávati nové dokumenty týkající se Husa samého a jeho před-

chůdců nejbližších. Otiskoval jsem v programech gymnasijských, Věstnicích České Akademie a Král. č. společnosti nauk, v Časopise Musea král. českého, v Českém Museu filologickém, v Osvětě a j. jednak zprávy o nových rukopisech Husových, jednak drobnější texty jeho. R. 1903 podařilo se organisovati při České Akademii zvláštní komisi pro vydávání pramenů ku poznání českého hnutí náboženského ve XIV. a XV. století a prvých sedm svazků publikací (1903/7) obsahuje nová vydání, mnou pořízená, důležitých latinských spisů Husových. Je tu vydáno největší a nejdůležitější, do té doby naprosto neznámé dílo Husovo »Super quattuor sententiarum« (Husova akademická přednáška o Sentencích Lombardových; stran XLII + 776), pak nejstarší sbírka jeho kázání z r. 1403, rovněž dříve neznámá, »Sermones de sanctis« (»Kázání sváteční«, str. XXXII + 406), dále drobnější dílka »De corpore Christi« (»O těle Kristově«), »De sanguine Christi« (»O krvi Kristově«) a »Expositio Decalogi« (»Výklad desatera«). Jsou to po vydání norimberském a Erbenově první veliké sbírky na základě nového rukopisného materiálu; pokračovati v nich zabránila vědecká nesnášlivost rozhodujících osob.

Ale pokračování se těmito mým pracím přece dostalo — arci na Moravě, v pracích profesora *Sedláka*. Od r. 1907 počal Sedlák zevrubněji se zabývati dobou Husovou, ovšem se stanoviska katolického; našel hojnost důležitých nových textů, týkajících se nejenom Husa, nýbrž i jeho stoupcův a odpůrcův — a otiskoval je nejprve v brněnské Hlídce a pražském Časopisu katol. duchovenstva; v dobách posledních vydával tyto

příspěvky (jsou to opět jakási analekta a parali-pomena k Dokumentům Palackého) samostatně pod názvem »Několik textů z doby husitské« (3 svazečky 1912—1914). Štědrotí finančních ústavů katolických mohl pak založiti časopis »Studie a texty k náboženským dějinám českým« (r. 1914), jehož první ročník obsahuje je-nom Sedlákovy »Studie a texty k životopisu Husovu«; jsou tu zejména důležité rozbory jed-notlivých prací Husových, dále otisky Huso-vých akademických řečí a disputací, jednotlivých kázání, drobných textů českých atd. Pracemi Sedlákovými naše poznání Husa značně pokro-čilo; jeho veliký životopis Husův, se stanoviska katolického, jenž vyjde k letošnímu jubileu, při-náší také mnoho dokumentů, dotud neznámých, ve svých přílohách.

To by byly asi veškeré sbírky dokumentů, hledících hlavně k osobě a době Husově.

IV. Zpracování látky.

Na těchto základech, na původních textech rukopisných, vznikají pak díla starších i nověj-ších historiků. Ze starších historiků mají, mimo uvedené již shora dějepisce, pro nás dnes cenu jen ti ještě, o nichž můžeme souditi, že mohli míti prameny nám dnes již ztracené, že mohli čerpati z tradice, třebaš již zakalené, nebo že mohli vůbec míti o dějích té doby lepší a spo-lehlivější informace, nežli máme dnes my. Ta-koví historikové byli ještě v XVI. stol. *Cochlaeus* v Německu, *Hájek* u nás — ale jsou to prameny velmi kalné a velmi nespolehlivé; také *Zach. Theobald* v XVII. stol. může snad, zejména po-

kud se místní tradice týče, leccos ještě dnes nám poskytnouti.

Moderní zkoumání historické počíná se u nás teprve *Palackým*. Palacký zabýval se Husem již záhy; r. 1845, vydáváje příslušnou část svých (německých) Dějin, měl právě o líčení osoby a osudů Husových tuhé boje s censurou; překonav je konečně, počal vydávati české listiny Husa se týkající v »Archivu českém«; veškeré písemnosti důležitější vydal 1869 ve zmíněných již Dokumentech; konečnou formulaci provedl potom v druhém, opraveném a rozmnoženém vydání příslušného dílu Dějin, r. 1870. Dílo Palackého, provázené polemikou proti Hoeflerovi r. 1868—1871, líčí poprvé osudy Husovy přesně podle pramenů (jsou to v 1. díle III. svazku hlavně str. 58—232) a všímá si ovšem hlavně vnějších jeho osudů životních, pokud zasahovaly do dějin národa českého. Palackým byla hlavní část vlastní práce historické vykonána: on našel, vydal, ocenil a zpracoval hlavní část příslušných dokument.

Po Palackém — a vlastně zároveň s ním — pracoval *Tomek*. Tento již r. 1849, v nedoceněných »Dějích university pražské«, zpracoval samostatně, podle pramenů universitních,*) akademickou činnost Husovu a všiml si také jeho literární činnosti latinské. Potom, zabýváje se podrobně »Dějepisem města Prahy«, všiml si opět činnosti Husovy v Betlemě a užíváje rozsáhlou měrou pra-

---

*) Tyto prameny universitní jsou hlavně zápisy děkanské, pak některé listiny a knihy statut, jež od r. 1830 vyšly pod názvem »Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis«, ve třech dílech.

menů církevních,*) vylíčil zevrubně tehdejší stav duchovenstva v Praze i reformátorskou činnost Husovu v té příčině. Jeho výpis osudů Husových (díl III., str. 433—586) r. 1875 jest nejobširnější a vědecky nejpřesnější vylíčení historické vůbec; prací Tomkovou byla akta o Husovi takřka uzavřena.

Vedle těchto prací historických, jež si všímají hlavně života Husova, pokud působil na tehdejší společnost státní a městskou, jest ovšem důležité také znáti vnitřní osudy jeho osobnosti, osudy jeho učení a literární činnosti. Soupis literárních prací Husových podnikl můj spis »Literární činnost M. J. Husi« (1900, nákladem České Akademie), jenž vypočetl veškeré tehdy známé Husovy práce české i latinské a jejich rukopisy i vydání. Ocenění literární činnosti Husovy vůbec, s podrobným výkladem o soudobém rozvoji literárním, provedl poprvé *Jar. Vlček* r. 1892 v *Dějinách české literatury* (I, 65—112), nověji — stručněji a podle Vlčka — *Jan Jakubec*, 1911 (*Dějiny literatury české*, 110—138). O pracích Loserthových, zjišťujících vlivy Viklefovy, a Sedlákových, nově cenících i doplňujících, byla již zmínka shora; o jednotlivých monografiích jest zmínka na místech příslušných.

O učení Husově máme nejdůkladnější českou

---

*) Z těchto církevních pramenů byla od té doby vydána *F. Tadrou* »Soudní akta konsistoře pražské« (od r. 1373—1408) v sedmi dílech nákladem České Akademie; k nim náleží také »*Libri confirmationum*« (1354—1436), vydané *Tinglem a Emlerem* 1865—1889, pak »*Libri erectionum*« (1358—1407) vydané *Borovým a j.* Ale mnohé důležité texty zůstávají podnes nevydány.

práci *A. Lenzovu* »Učení M. Jana Husi na základě latinských i českých spisů jeho jakož i odsouzení Husovo na sněmu kostnickém« z r. 1875 (str. XV + 361), jež hledí hlavně obhájití rozsudek kostnický. Lenz tuto svou práci doplňoval drobnými články, ve »Vlasti« a jinde otiskovanými, v nichž však čím dále tím více zabíhal do nenávistných výkladů proti osobě a myšlence Husově vůbec. Nověji — mimo zmíněné již úvahy Sedlákovy — pokusil se podobným způsobem o důkaz kacířství Husova a spravedlivosti rozsudku kostnického kralohradecký profesor *Šulc*; je to řada drobných spisků, hlavně pod názvem »Byl Hus odsouzen jenom pro 30 článků z jeho spisů?« (1914—1915). Ale důkazy Lenzovy i Šulcovy trpí tou vadou, že nepřihlížejí dostatečnou měrou k veškerým, také nově objeveným, latinským pracím Husovým, mezi nimiž zejména jeho výklad Sentencí jest po stránce Husovy pravověrnosti nesmírně důležit. Daleko zevrubnější a správnější po stránce theologické jest příslušná část *Böhringerovy* knihy: »Die Kirche Christi und ihre Zeugen« (1858, II, 4), jež na více než na 500 stranách podává dokonalý a zevrubný obraz Husova učení i hlavních jeho osudů.

Jiné monografie týkají se jiných stránek života a působení Husova. O jeho působnosti jako kazatele v kapli betlemské a zároveň učitele nových písní jedná zevrubně *Zdeněk Nejedlý*, Počátky husitského zpěvu (1907, zvláště str. 156 až 222); o jeho glejtu *W. Berger*, Joh. Huss und König Sigmund (1871), nověji *A. Hall*, Sigmund und Hus, 1912, u nás *V. Novotný*, Husův glejt, 1896 (v Českém časopise historickém II, 10—24, 67—86, 146—171); o jeho bojích za dekret kutno-

horský jubilejní publikace akademického senátu české university »Dekret kutnohorský« r. 1909 (s pracemi *Novotného, Krofky, Šusty a Friedricha*); o jeho listech *V. Novotný* 1898 (»Listy Husovy« ve Věstníku král. č. Spol. nauk) atd. Zevrubnější výklad nalezne čtenář jednak na místech příslušných výše, jednak v Zibrtové Bibliografii.

V. Monografie o Husovi.

Záhy nalézáme také jednotlivé spisy věnované pouze osobě a působení Husovu. Z nejstarších českých jsou krátké a malé životopisy *Mladenovicovy, Heremirův* (z r. 1533), *Trojana Bylanského* (1597) a j. Vědeckého rázu a podnes cenná jest latinská práce *Wilh. Seyfrida*, »Dissertatio historica de Johannis Hussi Martyris ortu, educatione, studiis, doctrina, vita, morte et scriptis« (»Historická rozprava o rodu mučedníka Jana Husa, vzdělání, studiích, učení, životě, smrti a spisích« r. 1698, naposledy s poznámkami Myliovými 1744); největší rozsahem jest americké dílo *E. H. Gillettovo* »The life and times of John Huss or bohemian Reformation of the Fifteenth Century« (3. vydání v Bostoně a ve Filadelfii 1871, 2 svazky, str. XX + 632 a XIII + 683); nejsympatičtější z cizích prací jsou: francouzské dílo *E. Denise*, *Huss et la guerre des Hussites*, 1878 (XII + 506 str.), německá práce *Gotth. Lechlera*, *Joh. Hus* (1890) a starší větší *L. Krummlova* »Gesch. der böhm. Reformation« (1866, str. XII + 678), anglické *A. H. Wratislavova*, *John Huss* (1882, str. 408) a *hr. Fr. Lützowa*, *The life and times of mr. John Huss* (1909, str. IX + 398).

Z českých prací, pouze Husovi věnovaných, největší jsou knížka *J. V. Sommerova* »Obširný životopis mistra Jana z Husince, vůbec Hus nazvaného« (str. VI + 310), vzdělaná podle starší knížky německé *Aug. Zitte*; pak dílo *J. Al. sv. p. Helferta* »Mistr Jan Hus aneb počátkové církevního rozdvojení v Čechách« (1857, str. XIV + 287), jež z německého původního sepsání do češtiny převedli bratři *Jirečkové*; dále kniha »Jan Hus«, kterou r. 1891 z německého originálu *Lechlerova* přeložil *Boh. Mareš*, ale opatřil pěkným samostatným úvodem. Nejobširnější ze všech jest dosud práce má »Mistr Jan, řečený Hus z Husince«, vydaná 1901 v Praze (nákladem Vilímkovým, str. XIV + 486, s obrazy a mapami). Kniha Sommerova jest psána se zřetele k nejprostšímu čtenáři, nepohrdá leckterými bajkami a byla r. 1850 již docela zastaralá; kniha Helfertova, přísně vědecká, stojí na stanovisku docela odmítavém, římském, reakčním a německém; kniha Lechlerova nemohla ovšem užiti českých prací ani Husových ani ostatních jiných — již proto, ačkoli jest jinak velmi sympaticky psána, nemohla o Husovi podati poučení úplného.

Vedle těchto větších prací má ovšem naše literatura spoustu, několik set, knížek a brožurek drobnějších, se všech možných stanovisk líčících život a učení Husovo. Většina českých stran politických zvláštními spisky se k velikému mučedníku kostnickému hlásí přímo nebo nepřímě; ostatní pak buď kult jeho potírají nebo aspoň odmítají. Z těchto brožurek celkem nejobjektivnější jsou se stanoviska katolického psaný spisek *Kl. Borového* Život a osudy m. Jana Husi z Husince (1872), dále *J. Pekařův* Jan Hus

(pův. r. 1901, pak jako samostatný leták), *F. Žilkův* Jan Hus (se stanoviska evangelického), *Václava Novotného* M. Jan Hus (původně 1903 článek v Zlaté Praze, pak znovu otištěn v 1000. čísle »Světové knihovny«) a konečně nejnovější informace *K. Krofity* Mistr Jan Hus (1915, str. 64, ve sbírce »Za vzděláním«). Pro mládež sestavil jsem populární poučení »Hus« 1905 (nákladem Fr. Bačkovského). Výbor jednotlivých myšlenek Husových učinil *F. Žilka* »Duch spisů Husových« (v Jilemnici, ve 3 svazečcích) a *Mil. Kovář*, Husovy perličky (Praha 1906 — ve formě denního čtení); pěkné úvahy obecného rázu napsali *J. Karafiát*, Mistr Jan Hus (anonymně; 3. vydání 1905), se stanoviska evangelického; *T. G. Masaryk*, Jan Hus. Naše obrození a naše reformace (3. vydání 1903) a j.*)

Konečně nalezneme ovšem poučení také v obvyklých příručkách; z nich čtenáři nejpřístupnější jsou dobré a důkladné články v obou našich »Slovnících naučných« — v starším Riegrově (1863, díl III., zejména pěkný článek Vocelův o spisích Husových), i novějším Ottově (1896, díl XI., článek V. Novotného, jenž hledí hlavně k stránce historické); dobré poučení podává také *J. Jirečka* »Rukovět k dějinám literatury české do konce XVIII. stol.« pod heslem Hus; velmi cenný je příslušný oddíl v *Kryštofkově* Dějepisu církevním; o Palackém a Tomkovi je zmínka již shora.

*) Zde by ovšem měla býti též učiněna zmínka o rozmanitých výběrech, čítankách atd. ze spisů Husových učiněných. Ale kromě staršího dílka »Duch Jana Husi, zjevný v jeho spisech« (1870) jsou všechny novější práce podobné bohužel téměř bezcenné.

VI. Práce přítomná.

Z toho, co bylo právě vyloženo, poznává čtenář, že není nedostatek spisů o Husovi, z nichž možno čerpati celkem bezpečně. Ale proto přece řádky této knihy neberou se touto cestou; nepřísahají na slova žádného mistra, ani jména sebe zvučnějšího; nýbrž hledí podávati hlavně to, co víme o Husovi od Husa samého.

Muž jako Hus, od něhož máme několik tisíc stran vlastních jeho spisů, v nichž vypráví zevrubně všechny hlavnější události svého života, muž, jenž byl prodchnut takovou láskou k pravdě jako on a jemuž ani nejostřejší žalobci nedovedli dokázati žádné nepravdy — muž tento žádá i zasluhuje víry dokonalé. Proto založena je práce tato hlavně na citátech ze spisů Husových českých a latinských — a ostatní výklad, většinou podle dat úředních a veřejných listin, jenom doprovází tento hlavní text; mluví tu tedy Hus o Husovi.

Ačkoli by se mohlo zdáti, že tento postup jest velice snadný, bylo by přece mylné domnívati se, že je vždycky snadno poznati spisy Husovy. Mnohé spisy Husovy — na př. česká Postila, latinský výklad Lombarda, latinský i český traktát o šesti bludích, některé latinské a české listy hlásí se ovšem k Husovi docela zřejmě a nepochybně; ale při jiných spisech podobných určitých narážek nemáme a svědectví cizí a pozdější, jež některé texty připisují Husovi, mohou býti mylná a klamná. Máme mnoho spisů, které staří připisovali Husovi a podle nichž také historikové skládali životopis Husův, které však nicméně náleží Matěji z Janova, Chelčickému nebo jiným

původcům. A zase naopak, mnohé spisy buď anonymní nebo jiným připisované jsou zcela jistě duševní práce Husova. Nesmíme se proto spokojovati tradicí ani sebe starší a ctihodnější, nýbrž u každého jednotlivého spisu napřed zjistiti, náleží-li vskutku Husovi a pak teprve čerpati z něho data životopisná.

O *spisech Husových* je vyloženo v práci samé zevrubně; zde jen potřebí něco pověděti o tom, jak se jich dokládám. Nejcenější a nejkrásnější spisy, jediné podnes živé dílo Husovo, jsou jeho *listy*, zejména kostnické. V nich uložena je celá duše Husova, ony podnes ještě čtoucímu dávají útěchu srdci a dodávají síly duši. První jich sbírku učinil Mladenovic a prvním jejich nadšeným obdivovatelem a čtenářem byl Martin Luther. Dal si české přeložiti do latiny — a odtud přeložil potom nejslavnější do němčiny; vyšly r. 1536 a 1537. Pozdější vydání zakládají se skoro všechna na sbírce Mladenovicově; poslední vědecké vydání je v Dokumentech Palackého (v. shora) r. 1869. Odtud potom české otištěny a latinské přeloženy ve vydání B. Mareše r. 1891 (nové otisky r. 1901 a 1911); české krom toho otiskovány ještě velmi často jindy. Poněvadž nyní se materiál značně rozmnožil a starší vydání již nedostačují, opatřil jsem nové vydání (ve 3 svazcích) v »Světové knihovně«; citáty v knize položené táhnou se tedy k tomuto otisku.

Podobně táhnou se citáty latinských spisů jednak k mým vydáním, zejména díla Lombardova, v publikacích České Akademie, jednak k rukopisům, z nichž jsem čerpal. Ostatní díla latinská citují se podle norimberského vydání

z r. 1558. Překlady pravidelně jsou čerpány z textu Svobodova, jenž přeložil latinská díla Husova ve vydání Vilímkově r. 1903—1907.

České spisy Husovy ostatní (mimo listy) cituji hlavně podle textu Erbenova (r. 1864 až 1868; v. shora) nebo Vilímkova (tam jsem otiskl, mimo Výklad a listy, veškeré spisy české Husovy a výbor z textů latinských v překladu prof. Milana Svobody). Mnohdy naskytnou se texty drobnější nově nalezené; ty cituji podle vydání svého nebo profesora Sedláka.

Citáty samy mají dvojí účel, jednak podávají Husův výklad o věcech a osobách té doby, jednak jsou ukázkou jazyka a spisovatelského umění Husova. Proto jsou ponechány v textu původním, staročeském. Tvar jazyka Husova je nemnoho rozdílný od nové češtiny; hlavní odchylky jsou hláskové, takové asi zhruba, jakými se liší východní nářečí česká (na př. slovenština) od spisovného jazyka podnes. Hus tedy píše na př. *mój Bóh* (nebo *muoj Buoh*) místo nynějšího *můj Bůh*, *dlúhú cestú* místo *dlouhou cestou*, *cizie dietě* místo *cizí dítě*: těm a takovým hláskovým odchylkám (a to jsou asi nejhlavnější a nejčastější) zvykne čtenář záhy tak snadno, jako v písních slovenských. Důležitější bývají ty odchylky, kde slova mimo odchýlný tvar mají také odchýlný význam: *zbožie* (= statek, bohatství atd.) anebo kde vůbec v nové češtině vyhynula: *dvamezcietma* (= dvaadvacet). V těch případech podává se smysl buď ze souvislosti anebo, když toho nelze očekávat, jest doplněn v textu úvodním. Myslím, že asi sotva čtenář za těch okolností přijde na místo, které by mu bylo nerosrozumitelné, již proto ne, poněvadž Hus svým

---

jazykem je vlastně tvůrcem naší nynější řeči spisovné. Na několika málo místech nalezneme odchylky od tohoto jazyka staročeského, jinak u Husa obvyklého; jsou to ty případy, kde se nám text dochoval jenom v pozdních tiscích XVI. století. Jinak všude ovšem text jest čerpán z nejstarších rukopisů; z těch nejvěrněji nám dochoval formu původní musejní rukopis Postily české z r. 1414.

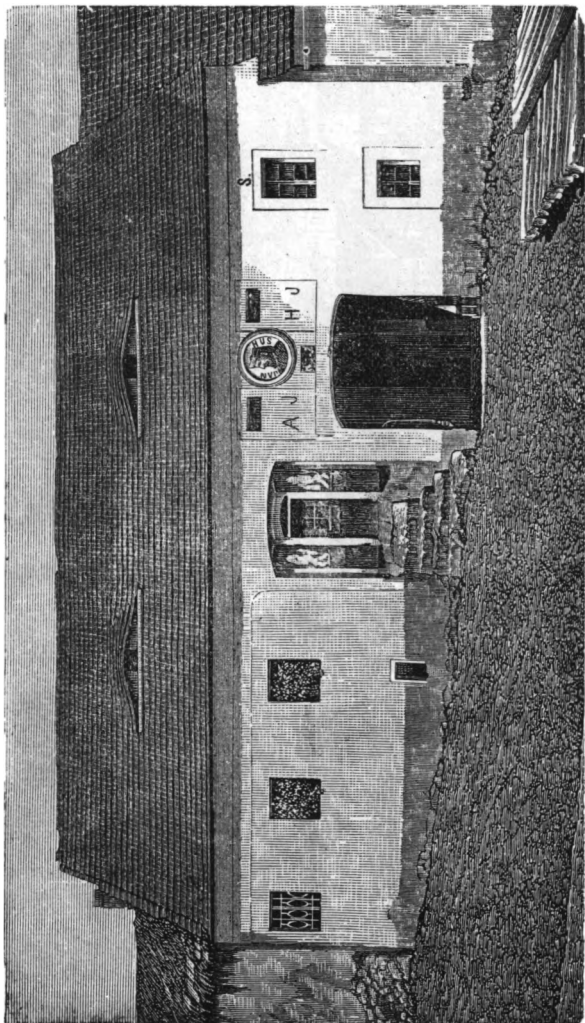

PŘEHLED OBSAHU.

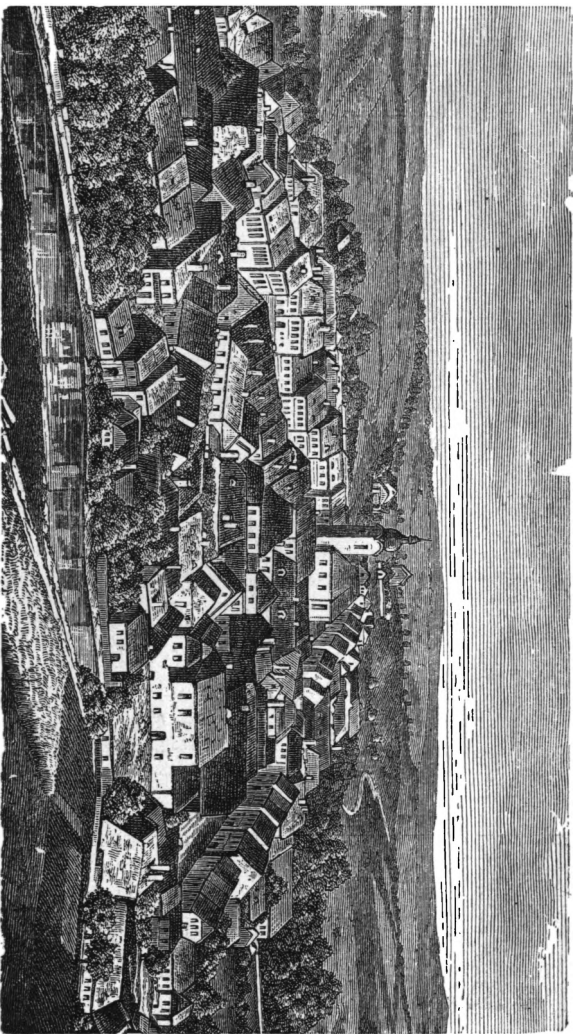
I. Husovo dětství. (R. 1373—1383?)	9—22
1. Vlast a doba	9—14
2. Rodiště a narození	14—19
3. Rodina a domov	19—22
II. Husovo jinošství. (R. 1383?—1393.)	23—72
1. První studie	23—26
2. Duchovenstvo za doby Husovy	26—62
3. Léta bakalářská	62—72
III. První hodnosti. (R. 1393—1403.)	73—104
1. Hus mistrem	73—77
2. Hodnosti akademické	77—82
3. Hus knězem	82—89
4. Hus kazatelem betlemským	89—96
5. Hus rektorem university	97—104
IV. První boje. (R. 1403—1407.)	105—133
1. Boj o Viklefa	105—110
2. Boj proti zázračným ostatkům	111—115
3. Boj proti neřestem duchovenstva	116—124
4. Studia theologická	124—133
V. První žaloby. (R. 1407—1409.)	134—165
1. Stíhání viklefovců	134—149
2. Zápas o obedienci	149—154
3. Dekret kutnohorský	154—164
4. Trojpapežství	164—165
VI. Vůdce národa. (R. 1409—1411.)	166—201
1. Druhý rektorát	166—170
2. Nové žaloby	170—179

3. Další stíhání	180—189
4. Konflikt s kurii	190—193
5. Styky zahraniční	193—201
VII. Názory Husovy	202—221
VIII. Boj s kurií. (R. 1411—1412.)	222—256
1. Poslední léta v Betlemě	222—228
2. Poslední léta na universitě	228—233
3. Ujednání s arcibiskupem	233—240
4. Boj proti bulám odpustko- vým	240—256
IX. Léta vyhnanství. (R. 1412—1414.)	257—322
1. První práce	257—261
2. Veliký Výklad a Dcerka	261—271
3. Styky s přáteli	271—277
4. Knížky o svatokupectví	278—284
5. Boje synodní	284—288
6. Husovo učení	288—297
7. Třetí vyhnanství	297—307
8. Nové vyhnanství	307—309
9. Přípravy na cestu do Kost- nice	310—322
X. Hus a koncil. (R. 1414—1415.)	323—372
1. Cesta do Kostnice	323—330
2. První starosti v Kostnici	330—338
3. Zatčení a uvěznění Husovo	338—340
4. V žaláři dominikánů	340—348
5. Žalář na Gottlieben	348—352
6. Slyšení před koncillem	353—360
7. Poslední pokusy	360—372
IX. Šestý červenec	373—379
PŘÍDAVEK. (Úvod do literatury.)	380—405
I. Historikové Husa a Husitů	380—384
II. Dokumenty a prameny	384—388
III. Sbírký dokumentů	388—395
IV. Zpracování látky	395—399
V. Monografie o Husovi	399—401
VI. Práce přítomná	401—405

Rodný domek M. Jana Husa v Husinci.

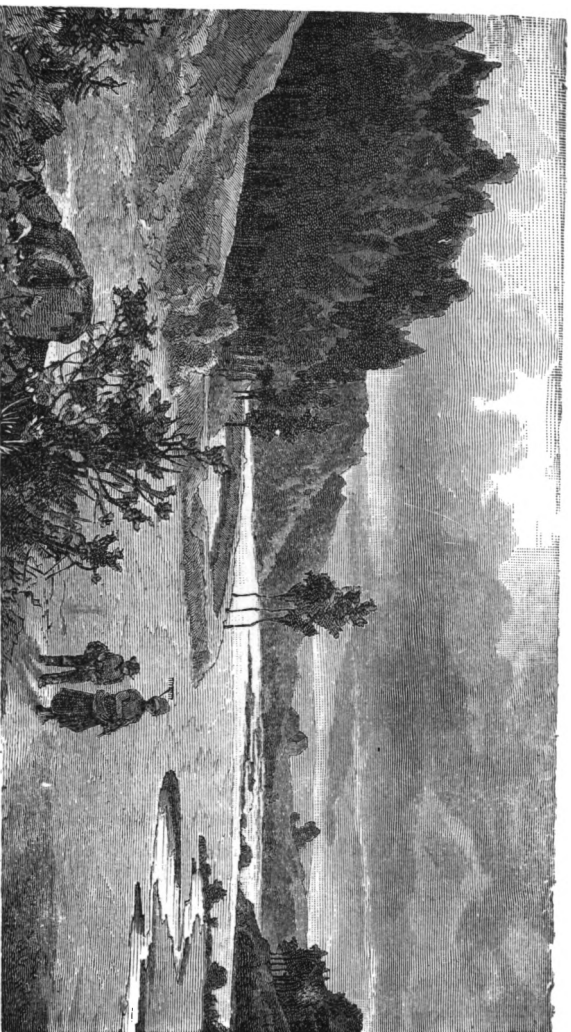

Husinec, rodiště M. Jana Husa

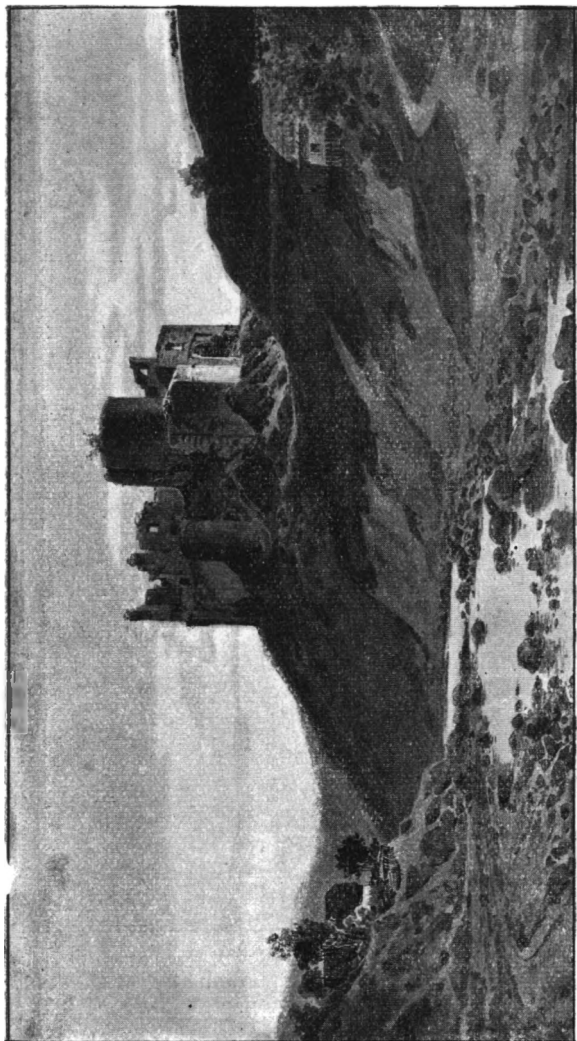
Betlemská kaple v Praze.

{ (Dle vyobr. v Glückseligově „Kronice české“, pořizeného dle kresby rukopisu Jeníka z Bratřic.)

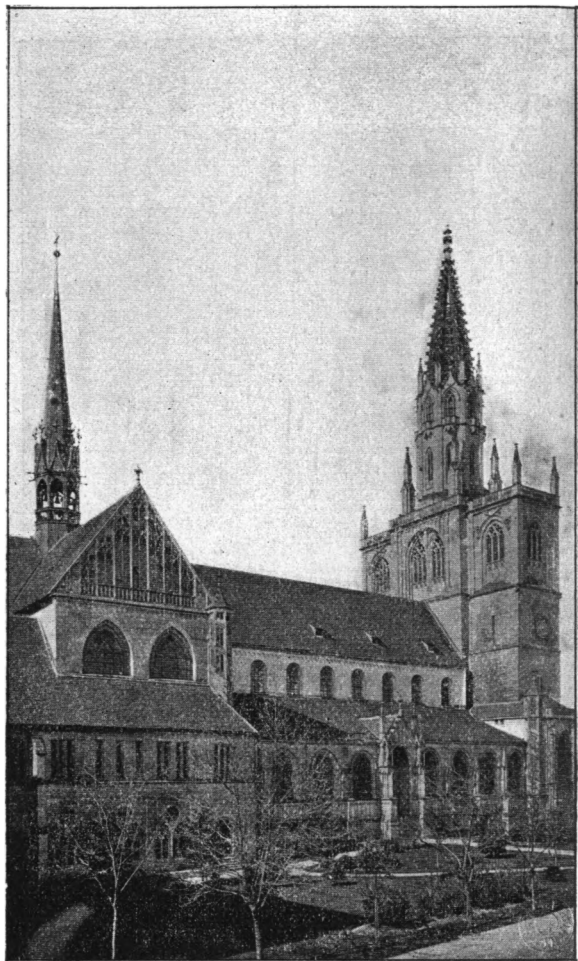
Vrch, na němž stával hrad Kozi.

(Dle obrazu K. Liebacherova v Sedláčkovyoh „Hradech“.)

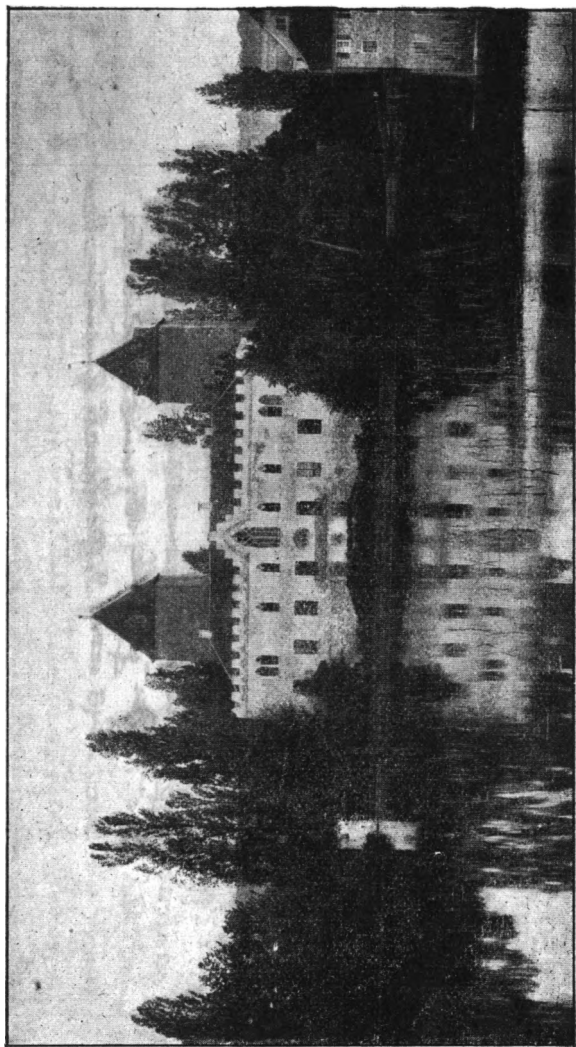

Krakovec od strany východní.

(Dle obrazu K. Liebscherova v Sedláčkových „Hradech“.)

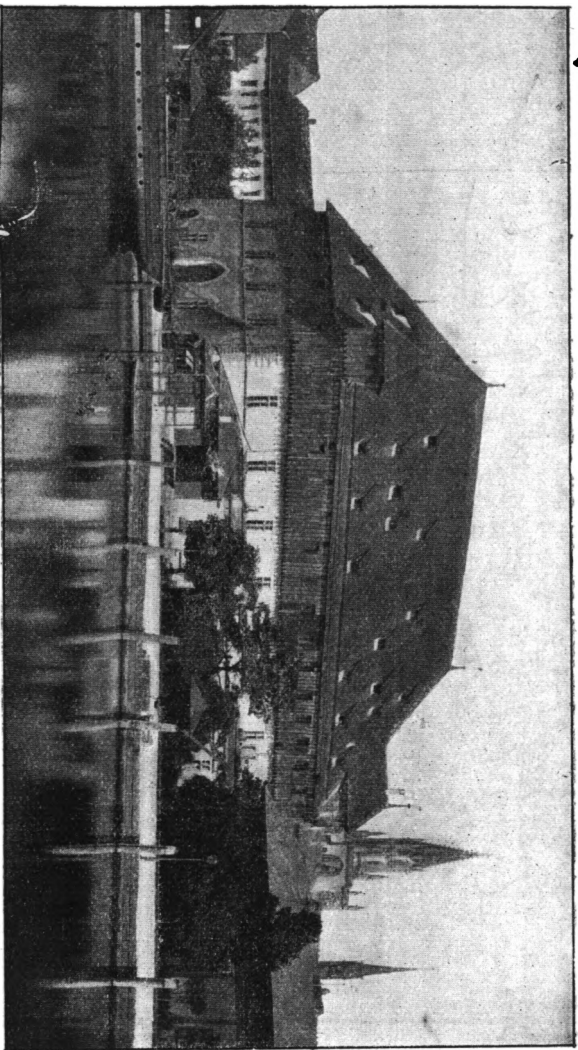
Biskupský chrám v Kostnici, v němž byl M. Jan Hus odsouzen.

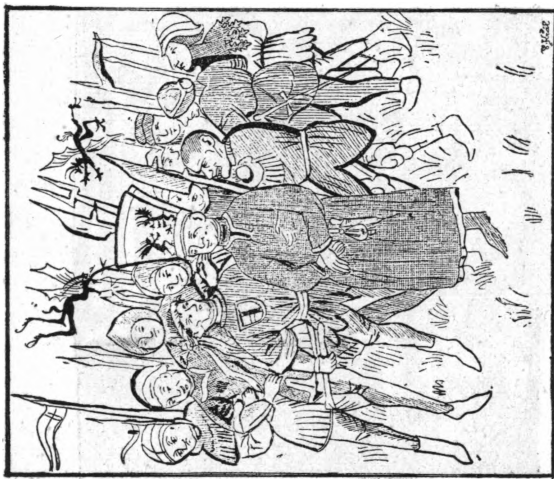
Zámek Gottlieben u Kostnice, v němž byl M. Jan Hus vězněn.

Staré kočce v Kostnici (sborovna konklave kardinálů r 1414—1418).

M. Jan Hus veden na hranici.

M. Jeroným Pražský veden na hranici,

Snímky z rukopisu z 15. století.

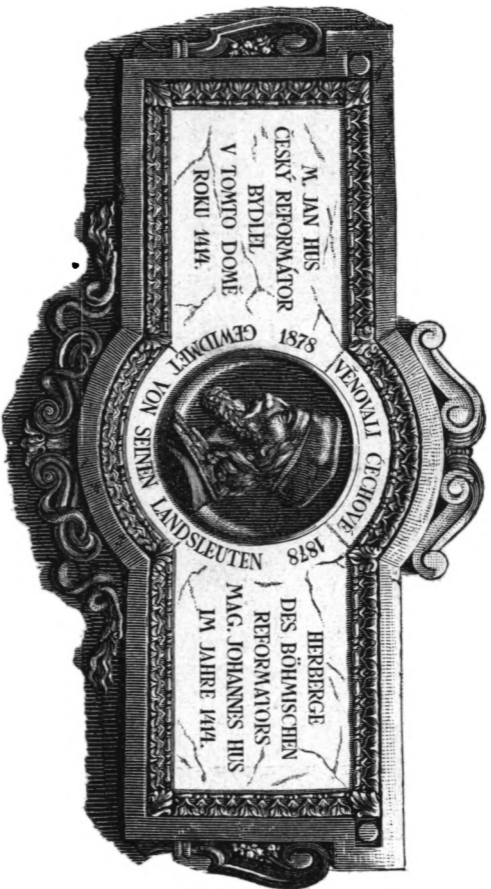
**Odsvěcení M. Jana Husa. — M. Jan Hus
veden ke hranici.**

(Dle kreseb očitého svědka, kostnického měšťana Ulricha z Richentalu, z jeho kroniky koncilu kostnického.)

M. Jan Hus na hranici. — Odklizení jeho popelu.

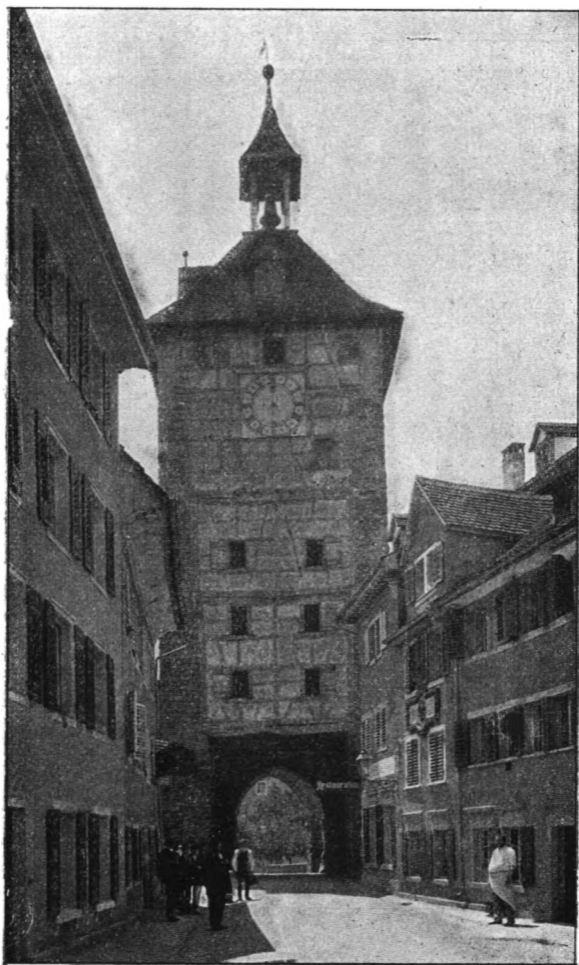
(Dle kreseb očitého svědka, kostnického měšťana Ulricha z Richentalu, z jeho kroniky koncilu kostnického.)

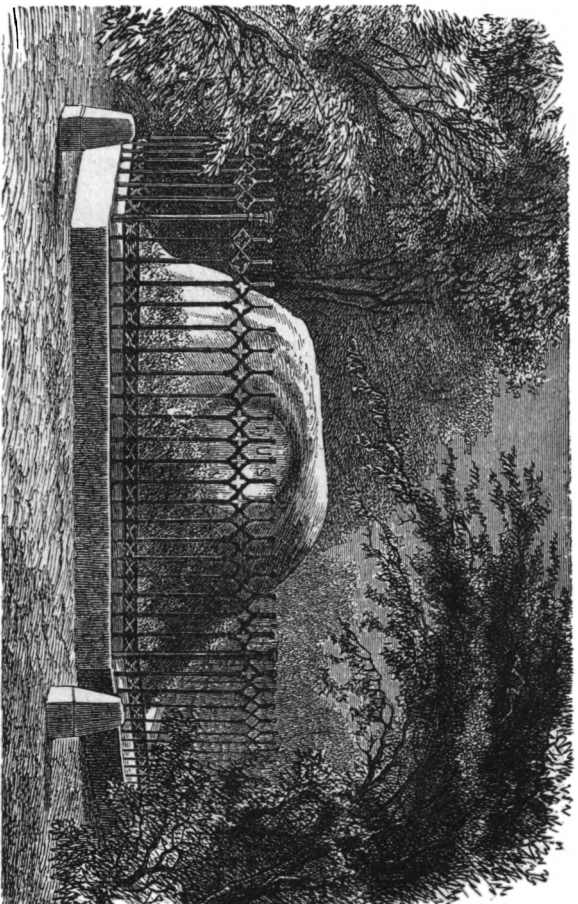
M. JAN HUS
ČESKÝ REFORMÁTOR
BYDLĚL
V TOMTO DOMĚ
ROKU 1474.

HERBERGE
DES BÖHMISCHEN
REFORMATORS
MAG. JOHANNES HUS
IM JAHRE 1474.

Pamětní deska na domě Husově v Kostnici.

Husův dům (s pamětní deskou) v Kostnici,

Husův a Jeronýmův pomník na místě jich upálení u Kostelce.

Nikde, kde se česky čte,

vedle letošního (XLIX.) ročníku MATICE LIDU
nebude scházeti letošní, již XLV. ročník

LIBUŠE

jehož čísla 1.—3. právě vyšla jako *ukončený celek*.
Obsahují veliký původní historický román z doby Husovy

DO ČTYŘ ARTIKULŮ

od **F. J. Karasa.**

V poutavém rouše románovém seznamujeme se tu se všemi význačnějšími postavami doby husitské, jež nám spisovatel předvádí v rušných a malebných, dobově zabarvených obrazech rychlým spádem se střídajících; jsou to živé a jímavě podané kulturní dějiny počátků i vývoje husitství, propletené tklivou, tragicky končící láskou statečného Bavora z Pernštýna. *Kniha úchvatná, ze srdce k srdcím mluvící!*

Kniha o 520 str. 2 K 40 h.

Kdo koupí

knihu tu do konce března 1916,
obdrží ještě **zdarma** tyto tři knihy
ve stejném celkovém rozměru:

- č. 4. **Jiný duch.** Československá povídka od *Karla Kálala*.
- č. 5. **Metelice.** Obraz z Podkrkonoší. Napsal *Petr Dejmek*.
- č. 6. **Román** (původní), o nějž dosud vyjednáваме.

Objednávky vyřídí každé knihkupectví, jakož i přímo
Nakladatelství F. Šimáčka v Praze.

MATICE LIDU vychází v 6 číslech ročně. — Předplatné do ukonč. běž. ročníku K 2.40, poštou pro Rakousko-Uhry K 2.60, pro Německo a Srbsko K 3.—, pro ostatní zem. svět. pošt. spolku K 3.40. — Majetek, vydání a náklad firmy F. ŠIMÁČEK v Praze. Za redakci odpovídá B. Šimáček. — Papír z tov. skl. fy A. Diblíček & Hanek v Praze. Tiskem Edvarda Leschingra v Praze.

Zdarma

obdrží každý kupec tohoto trojčísla

= ještě další tři knihy =

— v celkovém objemu as 440 stran — letošního (XLIX.) ročníku MATICE LIDU, jež budou obsahovati:

Č. 4. **Z PŮL STOLETÍ.** Kniha vzpomínek **Ad. Srba**, autora »Politických dějin národa českého«. Řada další. První řada vzpomínek Srbových, vyšlá v Matici Lidu před dvěma lety, vyvolala obsahem i podáním svým v nejširší veřejnosti české zájem tak mimořádně kromobyčejný, že nelze pochybovati o tom, že i tato řada další poutavých vzpomínek starého redaktora bude přijata stejně radostně. *Jako v živém kukátku spatří tu opět čtenář před zrakem svým všecken veřejný a společenský život Prahy našich otců a s temna zapomenutí bude tu zachráněn obraz tak mnohé populární osoby, která hrála kdysi důležitou úlohu ve svém okolí.*

Č. 5. a 6. **V ZEMI SOCIÁLNÍCH DIVŮ.** (Australie a Nový Zéland a jich zřízení sociální.) Napsal **A. Manes**. Země přírodních divů, kde na živu uchován po naše doby dávný pravěk Evropy, kde žijí tvorové a bují rostliny u nás jen ve starobylých vrstvách zemských uložené, ta země protinožců jest i *zemí divů sociálních* — vývoj sociální předstihl v ní starou Evropu o mnoho a mnoho honů. Kniha Manesova, věnovaná zajímavým končinám těm, *nejen poutavě líčí cestu spisovatelovu k protinožcům, ale dává hluboko nahlédnutí také do neobyčejně vyspělého sociálního života nejmladšího dílu světa.*

Zdarma knihy tyto obdržeti lze tam, kde bylo koupeno č. 1.—3. »M. JAN HUS«.
(Kupon k tomu nutný na 4. str. obálky.)

Nakladatelství F. Šimáčka v Praze.